

Chvojka, Ondřej

Analýza movitého nálezového fondu

In: Chvojka, Ondřej. *Jižní Čechy v mladší a pozdní době bronzové*. Měřínský, Zdeněk (editor); Klápště, Jan (editor). 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2009, pp. 36-112

ISBN 9788021049215

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/127531>

Access Date: 17. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

4. ANALÝZA MOVITÉHO NÁLEZOVÉHO FONDU

Z celkem 393 jihočeských lokalit a nalezišť epochy popelnicových polí pochází řádově několik desítek tisíc artefaktů, z nichž velká část byla pro účely této práce analyzována. Jak již bylo uvedeno v úvodu, z objemově nebo informačně významných souborů nebyly zpracovány jen sídlištní celky z Bernartic I a Topělce III a z pohřebních pak Topelec I, které budou předmětem samostatných studií. Rovněž nálezy z nejnovějších výzkumů (Hluboká nad Vltavou II, Březnice I a III, Černýšovice I) jsou zde uvedeny jen okrajově, neboť jejich celkové vyhodnocení bude prezentováno až po ukončení stále probíhajících terénních aktivit na těchto lokalitách.

4.1 Keramické nádoby

Stejně jako u jiných kultur tzv. zemědělského pravěku náleží jednoznačně největší množství movitých nálezů z jihočeských lokalit mladší a pozdní doby bronzové mezi keramiku, resp. keramické nádoby. V tomto oddíle je tedy podán pokus o komplexní analýzu keramických nádob a jejich fragmentů, a to jak z hlediska tvaroslovného (analýza celých tvarů, okrajů, uch a den), tak i výzdného a technologického (keramické třídy, příměsí, úprava povrchu). Jednotlivé kategorie součástí nádob a výzdoby odpovídají deskriptivnímu kódu, užitému i pro popis keramiky v příloze II (srov. *obr. 55–58*). V závěru této pasáže je prezentována analýza nálezového prostředí základních keramických tvarů i tříd.

4.1.1 Tvarosloví

Podobně jako jiné pasáže této práce vychází i základní klasifikace tvarosloví keramických nádob z autorovy diplomové práce (srov. *Chvojka 2001a*, 19–33), odpovídající terminologii knovízské keramiky od *J. Hraly (1973; Pleinerová – Hrala 1988)*. Základní keramické druhy (např. amfora, hrnec, zásobnice aj.) jsou dále děleny na dílčí typy (např. amfora s válcovitým hrdlem, etážovitá amfora), případně i varianty (např. bezuchá varianta amfory s válcovitým hrdlem).

4.1.1.1 Amfory

Mezi charakteristické druhy nádob mladší a pozdní doby bronzové náležejí amfory, tj. zpravidla nádoby střední keramické třídy vertikální stavby s odděleným vytaženým hrdlem ukončeným rovným okrajem, baňatým tělem a často i dvěma oušky na rozhraní hrdla a plecí. Jejich vývoj lze kontinuálně sledovat hluboko od střední doby bronzové až po starší dobu železnou. Většina těchto nádob je poměrně citlivým chronologickým ukazatelem, jak ostatně již před mnoha lety publikoval

Jan Bouzek (1958a; 1958b). Amfory epochy popelnicových polí lze zejména podle stavby hrdla rozdělit do několika typů vývojově na sebe navazujících.

Amfory s válcovitým hrdlem

Na počátku vývoje mladobronzových amfor stojí štíhlé vertikální tvary s válcovitým hrdlem, které však mají oproti svým ještě středobronzovým předchůdcům ucha situována na rozhraní hrdla a plecí. Vedle nich se ovšem objevují i tvary bezuché. Časově tento typ amfor spadá do stupně BD (*Bouzek 1958a*, 347–368, *obr. 147; týž 1963*, 63; *Hrala 1973*, 58).

V jižních Čechách jsou amfory s válcovitým hrdlem zastoupeny několika celými exempláři v obou základních variantách. Z variant se dvěma protilehlými uchy můžeme uvést nádobu z Drhovic I, která vykazuje pro počátek mladší doby bronzové typickou kanelovanou výzdobu na těle i na uchách (*tab. 61:5*). Specifickou formu amfor s válcovitým hrdlem a uchy představují miniaturní exempláře, jejichž reprezentantem je např. amfora ze stejné lokality (*tab. 57:5*). Někdy lze na tuto variantu amfory soudit podle postavení uch na střepích, jako např. v Semicích II (*Chvojka 2001a*, Taf. 46:2), Protivíně III (*tab. 22:14*) nebo Radčicích I (*Chvojka – Michálek 2004a*, *obr. 12:3*).

Druhou variantu amfor s válcovitým hrdlem představují tvary bezuché, jejich odlišení od předchozí varianty je ovšem zejména v sídlištním zlomkovitém materiálu značně problematické. Celá bezuchá amfora této varianty byla nalezena v hrobu 2 v Zátaví I, jejíž dataci podtrhuje i typické souvislé vertikální žlábkování jejího těla (*Chvojka 2001a*, Taf. 67:6). Neúplný nezdobený exemplář takovéto nádoby pochází i z Milenovic VI (*tab. 13:4*), v torzech jsou dochovány rovněž analogické nádoby ze Žďáru I (*tab. 33:4–5, 34:1*) a z Bechyně II (*tab. 46:1–2*) a snad i torzo z hrobu 2/75 v Radčicích IV (*tab. 29:6–7*). Morfologicky podobná je také nádoba z Rohozné III (*Chvojka 2001a*, Taf. 39:2), která je však vzhledem k prstovanému spodku, hrubé keramické hmotě a snad i k původně vytaženému okraji klasifikovatelná spíše jako zásobnice. Zajímavým tvarem je spodek nádoby s náběhem válcovitého hrdla z Dobevo I (*Chvojka 2001a*, Taf. 6:4), který má podle *J. Bouzky (1963, 84)* analogii ve Velimi (srov. *Filip 1936–1937*, 9 – *obr. 4:7; Hrala – Šumberová – Vávra 2000*, Pl. 105:8) a ve starolužické keramice.

Rovněž u bezuché varianty amfor jsou v jihočeském prostředí známé miniaturní formy, pěkný příklad pochází např. z roviného sídliště ve Žďáru I (*tab. 32:1*). Na zařazení tohoto tvaru do počátečního vývojového období epochy popelnicových polí ukazuje podobně jako u zátavského exempláře souvislá svíslá kanelace jeho povrchu, stejně jako ještě „mohylové“ odsazení plecí.

Mezi amfory tohoto typu náleží jistě také množství fragmentů válcovitých hrdel zejména ze sídlištního prostředí, které lze ovšem zvláště u menších zlomků jen ztěží blíže klasifikovat.

Ve většině případů nelze tyto nálezy odlišit od dvojkónických nádob, některých hrncovitých nádob, případně od dalších keramických tvarů (srov. např. *tab. 9:18, 25:2, 28:9, 51:9* aj.).

Amfory s válcovitým hrdlem náleží k běžné keramické produkci počátečního vývoje mladší doby bronzové i v sousedních českých regionech, jak ukazuje řada analogií (srov. *Bouzek 1958a, 367 – obr. 147; týž 1958b, 551 – obr. 214; týž 1962a, 179 – obr. 62*).

Amfory s mírně vydutým hrdlem

Po celou mladší dobu bronzovou lze sledovat plynulý vývoj knovízských amfor od tvarů s válcovitým hrdlem po exempláře s hrdlem výrazně etážovitě prohnutým (srov. *Bouzek 1958a*). Mezi oběma uvedenými krajními formami pak vývojově stojí amfory s hrdlem mírně vydutým, které odpovídají zhruba Bouzkovu stupni P (*Bouzek 1958a, 370–374, obr. 148*). Datovány jsou do stupňů BD2 a HA1 (*Bouzek 1963, 63; Hrala 1973, 58–59*), přičemž obecně platí, že čím větší vydutí, tím mladší exemplář.

Na rozdíl od předchozího typu je z amfor s mírně vydutým hrdlem v jižních Čechách dosud doložen pouze jediný celý exemplář, který byl nalezen na sídlišti v Dobevi I (*Chvojka 2001a, Taf. 5:16*). Podle *J. Bouzka (1963, 84)* sice tato nádoba patří spíše mezi amfory s válcovitým hrdlem, vydutí jejího hrdla je však celkem jednoznačné. Podobná nádoba pochází také např. z hrobu S I z Let, datovaného do počátku stupně HA1 (*Hrala 1973, 23, tab. III:1*).

Několik dalších nádob tohoto typu lze v jihočeském regionu identifikovat mezi zlomky s charakteristicky profilovaným hrdlem. Již Jan Bouzek poukázal na takový exemplář ze sídliště v Protivíně II (*Bouzek 1963, 95 – obr. 15:4; zde tab. 23:7*), další zlomky pocházejí např. z neznámé lokality v okolí Vodňan (*tab. 31:13*), Žďáru I (*tab. 32:13*), z Bechyně II (*tab. 43:16*), uvést můžeme i značně nevýrazný střep z Hradiště I (*Chvojka 2001a, Taf. 11:31*) či potenciální exemplář z Vlkova I (*tab. 86:8*). Podle *J. Bouzka* patří do tohoto typu amfor též několik zlomků z hrobu IV v Rohozné I (*Bouzek 1963, 91, 92 – obr. 13:3–6*), ty jsou však blíže nezařaditelné.

Amfory s etážovitě vydutým hrdlem

Takzvané etážovité nádoby jsou považovány za natolik charakteristický kulturní projev knovízské či milavečské oblasti, že jejich výskyt např. na Moravě (*Podborský 1959, 31; Řihovský 1961; Salaš 1990, 46*), v Dolním Rakousku (*Trnka 1983, 147*) nebo v Bavorsku (např. *Hennig 1970, 42 – Abb. 4; Pfauth 1998a, 32*) bývá interpretován jako doklad importů či vlivů z české oblasti. Amfory s etážovitě vydutým hrdlem tvoří závěrečný článek plynulého vývoje mladobronzových amfor a jsou datovány většinou do stupně HA2 (*Bouzek 1958a; Hrala 1973, 60*).

Zatímco ještě *J. Bouzek (1958b, 558; 1963, 91)* neznal z Potaví, resp. z celých jižních Čech, žádnou výraznější etážovitou nádobu, je dnešní stav poznání o něco lepší. Přesto však v počtu etážovitých amfor zůstává náš region nadále velmi chudou oblastí. Jihočeské etážovité amfory můžeme rozdělit do dvou základních variant: buďto na nádoby s vysokým etážovitým hrdlem vertikální stavby, nebo s nízkým hrdlem stavby horizontální. První variantu, odpovídající Bouzkovým typům Q a R (*Bouzek 1958a, 364 – obr. 146*), známe dosud v jižních Čechách pouze v podobě fragmentů a zlomků. Z nich nejvýraznější jsou

dva fragmenty vertikálních etážovitých hrdel ze sídliště Radčice I (*tab. 26:9; srov. Chvojka – Michálek 2004, obr. 16:1, 18:1*), přičemž amfory s podobnou stavbou hrdla (jako např. exempláře z Vykáně) klade *J. Hrala* do stupně HA2 (*Hrala 1973, 60*). Pozdní formou je torzo etážovitého hrdla a vodorovně žlábkovaného podhrdlí z hradiště v Chřešřovicích I (*tab. 82:29*), které má paralely v Bouzkových typech R a S (*Bouzek 1958a, 387 – obr. 156, 393 – obr. 159*). Jiné jednoznačně klasifikovatelné příklady z našeho regionu zatím postrádáme, uvést však můžeme poměrně značné množství drobnějších zlomků většinou plecí s ostře nasazenými hrdly, které s velkou pravděpodobností náležejí k těmto tvarům (např. *tab. 8:4, 13:2, 26:6; Chvojka 2001a, Taf. 12:25, 31:7–8, 34:26; Fröhlich – Chvojka – Jiřík 2004a, obr. 13:7; aj.*). Podle *J. Bouzka (1963, 91)* by z etážovité amfory mohl pocházet spodek nádoby z Jinína I (*Chvojka 2001a, Taf. 13:9*), který však může patřit též jinému typu amfory. Jako etážovitou nádobu uvádí *J. Fröhlich (1983, 57, obr. 2A:3)* též fragment z Radčic IV (zde *tab. 29:5*), ani v tomto případě však nelze původní vzhled nádoby bezpečně rekonstruovat.

Daleko vzácnější variantu etážovitých amfor představují exempláře s nízkým hrdlem horizontální stavby, označované také jako „dvojitě nádoby“ (Bouzkovy etážovité nádoby stupně S, skupiny III: *Bouzek 1958a, 395–396*). Celá nádoba tohoto typu pochází z Prachatic I (*tab. 89:9; srov. Parkman 1997*), další analogicky rekonstruovatelný exemplář byl nalezen v hrobě 3/62 ve Vrcovicích I (*Chvojka 2001a, Taf. 65:8–11*). Také v jiných českých regionech jsou etážovité nádoby horizontální stavby poměrně vzácné, přesto můžeme k jihočeským exemplářům najít několik velmi podobných analogií, datovatelných zpravidla do attinského horizontu HA2/HB1 (např. *Bouzek 1958a, 405 – obr. 164:4; Hrala 1973, tab. XII:17; Pleiner – Rybová 1978, T 45; Bouzek – Koutecký 2000, Pl. 119A:1; Vokolek 2004, 18 – obr. 1:4, tab. 181:11*). K této variantě by snad mohly patřit i některé zlomky ze sídliště v Písku II (*Chvojka 2001a, Taf. 29:2*), které lze však spíše přiřadit mezi koflíky. Koflíky či misky s etážovitě prohnutým hrdlem jsou známé také z jiných českých oblastí, jak ukazují příklady ze severozápadních (*Bouzek 1958a, 399 – obr. 162:298, 300*) i západních Čech (*Šaldová 1961, 695 – obr. 244:3*). Podobná nádoba se našla i v prostředí podolské kultury na jižní Moravě – na Hradisku u Brna-Obřan (*Adámek 1961, tab. LXV:5*). O tom, že etážovitě vyduté hrdlo není omezeno pouze na amfory, svědčí také nádoba z objektu 10/94 z Radčic I (*tab. 27:15*), kterou lze označit za hrnc (srov. dále), či zlomek z uvedeného sídliště Písek II, který náleží nejspíše mezi zásobnice (*Chvojka 2001a, Taf. 30:21*).

Amfory s etážovitým hrdlem přežívají i do pozdní doby bronzové, v níž jsou ovšem daleko vzácnější než v předchozí epoše. Pěkným příkladem jsou dvě celé miniaturní etážovité amfory s nízkými horizontálními hrdly ze sídliště Strakonice III (*tab. 38:7, 11; srov. Michálek 2002*), které zatím nemají v našem regionu obdobu. Množství analogických nádob však můžeme najít v jiných českých regionech, jako např. ve Staňkovicích u Žatce (*Koutecký – Bouzek 1967, obr. 5A:3–4, 6B:3, 7B:2*), v Klášterní Skalici nebo v Praze-Bubenči (*Vokolek 2007, tab. 50:9, 104:18, 105:18*).

Štítarské amfory kvadratické profilace

Jak již bylo uvedeno v úvodním odstavci o amforách, byl jejich vývoj po celou epochu popelnicových polí plynulý. Nejinak

tomu bylo i v pozdní době bronzové, kdy mizí etážovité amfory a nastupují tvary většinou s kvadratickou profilací těla, horizontální kanelací podhrdlí a někdy i hrdla, které se buďto kónicky zužuje, nebo naopak rozšiřuje, případně je rovné válcovité (srov. Bouzek – Koutecký – Neustupný 1966, 91, 92 – Fig. 33; Koutecký – Bouzek 1967, 65 – obr. 17; Hrala 1973, 106–107, tab. LVI).

Štítarské amfory všech tří variant hrdel nalezneme i v jižních Čechách, přestože je zde ve srovnání s jinými středoevropskými oblastmi nálezových celků stupně HB velmi poskrovnou. Jeden z nejrozsáhlejších a nejvýznamnějších souborů pozdní doby bronzové našeho regionu pochází z hradiště Voltýřov I, v němž jsou rovněž zastoupena torza těchto „štítarských“ amfor (srov. Bouzek 1965, 67 – obr. 37:4; Smejtek 1984); nejjachovalejší z nich náleží mezi amfory s kónicky rozšířeným hrdlem (tab. 42:16). Charakteristickou výzdobou těchto variant pozdně bronzových amfor je vodorovná kanelace na plecích, jak ostatně ukazují i amfory z eponymních Štítar (Böhm 1937, obr. 62–63; Hrala 1973, Tab. XLIII). Horizontální žlábků, případně i jemná rytá výzdoba, se někdy objevují i na kónických hrdlech těchto amfor, jak je rovněž doloženo ve Voltýřově I (tab. 42:2) nebo v Mříči I (tab. 87:11). Z jiných jihočeských lokalit stupně HB známe buďto jen drobné zlomky hrdel a okrajů (např. Milenovice III: tab. 12:3), a nebo četné příklady vodorovně žlábkovaných plecí, jejichž typové zařazení je však diskutabilní (např. tab. 67:14, 16, 27).

Rekonstruovatelný fragment amfory s kónicky se zužujícím a žlábkovaným hrdlem, blízký Hralově typu z Kšel (Hrala 1973, Tab. LVI:O), byl nalezen na sídlišti v Modlešovicích II (Chvojka 2001a, Taf. 21:15–21). Jedná se o chronologicky dosti vyspělý tvar, zařazovaný spíše do závěru pozdní doby bronzové, na jehož utváření se podle J. Hraly snad do určité míry podílel i „protovillanovský“ vliv. V autorově diplomové práci byly tyto štíhlé „vázovité“ amfory vyčleněny jako samostatný typ amfor (A5; Chvojka 2001a, 23), v této práci jsou však považovány pouze za jednu z variant štítarských amfor. Paralelu k tomuto tvaru nalezneme např. na jednom zlomku ze Zvíkovského Podhradí I (tab. 41:22), jiné nálezy z této lokality již však tak výrazné nejsou (např. tab. 41:17). Vodorovně žlábků na hrdle, kombinované s jemným rastrem, vykazuje torzo z hradiště Hluboká nad Vltavou I (tab. 79:14). Miniaturní období těchto amfor pak poskytl opět modlešovické sídliště (Chvojka 2001a, Taf. 21:12–13) nebo sídliště Milenovice III (tab. 12:1). Na posledně zmíněné lokalitě bylo nalezeno větší množství zlomků štítarských amfor, z nichž i některé další náleží této variantě (Fröhlich – Chvojka 2001, obr. 34:4), v jednom případě i jejich miniaturní formě (tab. 12:9). Jiné zlomky nádob kvadratické profilace z této lokality, zdobené svislým hřebenováním, lze přiřadit spíše k zásobnicím (např. tab. 12:8; srov. níže). Tvarově velmi podobné jsou i některé amfory a lahvovité tvary doby halštatské, které se však odlišují svou výzdobou (Michálek – Lutovský 2000, 144–145, obr. 35:41, 36:62, 65–66).

Několik zlomků štítarských amfor bylo nalezeno také u objektu 6 v Čížové I, z nichž většina náleží k variantě s rovným válcovitým hrdlem a hraněným okrajem (Fröhlich – Chvojka – Jířík 2004a, obr. 16:6, 8, 14), majícím nejbližší paralely v nádobách, které J. Hrala označil jako amfory typu Zdice (Hrala 1973, 104–107, Tab. LVI:G). Některá torza mají hrdla zdobená jemnou rytou nebo žlábkovanou výzdobou, podobně jako např.

některé zlomky ze Zvíkovského Podhradí I (tab. 41:15, 19) nebo z Voltýřova I (Michálek 1969, tab. VIII:7). Mezi menší amfory kvadratické profilace náleží snad i torzo spodku nádoby z čížovského objektu 1 (Fröhlich – Chvojka – Jířík 2004a, obr. 10:16), jehož bližší typologické určení však není možné. K variantám štítarských amfor s válcovitým hrdlem nalezneme paralely např. i na sídlištích v Křtěticích I, Milenovicích III, Radčicích I nebo Senožatech II (tab. 8:11, 12:2, 5, 12, 67:29, 70:10–11, 14), jiné hrubší zlomky analogické profilace však náležejí spíše mezi zásobnice (např. tab. 6:20, 12:10, 67:25).

Neurčitelné typy amfor

Z mnoha jihočeských lokalit mladší a pozdní doby bronzové pocházejí zlomky amfor, jejichž typologická klasifikace však není možná. Jedná se zpravidla o spodní části těl těchto nádob, které jsou známé např. z Radčic I (Chvojka – Michálek 2004a, obr. 13:7), Bechyně II (tab. 49:4), Drhovic I (tab. 58:5, 61:4) aj. (srov. též Chvojka 2001a, 23). Spodní části amfor kvadratické profilace byly přiřazeny do skupiny štítarských amfor (srov. výše), přestože ani jejich klasifikace není jednoznačná.

4.1.1.2 Dvojkónické nádoby

K typickým artefaktům mladší doby bronzové náležejí v celé střední Evropě dvojkónické nádoby, běžně rovněž označované jako „okřínky“. Jejich tvarová výlučnost sloužila dříve dokonce jako jeden z hlavních důkazů pro lužickou expanzi do Čech. Později bylo zjištěno, že se poprvé objevují již v pozdně mohylovém období, čímž opět posloužily jako důkaz pro vznik kultur popelnicových polí z domácího středobronzového (mohylového) prostředí (viz Pleinerová – Hrala 1988, 77–78; Plesl 1991, 60–61). V mladší době bronzové se dvojkónické nádoby vyskytují v několika typech (klasifikovaných podle lomu výdutě) a svůj vývoj končí na konci stupně HA – jejich výjimečný výskyt ve štítarském prostředí je vysvětlován kontakty s kulturou slezskou (Hrala 1973, 63). V této souvislosti je ovšem třeba připomenout, že oproti jiným tvarům je identifikace dvojkónických nádob v převážně zlomkovitém sídlištním materiálu většinou velmi obtížná – např. mnohá torza válcovitých hrdel, zmíněná výše u amfor, mohou rovněž pocházet z těchto okřínů.

Dvojkónické nádoby s ostrým lomem

Nejstarším typem dvojkónických nádob, vyskytujícím se od samých počátků mladší doby bronzové až hluboko do stupně HA, jsou okřínky s ostrým lomem těla. Od stupně BD se souběžně objevují dvě varianty – s lomem ve střední výšce těla a s lomem ve spodní třetině těla a převislou horní částí (Hrala 1973, 62). Do první varianty náleží v jižních Čechách několik nádob. Klasickým příkladem je nezdobená dvojkónická nádoba z Drhovic I (tab. 61:1) a pak velmi podobný okřín z Bechyně II (tab. 49:1). Oba tyto staré exempláře dvojkónických nádob tak jednoznačně náležejí do stupně BD. Stejně datovatelné jsou i oba celé okřínky z jednoho hrobu v Zátaví I, z nichž jeden je hladký, zatímco druhý vykazuje typické svislé prstování na spodku těla (Chvojka 2001a, Taf. 68:12–13). Zmíněný první hladký zátavský exemplář stojí na přechodu ke druhé variantě okřínů, a to k okřínům s lomem v dolní třetině těla, kam např. již náleží analogický tvar z Prahy-Bubenče (Böhm 1937, 89 – obr. 37:6). Kromě celých nádob lze z jihočeského regionu

uvést i několik typických zlomků, jako např. fragment okřínu se zdrsňeným spodkem z Myšence II (*tab. 15:21*) nebo větší zlomek téže varianty dvojkónické nádoby s prstovaným spodkem z Písku I (*Chvojka 2001a*, Taf. 24:9).

V jižních Čechách jsou také doloženy zlomky miniaturních dvojkónických nádobek s ostrým lomem, jako např. exempláře z Milenovic I (*tab. 10:2*) nebo Pasek II (*tab. 25:4*). Oproti běžným okřínům se však tyto miniaturní tvary s ostrým lomem vyskytují i v průběhu mladších etap mladé doby bronzové až hluboko do stupně HA2, nelze je proto použít k přesnější dataci (*Hrala 1973*, 63). Nejbližší analogie miniaturního okřínku s ostrým lomem pochází ze sídliště ve Smrkovicích VII (*Chvojka 2001a*, Taf. 50:10), hladký okřínek s ostrým lomem a prohnutou horní částí byl nalezen také v hrobu III v Rohozné I (*Chvojka 2001a*, Taf. 41:4). Z jiných českých nálezů lze uvést např. Knovíz (*Hartl 1971–1972*, 27 – Abb. 15:2), Prahu-Pankrác, Prahu-Holešovice aj. (*Hrala 1973*, tab. VIII:6, XII:13). Vzdáleně na okříny s ostrým lomem v polovině těla upomínají vzácně doložené exempláře dvojkónických misek (*tab. 40:4, 62:2*), o kterých bude pojednáno dále.

Dvojkónické nádoby se zaoblenou výdutí

Mladším typem dvojkónické nádoby, jejíž výskyt se však s okřínou předchozího typu částečně kryje, je nádoba se zaoblenou výdutí. Poprvé se s těmito okřínou setkáváme již v závěru stupně BD (*Bouzek 1963*, 63), jejich hlavní rozkvět však spadá až do stupně HA2, kdy mají většinou esovitě prohnutou horní partii (*Hrala 1973*, 62; *Pleinerová – Hrala 1988*, 91). Oproti dvojkónickým nádobám s ostrým lomem je tento typ okřínu v jižních Čechách daleko vzácnější, což je však jistě způsobeno i jeho velmi obtížnou klasifikací ve zlomkovitém materiálu, jak již bylo uvedeno výše. Celá nezdobená nádoba tohoto typu pochází z plochého hrobu z Jinína I (*Chvojka 2001a*, Taf. 13:10), kterou již J. Bouzek zařadil do stupně HA2 (*Bouzek 1963*, 91). Velmi podobný tvar byl nalezen např. v Křepenicích ve středním Povltaví (*Böhm 1937*, 125 – obr. 59:2). Další příklad této nádoby poskytl ploché pohřebiště v Topělci I. Z hrobu 1/27 pochází menší exemplář s výzdobou vodorovných rýh a trojúhelníků nad nízko položeným zaobleným lomem (*tab. 40:1*), což má obdoby na některých dvojkónických nádobách lužické kultury (srov. např. *Bouzek – Koutecký 2000*, Pl. 80A:8; *Vokolek 2003*, tab. 84:4). Podobnou výzdobu však najdeme i v západních Čechách (*Bouzek 1962a*, obr. 62:2b). Extrémně stlačenou zaoblenou výdutí pak vykazuje nádoba z Bechyně II (*tab. 49:2*), kterou lze však podle doprovodného materiálu zařadit ještě do starší etapy mladší doby bronzové.

Dvojkónické nádoby se žlábkovanou výdutí

Ve stupni HA a zejména v jeho mladší fázi se vedle okřínu s oblým lomem objevuje také další varianta této nádoby – okřín s lomem zasekávaným do plošek nebo žlábků (*Hrala 1973*, 63). V jižních Čechách není doložen žádný celý exemplář této nádoby, v několika případech je však možné jej klasifikovat alespoň podle výraznějších zlomků. Patrně nejstarším příkladem je fragment z jednoho sídliště u Dobevi s ostrou sevřenou profilací a s patrně dvěma úzkými žlábků na výdutí (*Chvojka 2001a*, Taf. 9:9–10). Pouze jeden žlábek má na výdutí malý okřínek z hrobu 4 ve Vrcovicích I (*Chvojka 2001a*, Taf. 65:3). Vyspělejšími tvary jsou exempláře horizontálnější stavby s prohnutou horní

částí, jakými jsou okřín z hrobu VI v Rohozné I se dvěma širokými žlábků na výdutí (*Chvojka 2001a*, Taf. 41:14–15) a exemplář se třemi širokými horizontálními žlábků z hrobu č. 4/87 ve Strakoncích I (*Michálek 1993*, 31 – obr. 6A). Minimálně dva žlábků na výdutí a prstovaný spodek mají dva větší fragmenty ze sídliště v Radčicích I (*Michálek – Chvojka 2000*, obr. 24:5, 25:3). U dalších zlomků z jihočeského regionu s vodorovně žlábkovanou výdutí je však jejich určení komplikovanější: s výhradami můžeme do tohoto typu dvojkónických nádob zařadit např. dva fragmenty z Milenovic I (*Fröhlich – Chvojka 2001*, obr. 21:1–2), naopak klasifikace několika zlomků z hrobu 2 v Rohozné I (*Chvojka 2001a*, Taf. 40:9–13) do této kategorie je dosti nepravděpodobná (srov. *Bouzek 1963*, 91).

Zvláštní variantu dvojkónické nádoby se žlábkovanou výdutí představuje jedna nádoba z hrobu 3/72 z Topělce I, která má vysoko položenou výdutí žlábkovanou svíslé (*Beneš – Fröhlich – Michálek 1973*, 129; *Braun – Fröhlich 1978*, 237). Paralelu můžeme vidět např. na okřínu z Mutějovic (*Hrala – Fridrich 1972*, tab. III:1).

4.1.1.3 Zásobnice

Stejně jako amfory nebo dvojkónické nádoby vychází ze středobronzových tradic i další z typických nádob mladší doby bronzové – zásobnice. Jejich vývoj lze sledovat až do pozdní doby bronzové, v jejímž průběhu však zásobnice postupně splývají s amforami (*Hrala 1973*, 107–108, tab. LVI). Zatímco v mladší době bronzové tkví hlavní rozdíl mezi amforami a amforovitými zásobnicemi (vedle odlišné keramické hmoty) v morfologii, hlavním odlišujícím kritériem pro pozdně bronzové nádoby je úprava povrchu (jemná rytá či kanelovaná výzdoba u amfor oproti hřebenované, dřívkované apod. úpravě povrchu u zásobnic). Zásobnice epochy popelnicových polí můžeme rozdělit do tří základních typů (srov. *Jiráň ed. 2008*, 180): amforovité, vejčité a kvadratické profilace, přičemž amforovité zásobnice jsou pak ještě dále děleny podle tvaru hrdla na dvě podskupiny.

Amforovité zásobnice s válcovitým hrdlem

Starším typem amforovitých zásobnic, vycházejícím ještě z tradic střední doby bronzové, jsou exempláře s rovným (válcovitým) hrdlem. Jejich největší zastoupení je v celcích stupně BD, v průběhu následujícího období pak postupně dožívají, ale objevují se i v závěru stupně HA2. Oproti amforám tak u zásobnic neplatí chronologická návaznost jednotlivých typů, neboť v mnoha celcích se souběžně vyskytují jak zásobnice s válcovitým, tak i s nálevkovitě rozšířeným hrdlem, což na příkladu pohřebiště v Křepenicích již ukázal J. Hrala (*1973*, 64–65). V jižních Čechách máme oba tyto typy amforovitých zásobnic doloženy pospolu např. v sídlištních celcích z Radčic I (*tab. 25:6–7*; *Chvojka – Michálek 2004a*, obr. 17:1), Žďáru I (*tab. 32:7–12, 34:2*) nebo z Bechyně II (*tab. 45*).

Zejména ve zlomkovitém sídlištním materiálu je, stejně jako u dvojkónických nádob, typové určení většiny amforovitých zásobnic obtížné, přesto je možné v jižních Čechách nalézt řadu příkladů obou uvedených typů. Celých zásobnic s válcovitým hrdlem je ovšem v jižních Čechách jen několik. Zmínit můžeme např. téměř celý nezdobený exemplář z radčického hrobu 3/1975 (*tab. 29:8*) nebo kompletně dochovanou zásobnici

s vysoko posazenou výduť z mohyly ve Hvozd'anech I (*tab. 62:4*). Nezdobené je rovněž torzo hrdla z Bechyně II (*tab. 43:3*). Většina zásobnic je však zdobena, přičemž typickou výzdobou je vodorovné, případně i svislé prstování hrdla a hrubé důlkování nebo šikmé přesekávání okraje, jak je doloženo např. na torzech z Protivína II (*tab. 23:8*), z objektu 1/94 z Radčic I (*tab. 25:6*) nebo z několika objektů z Čížové I (*Fröhlich – Chvojka – Jiřík 2004a*, obr. 11:3, 13:6, 14:1, 12). Charakteristickým typem výzdoby zásobnic jsou rovněž plastické promačkávané pásky, které se většinou objevují na rozhraní hrdla a plecí, vzácněji i na samotných hrdlech (např. *tab. 36:17, 37:2*). Výjimku představuje v tomto směru celá zásobnice z Putimi IX, která má na podhrdlí plastické pásky dvě (*Chvojka 2001a*, Taf. 39:3). Od většího ostatních exemplářů se svou jemnou žlábkovanou výzdobou liší fragmenty zásobnic s válcovitým hrdlem ze sídlišť Milenovice VI (*tab. 13:3*) a Bechyně II (*tab. 45:2*), do střední keramické třídy náleží také jemně zdobená zásobnice z mohylníku Chvaletice I (*tab. 4:3*). Analogické amforovité zásobnice tohoto typu s kanelovanou výzdobou, které jsou datovány až do průběhu stupně HA, jsou uváděny také např. z hrobů v Praze-Holešovicích a Praze-Troji (*Hrala 1973, 65, tab. XV:4, XXIV:1*) nebo ze sídliště v Knovízí (*Hartl 1971–1972, 54, Abb. 1:9*). Do mladších vývojových stupňů můžeme klást také exempláře s vyvinutější, tj. horizontálnější stavbou těla, jako např. nádobu z hrobu č. 3/87 ze Strakonice I (*Michálek 1993, obr. 5:1*) nebo velmi podobné torzo z hrobu 2 ve Vrcovicích I (*Chvojka 2001a*, Taf. 64:16–18). Není vyloučené, že k amforovité zásobnici s válcovitým hrdlem patří i dodnes zachovaná spodní část nádoby z hrobu 4/27 v Kestřanech I (*Chvojka 2001a*, Taf. 14:9), kterou B. Dubský (1926–1927a, 230 – obr. 80) publikoval i s hrdlem. Drobnější zlomky charakteristických válcovitých hrdel zásobnic pak známe např. z Milenovic I (*Fröhlich – Chvojka 2001, obr. 13:16, 19:1*), Myšence I (*tab. 9:19*), Žďáru I (*tab. 32:8–11*), Bechyně II (*tab. 43:3, 51:20,27*), Modlešovic I, Rohozné I (*Chvojka 2001a*, Taf. 16:12, 19:4,23, 43:3) aj. Mezi zásobnice s válcovitým hrdlem lze zařadit i nádobu z Rohozné III (*Chvojka 2001a*, Taf. 39:2), která stavbou svého těla upomíná i na amfory s válcovitým hrdlem (viz výše; J. Bouzek/1963, 84/ označuje tuto nádobu přímo jako osudí s uraženým hrdlem).

Poměrně vzácně jsou v jižních Čechách doloženy amforovité zásobnice s válcovitým hrdlem, které je mírně vyduť. Nejlépe zachovanou nádobou této varianty je zásobnice z Bechyně II, která má plece a výduť zcela netypicky zdobené třemi horizontálními žebry (*tab. 45:3*). Obdobu k této výzdobě nacházíme v jižních Čechách pouze na torzu zásobnice z Vrcovic III (*Fröhlich – Chvojka 2008, obr. 5:2*) a pak až v prostředí jižního Německa (např. *Hennig 1970, Taf. 41:1*), v Čechách analogickou výzdobu na zásobnicích neznáme. Další exempláře zásobnic s mírně vyduťtým válcovitým hrdlem nalezneme v souborech z Radčic I (*tab. 25:7*), ze dvou sídlišť v Písku (*Chvojka 2001a*, Taf. 23:8, 30:21) nebo na zlomku ze sídliště Milenovice V (*tab. 13:1*).

Amforovité zásobnice s nálevkovitým hrdlem

Druhým základním typem amforovitých zásobnic jsou tvary s nálevkovitě rozšířeným hrdlem, které mají jinak stejnou stavbu těla i analogické druhy výzdoby jako předchozí typ. Mnohdy obtížnou klasifikaci nádoby do jednoho z uvedených typů zásobnic dokládají přechodné tvary s hrdlem téměř válcovitým,

avšak již s náznakem mírného rozšíření. Zásobnic tohoto přechodného vzhledu lze nalézt v jižních Čechách několik, příkladem může být dnes nezvěstná zásobnice s mírně nálevkovitým hrdlem a sevřeným tělem archaické stavby z Rohozné I (*Bouzek 1963, tab. III:1*). Jinou celou nádobou tohoto přechodného tvaru je nově objevená zásobnice z Hluboké nad Vltavou II (*tab. 80:3*) či v torzu dochované exempláře z Modlešovic II (*Chvojka 2001a*, Taf. 20:13–16) a z Milenovic I (*tab. 10:9*). Velmi zajímavým tvarem je horní část zásobnice s původně patrně kvadratickou výduť a mírně nálevkovitě rozšířeným hrdlem z Písku I (*Chvojka 2001a*, Taf. 24:8), která sice pochází ze sídliště datovaného do stupně HA (srov. *Bouzek 1963, 88*), téměř shodný tvar je však uváděn i ve štitarském prostředí (*Koutecký – Bouzek 1967, 49 – obr. 8A:1*).

Vlastní amforovité zásobnice s nálevkovitě rozšířeným hrdlem jsou většinou datovány do stupně HA2, mohou se však objevit i dříve (*Hrala 1973, 65*). Za jejich možné předchůdce lze snad považovat amfory s obloukovitě rozevřeným hrdlem, které bývají zařazovány do stupně BD (*Böhm 1937, 95 – obr. 40:9; Bouzek 1962a, obr. 63:3b; týž 1963, 63*), někdy i do HA1 (*Bouzek – Koutecký – Neustupný 1966, Pl. VII:14*), a které navazují na středobronzové předchůdce (srov. např. *Jilková 1958, 335 – obr. 14:7*; pro jižní Čechy: *Militký – Zavřel 1993, obr. 4:1; Fröhlich – Chvojka – Jiřík 2004b, obr. 5:5; Chvojka – Michálek 2004b, tab. 6:5, 7, 15:18, 21:2, 4, 12, 33:14*). V jižních Čechách můžeme mezi amforovité zásobnice s obloukovitým hrdlem zařadit torza z Písku III a Strakonice IV (*Chvojka 2001a*, Taf. 36:18, 50:21) a patrně i zlomek z Bechyně II (*tab. 51:23*). Podle fotografie dnes ztracené zásobnice z Modlešovic I (*Bouzek 1963, tab. I:18*) lze i v tomto případě usuzovat na exemplář s obloukovitě rozevřeným hrdlem, čemuž by ostatně ani neodporovalo zařazení celého souboru do stupně BD (srov. *Bouzek 1963, 81*). J. Bouzek (1963, 87 – obr. 10:4) publikoval další tvar z Písku I, zde však nelze vyloučit možnost nepřesnou kresbu (srov. *Chvojka 2001a*, Taf. 24:8).

Amforovité zásobnice s nálevkovitým hrdlem nebo jejich zlomky náleží v jižních Čechách k nejrozšířenějším keramickým tvarům mladší doby bronzové. Hojně jsou zastoupeny nejen v sídlištním prostředí, kde plnily nepochybně zásobní funkci, ale jednoznačně dominují i mezi pohřebními urnami (srov. dále). Podobně jako u zásobnic s válcovitým hrdlem je i v této kategorii většina nádob zdobena svislým, případně na hrdle a v podhrdlí i vodorovným prstováním, plastickými páskami a důlkovanými či přesekávanými okraji. Asi nejvíce příkladů těchto nádob můžeme jmenovat z pootavského mikroregionu. Dvě celé zásobnice pocházejí z plochého pohřebiště v Kestřanech I, z nichž jedna má nade dnem patrný kruhový otvor (*Chvojka 2001a*, Taf. 14:7–8). Zajímavou kvadratickou stavbu těla vykazuje celá zásobnice z hrobu VIII v Rohozné I (*Chvojka 2001a*, Taf. 42:14), zalomenou výduť však mají i dvě nádoby z pohřebiště ve Strakonici I (*Michálek 1993, obr. 3:2, 4:1*). Ze dvou zásobnic z pohřebiště v Zátaví I (*Chvojka 2001a*, Taf. 66:11–15) můžeme k tomuto typu přiřadit jen jedinou, neboť torzo druhé není s jistotou určitelné. Z jiných pootavských plochých hrobů pocházejí méně jednoznačné fragmenty (např. *Chvojka 2001a*, Taf. 60:13–16, 65:5–7). Zlomky a menší torza zásobnic převažují ovšem v sídlištním prostředí, přesto i zde můžeme identifikovat několik jednoznačných tvarů (*Chvojka 2001a*, Taf. 9:15–16, 43:7–9, 44:11, 52:15–16 aj.).

Také v jiných jihočeských mikroregionech představují amforovitě zásobnice s nálevkovitým hrdlem velmi běžný nález. Řadu příkladů můžeme jmenovat z mikroregionu dolního toku Blanice. Téměř úplná nádoba tohoto typu s bohatou žlábkovanou výzdobou pochází z hrobu 1 z Milenovic VII (*tab. 14:11*). Byla již dříve zhodnocena J. Fröhlichem, který ji na základě analogií z jiných českých oblastí datoval na přelom stupňů HA1–HA2 (*Fröhlich 1983, 56*). Rekonstruovatelné fragmenty pocházejí např. z plochého hrobu v Čičenicích I (*tab. 5:10*) nebo ze sídlišť v Radčicích I (*Chvojka – Michálek 2004a, obr. 17:1*) a ve Žďáru I (*tab. 34:2*), menší zlomky okrajů a hrdel jsou pak doloženy v mnoha dalších souborech (např. *tab. 32:12; Fröhlich – Chvojka 2001, obr. 19:2,4–6; aj.*). Z lokalit zvíkovského mikroregionu můžeme zmínit např. sídliště v Čížové I, odkud pochází velké množství fragmentů zásobnic, zejména z objektu 2 (*Fröhlich – Chvojka – Jiřík 2004a, obr. 12*). Řada amforovitých zásobnic byla doložena také na největším jihočeském plochém pohřebišti tohoto období v Topělci I, publikována však byla zatím jen jediná (*Braun – Fröhlich 1978, 237*), zdobená na těle širokou kanelací podobně jako výše uvedený exemplář z Milenovic VII. Jednoznačně největší sídlištní soubor z mikroregionu dolní Lužnice představují nálezy z Bechyně II, odkud pochází i torza amforovitých zásobnic s nálevkovitě rozšířeným hrdlem (*tab. 47:5*), v některých případech s kanelovanou výzdobou (*tab. 45:1, 46:3*) nebo v miniaturní formě (*tab. 43:8*). Z povltavského mikroregionu můžeme uvést příklad z hradiště v Chřešřovicích I (*tab. 81:8*).

Vejcíté zásobnice

Oproti zcela běžným amforovitým zásobnicím jsou v jihočeských souborech mladší doby bronzové daleko méně rozšířené zásobnice vejčité, které se od předchozích typů zásobnic odlišují svou morfologií. Vejcíté zásobnice mají po celou dobu svého vývoje vertikální tektoniku s výdutí v polovině, nebo dokonce i v horní třetině těla. Hrdlo bývá nižší a nálevkovitě rozevřené s kónickými nebo prohnutými stěnami, vodorovné vytažení okraje nebývá u nich tak výrazné. Od těla bývá hrdlo zpravidla odsazeno, přičemž většinou je toto odsazení ještě zvýrazněno plastickou páskou (*Pleinerová – Hrala 1988, 95*). Zásobnice vejčitého tvaru nebyly dlouhou dobu odlišovány – např. ještě J. Bouzek (1963, 84) označoval tento typ nádoby jako „soudkovitou středobronzovou zásobnici“. Později se začaly označovat jako tzv. sídlištní zásobnice (anglicky jako „jars“: srov. *Bouzek – Koutecký – Neustupný 1966, Fig. 31; Bouzek – Koutecký 1972, 478*). Jasně vymezení vejčité zásobnice se objevilo až v práci J. Hraly (1973, 64), který je chronologicky zařadil do období BD–HA1. Ve stupni HA2 pak pravděpodobně splynuly s amforovitými zásobnicemi. Přes toto vymezení jsou vejčité zásobnice dodnes někdy zaměňovány za hrnce nebo amforovitě zásobnice, přičemž zvláště ve střepovém materiálu je mnohdy skutečně obtížné či přímo nemožné tyto nádoby od sebe odlišit.

V jižních Čechách byly vejčité zásobnice jednoznačně odlišeny jen na několika lokalitách. Asi nejlépe byl tento tvar zachycen v Hradišti IV (*Chvojka 2001a, Taf. 13:7–8*) a zejména na sídlišti v Babicích I, kde bylo dokonce zjištěno několik exemplářů (*Parkman 2003, obr. 30–37*). Menší zlomky okrajů a hrdel pocházejí např. z Milenovic I (*Fröhlich – Chvojka 2001, obr. 20:1*), Písku I (*Chvojka 2001a, Taf. 24:4*), Radčic

I (*Michálek – Chvojka 2000, obr. 23:3*) a snad i z Chřešřovic I (*tab. 82:28, 84:13, 16*), z nichž jeden (*tab. 82:28*) však J. Bouzek (1965, 71 – obr. 40:2, 75) klasifikuje jako květináč. K vejčitým zásobnicím je snad možné přiřadit i některé zlomky z Modlešovic I (*Bouzek 1963, tab. 1:4–10*), které jsou však dnes ztracené, a nelze proto určit jejich profil. Rovněž některá torza těl hrubých nádob vertikální stavby mohou pocházet z vejčitých zásobnic (např. *tab. 11:5, 46:4*), jejich přesná klasifikace však bývá vzhledem k podobnosti s hrnci problematická. Také některé jednoznačně určené hrnce se mohou svou mohutnější tektonikou blížit tomuto typu zásobnic (např. *tab. 48:3, 50:8*).

Zásobnice kvadratické profilace

Jak již bylo uvedeno výše, splývají v průběhu pozdní doby bronzové amfory se zásobnicemi do morfologicky analogických nádob (*Hrala 1973, 107–108, Tab. LVI*), přičemž základním odlišovacím kritériem pak zůstává hrubost keramické hmoty a typ výzdoby, resp. úpravy povrchu. Hrubé mohutné nádoby stupně HB bývají zpravidla kvadratické profilace s tělem drsnějším hrubým hřebenováním, dřívkováním či špachtlováním. Jedním z nejvýraznějších reprezentantů tohoto typu zásobnice je v jižních Čechách torzo ze sídliště v Milenovicích III (*tab. 12:8*), přičemž jistě i další zlomky s uvedenou úpravou povrchu z této lokality pocházejí ze zásobnic (např. *tab. 12:6–7, 10, 13 aj.*). Z uvedeného sídliště pochází i nezdobené torzo hrdla nádoby, kterou lze vzhledem k jejímu tvaru označit rovněž za zásobnici (*Fröhlich – Chvojka 2001, obr. 39:3*). Také řadu menších zlomků z jiných pozdně bronzových sídlišť regionu můžeme klasifikovat jako zásobnice (např. *tab. 6:20, 23, 41:20–21, 42:1, 3–10 aj.; Fröhlich – Chvojka – Jiřík 2004a, obr. 15:8–9, 11–13*).

Neurčitelné typy zásobnic

Zejména v sídlištním zlomkovitém materiálu, ale také u plochých hrobů s orbou narušenými horními částmi se setkáváme s velkým množstvím zásobnic, které ovšem nelze blíže typologicky určit. Mnohá torza či zlomky mohou pocházet z jakékoli nádoby hrubé třídy (zásobnice, hrnec, dvojkónická nádoba), některé morfologicky výrazné exempláře však lze zařadit mezi zásobnice. Příkladem jsou spodky nádob bez výzdoby z Křtětic I (*tab. 7:18*), z Radčic II (*tab. 30:12*), z Radčic IV (*tab. 29:7*) nebo se svislým prstováním z Hradiště II (*Chvojka 2001a, Taf. 12:27*), z Milenovic I (*Fröhlich – Chvojka 2001, obr. 22:5*), z Radčic I (*Michálek – Chvojka 2000, obr. 25:4–5*), Skal I (*tab. 30:9*), ze Žďáru I (*tab. 34:3–4*) nebo ze tří hrobů ze Strakonice I (*Michálek 1993, obr. 7–9*). Někdy můžeme k zásobnicím počítat i výraznější zlomky z výdutě (např. *Chvojka – Michálek 2004a, obr. 17:2*). Mezi zásobnice lze snad zařadit i torzo profilovaného těla s kanelovanou výzdobou z Drhovic I (*tab. 58:5*), které však může pocházet i z větší amfory.

4.1.1.4 Hrnce

Obvyklým představitelem hrubé keramiky v téměř všech kulturách tzv. zemědělského pravěku jsou hrnce, tj. nádoby zpravidla esovité profilace či s odsazeným hrdlem a vejčitým nebo soudkovitým tělem. Typologické určení těchto nádob je však mnohdy obtížné a často i subjektivní, neboť mnohé hrnce se tvarově blíží vejčitým zásobnicím, v menším provedení zase větším pohárům či tzv. hrnkům. Přesto můžeme v této poměrně

široké škále nádob vyčlenit tři základní typy: jedno- či dvouuché hrnce („květináče“), vejčité hrnce s válcovitým hrdlem a hrnce esovité profilace.

Dvouuché hrnce („květináče“)

Hrnce střední až pozdní doby bronzové esovité nebo trojdílné (tj. s odděleným hrdlem) profilace a se dvěma protilehlými uchy bývají v archeologické literatuře běžně označovány jako „květináče“, případně na Moravě i jako „látky“. Protože se však jedná o morfologicky stejný tvar jako hrnce bezuché, od nichž jsou zejména ve zlomkovitém stavu v podstatě neodlišitelné, jeví se být vhodnějším termínem obecnější pojem „dvouuchý hrnec“, použitý i v této práci. Jedná se o standardní a téměř neměnnou formu nádoby, vyskytující se od střední doby bronzové až po závěr stupně HB (*Hrala 1973*, 66–67). V jižních Čechách jsou první dvouuché hrnce známe již z vyspělejších fází střední doby bronzové (Radčice: *Chvojka – Michálek 2004b*, tab. 11:2–3, 8, 21:13, 34:14, 35:21 aj.; Roudné: *Militký – Závřel 1993*, obr. 4:2; Hosty: *Beneš 1966*, tab. III:7; Písek: *Fröhlich – Chvojka – Jiřík 2004b*, 89, obr. 4:1), řadu příkladů však můžeme uvést i ze stupňů BD–HA. Ucha mladobronzových „květináčů“ vycházejí, stejně jako ve střední době bronzové, vždy z okraje nádoby, jejich odlišovacím kritériem (avšak bez chronologického významu) je jednak morfologie nádoby a jednak typ výzdoby, v níž dominuje prstování. Tuto výzdobu má na svém těle např. celý exemplář ze Sezimova Ústí (*tab. 91:2*), který *J. Bouzek (1963, 92)* datuje do stupňů BD–HA. Na této nádobě je poměrně netypické šikmé přesekávání okraje, které se na jiných jihočeských „květináčích“ vyskytlo pouze jednou, a to na zlomku z Dobeví I (*Chvojka 2001a*, Taf. 6:7). Klasifikace tohoto dobevského zlomku je však poněkud problematická, např. *J. Bouzek (1963, 84)* jej označil za tvar podobný soudkovité zásobnici. Zlomky svisle prstovanými „květináčů“ jsou známe také např. z Chvaletic I (*tab. 4:2,5*), Skal I (*tab. 30:7*), Zvíkovského Podhradí I (*tab. 41:16*) nebo z Písku I (*Chvojka 2001a*, Taf. 22:11–12). Největší jihočeský soubor s jedno- či dvouuchými hrnci však bezesporu pochází z mohylového pohřebiště Drhovice I, odkud je doložena celá škála těchto nádob: s odsazeným hrdlem a svislým prstováním (*tab. 56:8*), stejně zdobený hrnec esovité profilace (*tab. 61:2*) i minimálně tři hladké nezdobené exempláře (*tab. 57:1, 6–7*). Zcela bez výzdoby je ovšem i řada jiných jihočeských jedno- či dvouuchých hrnců, jako např. torza z Chvaletic I (*tab. 3:3*), Radčic I (*Michálek – Chvojka 2000*, obr. 15:15, 16:10, 21:9, 27:3) nebo zlomek hrnce s odsazeným hrdlem z Protivína II (*tab. 23:4*). Téměř celý nezdobený exemplář s jedním dochovaným uchem pochází z objektu 1/80 z Milenovic I (*tab. 11:1*). Jedno- či dvouuché hrnce s hladkým povrchem jsou většinou řazeny do starších fází mladší doby bronzové, přičemž analogie mají pravděpodobně ještě ve střední době bronzové (*Pleinerová – Hrala 1988*, 103). Stejně „květináče“ jsou však doloženy i v mladším období, jako např. na pohřebišti v Oborách (*Hrala 2000a*, 628 – obr. 4:6). Výzdoba spodku těchto dvouuchých hrnců hrubými rýhami, obvyklá zejména v západočeském „milavečském“ prostředí (srov. *Hrala 1973*, 66), nebyla zatím v jižních Čechách spolehlivě doložena, přestože takto zdobená keramická torza jsou i v našem regionu známa (např. *tab. 30:3, 56:11*). Vzácným typem výzdoby těchto nádob je i žlábkování, které je v jižních Čechách doloženo pouze na jednom uchu ze Smrkovic III (*Chvojka 2001a*, Taf.

48:16). Velké množství hrubých keramických zlomků s uchy či jen samotných uch pak jistě pochází z tohoto typu nádoby, ovšem bez možnosti jejich bližší typologické klasifikace (např. *tab. 30:5–6; Chvojka 2001a*, Taf. 22:6, 54:30, 57:11–12).

Jediným jihočeským „květináčem“ mladší doby bronzové, jemuž ucha nevycházejí z okraje, ale jsou (resp. původně byla) situována na hrdle, je nádoba z Cehnic I (*tab. 35:19*). Dataci souboru do počátku mladší doby bronzové podporují i další nálezy z lokality (srov. *Michálek 2004*, 336), avšak hrnec s takto umístěnými uchy je v mladší době bronzové neobvyklý. Hrncovitě nádoby s uchy na hrdle se sice vyskytly již ve střední době bronzové (např. *Böhm 1937*, 17 – obr. 6:5) a vzácně jsou doloženy i v mladší době bronzové (*Böhm 1937*, 79 – obr. 32:4,6,9; *Hartl 1971–1972*, Abb. 20:3), typické jsou však až pro pozdní dobu bronzovou, kdy mají oproti cehnickému exempláři zpravidla méně výraznou profilaci (*Böhm 1937*, 135 – obr. 65:2,4; *Koutecký – Bouzek 1967*, 71 – obr. 21:10–11; *Hrala 1973*, tab. X:9, 12–13). Jiné hrncovité nádoby s uchy na hrdle či plecích nejsou zatím v jižních Čechách doloženy, nepočítáme-li některé keramické zlomky, u nichž nelze tuto klasifikaci zcela vyloučit (např. Lhota u Kestřan I: *tab. 35:15*; Modlešovice I: *Chvojka 2001a*, Taf. 16:3).

Vejčité hrnce s válcovitým hrdlem

Specifickou kategorií hrnců jsou vejčité sevřené tvary s válcovitým, případně mírně kónicky zúženým hrdlem, které se v téměř totožné podobě vyskytují na různých mladobronzových lokalitách ve stupních BD a HA (*Hrala 1973*, 67). Většina z nich pochází z hrobových nálezů a nade dnem má kruhový otvor (*Pleinerová – Hrala 1988*, 104, tab. XXIX). Podle *J. Hraly (1973, 68)* je pravděpodobné, že tyto nádoby měly určitý vymezený účel i ve všedním životě, zejména snad při přípravě potravy (srov. též *Hrala 2000b*, 94–95). Z celých jižních Čech pochází jediný exemplář této nádoby z hrobu IV v Rohozné I, který je však dnes bohužel nezvěstný – zachovala se pouze jeho fotografie (*Bouzek 1963*, tab. III:2). Není tak již možné zjistit, zda i tato nádoba s pěti vodorovnými žlábkami v podhrdlí, označená *J. Bouzkem* jako amforovitá nádoba (*Bouzek 1963*, 92), měla „otvor pro duši“, neboť na fotografii není žádný otvor patrný.

Samostatnou skupinu v rámci tohoto keramického typu představují pozdně bronzové hrnce s válcovitým nebo mírně kónicky zúženým odsazeným hrdlem, které nemají s výše uvedenými nádobami žádnou souvislost, neboť se vyvinuly patrně z běžných mladobronzových hrnců esovité profilace. Z tohoto důvodu je jim pozornost věnována v následující pasáži.

Bezuché hrnce esovité profilace

Širokou skupinu hrubých bezuchých nádob vejčitého nebo soudkovitého tvaru a esovité profilace lze označit za hrnce. Jedná se o poměrně nevyhraněnou skupinu, jejíž někteří zástupci se tvarem blíží vejčitým zásobnicím nebo větším pohárům a hrnkům. Zejména ve zlomkovité formě pak většinou nelze tento typ hrnce odlišit od exemplářů s uchy („květináčů“). Ani chronologické zařazení hrnců není ničím specifické, naprostá většina z nich se vyskytuje průběžně v celé epoše popelnicových polí (*Pleinerová – Hrala 1988*, 96).

Torzo nezdobeného hrnce esovité profilace s téměř válcovitým hrdlem pochází z mohyly 4 ve Chvaleticích I (*tab. 4:1*). Bez výzdoby je rovněž horní část hrnce z Milenovic

I (*Fröhlich – Chvojka 2001*, obr. 20:5) nebo torza ze sídliště Radčice I (*Michálek – Chvojka 2000*, obr. 11:14, 27:2), Žďár I (*tab. 33:1,3*), Modlešovice I a Rohozná II (*Chvojka 2001a*, Taf. 18:32, 43:4). Výrazně nálevkovitě rozšířené hrdlo ukončené rovným okrajem má nezdobené torzo z Rovné V (*Chvojka 2001a*, Taf. 44:9–10). U exemplářů s výzdobou naprosto převažuje prstování, většinou svíslé po celém povrchu, jak ukazují nádoby z Milenovic II (*tab. 11:10*) a z Bechyně II (*tab. 48:3, 49:5*). Někdy je prstování situováno jen na hrdle (*tab. 39:15*). Doložena je také plastická promačkávaná páska (*Chvojka 2001a*, Taf. 2:7, 48:14–15). Některé hrnce mají výrazněji vytažený okraj (*tab. 81:1*), který může být zdoben důlky (*tab. 50:8*) nebo šikmým přesekáváním (*tab. 15:16–17, 20, 28, 23:3, 39:15, 48:3*). V jižních Čechách je výjimečným tvarem torzo (bezuchého ?) hrnce s odsazeným hrdlem z Drhovic I, které má na těle výzdobu hrubých svíslých rýh (*tab. 56:11*). Jeho blízké paralely najdeme ještě ve střední době bronzové (např. v Radčicích: *Chvojka – Michálek 2004b*, tab. 6:1, 23:24–25, 29:13–14), analogie pro mladší dobu bronzovou pocházejí pak zejména ze západních Čech (*Rybová – Šaldová 1958*, 389 – obr. 39:3). Výrazně odsazené hrdlo má i jeden zlomek z Hradiště I (*Chvojka 2001a*, Taf. 11:30). Mezi hrnce by mohla náležet i některá torza těl a spodků hrubých nádob vejčitého tvaru, u nichž je ovšem klasifikace do tohoto keramického druhu nejistá (např. *tab. 11:5, 46:4, 50:7*; srov. výše u vejčitých zásobnic).

Jeden hrnec ze sídliště v Radčicích I má jinak u této keramické kategorie výjimečné etážovité prohnutí hrdla (*tab. 27:15*). Vysoké bezuché hrnce s vydutým hrdlem jsou doloženy především na Bílinsku v severozápadních Čechách: Bílina, Křemýž nebo Světec. Datovány jsou do stupně HA2, případně na počátek HB1 (*Bouzek 1958a*, 379 – obr. 153:295, 402; *Bouzek – Koutecký – Neustupný 1966*, Fig. 31:29). Slabě vyduté hrdlo má i hrnec z Knovíze, který je podle výzdoby datován až do stupně HB (*Hartl 1971–1972*, Abb. 19:3, 52). Do pozdní doby bronzové je kladen i hrubší hrnek podobné stavby z Ervěnic (*Koutecký 1963*, 123 – obr. 2:4) nebo horní část hrncovité nádoby s více profilovaným hrdlem z Hradska u Mšena (*Šolle 1977*, 348 – obr. 14:2).

Jedinou lépe chronologicky zařaditelnou skupinu hrnců epochy popelnicových polí představují širší hrnce s odsazeným hrdlem válcovitého či mírně kónicky zúženého tvaru, které jsou charakteristické pro pozdně bronzové prostředí. Patrně nejstaršími reprezentanty tohoto tvaru jsou některé hrnce ze sídliště Radčice I s mírně odsazeným hrdlem (*tab. 26:15, 27:23*), které jsou datovatelné do stupně HA2. Z pozdní doby bronzové lze pak v jižních Čechách jmenovat několik typických příkladů. Asi nejvýraznější hrnec stupně HB byl v našem regionu nalezen ve Strakoncích III, hrdlo i tělo má zdobené hrubými rýhami (*tab. 38:8*). Jeho nejbližší analogií je torzo hrnce z Voltýřova I, které je rovněž zdobeno hrubými rýhami (*tab. 42:17*). Blízké období těmto nádobám najdeme např. ve štitarských jamách v Ervěnicích (*Koutecký 1963*, tab. V:13) či ve Starém Vestci (*Šneidrová 1958*, 195 – obr. 90:8), na pohřebišti ve Staňkovicích (*Koutecký – Bouzek 1967*, 59 – obr. 13:13) nebo v žárovém hrobě v Praze-Modřanech (*Hrala 1973*, tab. XLII:3). Od těchto většinou hřebenovaných nádob se však oba uvedené jihočeské exempláře liší svou rytou výzdobou. Nezdobené hrnce stupně HB pak můžeme nalézt na sídlištích Milenovice III (*Fröhlich – Chvojka 2001*, obr. 33:10, 36:6, 8–9) nebo Písek VII (*Chvojka 2001a*, Taf. 35:16).

4.1.1.5 Pohárky

Mezi vzácné keramické druhy mladší a pozdní doby bronzové náleží pohárky. Jedná se většinou o nádoby, které nemajíce ucho nemohou být označeny za koflíky nebo hrnky a svou vertikální stavbou již nejsou miskami v pravém slova smyslu (*Hrala 1973*, 74). Hrubší masivnější tvary mají blízko k hrncovitým nádobám, od nichž je však většinou odlišuje výrazně odsazené nálevkovité hrdlo. Vyskytují se, podobně jako hrnce, po celou epochu popelnicových polí, nejsou tedy chronologickým vodítkem.

V jižních Čechách je doloženo jen několik výraznějších tvarů, vzhledem k obtížné rozpoznatelnosti ve zlomkovém materiálu jich však původně mohlo být daleko více. Kompletně zachovaný miniaturní pohárek pochází ze sídliště v Písku I (*Chvojka 2001a*, Taf. 23:2) a analogická nádobka byla nalezena také v Drhovicích I (*tab. 56:3*). Do jemné keramické třídy náležejí také oba větší pohárky ze Strakoníc II (*Chvojka 2001a*, Taf. 51:27, 57:15) a rovněž analogické torzo z Dobevi II (*Chvojka 2001a*, Taf. 7:24), které mají přesnou obdobu na sídlištích v Březnu u Loun (*Pleinerová – Hrala 1988*, 106 – obr. 40:17) a v Knovízi (*Hartl 1971–1972*, 23 – Abb. 12:2). Blízko k hrncovitým nádobám má mohutný exemplář ze Smrkovic IV (*Chvojka 2001a*, Taf. 48:7–9) – podobný hrubší pohár je znám např. z Mužského-Hradů (*Štiková 1955*, 178 – obr. 85:3).

4.1.1.6 Džbánky

Džbánky náležejí k tvarům charakteristickým pro střední dobu bronzovou, které však přežívají i do počátku epochy popelnicových polí – zejména ve stupni BD se s nimi setkáváme ještě poměrně často. Oproti daleko rozšířenějším koflíkům mají džbánky zdůrazněnou vertikální a charakterizovány jsou rovněž výrazně vytaženými hrdly s jedním páskovým uchem, vycházejícím zpravidla z okraje. K takovýmto typickým džbánkům náleží např. krásně zdobený exemplář objevený v nedávné době v Černýšovicích I (*tab. 52:13*) nebo rovněž jemnou rytou výzdobou zdobený džbánek polokulovitěho těla ze Žďáru I (*tab. 33:2*). Ještě středobronzovou výzdobu má džbánek z plochého hrobu z Putimi I (*Chvojka 2001a*, Taf. 37:20–28), označený *J. Bouzkem* (1963, 82) jako „koflík neobvyklého tvaru“. Naopak kanelovanou výzdobu stupně BD vykazuje torzo džbánku s vysokým hrdlem z hrobu 2/63 ze Zátaví I (*Chvojka 2001a*, Taf. 68:10–11).

Specifickou variantou džbánku, tvořící spojnicí mezi vlastními džbánky a mladobronzovými koflíky, jsou horizontálnější tvary s nižším hrdlem a většinou s vakovitým tělem (*Hrala 1973*, 68), které *J. Bouzek* nazval „vrhavecškými koflíky“ (*Bouzek 1962a*, 188, obr. 63:4b; *týž 1963*, 85) a *P. Konopa* je označil za polokulovité koflíky odpovídající tvarově bronzovým exemplářům typu Friedrichsruhe (*Konopa 1981*, 48–49). Klasickým příkladem džbánku tohoto typu je nádoba z depotu z Holašovic I, která je zdobena bohatou žlábkovanou výzdobou (*Chvojka 2007e*, obr. 5:7; *Kytlicová 2007*, Taf. 22:37) nebo nezdobená nádoba z Velké Turné I (*tab. 90:16*). Největší množství těchto džbánků s nízkým hrdlem v jižních Čechách však poskytlo mohylové pohřebiště v Drhovicích I (*tab. 55:3, 5–6, 56:1, 6, 9–10, 12, 57:1, 3*) a rovinné sídliště v Bechyni II (*tab. 43:9, 44:1, 3, 6, 47:4, 50:6*). Bohatou žlábkovanou výzdobou má rovněž torzo

pravděpodobně tohoto typu nádoby ze Skal I (*tab. 30:1*), stejně jako dva džbánky z pohřebiště v Zátaví I (*Chvojka 2001a*, Taf. 66:4–5, 67:7–8) a fragment z Opařan I (*tab. 65:13*). Mezi menší zástupce „vrhavečských koflíků“ náleží také bezuchý džbánek z Dobevi I (*Chvojka 2001a*, Taf. 6:5). S jistými výhradami patří do této kategorie také nezdobená nádoba z Dobevi II (*Chvojka 2001a*, Taf. 9:1), kterou *J. Bouzek* (1963, 84) označil rovněž za vrhavečský koflík. Analogie má např. v souboru z počátku mladší doby bronzové z Prahy-Modřan (*Böhm 1937*, 85 – obr. 35:3). Mezi džbánky této varianty snad můžeme zařadit i některá torza těl jemnějších nádobek z počátku mladší doby bronzové, z nichž některá jsou zdobená žlábkky, jako např. zlomky z Chvaletic I (*tab. 2:13*), Pasek II (*tab. 25:5*) nebo Opařan I (*tab. 65:11*). Obdobné džbánky horizontální stavby se žlábkovanou výzdobou jsou známé ze stupně BD (horizont Riegsee) i z jihoněmeckých nálezů (*Holste 1953a*, Taf. 22:16; *Müller-Karpe 1959*, 189 – Abb. 23:35; *Sperber 1987*, Taf. 55:49) i ze severotyrolské oblasti (*Wagner 1943*, Taf. 15:13). Do stupně HA je sice datován analogický džbánek z hornorakouského pohřebiště z Wels (*Reitinger 1969*, 126 – Abb. 95:8), jiné podobné nádoby jsou však i v Horním Rakousku datovány spíše do počátku doby popelnicových polí (srov. *zu Erbach 1989*, 70 – Abb. 6).

Zvláštní pozornost zasluhují v této souvislosti dva džbánky s nízkým hrdlem z Drhovic I, dnes bohužel nezvěštné, které mají na svém těle výjimečnou výzdobu tzv. vrubořezu (*tab. 54:18–19*). Podobné džbánky byly nalezeny také v mohyle 3 ve Chvaleticích I (*tab. 3:1*) a na sídlišti v Dobevi I (*Chvojka 2001a*, Taf. 8:8). Džbánky s touto specifickou výzdobou se v Čechách poprvé objevují v závěru střední doby bronzové, jak dokládají např. exempláře z Všekar (*Čujanová-Jilková 1970*, Abb. 43:3, 6) nebo zlomky ze dvou džbánek z jihočeských Dobešic (*Michálek BZO 1974*, obr. 9; *Chvojka – Michálek 2005a*, 23). Jejich původ je oprávněně hledán v regionech jihozápadního Německa, kde se jedná o velmi častý nález pro střední i pro počátek mladší doby bronzové (srov. *Čujanová-Jilková 1977*, 109). V mladší době bronzové jsou však na našem území již naprosto ojedinělé, kromě uvedených jihočeských příkladů můžeme jmenovat jen nádobku s vrubořezovou výzdobou z Tetčic na jižní Moravě (*Říhový 1962*, 467 – obr. 154) a torzo džbánu ze známého výšinného sídliště na Cezavách u Blučiny (*Salaš 1990*, 46–47, obr. 2:1–5), žádný další džbánek s vrubořezem z tohoto období není z českých zemí znám.

4.1.1.7 Hrnky

Za hrnek můžeme považovat jemnou až středně hrubou nádobku vertikální stavby, kónického nebo soudkovitého těla a s jedním vytaženým uchem z okraje nebo z hrdla, která je jakousi derivací širších kónických koflíků. Podobně jako pohárky nepatří hrnky mezi typickou keramickou výstavu mladší či pozdní doby bronzové, přičemž i jejich odlišení je zejména v sídlištním prostředí většinou velmi obtížné. Ani při zpracování nálezů z jiných regionů nebývá většinou tento tvar buďto vůbec vyčleněn (např. *Bouzek 1962a*; *Hůrková – Tetour 2004*), a nebo je jen okrajově zmíněn v rámci koflíků (*Hrala 1973*, 71; *Pleinerová – Hrala 1988*, 123), případně hrnců (*Fridrichová 1969*, 372).

Výrazně vertikální stavbu má kónický hrnek z prvního hrobu v Topělci I (*tab. 40:2*), k němuž nalezneme analogie např.

na eponymním sídlišti v Knovízi (*Hartl 1971–1972*, Abb. 8:1, 11:1, 3) a v hrubším provedení z hrobu v Praze-Kyjích (*Hrala 1973*, tab. XIX:7). Druhým typickým hrnkem je pozdně bronzová soudkovitá nádoba s převýšeným uchem z Vlachova Břeží I (*tab. 89:8*), která má poměrně vzácné obdoby v souborech ze závěrečného stupně pozdní doby bronzové, jak ukazují příklady z Malé Černoce (*Bouzek – Koutecký – Neustupný 1966*, 92 – Fig. 33:12; *Bouzek – Koutecký 1967*, 62 – obr. 15:C6; *Fridrichová 1969*, 361 – obr. 5:3, 372) nebo vzdálenější analogie z Ervěnic (*Koutecký 1963*, 123 – obr. 2:4) či z Überackern v Horním Rakousku (*zu Erbach 1985*, Taf. 5:2). Zlomek snad dalšího pozdně bronzového hrnku s podélně žlábkovaným uchem byl nalezen na sídlišti Milenovice III (*Fröhlich – Chvojka 2001*, obr. 40:13), jeho klasifikace však není jednoznačná.

4.1.1.8 Koflíky

K nejvýraznějším tvarům jemné keramické třídy náležely v epoše popelnicových polí misky a koflíky. Koflíky, označované též jako šálky, mají velmi podobnou stavbu jako misky, od nichž se liší většinou jen přítomností ucha, které téměř bez výjimky vychází z okraje. Ve střepovém materiálu je tak odlišení misek a koflíků prakticky nemožné, přesto můžeme pro jižní Čechy definovat několik základních tvarových typů koflíků.

Kónické přímé koflíky

Jedním z nejběžnějších typů koflíků jsou kónické tvary s rovnými stěnami, které představují prosté účelové nádoby procházející celým vývojem knovízské i štitarské kultury. Jediným chronologickým vodítkem by tak mělo být, vedle výzdoby, postupně se převyšující ucho nad okraj, což je typické především pro pozdně bronzové exempláře (*Hrala 1973*, 69). Kónické přímé koflíky by se podle *J. Hraly* (1973, 69) neměly vyskytovat v knovízské kultuře, ale měly by být doménou pro kulturu lužickou, tomu však neodpovídá nálezová situace v jižních Čechách, kde je možné uvést řadu příkladů. Naprostá většina koflíků tohoto typu je nezdobená, jak dokládají např. exempláře z Drhovic I (*tab. 55:7, 9, 57:2, 4*). Jeden ze zmíněných drhovických koflíků (*tab. 55:9*) má netypicky situované ucho pod okrajem, což evokuje podobné umístění uch u hlubokých mís typu Drhovice (viz dále). Celý tvar s výrazným omfalem a stlačenou stěnou v místě nasazení ucha byl nalezen i v hrobě 1/27 v Topělci I (*tab. 40:5*). Reprezentantem pozdně bronzových kónických přímých koflíků s výrazně převýšeným uchem nad okraj je nádoba z Chřešťovic I (*tab. 81:5*) s povrchem brázděným jakýmsi prohlubněmi, které však nejspíše nelze považovat za záměrnou výzdobu. Další nepříliš výrazné zlomky kónických přímých koflíků pocházejí např. z Radčic I (*tab. 27:8*), Čížové I (*Fröhlich – Chvojka – Jiřík 2004a*, obr. 13:13, 15:6), Čejetic III nebo z Pisku VII (*Chvojka 2001a*, Taf. 3:12, 35:4). Podobu kónického přímého koflíku má i cedník z hrobu 1 z Milenovic VII (*tab. 14:10*).

Kónické oblé koflíky

Stejně univerzálním tvarem jako kónické přímé koflíky jsou v celé mladší i pozdní době bronzové i tvary kónické oblé. Z hlediska jejich typologického vývoje pro ně platí totéž, co pro předchozí typ koflíku (*Hrala 1973*, 69). Také tyto nádoby jsou v jižních Čechách zastoupeny v hojném počtu, jak dokládají

exempláře ze všech etap mladší i pozdní doby bronzové. Z počátečního stupně BD můžeme uvést např. několik celých nádob i zlomků z Drhovic I (*tab. 55:11, 56:2, 57:2*). Jiným reprezentantem tohoto chronologického úseku je koflík z hrobu 2/63 v Zátaví I (*Chvojka 2001a, Taf. 67:5*). O něco mladší jsou torza koflíků tohoto typu z hrobu IV v Rohozné I a ze sídliště v Rohozné II (*Chvojka 2001a, Taf. 41:6, 43:1*). Do vrcholného úseku popelnicových polí HA2/HB1 náleží např. zlomky z Milenovic I (*Fröhlich – Chvojka 2001, tab. 23:6*), Radčic I (*Michálek – Chvojka 2000, obr. 18:8*) či z Písku II (*Chvojka 2001a, Taf. 29:17*). Celými exempláři tohoto období jsou koflíky z objektu 2 z Čížové I (*Fröhlich – Chvojka – Jiřík 2004a, obr. 13:11*) nebo z objektu 3/93 ze Strakonice I (*Chvojka 2001a, Taf. 55:23*). Z pozdní doby bronzové můžeme uvést celý koflík s uchem převyšujícím okraj z hradiště Chřešřovice I (*tab. 81:2*). Převýšené ucho nad okraj má i bližší nedatovaný zlomek koflíku z Modlešovic III (*Chvojka 2001a, Taf. 21:1*). Také u tohoto typu koflíku dominují nezdobené exempláře, zdobený kónický oblý koflík epochy popelnicových polí dosud z našeho regionu neznáme.

Jeden kónický oblý koflík z Drhovic I lze označit za polokulovitý (*tab. 55:2*). Tuto variantu kónických koflíků, vyskytující se poměrně krátce v počáteční etapě mladší doby bronzové, poprvé vyčlenil J. Hrala (1973, 69), podle něhož je geograficky omezena pouze na pražskou oblast. Jím uváděné příklady (*Hrala 1973, tab. XVII:1–4,6, XXV:9*) však drhovickému koflíku tvarově příliš neodpovídají. Více podobnosti najdeme u některých ještě středobronzových tvarů, jako např. z Řepče (*Píčí 1900, tab. XIII:10*).

Koflíky esovité profilace

Třetí definovaný typ koflíku náleží rovněž k nejběžnějším tvarům po celou epochu popelnicových polí (*Hrala 1973, 69*). Oproti kónickým však jsou koflíky esovité profilace poměrně často zdobené, což usnadňuje jejich přesnější chronologické zařazení. Celých nezdobených exemplářů koflíků esovité profilace je v našem regionu doloženo poměrně málo: jeden pochází z objektu 2 v Čížové I (*Fröhlich – Chvojka – Jiřík 2004a, obr. 13:12*), vyšší koflík podobné stavby, avšak s výrazně vytaženým uchem nad okraj, což je typické pro pozdní dobu bronzovou, byl nalezen v Chřešřovicích I (*tab. 81:7*). Druhý chřešřovický koflík tohoto typu je menší (*tab. 81:6*). Hluboký tvar má rekonstruovatelný fragment ze sídliště v Dobevi II (*Chvojka 2001a, Taf. 8:14*). Ve zmíněné lokalitě Čížová I pak byly zjištěny i dva menší zlomky nezdobených koflíků tohoto typu, z nichž jeden má střechovitě hraněné ucho (*Fröhlich – Chvojka – Jiřík 2004a, obr. 11:1, 16:5*). Bez výzdoby jsou i některé zlomky, stejně jako torzo koflíku z Radčic I (*tab. 27:22*), které svou nevýraznou profilací připomíná kónické oblé tvary. Z této lokality je znám i menší zlomek s jemnou výzdobou (*Michálek – Chvojka 2000, obr. 9:9*). Další nezdobené zlomky koflíků tohoto typu jsou doloženy i v Pootaví (*Chvojka 2001a, Taf. 34:22, 48:3, 56:28, 63:6, 64:8, 10 aj.*). Ze zdobených exemplářů můžeme uvést např. koflík z hrobu 2/63 v Zátaví I, který má na svém těle bohatou rytou výzdobu (*Chvojka 2001a, Taf. 68:3–6*). Zlomek koflíku pravděpodobně esovité profilace, zdobeného jemnou rytou a žlábkovanou výzdobou, byl nalezen i v jednom čížovském objektu (*Fröhlich – Chvojka – Jiřík 2004a, obr. 15:2*). Větší fragment z tohoto typu nádoby s tělem zdobeným svislými rýhami pochází z objektu 1/86 v Bechyni II (*tab. 43:11*), zatímco

celá nádoba z Drhovic I má tělo zdobeno kanelací (*tab. 62:1*). Nevýrazné svislé žlábkování má na svém těle i fragment koflíku z Novosedel I (*tab. 88:12*).

Ve dvou případech byly v jižních Čechách doloženy koflíky esovité profilace s tordovanými uchy: celý exemplář zdobený souvislou jemnou žlábkovanou výzdobou a s tělem polokulovité stavby pochází ze sídliště Bechyně II (*tab. 44:2*). Zlomek druhé nádoby s tordovaným uchem, kterou snad můžeme rovněž označit za koflík, byl nalezen ve Zboníně IV (*tab. 39:6*). Koflíky s tordovanými uchy jsou v mladší době bronzové poměrně vzácné, z nemnoha publikovaných příkladů můžeme uvést „vrhavecšský“ koflík z Hájku u Štáhlav (*Jílková – Rybová – Šaldová 1959, 83 – obr. 28:3b*) nebo koflík z Chodoun na Litoměřicku (*Hrala 1961, 213 – obr. 2:4*). Do této kategorie nádob by snad mohlo náležet i samotné tordované ouško z Radčic II (*tab. 66:9*). Výjimečnou výzdobu má koflík esovité profilace z mohyly 12 z Řepče I, který je zcela netypicky zdoben na vnější straně dna celkem pěti důlky pravidelně uspořádanými kolem středového omfalu (*tab. 72:2*). Výzdoba tohoto typu nemá zatím v našem prostředí analogii. Vzdálenou podobnost sice najdeme u některých misek s vnitřní výzdobou z vyspělejších fází mladší doby bronzové, ty však mají koncentrické důlky vtlačené naopak z vnitřní strany dna (např. *Smrž 1977, 141 – obr. 2:11–12*).

Koflíky s odsazeným hrdlem

Také tento typ koflíku se objevuje v průběhu celé mladší doby bronzové, podle J. Hraly (1973, 69–70) je však dosti vzácný. V závěru stupně HA mívá typickou attinskou výzdobu (*Bouzek 1963, 64*). Reprezentantem nejstarších mladobronzových koflíků tohoto typu je exemplář z Cehnic I (*tab. 35:20*), který svou zalomenou výdutí ještě připomíná středobronzové tvary (srov. *Stocký 1928, tab. XXIV:10; Chvojka – Michálek 2004b, tab. 7:4, 23:5*). Do stupně BD můžeme klást i dvojdílné koflíky s vakovitým tělem, velmi podobné Bouzkovým tzv. vrhavecšským koflíkům či Konopovým koflíkům typu Friedrichsrue (srov. výše v pasáži o džbáncích). Pěkným příkladem koflíku této varianty je nádoba se souvislou kanelovanou výzdobou z hrobu 2 v Zátaví I (*Chvojka 2001a, Taf. 68:1–2*), která má analogii v koflíku z Prahy-Bubenče (nádraží) (*Hrala 1973, 71, tab. XXXVII:1*), jenž je však datován až do HA2 (*Hrala 1969, 515*). Stejně starý jako koflík ze Zátaví je však jiný podobný tvar z Lovosic (*Böhm 1937, 95 – obr. 40:3*).

Také mladší koflíky tohoto typu jsou často velmi pěkně zdobené, jak ukazují příklady z Milenovic I (*tab. 11:4*) nebo z Písku I (*Chvojka 2001a, Taf. 23:3*). Analogické koflíky jsou známé např. z Března u Loun (*Pleinerová – Hrala 1988, 119 – obr. 49:1*) nebo z Líšt'an (*Bouzek – Koutecký – Neustupný 1966, 91 – Fig. 32:3*), ze západních Čech (*Jílková 1958, 337 – obr. 15:1; Bouzek 1962a, 181 – obr. 63:4*) a rovněž i z Dolního Rakouska (*Neugebauer 1994, 211 – Abb. 112*).

Ostřeji profilovaný nezdobený koflík tohoto typu pochází z hrobu II v Rohozné I (*Chvojka 2001a, Taf. 40:6–7*), který je podle J. Bouzky (1963, 91) blízký konvovitým koflíkům s analogiemi v Žatci (*Böhm 1937, 117 – obr. 52:1–3, 7–8*). J. Bouzky uváděné attinské koflíky z několika lokalit (*Bouzek 1963, 91*) jsou v této práci, vzhledem k absenci ucha, přiřazeny k miskám s odsazeným hrdlem. K nim by mohl patřit i do pozdní doby bronzové náležející masivní zlomek z Voltýrova I

(*tab. 42:11*), který však lze přes absenci ucha počítat v tomto případě spíše ke koflíkům.

4.1.1.9 Mísy

Patrně nejčastější druh nádob představují v epoše popelnicových polí mísy a misky, které zároveň vykazují i značnou tvarovou variabilitu. Podobně jako koflíky patří zpravidla do jemného keramického zboží, pouze větší masivnější tvary lze klást do hrubší keramiky. Po stránce tvaroslovně neslouží většinou jako spolehlivé datovací opory, více než samotný tvar pomáhá k dataci těchto nádob jejich výzdoba, někdy též typ okraje nebo dna. Jak již bylo uvedeno výše, jsou ve střepovém materiálu obvykle nerozlišitelné od koflíků. Za hlavní rozdíl mezi oběma těmito tvary je považována absence ucha u naprosté většiny misek, není to však vždy pravidlem. Přes značnou uniformitu a malé vývojové změny v morfologii lze misky rozdělit do několika skupin.

Kónické přímé misky

Stejně jako kónické přímé koflíky představují misky tohoto typu zcela uniformní průběžný tvar v celé době bronzové, nelze je tedy dále chronologicky členit (*Bouzek 1963*, 86; *Pleinerová – Hrala 1988*, 109). Dříve byly sice kladeny spíše do mladších vývojových fází knovízské kultury (*Hrala 1973*, 71), hojně jsou však i v nálezech celcích starého stupně. Ve srovnání s kónickými oblými miskami nejsou sice tak běžné, přesto můžeme v jižních Čechách jmenovat řadu příkladů, které jsou téměř vždy bez výzdoby. Do počátečního stupně mladší doby bronzové náleží několik exemplářů z Drhovic I (*tab. 55:4, 12, 59:1, 60:2, 62:3*), celá miska ze Zátaví I nebo menší zlomky z Hradiště I (*Chvojka 2001a*, Taf. 11:25, 67:4). Z mladších chronologických celků můžeme uvést např. celou kónickou přímou misku s mírně vytaženým okrajem z hrobu I v Milenovicích VII (*tab. 14:9*) nebo velkou misku s rovně seříznutým okrajem z objektu 2 v Čížové I (*Fröhlich – Chvojka – Jiřík 2004a*, obr. 11:6). Z jiného čížovského objektu pochází menší kónická miska s mírně prohnutými stěnami (*Fröhlich – Chvojka – Jiřík 2004a*, obr. 10:15), která vzdáleně připomíná pohárky. Mírně prohnuté stěny má i jedna miska z hrobu 1/27 z Topělsce I (*tab. 40:6*), zatímco jinou nádobku z téhož souboru můžeme zařadit mezi miniatury (*tab. 40:3*). Do pozdní doby bronzové je datovaná miska z Chřešřovic I (*tab. 81:4*). Z mnoha dalších lokalit pocházejí menší zlomky či torza, z nichž stojí za zmínku např. fragment velmi tenkostěnné misky z Milenovic I (*Fröhlich – Chvojka 2001*, obr. 17:12) nebo naopak torzo masivní kónické mísy ze stejné lokality (*Fröhlich – Chvojka 2001*, obr. 20:4), která má blízkou dobu na sídlišti v Radčicích I (*Michálek – Chvojka 2000*, obr. 13:12). Z Radčic I pochází také kónická miska s výrazně zahroceným okrajem (*Michálek – Chvojka 2000*, obr. 15:16), celý profil poskytl ještě např. fragment ze Žďáru I (*tab. 32:2*). Jednu z mála zdobených jihočeských kónických přímých misek představuje zlomek s tordovaným okrajem ze sídliště Milenovice II (*tab. 11:9*), k níž můžeme najít analogii např. v hromadném nález z Prahy-Modřan (*Kovářík 1979*, 483 – obr. 3:8–9). Jiný zlomek větší kónické mísy z Putimi II má okraj zdoben důlky (*Chvojka 2001a*, Taf. 38:24). Unikátní výzdobu má celá miska z Drhovic I, jež má na okraji trojlaločný

zahrocený výstupek provrtaný třemi svislými otvory (*tab. 55:10*). Třemi otvory jsou provrtané také laloky na jedné zásobnici z Hájku u Štáhlav v západních Čechách (*Jilková – Rybová – Šaldová 1959*, 114 – obr. 62:14/21a), přímou analogii k drhovickému výstupku však z našeho prostředí neznáme. Podobné podélné výstupky se dvěma provrtanými otvory mají na svých tělech dvě kónické mísy z lužického prostředí východních Čech (*Vokolek 2003*, tab. 277:2, 347:2), stejně jako obdobná mísa z dolnorakouského Haindorfu (*Lochner 1991a*, Taf. 52:6) či několik mís z Polešovic na Moravě (*Lečbych 2004*, obr. 5:1,3,6, 6:20), ani ony však nepředstavují přesné období k míse z Drhovic.

Kónické oblé misky

Nejběžnějšími typy misek epochy popelnicových polí jsou vedle misek esovité profilace misky kónické oblé. Stejně jako jim podobné kónické přímé představují i ony naprosto běžnou součást všech chronologických stupňů této epochy (*Hrala 1973*, 71), i když se objevil i názor o jejich dataci pouze do stupně BD (např. *Konopa 1981*, 51). Vedle množství drobnějších zlomků, které jsou doloženy snad ve všech větších keramických souborech, pochází z jižních Čech i několik celých nádob, opět téměř vždy nezdobených. Do počátečního úseku mladší doby bronzové náleží miska s jedním kulovitým pupkem pod okrajem z Drhovic I (*tab. 60:1*) a ji obdobná miska s výstupkem stejného typu z Dobevi II (*Chvojka 2001a*, Taf. 8:9), která je podle *J. Bouzky* (1963, 86) ještě typickou pozdně mohylovou formou. Naopak do závěru pozdní doby bronzové je datována celá miska tohoto typu se zahroceným okrajem ze Strakonice III (*tab. 38:6*). Celá kónická oblá miska stupně HA pochází z hrobu 9/87 ze Strakonice I, další rekonstruovatelná byla nalezena v hrobě 3/87 na téže lokalitě (*Michálek 1993*, obr. 5:2, 8b). Do stupně HA1 náleží rovněž celá miska z Vrcovic III (*Fröhlich – Chvojka 2008*, obr. 5:1). Větší torza takových misek jsou doložena na sídlišti v Radčicích I (*Michálek – Chvojka 2000*, obr. 24:2, 25:2; *Chvojka – Michálek 2004a*, obr. 17:3), Dobevi I, Strakonice II (*Chvojka 2001a*, Taf. 6:6, 52:13, 56:32 aj.) či v Čížové I (*Fröhlich – Chvojka – Jiřík 2004a*, obr. 13:8–9). Typický je rovný okraj, poměrně často se však objeví i okraj rovně seříznutý nebo zahrocený (např. *tab. 26:12, 30:4*). Zvláštním tvarem je miska z Dobevi I se zesíleným ovaleným okrajem, který je zdoben šikmým přesekáváním (*Chvojka 2001a*, Taf. 6:1). U některých misek se může objevit i mírně zatažený okraj, což je jinak příznačný prvek misek doby halštatské a laténské. Příkladem je několik zlomků z Milenovic I (*Fröhlich – Chvojka 2001*, obr. 13:7, 14:10), z nichž jeden je zdoben i jednoduchou výzdobou (*Fröhlich – Chvojka 2001*, obr. 13:4). Zatažený a tordovaný okraj má i jeden zlomek ze sídliště ve Vrcovicích III, který náleží do stupně HA1 (*Fröhlich – Chvojka 2008*, obr. 6:7). Z pozdní doby bronzové můžeme uvést např. celou misku s vnitřní žlábkovanou výzdobou ze Strakonice III (*tab. 38:1*) a dále např. zlomky ze sídliště v Křteticích I (*tab. 6:3, 15*) nebo v Milenovicích III (*Fröhlich – Chvojka 2001*, obr. 34:3, 35:11, 42:3), z nichž jeden má opět mírně zatažený okraj (*Fröhlich – Chvojka 2001*, obr. 34:7). Podobně jako u misek kónických přímých se i v této kategorii výjimečně objeví tordování okraje, jak dokládá jeden zlomek z Myšence II (*tab. 15:26*). Častější je hrubší rýhování spodku těchto misek, k němuž máme příklady ze sídliště Písek I či z pohřebiště v Rohozné I a ve Vrcovicích

I (*Chvojka 2001a*, Taf. 24:6–7, 40:16–17, 65:12–15). Do hrubé keramické třídy pak náleží např. torzo kónické mísy ze Smrkovic III, které je zdobeno svislým prstováním (*Chvojka 2001a*, Taf. 48:11).

Specifickou variantou kónických oblych misek jsou mísy polokulovité, tj. kónické mísy s nevyznačeným polokulovitým dnem. Rovněž tento tvar kladou někteří autoři pouze do počátku mladší doby bronzové (*Konopa 1981*, 51; srov. např. *Kovářík 1979*, 483 – obr. 3:2, 4), jejich výskyt je však doložen i v následujících stupních (např. pro HB srov. *Bouzek – Koutecký – Neustupný 1966*, Pl. X:10). Vzhledem k faktické nemožnosti odlišení tohoto tvaru ve zlomkovitém materiálu nepřekvapí, že je v jižních Čechách znám jen jediný jednoznačný exemplář, pocházející z Modlešovic I. Jedná se o miniaturní celou misku, která je nápadná svou hrubostí a nerovným povrchem (*Chvojka 2001a*, Taf. 16:7). Její nejbližší analogie je uváděna z eponymního sídliště v Knovízi (*Hartl 1971–1972*, 12 – Abb. 5:1) nebo např. v dolnorakouském Burgschleinitz (*Lochner 1991a*, Taf. 16:2). Jiné jednoznačné mísky této varianty z jižních Čech zatím neznáme, spekulativně můžeme sice uvést některé fragmenty s výraznou profilací, které však vzhledem k absenci den nelze jednoznačně klasifikovat (např. *Chvojka 2001a*, Taf. 4:14, 20:1 aj.).

Miniaturní formou je celá kónická mistička s mimořádně silným dnem a krátkými stěnami z hrobu 2 v Putimi I (*Chvojka 2001a*, Taf. 37:14), která má nejbližší obdobu v exempláři ze středobronzové lokality v Bezměrově u Kroměříže (*Spurný 1972*, 215 – obr. 11:12). Velmi podobná je také nádoba ze sídliště střední doby bronzové v jihočeských Radčicích (*Chvojka – Michálek 2004b*, tab. 22:6). Není vyloučeno, že mistička z Putimi mohla sloužit i jako tyglík k tavení bronzu – podobné nádoby s masivním dnem a slabými vytaženými stěnami sloužily tomuto účelu např. v Radzovicích na Slovensku (*Furmánek – Cengel – Mihok 1982*, 205 – obr. 1:1, 3).

Dvojkónické mísky

Dvě jihočeské lokality mladší doby bronzové poskytly doklady specifického typu misek, které můžeme označit za dvojkónické. Jedná se o mísky se zalomenou výdutí s válcovitou horní částí, které jsou obě bez výzdoby. Jeden exemplář pochází z hrobu 1/27 z Topělce I (*tab. 40:4*), který je doprovázenými nálezy datován do stupně HA. Naopak ještě do počátečního vývojového stupně mladší doby bronzové můžeme zařadit menší misku tohoto typu z Drhovic I (*tab. 62:2*). Podobné mísky jsou doloženy z prostředí lužické kultury (např. *Bouzek – Koutecký 2000*, Pl. 71C:4; *Vokolek 2003*, tab. 306:1). Vzhledem ke genezi a příbuznosti tohoto typu misek k mísám kónickým lze předpokládat jejich přesnější chronologickou nezařaditelnost. Jejich návaznost na typické mísky doby halštatské se zalomenou výdutí (např. *Michálek 2003a*, obr. 12:3, 24:5 aj.; *Hrubý – Chvojka 2004*, Abb. 13:11) nebyla nijak prokázána.

Mísy typu Drhovice

Na mezí mezi kónickými mísami a exempláři esovitě profilace stojí výrazná kategorie misek, které jsou chronologicky omezeny na počátek mladší doby bronzové, tj. na stupeň BD. Jedná se většinou o masivnější mísy středně hrubé třídy, které se vyznačují kónickým přímým až oblým tělem a výrazněji vytaženým či hraněným okrajem, pod nímž ze obvykle

nachází jedno ucho. Genezi tohoto tvaru můžeme sledovat ještě ve střední době bronzové, jak ukazují zejména některé mohylové mísy s lalokovitým okrajem a uchem (*Beneš 1959*, 31; viz např. *Böhm 1937*, 10 – obr. 2:8; *Beneš 1959*, obr. 15:9, 36:1, 4, 5; v jižních Čechách Zběšice: *Piě 1900*, tab. XIV:10).

Jan Bouzek označil tento keramický tvar jako mísy s přehnutým okrajem (*Bouzek 1963*, 86), vzhledem k jejich výraznému zastoupení v drhovickém souboru jsou však v této práci nazývány typem Drhovice. Můžeme mezi nimi odlišit několik variant, které ovšem nemají žádný chronologický dopad. Se všemi se setkáváme na drhovickém pohřebišti: kónické přímé s uchem pod okrajem (*tab. 59:2–3*, *60:4*), kónické oblé s uchem (*tab. 58:4*, *59:4*) či bez ucha (*tab. 58:1*, *59:5*, *60:3*). Doloženy jsou i miniaturní formy (*tab. 55:1*). Další mísy typu Drhovice známe i ze sídlištního prostředí, jak ukazují exempláře z Bechyně II (*tab. 47:1–2*) nebo z Černýšovic I (*tab. 52:14*), spornější je nálezev prostředí solitérní mísy z Rataj V (*tab. 69:25*). Přestože jejich zdaleka největší počet je v jižních Čechách koncentrován v mikroregionu dolního toku Lužnice, můžeme uvést i příklad z Potaví, kde jej reprezentuje celá mísa a několik dalších fragmentů z Modlešovic I (*Chvojka 2001a*, Taf. 16:9, 13). V blanickém mikroregionu neznáme celý exemplář, zmínit však můžeme snad z tohoto tvaru pocházející fragment z Protivína I (*tab. 22:11*). S podobnými mísami se setkáváme i v jiných českých regionech, jako např. v eponymní lokalitě Knovíz (*Hartl 1971–1972*, 11 – Abb. 4:4), v Cerhenicích u Kolína (*Sedláček 1976*, 38 – obr. 6:1) nebo na pohřebišti v Praze-Modřanech (*Böhm 1937*, 83 – obr. 34:3). Kónické mísy s nevytaženým okrajem, avšak opatřené uchy byly nalezeny v hromadném nálezu z počátku mladší doby bronzové z Prahy-Modřan (*Kovářík 1979*, 483 – obr. 3:5, 8–9). Řada příkladů podobných mís pochází i z Moravy, kde jsou časově zařazovány zpravidla od závěru střední do počátku mladší doby bronzové (*Říhovský 1982a*, 41–43).

Mísy esovitě profilace

Jak již bylo uvedeno výše, náležejí mísy esovitě profilace společně s kónickými miskami k nejrozšířenějším nádobám mladší doby bronzové v regionu. Hojně jsou ovšem i v následující pozdní době bronzové. K jejich časovému zařazení poslouží nejlépe jejich výzdoba. Po tvaroslovné stránce lze snad jako jediné chronologické vodítko použít tvar okraje. V období HA1–HA2 se tak např. vyskytují mísy s výrazně vytaženým tor-dovaným okrajem (*Hrala 1973*, 73), na stupeň HA2 je omezena mísa typu Březno s vytaženým několikrát hraněným okrajem (*Pleinerová – Hrala 1988*, 87 – obr. 27:1, 117). Pro pozdní dobu bronzovou je pak typická mísa s nízkým odsazeným a jednou hraněným okrajem (*Bouzek 1965*, 71).

Nejobvyklejší variantu představují bezesporu mísky prostě esovitě profilace, které nejsou chronologicky nijak citlivé, vyskytují se průběžně v celém sledovaném období. Mohou být jak nezdobené (*tab. 10:9*, *41:14*, *68:27* aj.; *Fröhlich – Chvojka – Jiřík 2004a*, obr. 13:4, 10, 16:15, 18), tak i s bohatou rytou či vhloubenou výzdobou (např. *tab. 11:3*, *50:5*; *Chvojka 2001a*, Taf. 12:4–7; *Fröhlich – Chvojka – Jiřík 2004a*, obr. 10:3, 6, 8, 14:7, 16:10). Bohatou rytou výzdobu ještě středobronzového charakteru má mísa z hrobu I z Rohozné I (*Chvojka 2001a*, Taf. 40:14–15), kterou *J. Bouzek* (1963, 85) klasifikoval jako vrhavočeský koflík. Z celých nádob této varianty můžeme uvést např. mírně zdeformovaný exemplář z hrobu 1 z Milenovic VII (*tab.*

14:8) nebo nádoby z pootavských sídlišť Písek II, Strakonice II či Zátaví III (*Chvojka 2001a*, Taf. 31:5, 54:31, 69:1). Celý profil lze odhadnout i z misky méně výrazné profilace z hrobu 1/87 ve Strakoncích I (*Michálek 1993*, 28 – obr. 3:3). Masivní nezdobená mísa esovité profilace byla nalezena ve Smrkovicích VII (*Chvojka 2001a*, Taf. 50:17).

Jak již bylo uvedeno, lze mezi miskami esovité profilace definovat několik chronologicky citlivějších variant. K nejstarším náleží mísa z mohyly v Protivíně I s výrazně vytaženým okrajem, která je zdobena bohatou kanelovanou výzdobou (*tab. 22:13*). Do stupně BD lze také zařadit celou hlubší mísu s jedním uchem z Drhovic I (*tab. 55:13*), která je patrně derivátem výše uvedených mís typu Drhovic. Na tyto nádoby také vzdáleně upomíná jiná drhovická mísa, která vyniká ostře zalomenou výdutí s tunelovitým oškem a dvakrát hraněným okrajem se čtyřmi protilehlými laloky (*tab. 58:3*). Ze stejné lokality pochází i malá mísa esovité profilace se zalomenou výdutí (*tab. 55:8*), která rovněž nemá v jižních Čechách obdoby.

Většina variant misek esovité profilace ovšem náleží do společnějších fází sledované epochy. Za povšimnutí stojí jeden zlomek větší mísy esovité profilace s dovnitř zesíleným hrdlem, který pochází z objektu 5/94 z Radčic I (*Chvojka – Michálek 2004*, obr. 15:1), jehož obdoby nalezneme na několika chronologicky mladších jihočeských sídlištech (Písek II, Strakonice II: *Chvojka 2001a*, Taf. 31:2, 57:5).

Torzo mísky z objektu 3/94 na sídlišti Radčice I vykazuje jednu hraněný okraj a zevnitř odsazené hrdlo (*tab. 26:8*), což má v jižních Čechách zatím jedinou analogii v objektu 10/94 na stejné lokalitě (*Michálek – Chvojka 2000*, obr. 16:9). Podobnou tělesnou stavbu mají i hrubší zlomky zásobnicových nádob ze Smrkovic VII (*Chvojka 2001a*, Taf. 50:11) a z Hvožďan II (*tab. 63:25*), jedná se patrně ovšem o podobnost čistě náhodnou. Zevnitř odsazené hrdlo a zahrocený okraj je pak doložen na jedné misce z Křtětic I (*tab. 7:13*). Další analogie misek tohoto tvaru pocházejí až ze západních (*Šaldová 1981a*, obr. 1:14, 16, 18–19, 3:2–3, 6:2 aj., souhrnně obr. 18) a severozápadních Čech (*Bouzek – Koutecký – Neustupný 1966*, Pl. XXXII:12, 27; *Pleinerová – Hrala 1988*, obr. 55:20). Podobné tvary mís jsou časté i v Dolním Bavorsku, kde je jejich okraj většinou i tordován (*Neudert 2003*, 40 – Abb. 10, Taf. 14:2, 41:7, 47:8, 60:5 aj.).

Ještě výraznější variantou jsou zpravidla větší mísy s dvakrát (případně i vícekrát) hraněným okrajem, které bývají označovány jako mísy typu Březno (*Pleinerová – Hrala 1988*, 117). Jejich zlomky byly v jižních Čechách rozpoznány poměrně často, jak dokládají nálezy např. ze sídlišť v Křtěticích I (*tab. 8:30*), Milenovicích I (*tab. 10:12*), Radčicích I i II (*tab. 26:13–14, 16, 28:1, 4*), Bechyni II (*tab. 51:26*), Hvožďanech II (*tab. 63:29*) nebo Písku II (*Chvojka 2001a*, Taf. 30:6, 10, 12, 18, 20, 32:4). Jediným celým exemplářem jihočeského regionu je hluboká mísa ze Strakonice III (*tab. 38:10*), která náleží až závěru stupně HB3. Do průběhu stupňů HA2–HB3 jsou datovány také analogické mísy s dvakrát hraněným okrajem v západočeské a bavorské oblasti (*Neudert 2003*, 52 – Abb. 13). Tomuto datování však odporuje daleko časnější zařazení uvedeného exempláře z Bechyně II do stupňů BD–HA1.

Podobnou stavbu jako uvedené nádoby má i torzo větší mísy esovité profilace s talířovitě vytaženým okrajem, které pochází z objektu 5/94 na radčickém sídlišti I (*Chvojka – Michálek 2004a*,

obr. 15:5), a doplňuje tak několik již dříve publikovaných exemplářů z objektů 10 a 20/94 na téže lokalitě (*Michálek – Chvojka 2000*, obr. 21:2, 28:1). Na přítomnost „talířovitých“ misek lze v některých souborech usuzovat podle četných okrajových zlomků, jejichž klasifikace však nemusí vždy být jednoznačná (srov. *Chvojka 2001a*, 32). Tyto varianty mís nejsou chronologicky blíže zařaditelné, v jižních Čechách jsou doloženy v souborech z různých úseků mladší i pozdní doby bronzové (např. *Fröhlich – Chvojka 2001*, obr. 40:5; *Chvojka 2001a*, Taf. 3:2, 5, 8, 4:6, 5:5 aj.; *Fröhlich – Chvojka 2008*, obr. 6:10), přičemž za jejich předchůdce lze pravděpodobně považovat výše uvedené mísy typu Drhovic.

Specifickou subvariantou mísky s talířovitě vytaženým okrajem jsou exempláře s tordovaným okrajem a vnitřní výzdobou, které jsou typické pro mladší úseky mladší doby bronzové (zejména pro stupeň HA2: *Hrala 1973*, 72–73; *Smrž 1977*, 140), objeví se však již ve stupni BD (*Smejtek 2007*, 253). Za jejich potencionálního předchůdce můžeme snad považovat zlomek nádoby s dnem zevnitř zdobeným souvislou kanelací v podobě vložených kružnic (*tab. 43:18*), který pochází ze sídliště v Bechyni II, datovaném do stupňů BD–HA1. Stejně staré analogie ze stupně BD známe např. z hromadného nálezů z Prahy-Modřan, kde bylo nalezeno několik kónických mís s tordovaným okrajem a vnitřní kanelovanou výzdobou (*Kovářík 1979*, 483 – obr. 3). Do stupně HA1 jsou kladeny zlomky čtyř misek s tordovanými okraji ze sídliště v Urcovicích III (*Fröhlich – Chvojka 2008*, obr. 6). Větší část skutečné mísy této varianty byla nalezena v objektu 1/80 na sídlišti Milenovice I, její přesný profil však není možné zjistit (*tab. 11:2*). Zvláště svou bohatou výzdobou dna nemá tento exemplář zatím v jižních Čechách téměř obdoby, s výjimkou torza z objektu 5/94 z Radčic I, které vykazuje na vnitřní straně nade dnem výzdobu v podobě koncentrických žlábků doplněných na horním obvodu skupinou tří jemných důlků (*tab. 26:11*). Okraj této mísky se nedochoval, můžeme však se značnou pravděpodobností předpokládat, že byl rovněž tordován. Z tohoto typu misek mohou pocházet i další zlomky s vnitřní žlábkovanou výzdobou z milenovického objektu 1/80 (*tab. 10:13*; *Fröhlich – Chvojka 2001*, obr. 18:2, 4–6) a ze sídliště z Radčic I (*tab. 67:22*). Pět zlomků misek s tordovaným okrajem pochází také z objektu 1 v Čížové I (*Fröhlich – Chvojka – Jiřík 2004a*, obr. 10:10, 12), v jednom případě je však tordování nahrazeno šikmými žlábkami (*Fröhlich – Chvojka – Jiřík 2004a*, obr. 11:2). Šikmé tordování vnitřní strany okraje je doloženo i na zlomku mísky s odsazenou výdutí z objektu 6 ze stejné lokality (*Fröhlich – Chvojka – Jiřík 2004a*, obr. 16:11). Do této kategorie misek náleží pravděpodobně i zlomek spodku nádoby z čížovského objektu 1 s vnitřní žlábkovanou výzdobou (*Fröhlich – Chvojka – Jiřík 2004a*, obr. 10:18), která je pro mísy s tordovaným okrajem typická. Více sporná je klasifikace několika menších zlomků s tordovaným okrajem ze sídlišť v Křtěticích I (*tab. 8:15, 19*), Novém Dvoře V (*tab. 36:8*) a Hvožďanech II (*tab. 63:18–20, 24, 31*). Mísy s tordovaným okrajem a vnitřní výzdobou, které mohly plnit nejen praktickou, ale i symbolickou funkci (srov. *Smejtek 2007*), jsou časté zejména v centrálních regionech knovízské kultury, odkud pochází i několik přesných analogií k našim exemplářům (*Koutecký – Bouzek 1967*, 69 – obr. 20:1; *Hrala 1973*, obr. 11:6; *Smrž 1977*, 141 – obr. 2; *Koutecký 1987*, 45 – obr. 2A:6, 51 – obr. 7B:11, 53 – obr. 8:12; *Smejtek 2007*). Mísy tohoto typu

nejsou ovšem výjimkou ani v Bavorsku (např. *Hennig 1970*, Taf. 7:14; *Rind 2002*, 100 – Abb. 3), objeví se však i v západních Čechách (*Dobová – Metličková – Mašková 2000*, 87 – obr. 3:7; *Čedíková 2008*, 42 – obr. 6:1–3) a v oblasti lužické kultury (*Böhm 1937*, 49 – obr. 22:6).

Další variantou misek esovitě profilace, která je typická pro mladší vývojové etapy (zejména pro pozdní dobu bronzovou), jsou exempláře s jednou hraněným, zevnitř odsazeným okrajem (*Bouzek 1965*, 71; *Koutecký – Bouzek 1967*, 56). Nejstarší zlomky s okrajem hraněným a límcovitě přehnutým jsou doloženy na staroknovízském sídlišti v Bechyni II (*tab. 43:2, 51:24*), otázka jejich přímého vztahu k uvedeným miskám stupně HA2–HB je ovšem diskutabilní. Minimálně pět skutečných pozdně bronzových misek této varianty bylo nalezeno v Písku VII, celý exemplář pochází z Kestřan II (*Chvojka 2001a*, Taf. 15:3, 35:11–15). Další zlomky jsou známe jak ze souborů stupně HA2, jako např. z několika objektů z Radčic I (*tab. 26:3; Chvojka – Michálek 2004a*, obr. 13:1, 18:5 aj.), tak i z čistě pozdně bronzových lokalit. Příklady můžeme jmenovat z Radčic III (*tab. 28:12*), Zvíkovského Podhradí I (*tab. 41:6, 18*) nebo z Milenovic III (*Fröhlich – Chvojka 2001*, obr. 33:3, 8, 9, 36:5, 37:1, 38:1, 5, 39:2, 4 aj.). Z posledně zmíněné lokality pochází i několik rekonstruovatelných torz (*tab. 12:14*), mezi nimiž vyniká jeden exemplář s kanelovanou výzdobou pod okrajem a se svislým hřebenováním na spodku (*tab. 12:11*). Podobná mísa se žlábkem na plecích byla doložena také ve Voltýřově I, která má oproti milenovickému exempláři výzdobu i na vnitřní ploše okraje (*tab. 42:18*). V našem regionu je bez analogie jeden menší zlomek mísky této varianty z objektu 6 v Čížově I s výzdobou po celém povrchu (*Fröhlich – Chvojka – Jiřík 2004a*, obr. 16:7).

Misky s odsazeným hrdlem

Misky s odsazeným hrdlem náležejí v oblasti hornodunajských popelnicových polí k typickým reprezentantům tzv. attinského horizontu (srov. *Rind 2002*), doloženy jsou však i v prostředí středodunajském (*Lochner 1991a*, Taf. 78–80). Jejich chronologické zařazení je tak omezeno téměř výlučně na horizont HA2/B1 (*Hrala 1973*, 73; *Pleinerová – Hrala 1988*, 110), vzácně se však mohou objevit i v jiných obdobích. V jižních Čechách jsou zatím doloženy spíše drobné zlomky těchto misek, přesto můžeme uvést i několik celých exemplářů. Ke starším tvarům, předcházejícím attinský horizont, náleží fragment s bohatou rytou výzdobou z pohřebiště v Radčicích IV (*tab. 29:4*), které *J. Fröhlich (1983, 58)* datuje do stupně HA1. Několik celých nebo rekonstruovatelných tvarů s charakteristickou výzdobou horizontu HA2/B1 pochází z několika objektů ze zatím nezpracovaného výzkumu z Březnice I, který bude publikován samostatně (srov. *Beneš – Chvojka 2008*, obr. 27). Jedna celá mísa s typickou attinskou výzdobou pochází také z hradiště Chřešťovice I (*tab. 81:3*). Celý exemplář měl být nalezen i na sídlišti v Rohozné II (*Dubský 1949*, 164 – obr. 13:2), dnes je však nezvěstný. Z výraznějších zdobených zlomků můžeme zmínit několik příkladů z Radčic I (*tab. 26:1, 10*), Čížové I (*Fröhlich – Chvojka – Jiřík 2004a*, obr. 10:7, 16:3), Písku II a Písku VII (*Chvojka 2001a*, Taf. 29:8, 9, 33:22, 35:10) nebo dnes nezvěstný fragment z Milenovic I (*Fröhlich – Chvojka 2001*, obr. 23:7). V této kategorii jsou rovněž známe nezdobené exempláře, jak dokládá např. větší část této mísky z Milenovic

I (*tab. 10:10*) nebo téměř celá nádoba z Radčic I (*tab. 27:12*). U mnoha drobnějších zlomků ovšem nelze rozhodnout, náležejí-li meziisky nebo koflíky analogické stavby (např. *Chvojka 2001a*, Taf. 56:12, 24).

Hluboké hrubé mísy („krajáče“)

Zatímco velká většina misek epochy popelnicových polí náleží mezi jemnou keramickou třídu, vzácně se objevují i velké masivní mísy hrubé stavby. V dosavadní literatuře se setkáme s různými názvy tohoto tvaru, např. v západních Čechách je *J. Bouzek (1962a, 191, obr. 64)* nazývá amforovitými mísami (nejnověji viz též *Špaček a kol. 2008*, obr. 23), na Moravě jsou označovány jako mísovitě hrnce, nebo naopak hrncovitě mísy (např. *Podborský a kol. 1993*, 301 – obr. 190:22, 302 – obr. 192:13, 14, 20). Jedná se o užitkové tvary bez větší tvarové variability, přesto mezi nimi můžeme definovat dvě základní varianty, lišící se přítomností nebo absencí uch.

S hlubokými mísami se dvěma nebo čtyřmi uchy, které vzdáleně připomínají novodobé krajáče, se v jižních Čechách setkáme poměrně vzácně. Nejhezčí ukázkou představují dvě celé mísy této varianty z Bechyně II, které mají hluboké baňaté tělo, jednou či dvakrát hraněné okraje a na okrajích čtyři svisle žlábkovaná ucha (*tab. 48:1–2*). Čtyři svisle žlábkovaná ucha mají i dvě hluboké mísy ze stupně BD z Kopčan na západním Slovensku, bechyňské exempláře však mají oproti nim dosti odlišnou morfologii, podobnou spíše třetí nádobě z uvedené lokality (*Říhovský 1982a*, tab. 69:1–3). Nejnověji byly analogické mísy publikovány z lokality Květnice u Čelákovic, kde jsou datovány do počátku stupně HA1 (*Špaček a kol. 2008*, 262, obr. 23:27–28, 24:30). Jistou paralelu můžeme vidět i v hluboké míse se čtyřmi torďovanými uchy z Prahy-Bubenče, kterou *J. Hrala* považoval za doklad vlivů z alpské oblasti (*Hrala 1969*, 512, obr. 1:2). Podobné hluboké mísy se čtyřmi uchy jsou známe i z prostředí lužické kultury (*Vokolek 2003*, tab. 145:11, 215:1). Ze sídliště v Bechyni II pochází i zlomek z další mísy pravděpodobně analogického tvaru rovněž s kanelovaným uchem (*tab. 43:13*) a pak torzo jiné baňaté mísy, u níž však nelze určit původní počet uch (*tab. 47:3*). S jistými výhradami lze do této kategorie přiřadit i dva fragmenty hlubokých mís s uchem pod okrajem a s hrubou výzdobou z Novosedel I (*tab. 88:13*) a z Modlešovic I (*Chvojka 2001a*, Taf. 17:7), které morfologicky připomínají mísy typu Drhovice. Podobnou stavbu jako obě celé bechyňské nádoby, avšak bez výzdoby má torzo mísy z Písku II (*Chvojka 2001a*, Taf. 33:14), které je na rozdíl od předchozích nádob, datovaných do stupně BD, zařaditelné až do přechodného horizontu HA2/B1.

Druhou variantu představují hluboké mísy bez doložených uch, většinou esovitě profilace. Okraj zdobený důlky a svisle prstované tělo má torzo takové nádoby z Bechyně II (*tab. 49:3*), prstované tělo je doloženo rovněž na torzu z Drhovic I (*tab. 61:3*). Nezdobený velký zlomek s mimořádně dlouhým vytaženým okrajem pochází ze Semic II (*Chvojka 2001a*, Taf. 46:13).

Mísy na nožce

Do počátečního stupně epochy popelnicových polí přežívá jedna ještě typicky středobronzová forma mísy, která však zároveň v tomto období mizí z hmotné kultury: mísy na nožkách (*Bouzek 1963*, 63; *Hrala 1973*, 71). Typický je, vedle nožky, jejich polokulovitý tvar, lehce prohnuté hrdlo a ouško pod

okrajem (viz např. *Böhm 1937*, 81 – obr. 33:2, 83 – obr. 34:4; *Bouzek 1962a*, obr. 62:9). Rekonstruovatelné torzo takové mísy pochází z mohyly 4 z Chvaletic I (*tab. 3:6*), kterou můžeme datovat do stupně BD i podle její typické výzdoby ve formě souvislé svislé kanelace. Další bezpečně prokázané exempláře dosud z jižních Čech neznáme, z mís na nožkách však mohou pocházet některé výraznější fragmenty. V této souvislosti lze zmínit samotné nožky, které však mohly náležet též jinému keramickému tvaru (amforám): byly nalezeny v Bechyni II (*tab. 43:7*) a v hrobě 1 v Rohozné I (*Chvojka 2001a*, Taf. 40:19). Z tohoto keramického typu mohou také pocházet některé fragmenty mís s uchy, výše zařazené pod mísy typu Drhovice (srov. *Chvojka 2001a*, Taf. 16:10, 13, 17:7), neboť oba tyto keramické typy jsou si v zásadě dosti podobné.

4.1.1.10 Cedníky

Univerzální keramický tvar pro většinu pravěkých kultur představují cedníky, nádoby určené jak k přípravě potravy či nápojů, tak snad i k jiným účelům, jako např. vykuřovadla apod. (*Pleinerová – Hrala 1988*, 124, tab. XIV:1). Z titulu jejich praktického využití se jedná o nezdobené tvary nejčastěji v podobě koflíků nebo misek.

V jižních Čechách naprosto převažují drobnější zlomky cedníků, u nichž zpravidla nelze určit původní tvar nádoby. Výjimku představuje celý exemplář tvaru kónického přímého koflíku s vytaženým okrajem z hrobu 1 z Milenovic VII (*tab. 14:10*), který je dosud jediným mladobronzovým kompletním cedníkem z regionu. Analogické tvary jsou doloženy např. v Knovízi (*Hartl 1971–1972*, 33 – Abb. 19:1, 34 – Abb. 20:1, 7), Březně (*Pleinerová – Hrala 1988*, 133 – obr. 59:18), v Praze-Bubenči (*Hrala 1973*, tab. XXXII:3) aj. Podobu misky esovitě profilace s rovně seříznutým okrajem vykazuje fragment ze sídliště v Bechyni II (*tab. 43:4*).

Ostatní jihočeské cedníky této epochy nelze tvarově vůbec rekonstruovat. Ze stupně HA můžeme uvést zlomek cedníku z Písku II nebo ze Smrkovic VII (*Chvojka 2001a*, Taf. 23:1, 50:16). Do přechodného horizontu HA2/B1 náleží malé zlomky z Milenovic I (*Fröhlich – Chvojka 2001*, obr. 23:11), Čížové I (*Fröhlich – Chvojka – Jiřík 2004a*, obr. 14:8), Strakonice II nebo z Velkých Nepodřic I (*Chvojka 2001a*, Taf. 56:14, 58:13, 62:8), stejně jako větší zlomek z Radčic I, který náleží ke kónickým tvarům (*tab. 27:16*). Vzhledem k seříznutému hrdlu radčického zlomku však nelze vyloučit ani jeho původní podobu jako vykuřovadla, jak je doloženo např. v Březně u Loun (*Pleinerová – Hrala 1988*, tab. XIV:1). Obecně do mladší doby bronzové patří zlomek z Čejetic I (*Chvojka 2001a*, Taf. 2:1). Do pozdní doby bronzové je datován zlomek cedníku s polokulovitým dnem z objektu 6 v Čížové I (*Fröhlich – Chvojka – Jiřík 2004a*, obr. 15:10). Blíže nedatovatelný drobný fragment pochází z polokulovitě tvarované lokality Křtětice I (*tab. 8:6*).

4.1.2 Součásti nádob

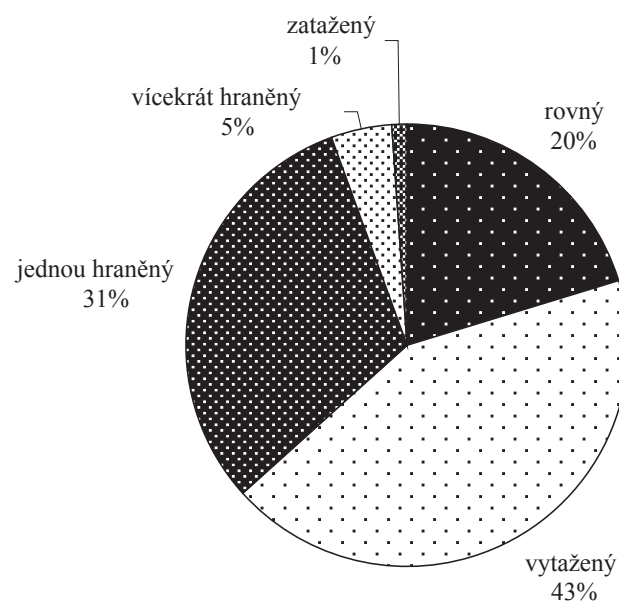
Zejména v sídlištních souborech zlomkového charakteru má význam analýza jednotlivých částí nádob, tj. okrajů, uch a dnů. Velká většina těchto prvků je sice chronologicky průběžných, některé však mají relativně spolehlivou datační platnost.

4.1.2.1 Okraje

Při zpracování keramických nálezů a tvorbě deskriptivního kódu bylo vyčleněno pět základních typů okrajů – 1: rovný, 2: vytažený, 3: jednou hraněný, 4: vícekrát hraněný, 5: zatažený, které lze dále dělit do velkého množství variant, definovaných pětimístným numerickým kódem (viz deskriptivní kód v Příloze II). Zde je ovšem třeba připomenout známý fakt, že mnohé typy a zejména varianty okrajů nemusely být vyrobeny záměrně, ale jejich tvar může být i dílem náhody, jak ostatně ukazují i příklady nádob s více variantami, výjimečně i s více typy okrajů.

Tabulka 7 přináší základní statistické srovnání četnosti výskytu všech typů i variant okrajů z vybraných jihočeských souborů epochy popelnicových polí. Pro analýzu byly zvoleny objemově významné a uzavřené sídlištní nálezové celky z několika hlavních jihočeských sídelních mikroregionů tak, aby pokryly všechny tři základní chronologické stupně této epochy. Celkové procentuální zastoupení hlavních typů okrajů v uvedených vybraných souborech ukazuje *tabulka 8* a *graf 6*. Náznornější představu o chronologickém zastoupení hlavních typů okrajů ve vybraných jihočeských souborech poskytuje *graf 7*.

Provedená analýza ukázala výraznou převahu vytažených okrajů ve většině vybraných souborů. Zcela se tak potvrdilo zjištění učiněné již na lokalitách pootavského mikroregionu (srov. *Chvojka 2001a*, 40), kde rovněž výrazně převažují různé varianty okrajů vytažených (41–59 %) nad jednou hraněnými (26–36 %) a rovnými (14–22 %). Obecně tak můžeme konstatovat, že **vytažené** okraje dominují zejména v souborech mladší doby bronzové, kde se jejich výskyt pohybuje většinou mezi 40–50 % všech okrajů. Ve významném souboru stupně HA2 z objektu 10/94 v Radčicích I dosahovalo jejich zastoupení dokonce 56,2 % všech okrajů. Pro srovnání můžeme uvést, že i v souborech střední doby bronzové mají vytažené okraje převahu, jak ukazuje příklad z radčického objektu 8/94, v němž

Graf 6. Procentuální zastoupení typů okrajů nádob ve vybraných jihočeských souborech mladší a pozdní doby bronzové.

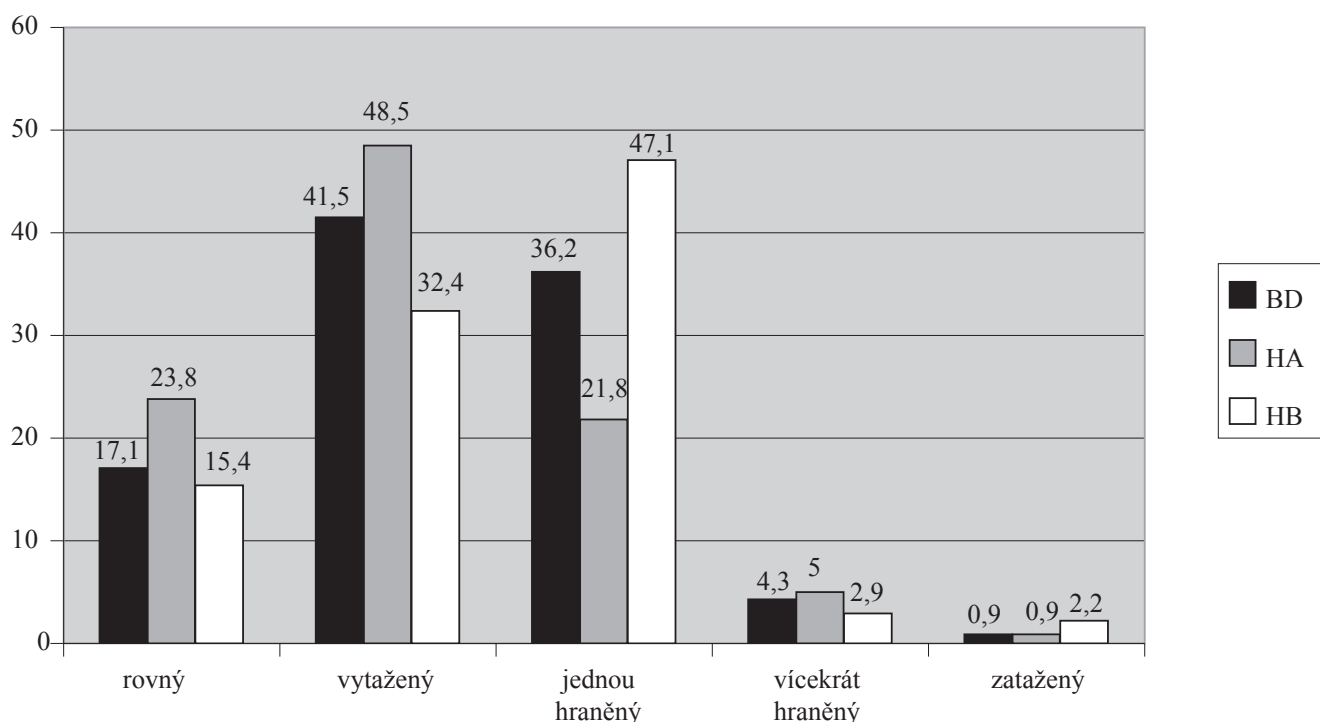
Typ/Varianta okraje	Žďár I (BD)	Bechyně II obj. 1/86 (BD)	Radčice I obj. 10/94 (HA)	Čížová I obj. 1 (HA)	Čížová I obj. 2 (HA)	Milenovice III (HB)	Čížová I obj. 6 (HB)	Σ
10000	–	17	18	14	9	4	6	68
11000	3	1	7	2	–	1	1	15
12000	–	–	1	–	–	1	–	2
13000	–	–	1	–	–	–	–	1
10100	2	8	5	4	10	1	1	31
10200	–	1	2	–	–	1	–	4
10300	–	2	2	2	–	1	–	7
10010	–	–	–	–	1	–	–	1
10020	–	–	–	5	–	–	–	5
10030	–	–	–	–	–	1	–	1
10110	–	1	–	–	–	3	–	4
12110	–	1	–	–	–	–	–	1
10131	–	–	–	–	1	–	–	1
10102	–	–	1	–	–	–	–	1
20000	3	53	51	17	31	8	19	182
21000	2	17	25	9	4	–	7	64
22000	–	–	2	–	–	2	–	4
23000	–	–	2	–	–	–	–	2
20100	–	5	3	11	6	1	1	27
20200	–	1	–	–	–	–	–	1
20300	–	–	1	–	–	–	–	1
21100	–	–	1	–	–	–	–	1
20010	–	1	6	1	2	2	2	14
20020	–	–	–	–	–	1	–	1
21020	–	–	–	–	1	–	–	1
20001	–	4	–	–	–	–	–	4
20101	–	1	–	–	–	–	–	1
20021	–	–	–	–	–	1	–	1
30000	2	31	18	11	33	19	21	135
31000	–	6	8	1	1	10	4	30
32000	1	–	3	–	–	–	–	4
33000	–	4	–	–	–	–	–	4
30100	–	1	2	–	–	2	–	5
32200	–	–	–	–	–	2	–	2
33100	–	1	–	–	–	–	–	1
30010	1	–	–	–	–	–	3	4
30030	–	6	–	–	–	–	1	7
30040	1	–	–	–	–	–	–	1
30001	–	1	–	–	–	–	–	1
30002	–	1	1	–	–	–	–	2
31001	–	1	–	–	–	–	–	1
30031	–	1	–	–	–	–	–	1
31030	–	7	–	–	–	2	–	9
31031	–	6	–	–	–	–	–	6
30130	–	3	–	–	–	–	–	3
30330	–	1	–	–	–	–	–	1
30231	–	1	–	–	–	–	–	1
40000	–	4	1	4	11	1	2	23
41000	1	2	1	–	1	–	1	6
43000	–	1	–	–	–	–	–	1
40002	–	1	–	–	–	–	–	1
50000	–	2	–	3	–	2	1	8
Neurčitelný	–	13	–	3	9	1	6	32
CELKEM	16	207	162	87	120	67	76	735

Tab. 7. Srovnání zastoupení typů a variant okrajů nádob ve vybraných jihočeských souborech mladší a pozdní doby bronzové.

Typ okraje	Žďár I	Bechyně II obj. 1/86	Radčice I obj. 10/94	Čížová I obj. 1	Čížová I obj. 2	Milenovice III	Čížová I obj. 6	Σ
	(BD)	(BD)	(HA)	(HA)	(HA)	(HB)	(HB)	%
Rovný	31,25	16,0	22,8	32,1	18,9	19,7	11,4	20,2
Vytažený	31,25	42,2	56,2	45,2	39,6	22,7	41,4	43,2
Jednou hraněný	31,25	36,6	19,8	14,3	30,7	53,0	41,4	31,0
Vícekrát hraněný	6,25	4,1	1,2	4,8	10,8	1,5	4,3	4,5
Zatažený	0	1,1	0	3,6	0	3,1	1,5	1,1
CELKEM	100	100	100	100	100	100	100	100

Tab. 8. Procentuální zastoupení typů okrajů nádob ve vybraných jihočeských souborech mladší a pozdní doby bronzové.

Graf 7. Srovnání procentuálního zastoupení typů okrajů nádob ve vybraných jihočeských souborech podle chronologických stupňů: černá – BD, šedá – HA, bílá – HB.

byly vytažené okraje zastoupeny v 43,1 % (Chvojka – Michálek 2003, 108 – tab. 2). Také v pozdní době bronzové (HB) jsou vytažené okraje časté (32,4 %), dominantní postavení však v této době získaly okraje jednou hraněné (47,1 %). V rámci vytažených okrajů jednoznačně převažuje základní varianta (20000), poměrně časté zastoupení však mají ještě varianty zahrocené (21000), rovně seříznuté (20100) a ven ovalené (20010). Ostatní jsou pak zastoupeny jen stopově.

Druhým nejčastějším typem okraje epochy popelnicových polí jsou v jižních Čechách okraje **jednou hraněné**, v jejichž zastoupení jsou však značné chronologické rozdíly. Je zajímavé, že významný podíl mají na počátku mladší doby bronzové, kdy jejich výskyt dosahuje ve vybraných souborech průměru 36 %, naprosto stejně jako v lokalitách pootavského mikroregionu. Spíše spekulativně zde můžeme předpokládat určitou návaznost na mladomohylové tradice hraněných okrajů, které tehdy v některých souborech rovněž přesahovaly 20 % (srov.

Michálek – Chvojka 2003, 108 – tab. 2). O třetinu méně než ve stupni BD je doložen výskyt jednou hraněných okrajů v následujícím období HA (21,8 %), kdy je v četnosti předstihly nejen výše uvedené okraje vytažené, ale i rovné (23,8 %). V některých souborech přitom jejich výskyt nedosahoval ani patnácti procent (např. v objektu 1 v Čížové I). „Éra jednou hraněných okrajů“ pak naopak přichází v pozdní době bronzové, kdy se stávají nejtýpickejší okrajem většiny jihočeských souborů. Např. v Milenovicích III představovaly 53 % a v Písku VII dokonce 64 % všech okrajů (Chvojka 2001a, 40). Stejně jako vytažené okraje se i tento typ vyskytoval většinou v základní podobě (30000), relativně častá byla i zahrocená varianta (31000).

Poměrně uniformní skupinu představují okraje **rovné**, vázané většinou na válcovitá hrdla amfor či dvojkónických nádob nebo na kónické misky či koflíky. Jejich výskyt není moc výrazný, přesto ve všech souborech přesahoval 10 %. Stejně jako v lokalitách pootavského mikroregionu byl tento typ okraje

nejčastější ve středním stupni popelnicových polí (HA), kdy dosahoval v průměru 23,8 % (v Pootaví 22 %). Vedle základní formy zde představovaly nejčastější variantu okraje rovně seříznuté (10100), časté však byly i okraje zahrocené (11000). Ve výskytu tohoto typu okraje vidíme největší rozdíl oproti střední době bronzové, neboť tehdy náležel k velmi častým okrajům s výskytem kolem 40 %, výjimečně i téměř 60 % (srov. *Chvojka – Michálek 2003*, 108 – tab. 2).

Zbývající dva typy okrajů epochy popelnicových polí byly ve vybraných souborech zastoupeny již jen stopově. Přitom okraje **vícekrát hraněné** představují charakteristické okraje právě této epochy, klasifikující často celý soubor do mladší nebo pozdní doby bronzové. Jejich průměrné zastoupení se však pohybovalo jen mezi 1–5 %, jediný soubor s jejich četnějším výskytem představovala keramika z objektu 1 z Čížové I, kde byly doloženy v téměř 11 %. Vedle převažující základní formy (40000) jsou i zde druhou nejčastější variantou okraje zahrocené (41000). Vícekrát hraněné okraje jsou charakteristické pro tzv. česko-severovýchodobavorskou skupinu popelnicových polí, zatímco dolnobavorsko-jihohornofalcká skupina se vyznačuje okraji horizontálně žlábkovanými (*Neudert 2003*, 32–60; *týž 2004*, 366–368, Abb. 3). Tento výzdobný motiv se nicméně také výjimečně objevil v jihočeských souborech, jako např. v Písku II nebo v Rohozné I (*Chvojka 2001a*, Taf. 31:4, 41:3).

Pro dobu halštatskou a laténskou jsou charakteristické okraje **zatažené**, které se objevují zejména na kónických miskách (např. *Michálek – Lutovský 2000*, 143, obr. 37:73). Tento typ okraje je ve vzácných případech doložen již v epoše popelnicových polí, jeho četnost je však nejvýše kolem 1 %, přičemž v mnoha souborech nebyl prokázán vůbec (např. Žďár I, Radčice I – objekt 10/94, Čížová I – objekt 2). Jeho o trochu větší zastoupení se jeví být až v pozdní době bronzové, ačkoliv nadále zůstává velmi ojedinělým typem okraje (v průměru 2,2 %). Oproti miskám doby železné jsou však zatažené okraje epochy popelnicových polí daleko méně výrazné, mnohdy se spíše podobají okrajům rovným a jejich zatažení bývá jen velmi mírné. Do mladší nebo pozdní doby bronzové kladené misky s výrazněji zataženými okraji (např. Chřešřovice: *Michálek BZO 1976–1977*, obr. 19:69; Zadní Poříčí: *Vokolek 2004*, tab. 193:8) pocházejí spíše až z období halštatského, i když to neplatí všeobecně (srov. např. *tab. 38:1*).

Jak již bylo uvedeno výše, můžeme v rámci každého ze základních typů okrajů najít velké množství různých variant.

Zatímco velká většina z nich nemá hlubší kulturně-chronologický význam, musíme se zmínit o jedné variantě, která naopak bývá pokládána za doklad přežívajících středobronzových tradic – okraj **lalokovitý**. Tento výrazný prvek je v jihočeských souborech mladší doby bronzové zastoupen poměrně vzácně, přičemž je doložen na několika variantách okrajů, resp. na několika typech nádob. Čtyři laloky jsou patrné na zásobnicích stupně BD z Bechyně II (*tab. 45:3*) a také na stejně staré ostře profilované misce z Drhovic I (*tab. 58:3*). Do počátečního období mladší doby bronzové také náleží dva zlomky okrajů s laloky z Modlešovic I (*Chvojka 2001a*, Taf. 17:23, 18:29). Do stupně HA můžeme zařadit zlomky lalokovitých okrajů z Radčic I, kde jsou doloženy na okraji rovném (*tab. 27:20*) i jednou hraněným (*Michálek – Chvojka 2000*, obr. 11:6). Do stejného stupně náleží i torzo zásobnice z Písku I s touto variantou okraje, stejně jako menší zlomek patrně rovněž ze zásobnice ze Štětíc I (*Chvojka 2001a*, Taf. 23:8, 61:24). Trojlaločný třikrát svíslé provrtaný výstupek na okraji jedné misky z Drhovic I (*tab. 55:10*) bude podrobněji analyzován v rámci výzdoby nádob.

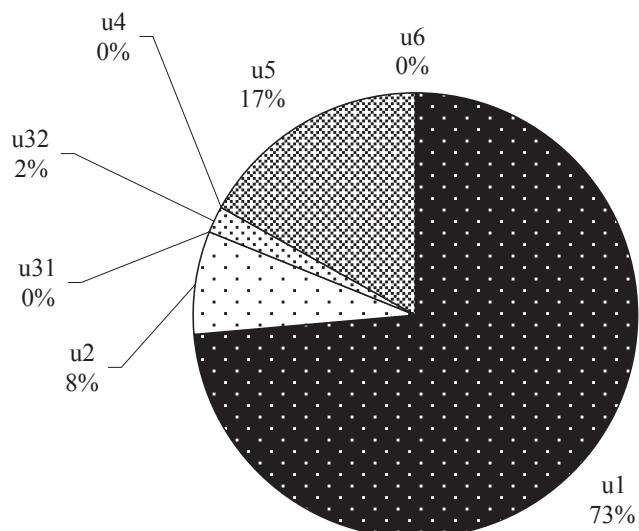
4.1.2.2 Ucha

Pro epochu popelnicových polí nejsou ucha na nádobách tak obvyklým prvkem jako např. na nádobách starší doby bronzové, přesto se jedná o relativně častý nálezný prvek. Jak již bylo uvedeno výše, zejména pro některé keramické druhy (koflík, džbáněk), typy (dvouuchý hrnec, koflíkovitý cedník) nebo varianty (amfora se dvěma uchy, mísy typu Drhovice s uchem, čtyřuchý krajáč apod.) jsou ucha přímo klasifikačním prvkem. Na jihočeských keramických nádobách se vyskytovala ucha v šesti základních typech (*u 1* – páskové ploché ucho vertikální, *u 2* – páskové prožlabené ucho vertikální, *u 3* – páskové ucho hraněné, *u 4* – páskové ploché ucho horizontální, *u 5* – válečkovité ucho, *u 6* – tunelovité ouško), z nichž jeden lze rozdělit do dvou variant (viz deskriptivní kód v Příloze II). Vzájemné srovnání jejich výskytu bylo provedeno na stejných vybraných jihočeských souborech jako v případě okrajů, jak ukazuje *tabulka 9 a graf 8*.

Provedená analýza vybraných mladobronzových a pozdně bronzových souborů potvrdila známou skutečnost, že ve všech celcích jednoznačně dominují **pásková plochá ucha** (*u 1*). Průměrně jich bylo v každém souboru zastoupeno 73 %, v některých byla tato ucha (s výjimkou neurčitelných) jedinou formou (např. Žďár I, Radčice I, Milenovice III). Ani

Typ/Varianta ucha	Žďár I (BD)	Bechyně II obj. 1/86 (BD)	Radčice I obj. 10/94 (HA)	Čížová I obj. 1 (HA)	Čížová I obj. 2 (HA)	Milenovice III (HB)	Čížová I obj. 6 (HB)	Σ
u 1	1	13	12	3	4	2	5	40
u 2	–	4	–	–	–	–	–	4
u 31	–	–	–	–	–	–	–	0
u 32	–	–	–	1	–	–	–	1
u 4	–	–	–	–	–	–	–	0
u 5	–	7	–	–	1	–	1	9
u 6	–	–	–	–	–	–	–	0
Páskové neurčitelné	–	3	1	5	4	1	–	14
Neurčitelné	–	–	2	–	–	–	–	2
CELKEM	1	27	15	9	9	3	6	70

Tab. 9. Srovnání zastoupení typů a variant uch nádob ve vybraných jihočeských souborech mladší a pozdní doby bronzové.

Graf 8. Procentuální zastoupení typů uch nádob ve vybraných jihočeských souborech mladší a pozdní doby bronzové.

z hlediska chronologického výskytu nelze činit žádné závěry, neboť pásková plochá ucha náležejí v době bronzové k všeobecně převládajícím (srov. např. pro střední dobu bronzovou Chvojka – Michálek 2003, 111 – graf 3, tab. 4).

Další typy uch jsou ve všech souborech ve výrazně menší měřítku, přesto zasluhují pozornost. Ucha **pásková prožlabená** (u 2) jsou derivátem uch páskových plochých, přičemž v případech jednoduchého prožlabení je mnohdy sporné, zda se jedná o záměr nebo náhodnou modelaci (srov. Chvojka 2001a, Taf. 17:7, 38:23). Někdy je prožlabení ucha vytvořeno výraznými plastickými lištami, umístěnými na jeho okrajích, jak je doloženo např. v Křteticích I (tab. 8:26). Výrazným prvkem je vícenásobné vertikální prožlabení uch, které je prokázáno např. na hlubokých mísách v Bechyni II (tab. 43:13, 48:1–2) a které již náleží do kategorie výzdoby (viz dále).

Mezi uchy **hraněnými** (u 3) můžeme odlišit dvě základní varianty: horizontálně a vertikálně hraněné. Jedinou jihočeskou nádobou s doloženými uchy vertikálně hraněnými (u 31) je etážovitá amfora z Vrcovic I (Chvojka 2001a, Taf. 65:8–11). Hraněná ucha této varianty jsou typická pro amfory s vyduťm hrdlem (Böhm 1937, 106 – obr. 45:3) i pro etážovité nádoby (Bouzek 1963, 102 – obr. 19:1,7; Hartl 1971–1972, 23 – Abb. 12:4, 6; Pleinerová – Hrala 1988, 89 – obr. 29:24). Vertikálně hraněné ucho (u 32) se střechovitým průřezem je doloženo na jednom koflíku z objektu 1 v Čížové I (Fröhlich – Chvojka – Jiřík 2004a, obr. 11:1) a na hrnku z Topělce I (tab. 40:2). Tato vzácná varianta ucha nemá jinde v jižních Čechách analogii, doložena je však v jiných oblastech knovízské kultury (např. Bouzek – Koutecký – Neustupný 1966, Pl. XV:4, XXXVII:10; Hrala 1969, obr. 3:2, 7).

Typickými uchy střední doby bronzové jsou pásková ucha umístěná na nádobě v **horizontální** poloze (u 4), která se v jižních Čechách objevila zatím jen na jediné lokalitě – Hradišti I (Chvojka 2001a, Taf. 10:16). Jejich vzácný výskyt na počátku mladší doby bronzové dokládá např. i nález z Hrobčic (Smrž

1995, 53 – Abb. 9:5), další analogie pak známe ještě ze střední doby bronzové (v jižních Čechách např. Radčice: Chvojka – Michálek 2003, obr. 27:6, 10, 14).

Téměř bezvýhradně na jemnou keramickou třídu jsou omezena ucha **válečkovitá** (u 5). Jejich obvyklou výzdobou je tordování, jak dokládá koflík z Bechyně II (tab. 44:2) a zlomky ze Zbonína IV (tab. 39:6) a Radčic II (tab. 66:9). Analogické nálezy známe např. ze severozápadních Čech (Smrž 1995, Abb. 7B:7) a nebo ze známého nálezů z Prahy-Bubenče (Hrala 1969, obr. 1:2). Nezdobená válečkovitá ouška se velmi často objevují na hlubších mísách typu Drhovice, jak můžeme vidět na několika exemplářích např. z Bechyně II (tab. 47:1–2). Je přitom zajímavé, že na eponymní drhovické lokalitě nebyly mísy těmito uchy opatřeny. Zato jeden polokulovitý koflíček z Drhovic I má na okraji posazené miniaturní válečkovité ouško (tab. 55:2). Další doklady nezdobených válečkovitých oušek pocházejí z potavského mikroregionu (Chvojka 2001a, Taf. 23:3, 41:1, 53:2) a ze sídliště Vrcovice III (Fröhlich – Chvojka 2008, obr. 6:10).

Tunelovitá ouška (u 6) náležejí do keramické náplně spíše starších kultur a v době popelnicových polí se s nimi setkáváme jen v naprosto výjimečných případech. V jižních Čechách byla doložena pouze na jediné lokalitě – Drhovice I. Jedno malé ouško tohoto typu je umístěno na miniaturní amforce (tab. 57:5), tunelovité ucho běžné velikosti s náznakem fasetování má na zalomené výduti hlubší mísa (tab. 58:3) a další tunelovitá ucha se nacházejí na dvou mísách typu Drhovice (tab. 59:2, 4). Velmi netypickou formu má tunelovité ouško z Velkých Nepodřic I (Chvojka 2001a, Taf. 63:4), které svou vertikálně zahrocenou střední částí připomíná ptačí hlavičku. Analogie má ve střední době bronzové (Radčice: Chvojka – Michálek 2003, obr. 23:5,7) a také ve velatické kultuře na jižní Moravě (Říhovský 1982b, 48 – obr. 25:9).

Počet a umístění uch na nádobě závisí na konkrétním tvaru keramického jedince. Někdy má poloha ucha i určující chronologickou platnost, jako např. u výše zmíněných koflíků, kde výrazně nad okraj převýšené ucho znamená zpravidla jeho zařazení do pozdní doby bronzové. Naopak u hlubokých mís naznačuje přítomnost ucha pod okrajem jejich dataci do stupně BD, případně HA1 (Bouzek – Koutecký – Neustupný 1966, 97; srov. mísy typu Drhovice nebo mísy na nožce). U amfor se za archaický znak považují ucha situovaná na plecích (Bouzek 1963, 63; Hrala 1973, 72). Naprostá většina mladobronzových a pozdně bronzových nádob, pokud jimi byla opatřena, měla jedno nebo dvě ucha, jejich větší počet na jedné nádobě je výjimečný. Z jihočeských lokalit můžeme takový příklad nalézt na dvou hlubokých mísách („krajáčích“) ze sídliště Bechyně II, které jsou obě opatřeny čtyřmi uchy jdoucími z okraje na plece (tab. 48:1–2). V jižních Čechách žádný další příklad čtyřuché nádoby neznáme, jako analogii však můžeme uvést dvě hluboké mísy ze stupně BD se čtyřmi svisle žlábkovanými uchy z Kopčan na západním Slovensku (Říhovský 1982a, tab. 69:1–3) nebo známou mísu se čtyřmi tordovanými uchy z Prahy-Bubenče (Hrala 1969, obr. 1:2).

Vedle zmíněného tordování se na uchách této doby objevují občas i další typy výzdoby. Poměrně časté je žlábkování, a to jak vertikální (tab. 43:13, 48:1–2; Fröhlich – Chvojka 2001, obr. 40:13; Chvojka 2001a, Taf. 48:16, 65:9), tak i horizontální (tab. 61:5). Vzácnější je rytá výzdoba, která může mít formu hrubých vertikálních rýh (tab. 14:10) i jemné výzdoby v bohatých

Typ dna	Žďár I	Bechyně II obj. 1/86	Radčice I obj. 10/94	Čížová I obj. 1	Čížová I obj. 2	Milenovice III	Čížová I obj. 6	Σ
	(BD)	(BD)	(HA)	(HA)	(HA)	(HB)	(HB)	
dn 1	10	43	3 ³	15	14	1	11	97
dn 2	–	8	–	5	20	1	4	38
dn 3	–	1	–	–	–	–	–	1
dn 4	–	4	1	–	–	–	1	6
dn 5	–	1	–	–	–	1	–	2
dn 6	–	1	1	–	–	–	3	5
dn 7	–	1	2	–	3	–	–	6
dn 8	–	2	–	–	–	–	–	2
dn 9	–	–	1	–	–	–	–	1
dn 10	–	–	–	–	–	–	–	0
dn 11	–	–	–	–	–	–	–	0
dn 12	–	–	–	–	–	–	–	0
Neurčitelné dno	–	2	3	10	2	–	–	17
CELKEM	10	63	11	30	39	3	19	175

Tab. 10. Srovnání zastoupení typů a variant den nádob ve vybraných jihočeských souborech mladší a pozdní doby bronzové.

motivech (tab. 7:8; Chvojka 2001a, Taf. 10:13). U keramiky hrubé třídy se ojediněle objeví na spodní části ucha prstování, související nepochybně s celkovou úpravou povrchu nádob po nalepení ucha (např. tab. 41:16, 61:2).

4.1.2.3 Dna

Dna nádob mají jen omezenou kulturně-chronologickou platnost a ve zlomkovitém materiálu většinou ani nepomohou s určením původního druhu nádoby. Přesto si i dna zasluhují pozornost, neboť v některých případech mohou hrát roli při časovém zařazení určité lokality, případně napomohou k pochopení hrnčířské technologie té doby. Pro účely jejich analýzy a deskripce (srov. Přílohu II) byla dna rozdělena do 12 základních typů: *dn 1* – ploché rovné dno; *dn 2* – ploché nožkovité dno; *dn 3* – nožka; *dn 4* – polokulovité dno; *dn 5* – kulovité; *dn 6* – ploché dovnitř zesílené dno; *dn 7* – dovnitř vyduté dno; *dn 8* – silně dovnitř vyduté dno (omfalos); *dn 9* – ploché vně vtlačené dno; *dn 10* – ploché rovné dno zevnitř odsazené; *dn 11* – ploché nožkovité dno zevnitř odsazené; *dn 12* – dovnitř vtlačené dno zevnitř odsazené. I v tomto případě byly pro jejich statistické vyhodnocení využity analogické vybrané soubory jako v případě okrajů a uch. Výsledky přináší tabulka 10 a graf 9.

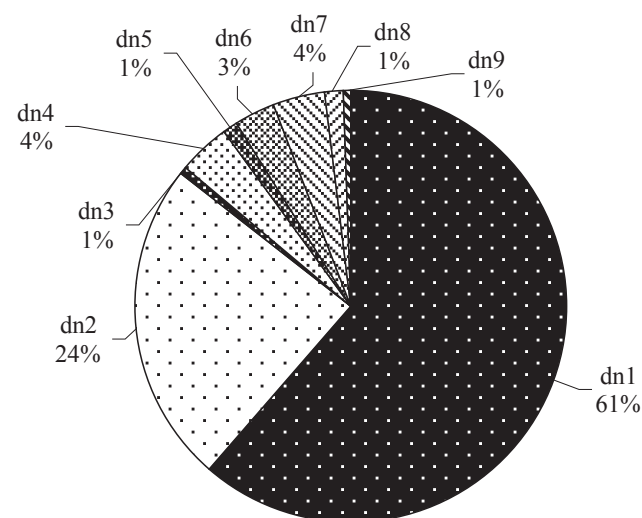
Ve všech souborech epochy popelnicových polí jednoznačně převažují **plochá rovná** dna (*dn 1*), která v průměru dosahují 61 % všech den, v některých souborech jsou však téměř výlučnou formou (např. ve Žďáru I). Rovná plochá dna jsou doložena na všech typech nádob a ve většině variant, přičemž jejich chronologické zařazení je naprosto průběžné. Pro srovnání můžeme uvést, že v rozsáhlém souboru ze střední doby bronzové z Radčic dosahoval jejich podíl 54 % (Chvojka – Michálek 2003, 113 – tab. 5, graf 4).

Druhým nejčastějším typem dna, dosahujícím podílu 24 %, jsou dna **nožkovitá** (*dn 2*), která se vyskytují většinou na hrubých nádobách (zásobnice, hrnce). Z tohoto důvodu nepřekvapí jejich převaha v objektu 2 v Čížové I, kde početně převyšovala

dna rovná plochá, neboť v tomto objektu výrazně převažovala keramika hrubé třídy. Rovněž ve středobronzovém souboru z Radčic byla druhým nejčastějším typem dna s 28 %.

Naopak výrazným chronologickým vodítkem bývají **nožky** (*dn 3*), které jsou všeobecně považovány za doživající středobronzový prvek, typický buďto pro specifický typ mís, nebo amfor. Příznačné je proto jednak jejich velmi nízké zastoupení (1 %) a jednak chronologické omezení de facto jen na stupeň BD. Do tohoto horizontu náležejí také všechny tři doložené keramické nožky z jižních Čech, pocházející z Chvaletic I, Bechyně II a Rohozné I (tab. 3:6, 43:7; Chvojka 2001a, Taf. 40:19).

Poněkud častěji je v epoše popelnicových polí doloženo dno **polokulovité** (*dn 4*), tj. ploché dno se zaoblenými okraji, které ve vybraných souborech mělo zastoupení 4 %. Dna tohoto typu reprezentují velkou většinou jemnou keramickou třídu, zejména některé typy džbánek, koflíků a mís, výjimečně i amfor (srov. Chvojka 2001a, Taf. 6:4). Z chronologického

Graf 9. Procentuální zastoupení typů den nádob ve vybraných jihočeských souborech mladší a pozdní doby bronzové.

3 V souboru z objektu 10/94 z Radčic I byli statisticky hodnoceni jen kresebně dokumentovaní jedinci.

hlediska jsou polokulovitá dna běžnější ve stupni BD, neboť jsou typická pro tzv. vrhovečské koflíky a džbánky tohoto období (srov. např. *tab. 2:13, 44:1, 47:4, 56:10, 57:3; Chvojka 2001a, Taf. 67:8, 68:2 aj.*). Ve vyspělejších fázích popelnicových polí jsou pak již jen výjimečná.

Ke vzácným typům náleží dna **kulovitá** (zvaná též nevyznačená; *dn 5*), která jsou omezena de facto jen na polokulovité misky a koflíky. Jejich výskyt je v jižních Čechách ojedinělý, uvést můžeme jen několik příkladů, zařaditelných zpravidla do stupně BD (*tab. 44:2, 55:5; Chvojka 2001a, Taf. 16:7, 68:11*).

Relativně častěji jsou v jihočeských souborech zastoupena dna **plochá a dovnitř zesílená** (*dn 6*) a **dovnitř vydutá** (*dn 7*), jejichž výskyt se pohybuje kolem 3–5 %. Jedná se o poměrně nevýrazné typy, jejichž klasifikace může být někdy sporná. Naopak signifikantním typem je dno **silně dovnitř vyduté**, neboli tzv. omfalos (*dn 8*), které je téměř bez výjimky omezeno na jemnou keramickou třídu – koflíky a misky. Omfalos bývá považován za typický středobronzový prvek, který podle *J. Bouzka (1963, 63)* končí svůj výskyt ve stupni HA1. V této souvislosti je však zajímavé, že např. ve středobronzovém souboru z Radčic bylo toto dno doloženo jen na šesti nádobách, což představuje pouhé 1,1 % všech tamních den (*Chvojka – Michálek 2003, 113 – tab. 5*). Silně dovnitř vyduté dno je ovšem vzácné i v mladší a pozdní době bronzové, kdy je v jižních Čechách přítomno jen v několika typických případech (např. *tab. 14:8, 40:5, 55:2, 6, 11, 56:6, 65:9*). Na některých mísách typu Drhovice se vyskytuje široký omfalos, blížíci se předchozímu typu dna dovnitř vydutému (*tab. 58:3, 59:4*). Unikátní výzdobu pěti vtačených důlků kolem středového omfalu můžeme pozorovat na koflíku z mohyly v Řepči (*tab. 72:2*). Výjimečně je omfalos doložen i na keramice pozdní doby bronzové, jak ukazuje příklad z Modlešovic II (*Chvojka 2001a, Taf. 21:8*).

Zbývající typy mladobronzových a pozdně bronzových den jihočeského regionu, tj. dno ploché vně vtačené (*dn 9*) a tři typy den zevnitř odsazených (*dn 10–12*), jsou zcela okrajové. Výrazné dno 9 pochází např. z Dobevi II (*Chvojka 2001a, Taf. 7:21*) nebo z Radčic I (*tab. 27:21*), zevnitř odsazená dna jsou doložena na pozdně bronzovém sídlišti ve Strakonících III (*tab. 38:1, 11*). Další typy den sledované epochy nejsou v jižních Čechách známy, včetně např. v západočeské nynické kultuře běžných hrotitých den, která jsou tamní spolehlivou datovací oporou do stupně HB (srov. *Šaldová 1965a, 53–54*).

Výzdoba den epochy popelnicových polí je poměrně vzácná a omezuje se téměř bezvýhradně na vnitřní plochy misek, zpravidla s tordovaným okrajem (srov. *Smejtek 2007*). U těchto nádob převažuje žlábkovaná výzdoba v podobě soustředných kružnic na stěnách (např. *tab. 10:13*) či přímo na dnu nádoby (např. *tab. 43:18*). Vzácně je na vnitřní ploše dna doložena kanelovaná výzdoba v jiném motivu (*tab. 38:1*) a nebo výzdoba rytá (*tab. 11:2*). O zcela mimořádné výzdobě na vnější straně dna v podobě koncentricky vtačených důlků (*tab. 72:2*) bylo již pojednáno výše.

4.1.3 Výzdoba nádob

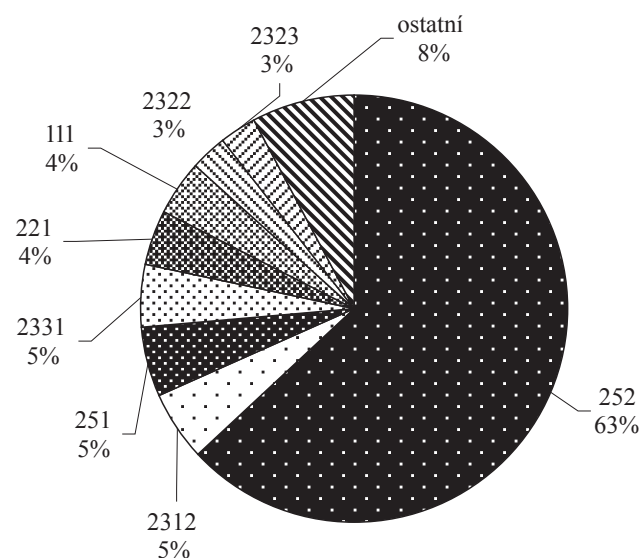
K rozhodujícím kategoriím při kulturně-chronologické klasifikaci pravěké keramiky patří vedle tvarosloví zejména výzdoba nádob. Ve shodě s dříve provedenými analýzami jihočeské keramiky doby bronzové (*Chvojka 2001a, 49–58*;

Chvojka – Michálek 2003, 113–119) je i v této práci výzdoba nádob rozdělena do tří základních druhů (1xx – plastická, 2xx – vhloubená, 3xx – rytá) doplněných o jednu kombinační skupinu (4xx). Ty jsou dále rozděleny do množství typů a variant, jak je popsáno v úvodu Přílohy II. Pro statistickou analýzu byly i v tomto případě použity stejné vybrané soubory jako v případě analýz součástí nádob. Shrnutí výsledků přináší *tabulka 11*, celkové procentuální zastoupení variant výzdoby pak ukazuje *graf 10*.

4.1.3.1 Plastická výzdoba

V rámci výzdoby keramiky epochy popelnicových polí vyzkazuje nejméně typů a variant výzdoba plastická. Rovněž její četnost je ve srovnání s vhloubenou výzdobou jen malá: v analyzovaných jihočeských souborech byla doložena jen na 4,2 % zdobených keramických jedincích (odečteme-li však výrazně dominantní svíslé prstování, činí její podíl již 11,5 %). Náleží do ní v zásadě jen tři výzdobné typy: pásky, žebra a výstupky, které jsou pak dále členěny do několika variant.

Zdáleka nejčastější variantu plastické výzdoby představují **promačkávané pásky** (*111*), které tvoří 4 % všech výzdobných variant keramiky z vybraných souborů. Pro srovnání můžeme uvést, že v západních Čechách byla plastická promačkávaná páska nejoblíbenější užitkovou výzdobou nynické keramiky, která je doložena na 36 % zdobené hrubší keramiky (*Šaldová 1981a, 103*). Jedná se o naprosto běžnou výzdobu pro celou dobu bronzovou, kterou tak většinou nelze blíže chronologicky zařadit. V jednom souboru se tak setkáváme např. s páskami s různě velkými či rozličně tvarovanými důlky (např. Radčice I: *Michálek – Chvojka 2000, obr. 12:13–14, 13:8 aj.*). Jediný chronologický rozdíl mezi mladobronzovými a pozdně bronzovými páskami by mělo být jemnější provedení pásek ve stupni HB, kdy se místo prstů více užívalo jemnějšího dřevěného nástroje (*Bouzek – Koutecký – Neustupný 1966, 94–95*). Lepší

Graf 10. Celkové procentuální zastoupení variant výzdoby ve vybraných jihočeských souborech mladší a pozdní doby bronzové.

Typ/Varianta výzdoby	Žďár I	Bechyně II obj. 1/86	Radčice I obj. 10/94	Čížová I obj. 1	Čížová I obj. 2	Milenovice III	Čížová I obj. 6	Σ
	(BD)	(BD)	(HA)	(HA)	(HA)	(HB)	(HB)	
111	1	3	8	2	31	4	18	67
121	–	1	–	–	–	1	–	2
131	–	–	–	–	–	–	1	1
213	–	1	–	–	–	–	–	1
221	1	10	14	4	31	–	8	68
222	1	1	–	–	–	–	–	2
223	–	13	–	3	5	–	5	26
224	–	–	–	4	–	–	1	5
225	–	–	–	1	–	–	–	1
2311	–	2	–	–	–	–	–	2
2312	–	56	15	9	1	2	6	89
2322	1	45	–	1	–	1	–	48
2323	1	28	4	3	2	1	6	45
2331	1	80	–	–	–	–	–	81
2332	1	3	–	–	–	–	1	5
2341	1	1	–	–	–	–	–	2
2343	–	1	–	–	–	–	–	1
241	–	–	–	–	–	7	7	14
242	–	–	–	–	–	1	–	1
243	–	–	–	–	–	3	–	3
251	1	3	11	7	55	–	7	84
252	49	229	73	30	616	2	37	1036
311	–	–	–	–	–	–	1	1
312	–	–	1	3	–	2	2	8
313	–	3	–	–	–	–	–	3
314	–	–	12	–	–	3	–	15
315	–	–	–	–	–	5	1	6
316	–	1	–	4	–	2	5	12
317	–	1	–	1	–	–	–	2
321	–	–	–	–	–	1	–	1
331	–	–	–	–	–	2	1	3
336	–	2	–	–	–	–	–	2
411	–	–	4	–	–	–	1	5
412	–	–	–	1	–	–	2	3
CELKEM výzdoba	58	484	142	73	741	37	110	1645
CELKEM keramika	246	3559	1193	732	2692	643	955	10020

Tab. 11. Srovnání zastoupení typů a variant výzdoby nádob ve vybraných jihočeských souborech mladší a pozdní doby bronzové.

datovací pomůckou mohou být spíše vzácné typy pásek (zdvojená, „cickakovitá“, se dvěma souběžnými řadami důlků, tordovaná), jak bude uvedeno dále. Vzácně je páska přerušena uchem (tab. 35:15, 19; patrně též Chvojka 2001a, Taf. 31:6), což je spíše ještě středobronzový prvek (srov. např. Fröhlich – Chvojka – Jiřík 2004b, 91, obr. 4). Na jednom keramickém zlomku z Modlešovic I jsou dokonce doloženy dvě souběžné řady důlků na jedné pásce (Chvojka 2001a, Taf. 19:14), nemající zatím jinde v jižních Čechách obdobu. Blíže nerevidovatelná je dnes bohužel keramika z Rovně IV, na níž se měla údajně vyskytnout „nalepená proužka s řadou jednoduchých či dvojitých jamek“ (Dubský 1928–1930c, 283). Dvě souběžné řady důlků na jedné pásce jsou vzácně doloženy ve střední době bronzové (např. Vochoz, Meclov-Břeží: Militký 1992, tab. 70:12, 154:8) i v pozdní době halštatské (Klučenice: Michálek BZO 1976–1977, obr. 21:6). Dvě řady protilehlých důlků, které jsou však umístěny střídavě proti sobě, vytvářejí promačkávanou vlnovku

(tab. 42:5, 7; Chvojka 2001a, Taf. 24:8, 58:30). Oboustranně promačkávaná páska (tzv. „cickakovitý hřeben“) se objevuje vzácně ve stupni BD (Bouzek – Koutecký – Neustupný 1966, Pl. IV:27), v celé epoše popelnicových polí je však tato subvarianta pásky velmi ojedinělá. Více se objevuje až v samém závěru pozdní doby bronzové (Fridrichová 1969, 364 – obr. 7:7, 367 – obr. 9:5; Šaldová 1977, 132 – obr. 16:22) a typická je až pro halštatské období (např. Michálek – Lutovský 2000, 155 – obr. 46:1304–1305). Velmi vzácná je rovněž páska napodobující tordování, což je v jižních Čechách zatím doloženo jen na jednom zlomku ve Velkých Nepodřicích I (Chvojka 2001a, Taf. 63:23), která se objevuje opět více až ve stupni HB (Fridrichová 1969, 364 – obr. 7:6; Šaldová 1983, 330 – obr. 10:18). Rovněž v jediném případě jsou v jižních Čechách doloženy dvě plastické pásky na jedné nádobě (Chvojka 2001a, Taf. 39:3), což je naopak výraznou formou výzdoby střední doby bronzové (srov. Chvojka – Michálek 2003, 115; Fröhlich – Chvojka – Jiřík 2004b, 91).

Plastické pásky jsou v jižních Čechách omezeny téměř výhradně na nádoby hrubé keramické třídy, tj. zejména na zásobnice a hrnce, na jiných tvarech byly zjištěny jen výjimečně, jak můžeme vidět na jemnějších nádobách z Dobevi I (*Chvojka 2001a*, Taf. 4:9, 19, 21). Poměrně často se najdou i samostatné odloupené pásky (např. *tab. 63:17; Fröhlich – Chvojka 2001*, obr. 13:3, 26:10; *Chvojka 2001a*, Taf. 29:14–16). Naprostá většina pásek je umístěna na rozhraní hrdla a plecí, případně na hrdle či na plecích. V pozdní době bronzové jsou na některých lokalitách doloženy pásky situované pod okrajem nádob. Tohoto fenoménu si poprvé povšiml L. Smejtek, který na základě jejich častého výskytu na výšinném sídlišti ve Voltýřově I (srov. *tab. 42:3–7,9–10*; další příklady viz *Smejtek 1984*, obr. 13–15) dokonce uvažuje o specifické lokální keramické tradici tohoto mikroregionu (*Smejtek 1984*, 159–161; *týž BZO 1984–1985*, 228). Je přitom zajímavé, že další jihočeské příklady tohoto umístění pásky pocházejí skutečně z relativní blízkosti voltýřovské lokality: tři zlomky byly nalezeny v objektu 6 v Čížově I (*Fröhlich – Chvojka – Jiřík 2004a*, obr. 15:9, 11), další pravděpodobný příklad pochází ze zvikovského hradiště (*tab. 41:10*). Vzdálenější je pouze sídliště v Dobevi I se dvěma prokázanými příklady (*Chvojka 2001a*, Taf. 4:19, 21). V jiných regionech nemá toto neobvyklé umístění pásky analogii, snad s jedinou výjimkou z Hradenína u Kolína, kde jsou doloženy keramické zlomky analogické podoby v souboru, datovaném do přechodu mezi stupně HB a HC (*Šaldová 1994*, Abb. 1:10).

Daleko vzácnější jsou plastické **promačkávané pásky s šikmými vrypy** (přesekáváním) v **důlcích** (113), které představují otisky nehtů výrobce (*Fröhlich – Chvojka 2001*, obr. 30:9–10, 12; *Chvojka 2001a*, Taf. 33:20, 51:26, 59:25 aj.). Zcela výjimečné jsou v epoše popelnicových polí **pásky šikmo přesekávané** (112), které jsou v jižních Čechách známé jen na třech lokalitách: v Čejeticích I, Hradišti I (*Chvojka 2001a*, Taf. 2:10, 10:17) a v Černýšovicích I (nekresleno), zatímco jiné příklady jsou sporné (např. *Chvojka 2001a*, Taf. 38:4). Ani v jiných českých regionech se tato jinak typická starobronzová výzdoba v epoše popelnicových polí téměř nevyskytuje, vzácně je doložena jen v nynické kultuře v západních Čechách (*Šaldová 1981a*, 103).

Dalším typem plastické výzdoby mladší a pozdní doby bronzové jsou v jižních Čechách nezdobená **žebra**, která mohou být buďto horizontální (121), a nebo vertikální (122). Obě tyto varianty jsou v této době obecně vzácné, přičemž u některých exemplářů nemůžeme ani vyloučit jejich záměnu s otřelou původně promačkávanou páskou (např. *Fröhlich – Chvojka 2001*, obr. 13:11). Z obou zmíněných variant je o něco častější žebro horizontální, které je ve dvou příkladech doloženo i ve statisticky sledovaných vybraných souborech (srov. *Fröhlich – Chvojka 2001*, obr. 36:6), na zásobnici z Bechyně II dokonce ve třech exemplářích (*tab. 45:3*). Jistou paralelou poslédně zmíněného příkladu může být zlomek s dochovanými dvěma žebry z Hradiště I (*Chvojka 2001a*, Taf. 10:15) a pak torzo zásobnice s jedním horizontálním žebrem z Vrcovic III (*Fröhlich – Chvojka 2008*, obr. 5:2). Jinak je tento typ výzdoby doložen většinou na drobných zlomecích (*Fröhlich – Chvojka 2001*, obr. 31:13; *Chvojka 2001a*, Taf. 11:29, 12:9). Specifické je umístění hladkých žebírek na vnitřní či vnější straně den nádob (např. *tab. 24:5; Fröhlich – Chvojka – Jiřík 2004a*, obr. 14:2), kde je však

jeho záměrnost většinou diskutabilní. Zcela bez analogií je několik příkladů nezdobených žebírek na keramice z Voltýřova, u nichž stojí za pozornost jednak jejich samotná podoba ve formě různých obloukovitě stočených, krokvicovitých nebo meandrovitých lišt a pak i jejich umístění netypicky hned pod okrajem nádob (*tab. 42:3, 6, 10*), což jinak koresponduje s výše uvedenými promačkávanými páskami z této lokality. V pozdní době bronzové jsou hladká žebra doložena i na středočeské štítarské a západočeské nynické keramice (*Fridrichová 1969*, 374; *Šaldová 1981a*, 103).

Zcela ojedinělou výzdobnou variantou je v epoše popelnicových polí hladké vertikální žebírko, které je opět častější v předchozí střední době bronzové (*Chvojka – Michálek 2003*, 115). Jediný jihočeský příklad je doložen na okrajovém zlomku z Radčic II, kde má podobu střežovitě hraněné lišty, jdoucí od okraje dolů na plece (*tab. 28:2*). Podobný příklad můžeme nalézt na jedné nádobce z Überackern v Horním Rakousku (*zu Erbach 1985*, Taf. 5:1).

Třetím a posledním typem plastické výzdoby jsou v jižních Čechách **výstupky**, které představují poměrně různorodou skupinu s několika základními variantami. Na několika nádobách všech keramických tříd je doložen kulovitý pupek (131). Jeho výskyt není nijak chronologicky omezen, jak ukazují příklady z počátku (*tab. 60:1; Chvojka 2001a*, Taf. 8:9, 10:14), ze středního stupně (nepublikovaný nálezy z Hluboké nad Vltavou II) i ze závěru této epochy (*Fröhlich – Chvojka – Jiřík 2004a*, obr. 16:16). Téměř ve všech případech jsou kulovité výstupky doloženy na nádobě v jediném exempláři, výjimku představuje v tomto směru hrnek z Vlachova Březi I, který má pod okrajem takovéto pupky čtyři (*tab. 89:8*). Pravděpodobně dva výstupky byly i na dnes ztraceném střepu z Voltýřova I (*Dubský 1949*, 137 – obr. 7a:8; *Bouzek 1965*, 72), stejně jako na rovněž ztraceném zlomku z Modlešovic I (*Chvojka 2001a*, Taf. 70).

Další typy výstupků jsou v jižních Čechách velice sporadické. Zlomek neúplného velkého oválného pupku (132) je doložen v Milenovicích II (*Fröhlich – Chvojka 2001*, obr. 30:14), celý exemplář pak pochází z Písku I (*Chvojka 2001a*, Taf. 24:5). Oválný výstupek na plastické páse z Hradiště I (*Chvojka 2001a*, Taf. 10:17) nemusí vzhledem k polykulturnímu osídlení lokality vůbec náležet do mladší doby bronzové, podobně jako jiný subtilnější celý exemplář z téže lokality (*Chvojka 2001a*, Taf. 11:22).

Jazykovitý pupek (133) je zatím v jižních Čechách doložen pouze ve dvou exemplářích, v obou případech z pootavského mikroregionu (*Chvojka 2001a*, Taf. 40:17, 43:2). Druhý z uvedených příkladů z Rohozné II je specifický svým zdvojením, k čemuž existuje paralela např. na jedné zásobnici z Plzně – Nové Hospody (*Jílková 1956*, 180 – obr. 69).

Poslední variantou plastických výstupků je v jižních Čechách zahrocený oválný výstupek (134). V některých případech nelze vyloučit, že se jedná o omlětý kořen odlomeného ucha (např. *Fröhlich – Chvojka 2001*, obr. 31:4; *Chvojka 2001a*, Taf. 31:6), jiné příklady jsou přesvědčivější. Do pozdní doby bronzové můžeme zařadit výstupek z Křtětic I (*tab. 6:13*). Unikátní a v jižních Čechách bez analogií je trojlaločný zahrocený výstupek provrtaný třemi svislými otvory, situovaný na okraji kónické misky z Drhovic I (*tab. 55:10*). Podobné, avšak nikoliv stejné příklady můžeme vidět na mladobronzových kónických

miskách z Poříčan a Starého Kolína, které mají podélné výstupky se dvěma provrtanými otvory umístěny pod okrajem (*Vokolek 2003*, tab. 277:2, 347:2).

4.1.3.2 Vhloubená výzdoba

Jednoznačně nejčastějším druhem výzdoby na jihočeské keramice epochy popelnicových polí je výzdoba vhloubená, která reprezentuje plných 92 % vši zdobené keramiky. Odečteme-li však specifickou a dominantní výzdobu provedenou prstováním, pak zastupuje ostatní vhloubená výzdoba jen 29 % výzdoby. V rámci vhloubené výzdoby lze odlišit pět základních typů a jednu kombinaci typů a dále velké množství variant.

Poměrně vzácně je doložena samostatná **bodová výzdoba**, která je většinou součástí kombinovaných motivů (viz dále) na keramice jemné třídy. V některých případech tak není jisté, zda-li dnes dochovaná samostatná bodová výzdoba netvořila původně součást nějaké kombinované výzdoby (např. *tab. 22:14*). Příkladem jsou svislé nebo šikmé rýžky či vrypy (*211*), které jsou jinak běžné jako součást ryté či žlábkované výzdoby (tzv. obrvení). V samostatné podobě jsou doloženy např. na zlomcích v Milenovicích II (*Fröhlich – Chvojka 2001*, obr. 28:8) nebo v Mříči I (*tab. 87:9*).

Vzácně jsou rovněž doloženy samostatné jemné důlky (*213*), které mohou výjimečně pokrývat i celý povrch nádoby (*tab. 8:28*). Soliterní důlek je někdy kombinován s hrubými rýhami (např. *tab. 11:8*). Výjimečně jsou samostatné důlky kombinovány s širokými žlábkami, jak je doloženo na zlomcích z Čížové I (*Fröhlich – Chvojka – Jiřík 2004a*, obr. 15:5) nebo ze Strakonice II (*Chvojka 2001a*, Taf. 54:27), jejichž vzdálenou analogii můžeme nalézt např. ve Stavenicích na Šumpersku (*Nekvasil 1978*, 89 – obr. 17:10). Bez analogií je naproti tomu již zmíněná výzdoba pěti koncentrických důlků kolem středového omfalu na vnější straně dna koflíku z mohyly 12/1897 z Řepče I (*tab. 72:2*). Subvariantou jemných důlků jsou drobné kulaté vpichy, které jsou v samostatné podobě doloženy na jednom zlomku z Bechyně II, kde vytvářejí samostatný motiv přepůlených kosočtverců (*tab. 44:5*). Analogii k tomuto motivu z našeho prostředí neznáme.

Do bodové výzdoby můžeme počítat i hrubší větší důlky kruhového nebo oválného tvaru (*214*), které byly často dělány prsty, a jsou tak na nich občas doloženy i otisky nehtů. Podle V. Šaldové mají tyto důlky s otiskem nehtů na tělech nádob chronologický význam, neboť jsou typické pro stupeň HB v nynější oblasti (*Šaldová 1977*, 154 – obr. 30; *táž 1981b*, Abb. 13; *táž 1983*, 326 – obr. 7, 327 – obr. 8:26–27 aj.), stejně jako v prostředí jihoněmeckých popelnicových polí (*Šaldová 1981a*, 105). V jižních Čechách je známa pouze v jediném případě, a to na zlomku ze sídliště v Sedlíkovicích I (*Chvojka 2001a*, Taf. 45:13). Oválné hrubší důlky bez otisků nehtů jsou doloženy např. v Milenovicích II (*tab. 11:7*), Štětovicích I (*Chvojka 2001a*, Taf. 61:18) nebo v Putimi II, kde mají tvar půlobloučků (*Chvojka 2001a*, Taf. 38:16). Hrubé důlky jsou také nejčastější výzdobou horních ploch hliněných závaží, jak bude uvedeno dále.

Do kategorie vhloubené výzdoby můžeme dále zařadit **výzdobu okrajů** nádob. Z celkem šesti doložených variant vhloubené výzdoby na okrajích nádob jednoznačně převažují

prosté důlky (*221*), které v rámci všech variant okrajů dosahují 4 % (*graf 10*). Jedná se o typickou výzdobu vytažených nebo hraněných okrajů zejména hrubších nádob v celé epoše popelnicových polí, poprvé se s ní však setkáváme již hluboko ve střední době bronzové (srov. *Chvojka – Michálek 2003*, 117; *Fröhlich – Chvojka – Jiřík 2004b*, 92). V epoše popelnicových polí se vyskytuje naprosto průběžně ve všech stupních (pro BD: *tab. 32:7, 49:3, 50:8*; pro HA: *tab. 10:9, 27:18* aj.; pro HB: *tab. 7:14, 28:14*), ačkoliv v pozdní době bronzové je patrný její určitý úbytek (např. v souboru z Milenovic III nebyla zjištěna ani v jediném případě). Kromě obvyklých vytažených či hraněných okrajů se důlky vzácně objeví i na hraně rovného okraje (*Chvojka 2001a*, Taf. 38:24, 60:1). V jednom případě jsou doloženy tak malé důlky, že je lze považovat za vpichy (*Fröhlich – Chvojka – Jiřík 2004a*, obr. 15:1). Vzácně se objevily i důlky protažené, někdy až kapkovitého tvaru (*Chvojka 2001a*, Taf. 47:9).

Výzdoba hrubých důlků byla prováděna přímým otiskem lidského prstu, a tím nám přibližuje samotnou osobnost výrobce keramiky. Na okrajích nádob a rovněž i na výše zmíněných promačkávaných páskách tak můžeme pozorovat různé velikosti prstů a často též otisky nehtů v těchto důlcích, podle nichž se dá dokonce poznat, byl-li výrobce pravák nebo levák (*Pleinerová – Hrala 1988*, 138) – v jižních Čechách mají naprostou převahu důlky s otisky nehtů v pravé části důlku, které byly tedy vyráběny pravděpodobně pravou rukou. Uvedené důlky s otisky nehtů jsou v této práci vyčleněny jako samostatná varianta (*222*), která je však oproti prostým důlkům daleko vzácnější. Doložena je na hrncovitých či zásobnicovitých nádobách (*tab. 8:20, 51:27* aj.), výjimečně i na hlubokých mísách (*tab. 48:2; Chvojka 2001a*, Taf. 52:3). Oba dva druhy hrubého důlkování okrajů se vzájemně respektují, na žádné nádobě nejsou zastoupeny současně.

Typickou formou výzdoby okrajů epochy popelnicových polí je šikmé přesekávání (*223*), které je mnohdy určujícím faktorem pro zařazení méně výrazného souboru právě do tohoto období. I v případě přesekávání jsme omezeni zejména na nádoby hrubé keramické třídy (*Fröhlich – Chvojka – Jiřík 2004a*, obr. 11:3), byť se s ním můžeme setkat i na jemné keramice (např. *Chvojka 2001a*, Taf. 49:9, 56:23; *Fröhlich – Chvojka – Jiřík 2004a*, obr. 16:7). Ani z hlediska chronologického určení není tato výzdobná varianta signifikantní, jak ukazují příklady jak z počátku (*tab. 39:15, 43:8,15, 48:3*), tak i ze závěru sledovaného období (*tab. 8:17; Fröhlich – Chvojka – Jiřík 2004a*, obr. 16:9). Zejména v pozdní době bronzové se setkáváme i s miniaturními přeseky ve formě drobných rýžek (*tab. 8:21; Chvojka 2001a*, Taf. 56:23; *Fröhlich – Chvojka – Jiřík 2004a*, obr. 16:7), které se někdy podobají i výše uvedeným drobným důlkům. Na jednom zlomku z Hradiště I je doloženo spíše šikmé jemné rýsování, může se však jednat o oštěné přesekávání (*Chvojka 2001a*, Taf. 10:10). Vzácně jsou rovněž svislé rýhy na okrajích jednoho zlomku z Bechyně II (*tab. 51:22*), ačkoliv mnohé další přeseky jsou někdy také téměř kolmé (např. *tab. 52:5*). Bez analogií jsou i dvojice šikmých rýh na jednom zlomku z Milenovic I (*tab. 10:4*). V jediném případě je šikmé přesekávání doloženo na horní ploše ovaleného okraje (*Chvojka 2001a*, Taf. 49:10), což má vzácné paralely i v jiných regionech (např. *Sedláček 1976*, 39 – obr. 7:4, 40 – obr. 8:1). Specifickým typem výzdoby jsou pak šikmé jemné rýhy na vnitřní straně nádob zejména stupně HB, což bude pojednáno dále.

Další charakteristickou variantou vhloubené výzdoby na okrajích epochy popelnicových polí je tordování (224), které je téměř bez výjimky omezeno na specifickou kategorii misek. Mísy s tordovaným okrajem a vnitřní kanelovanou výzdobou jsou typickými tvary pro knovízskou kulturu, vyskytujícími se v celém jejím průběhu až do přechodného období k pozdní době bronzové, kdy jsou nejčastější (Hrala 1973, 72–73; Smrž 1977, 140; Pleinerová – Hrala 1988, 117–118; Smejtek 2007). Příklady těchto misek s tordovaným okrajem byly již uvedeny výše, připomeňme proto jen ve stručnosti celý exemplář z Milenovic I (tab. 11:2), několik příkladů z Čížové I (Fröhlich – Chvojka – Jiřík 2004a, obr. 10:10, 12, 16:11) a z Vrcovic III (Fröhlich – Chvojka 2008, obr. 6) nebo několik menších zlomků z Křtětic I (tab. 8:15, 19), Milenovic I (Fröhlich – Chvojka 2001, obr. 16:8), Milenovic II (tab. 11:9) a Hvožďan II (tab. 63:18–20, 24).

Tordování okrajů bývá často zaměňováno s další variantou výzdoby, kterou představují šikmé žlábků na vnitřní straně okraje (225). Ty jsou vzácně doloženy jak na miskách analogického typu jako předchozí (šikmé žlábků zde nepochybně nahrazovaly tordování), jak dokládají příklady ze sídlišť v Milenovicích I (tab. 10:1), v Novém Dvoře V (tab. 36:8) a v Hvožďanech II (tab. 63:31), tak i na hrubších nádobách. V těchto případech se mohlo jednat o masivní mísy, což vidíme např. na torzu z objektu I v Čížové I (Fröhlich – Chvojka – Jiřík 2004a, obr. 11:2), ale i o zásobnice, jak je prokázáno na zlomku zásobnicové nádoby ze Smrkovic VII (Chvojka 2001a, Taf. 50:11). Naprosto ojedinělým motivem jsou příčné vertikální žlábků na vnitřní straně okraje, které jsou prokázány na jednom zlomku z Myšence II (tab. 15:8) a k nimž jinde v jižních Čechách nemáme žádnou analogii.

Poslední variantou vhloubené výzdoby okrajů této epochy jsou vodorovné žlábků (226). Jak již bylo uvedeno výše v analýze okrajů, slouží horizontálně kanelované okraje k odlišení dolnobavorsko-jihohornofalcká skupiny popelnicových polí, pro niž jsou typické, od skupiny česko-severovýchodobavorské, v níž převažují okraje vícekrát hraněné (Neudert 2003, 32–60; Týž 2004, 366–368, Abb. 3). S vytaženými nebo hraněnými okraji, zdobenými na vnitřní straně vodorovnými žlábků, se však setkáváme i v českém prostředí, jak dokládají nálezy např. z Cerhenic u Kolína (Sedláček 1976, 41 – obr. 9:3), Knovize (Hartl 1971–1972, Abb. 1:4, 3:2), Března (Pleinerová – Hrala 1988, 115 – obr. 47:28), Poříčan (Kovářík 1973, 545 – obr. 1:1, 9–10), Hoštice (Motyková 1977, 310 – obr. 1:14) aj. Analogie nalezneme i na Moravě, např. na sídlišti velatické kultury v Kyjově (Dohnal 1963, 35 – obr. 11:8). V jižních Čechách jsou dva takové příklady známy z pootavského mikroregionu (Chvojka 2001a, Taf. 31:4, 41:3), další byly zjištěny v zatím nepublikovaném rozsáhlém souboru v Březnici I. Horizontálně žlábkované okraje uvádí L. Smejtek (BZO 1984–1985, 228) také z Voltýřova I, kde mu, vedle již uvedených pásek pod okrajem nádob, daly podnět k úvahám o lokální keramické produkci pozdní doby bronzové.

Variabilně nejrozsáhlejší skupinu v rámci vhloubené výzdoby představují žlábků, které ve většině variant náležejí k charakteristickým reprezentantům mladobronzové či pozdně bronzové výzdoby nádob. Hlavním odlišovacím kritériem oproti rýhám je v případě žlábků jejich šířka, přesahující 1 mm, v některých

případech je však rozlišení mezi oběma typy dosti subjektivní. Zde pak může pomoci i tvar žlábků, který je zaoblený, zatímco profil rýhy může být zahrocený či s ostrými hranami. Žlábků se ovšem liší i mezi sebou: některé jsou úzké sevřené, ostře navzájem oddělené, jiné jsou velmi široké a mělké a jejich hrany bývají mnohdy znatelně pouze hmatem. Z hlediska jejich umístění na nádobě i jejich motivů bylo vyčleněno poměrně značné množství variant.

Ojedinělý vodorovný žlábek (2311) je v solitérním provedení poměrně vzácný (např. Chvojka 2001a, Taf. 65:3) a navíc většinou kombinovaný s vertikální výzdobou (tab. 44:2). Zato vodorovná kanelace zejména plecí či hrdel nádob ve formě (jednoho či několika) svazku žlábků (2312) náleží k jedněm z nejčastějších výzdobných prvků keramiky mladší a zejména pozdní doby bronzové, která ve vybraných souborech dokonce obsadila druhé místo v rámci nejvíce zastoupené výzdoby (srov. graf 10). Horizontální kanelace byla oblíbena zejména ve štírtarských, nynických i bavorských oblastech stupně HB (Bouzek 1965, 74). Podle V. Šaldové (1981a, 108) patří mezi veškerou zdobenou nynickou keramikou plných 22 % právě této výzdobě. Zdaleka však není omezena jen na pozdní dobu bronzovou. Na jemné keramice (zejména na koflicích), ale i na hrubší se objevuje již ve stupni BD (srov. Bouzek – Koutecký – Neustupný 1966, 95), jak ostatně ukazuje její značné zastoupení v souboru z Bechyně II (tabulka 11; srov. tab. 43:10, 44:1, 5–7, 45:1–2 aj.) i příklady z dalších jihočeských lokalit (např. tab. 13:4, 22:13, 56:1, 4, 10 aj.). Od počátku stupně HA je navíc běžná i na amforách a některých dvojkónických nádobách. Dobbou jejího hlavního rozkvětu je ovšem období HA2–HB, přičemž přezívá i do staršího halštatského stupně HC (v jižních Čechách např. Nemějíce: Pič 1900, tab. XXXV:9; Němětice: Michálek – Lutovský 2000, 144 – obr. 35:41; Boletice: Hrubý – Chvojka 2004, Abb. 13:12; další příklady viz Michálek 2003b, Abb. 7–11) a výjimečně až do pozdně halštatského období (Jaronín: Hrubý – Chvojka 2004, Abb. 12:5). Horizontální kanelura je obvykle situována na plecích nebo spodních částech hrdel nádob, jak již bylo uvedeno, jiné polohy jsou vzácné. Pro jeden typ dvojkónických nádob je charakteristické žlábkování výduť. V pozdní době bronzové je vodorovná kanelace občas umístěna i přímo pod okrajem a v horních partiích hrdla (např. tab. 12:11, 41:15, 42:2, 18). Zcela ojedinělý je případ zásobnicové nádoby z Rovné II, která má proti sobě na vnějším i vnitřním povrchu hrdla umístěnou dvojici žlábků (Chvojka 2001a, Taf. 44:1–2).

Podobná četnost výskytu je i v případě vertikálního žlábkování. Zatímco ojedinělý svislý žlábek (2321) je sám o sobě poměrně vzácný (Fröhlich – Chvojka – Jiřík 2004a, obr. 15:5), náleží vertikální či šikmé svazky žlábků (2322), stejně jako souvislá plošná kanelura celého povrchu (2323), k všeobecně rozšířené výzdobě – obě poslední zmíněné varianty dosahovaly ve vybraných souborech shodně 3 % veškeré výzdoby (graf 10). Obě tyto výzdobné varianty jsou běžně rozšířené ve všech stupních sledované epochy. Plošná svislá kanelura bývá většinou kladena do počátku stupně BD (srov. tzv. horizont svisle žlábkovaných amfor: např. Čujanová-Jilková 1977, 96–97, 109), běžná je však i později, kdy je ovšem již často v kombinaci s horizontální kanelurou v podhrdlí (např. v HA2–HB1 je typické jemné žlábkování ve střední části těla amfor: Bouzek – Koutecký – Neustupný 1966, 95). Plošná svislá kanelura

stupně BD je v jižních Čechách doložena v řadě lokalit (např. *tab. 2:13, 3:6, 4:3, 22:13, 32:1, 43:5, 9, 17, 55:6, 56:6, 57:3*), četné doklady můžeme uvést i ze stupně HA (*tab. 27:14; Fröhlich – Chvojka 2001*, obr. 17:11, 13, 26:2) a ojediněle i z pozdní doby bronzové (*tab. 8:22*). Do stupně HA pak bývá většinou kladeno plošné šikmé žlábkování (*Hrala 1973*, 59), které je v jižních Čechách doloženo nejen pro tento horizont (*Fröhlich – Chvojka – Jiřík 2004a*, obr. 10:13), ale i pro stupeň BD (*tab. 32:13*). Samotné svazky svislých či šikmých žlábků jsou v jižních Čechách prokázány pro oba časové horizonty mladší doby bronzové (BD: *tab. 44:4*, HA: *Fröhlich – Chvojka – Jiřík 2004a*, obr. 10:5), pro pozdní dobu bronzovou je dokladů méně (*tab. 9:2*). Většina uvedených příkladů se však nachází na drobnějších zlomcích, ve své původní formě tak mohla být i součástí kombinovaných motivů. O žlábkované výzdobě na uchách nádob byla již řeč výše.

Ve většině souborů je ještě častějším motivem kanelované výzdoby kombinace vodorovných a svislých (či šikmých) svazků žlábků (2331) a nebo vodorovná a souvislá svislá kanelace (2332). První z těchto variant je dokonce čtvrtou nejčastější výzdobou v rámci vybraných jihočeských souborů (*graf 10*). Podobně jako solitérní svazky nebo plošné žlábkování jsou i obě tyto kombinace v našem regionu běžné ve všech chronologických stupních. Pro stupeň BD jsou charakteristické vodorovné žlábkování a k nim přivěšené „třásně“ ze svislých (*tab. 13:3, 44:6, 7, 45:1–2, 46:3, 56:1, 10, 61:5*) nebo šikmých žlábků (*tab. 44:1*). Kombinaci vodorovných a plošných svislých žlábků známe jak ze starších (*tab. 29:5, 32:5, 51:16, 86:7–8*), tak i z vyspělých (*tab. 31:12, 63:23; Fröhlich – Chvojka – Jiřík 2004a*, obr. 14:7) a pozdních chronologických etap (*Fröhlich – Chvojka – Jiřík 2004a*, obr. 16:7).

Vedle uvedených základních a kombinovaných variant žlábkování existuje na keramice popelnicových polí mnoho konkrétních geometrických motivů, které tvoří samostatnou a poměrně nehomogenní skupinu. Na amforách stupně HA2 a zásobnicích z přelomu stupňů HA1/HA2 je podle *J. Hraly* (1973, 60, 66, *tab. XXI:1, XXXIV:1*) obvyklá výzdoba v podobě kanelovaných půloblouků (2341). Podle *L. Jiráň* je však tento motiv běžný již ve stupni HA1 (*Jiráň 2001*, 48 – *Abb. 4:53*). V jižních Čechách jsou žlábkované půloblouky doloženy např. na zásobnici z Milenovic VII, kde jsou kombinovány se svazky vodorovných a svislých žlábků (*tab. 14:11*). Analogicky zdobená zásobnice pochází např. z žárového hrobu z Radotína (*Moucha 1971*, 760 – *tab. I:5*). Stejnou výzdobu má i torzo patrně zásobnice z Drhovic I, které by však mělo být datováno již do stupně BD (*tab. 58:5*). Naopak do stupně HA lze zařadit etážovitou nádobu s touto výzdobou z Vrcovic I (*Chvojka 2001a*, *Taf. 65:8–11*). V počátečním vývoji popelnicových polí se motiv vložených půlobloučků objevuje i na některých džbánkách, na rozdíl od výše uvedených amfor nebo zásobnic jsou však na těchto nádobách tyto motivy zavěšeny obloukem dolů. Výzdobu zdvojených půlobloučků, zavěšených pod svazkem vodorovných žlábků a kombinovaných se svazky svislých žlábků, nese na svém povrchu džbánek ze Skal I (*tab. 30:1*). Analogickou výzdobou, v tomto případě však obepínající kořen ucha, byl opatřen i džbánek ze Žďáru I (*tab. 33:2*) a rovněž džbánek z depotu z Holašovic I (*Chvojka 2007e*, obr. 5:7).

Daleko vzácnější je motiv stojícího nebo „ondřejského“ kříže ze žlábků (2342), který se občas objeví na horních

plochách závaží, jak bude pojednáno dále. Na keramických nádobách tento motiv téměř neznáme, v jižních Čechách můžeme uvést pouze jediný příklad ze závěru pozdní doby bronzové ze Strakonice III, kde je kanelovaný kříž umístěn na dně misky (*tab. 38:1*).

Pro misky s tordovaným okrajem a vnitřní výzdobou jsou typické motivy vložených kružnic (2343), které se objevují jak na spodcích (*tab. 10:13, 11:2*), tak i přímo na dnech nádob (*tab. 43:18*). Typická je také kombinace těchto žlábkovaných kruhů a skupin jemných důlků (*tab. 26:11*).

Poslední variantou žlábkované výzdoby je tordování (2351), o kterém však již bylo pojednáno na několika místech výše. Vedle nejčastějšího tordování okrajů misek je tento výzdobný motiv vzácně doložen i na uchách jemnějších nádob (*tab. 39:6, 44:2, 66:9*). V jednom případě byla nalezena i plastická páska s imitací tordování (*Chvojka 2001a*, *Taf. 63:23*).

Pouze na stupni HB je omezena hrubá **pozdně bronzová výzdoba** nádob, kterou můžeme rozdělit do tří variant. Nejběžnější je bezesporu svislé hrubé hřebenování (241), které je typické pro hrubší štitarskou keramiku (např. *Bouzek – Koutecký – Neustupný 1966*, 93–34, *Fig. 34*), objevuje se však např. i v západočeském nynickém prostředí (*Hereit 2008*, 107, obr. 6:11) či na jižní Moravě (*Dohnal 1963*, 21 – obr. 7). Největší obliby dosahuje tato výzdoba ve střední fázi pozdní doby bronzové (HB2), doložena je však v celém tomto stupni (*Koutecký – Bouzek 1967*, 58–60). V jižních Čechách je hřebenování poměrně časté, jak ukazují příklady z téměř všech pozdně bronzových lokalit (např. *tab. 7:1, 8:12–14, 12:6, 8, 13, 41:20, 42:5, 7–8, 67:23, 70:4–5, 15–16, 22 aj.; Fröhlich – Chvojka – Jiřík 2004a*, obr. 15:12–13). Vedle běžnějšího plošného je doloženo i hřebenování ve formě svazků rýh (*tab. 6:16*), které se mohou v ojedinělých případech i křížit (*tab. 12:13*) nebo být na sebe kolmé (*tab. 8:25*).

Zatímco hřebenování lze považovat za formu hrubého rýhování, spíše mezi žlábkování náleží jiná specifická pozdně bronzová výzdoba – dřívkování (242; srov. *Bouzek – Koutecký – Neustupný 1966*, 94, *Fig. 34; Koutecký – Bouzek 1967*, 58). Ve srovnání s podobným hřebenováním je dřívkování v jižních Čechách vzácnější, přesto můžeme i pro tuto výzdobu uvést několik příkladů, a to jak z výšinných lokalit (Nevězice I: *tab. 39:8*; Voltýřov I: *Smejtek 1984*, 153; Zvíkovské Podhradí I: *tab. 41:19*), tak i z rovinných sídlišť (Křtětice I: *tab. 6:11, 20, 8:33*; Milenovice III: *tab. 12:12*; Čížová I: *Fröhlich – Chvojka – Jiřík 2004a*, obr. 15:7; Nová Ves I: *tab. 39:11*; Senožaty II: *tab. 70:8, 14*; Mírotice I: *tab. 90:9*).

Třetí variantou pozdně bronzové vhloubené výzdoby je špachtlování (243), tj. široké většinou nesouvislé žlábkování s nepravidelným povrchem, provedené nepochybně speciálním dřevěným nástrojem (srov. *Bouzek – Koutecký – Neustupný 1966*, 93 – *Fig. 34, 94*). Zatímco předchozí dvě varianty můžeme klást mezi výzdobu nádob, stojí špachtlování na pomezí mezi výzdobou a úpravou povrchu. V jižních Čechách je známo jen několik příkladů, což může být způsobeno i nerozpoznáním špachtlování v některých souborech. Většinou je omezeno na spodní části hrubých nádob (*tab. 6:17, 9:13; Fröhlich – Chvojka – Jiřík 2004a*, obr. 14:14). Doloženo je však i pravidelné souvislé šplachtlování hrdel a horních částí nádob (*tab. 6:23; Fröhlich – Chvojka 2001*, obr. 42:1, 5, 9).

Zdaleka nejběžnější formu výzdoby zejména pro mladší dobu bronzovou představuje **prstování**, typický a často i určující prvek keramiky hrubé třídy. Podobně jako výše uvedené špachtlování stojí prstování na pomezí mezi výzdobou a úpravou povrchu (zdrsněním), kam jej mnozí autoři také skutečně kladou (např. *Pleinerová – Hrala 1988*, 138). Prstování se nejčastěji objevuje na zásobnicích a hrncích, méně často i na spodních partiích některých dvojkónických nádob, doloženo je však i na hrubých hlubokých mísách (např. *tab. 49:3, 61:3*). Podle průběhu na nádobě se odlišují dvě základní varianty prstování: vodorovné a svislé.

Horizontální prstování (251) je časově omezeno pouze na mladší a vzácněji i pozdní dobu bronzovou, ve střední době bronzové se až na naprosté výjimky neobjevuje (srov. *Chvojka – Michálek 2003*, 118). Na nádobách je situováno na hrdlech, případně na horních partiích plecí, kde na něj vždy navazuje svislé prstování. Vodorovné prstování bylo ve vybraných jihočeských souborech třetí nejčastější výzdobou. V mnoha celcích se obě varianty prstování vyskytují vedle sebe, jako např. na sídlišti stupně BD ve Žďáru I (*tab. 32:10,12*). Dobou největšího rozmachu vodorovného prstování je však až stupeň HA2, kdy snad odráží tehdejší obecnou zálibu ve vodorovném žlábkování (*Bouzek – Koutecký – Neustupný 1966*, 92–93; *Pleinerová – Hrala 1988*, 95).

Naprostě dominantní postavení má však v této době svislé prstování nádob (252), které bylo ve vybraných souborech zastoupeno v průměru v 63 % všech zdobených jedinců. Tento velmi vysoký počet je ovšem do značné míry způsoben faktem, že z hrubých keramických nádob s touto výzdobou pochází výrazně větší množství zlomků než z keramiky jemnější, na níž se prstování nevyskytuje. Prstování se výjimečně objevuje již ve starší době bronzové (srov. např. *Tihelka 1960*, 81 – obr. 28:8, 85 – obr. 30:9; *Pleinerová 1966*, 349 – obr. 6:5, 7, 358), typické je však až pro vyvinuté fáze střední doby bronzové. Např. v rozsáhlém souboru stupňů BB2–BC1 z Radčic tvořilo svislé prstování 40,3 % veškeré výzdoby (*Chvojka – Michálek 2003*, 116 – tab. 6, 118). Zcela běžné bylo svislé prstování i v mladomohylových objektech na sídlišti v Písku (*Fröhlich – Chvojka – Jiřík 2004b*, 92) či na sídlišti v okolí Českých Budějovic (*Militký – Zavřel 1993*). V mladší době bronzové se svislé prstování objevuje rovněž na hrdlech některých nádob (např. *tab. 4:2, 11:10, 48:3, 49:3, 5, 61:2*), odkud jej však již ve stupni BD postupně vytlačuje horizontální prstování (např. *tab. 35:19*). Se svislým prstováním na hrdlech nádob se však můžeme výjimečně setkat dokonce i v pozdně bronzových souborech (*Fröhlich – Chvojka – Jiřík 2004a*, obr. 16:9). Ve stupni HB1 bylo podle *J. Bouzka, D. Kouteckého a E. Neustupného (1966, 93)* prstování většinou děláno dřevěnou tyčinkou, později se na štitarské keramice objeví jen zcela výjimečně. Naproti tomu *V. Šaldová (1981a, 103)* pro nynickou keramiku zjistila, že 21,7 % zdobené užitkové keramiky bylo v té době (HB2–HB3) prstováno. V jižních Čechách máme vodorovně i svisle prstované nádoby rovněž zastoupeny ve většině pozdně bronzových souborů (*tab. 6:9, 7:12, 14–15, 8:32, 41:12, 16; Fröhlich – Chvojka 2001*, obr. 36:10, 42:11; *Fröhlich – Chvojka – Jiřík 2004a*, obr. 15:8), avšak skutečně v daleko menším množství než v předchozích periodách (srov. *tabulku 11*). Někdy prstování zasahuje i na spodní část uch (např. *tab. 41:16, 61:2*), plastickou pásku (*Michálek – Chvojka*

2000, obr. 10:15) nebo nožku nádoby (*Chvojka 2001a*, Taf. 40:19), což dokazuje, že všechny tyto součásti nádob byly na nádobu umístěny dříve, než byla opatřena prstováním. Velmi ojedinělý je doklad prstování na tenkostěnné keramice (*Chvojka 2001a*, Taf. 52:10).

Některé typy vhloubené výzdoby se v době popelnicových polí objevují ve vzájemných **kombinacích**. Typickou výzdobou pro pozdní dobu bronzovou je kombinace vodorovných žlábků a šikmých rýžek (2601) nebo jemných důlků (2602), případně obou současně (2603). Tyto varianty jsou vedle hrubé pozdně bronzové výzdoby (241–243) základními určujícími faktory mnoha souborů právě do stupně HB. Výjimku představuje v tomto směru výzdoba uvnitř většiny misek s tordovanými okraji, datovanými zpravidla do stupně HA (viz výše), kde jemné důlky někdy doprovázejí žlábkované kruhy (srov. *tab. 26:11*). Kombinace vodorovných žlábků a šikmých rýžek, situovaných na hrdlech nebo plecích nádob, je doložena na mnoha jihočeských lokalitách stupně HB (např. *tab. 6:6, 7:16, 28:11, 41:7–8, 17, 22, 42:2, 87:2–10, 90:3*). Vzácněji je doložena kombinace horizontální kanelace a důlků, která podle *L. Jiráně (2001, 47 – Abb. 3:38)* náleží až do HB3 (*tab. 9:4, 41:15, 67:9, 90:10; Chvojka 2001a*, Taf. 62:15; *Fröhlich – Chvojka – Jiřík 2004a*, obr. 16:13), včetně jediného zlomku této epochy z Katovic I (*Dubský 1949, 594 – obr. 29:5*). Poslední z těchto pozdně bronzových kombinací, vodorovná kanelace současně s rýžkami i s důlky, byla zatím v jižních Čechách spolehlivě prokázána pouze v jediném případě z Mříče I (*tab. 87:8*).

Jiné kombinace vhloubené výzdoby jsou v jižních Čechách sporadické. V jednom případě je doložena kombinace šikmého žlábků a šikmých rýžek (2612), která náleží rovněž do pozdní doby bronzové (*tab. 41:24*). Specifická kombinace důlků, tvořících horní okraj svislých žlábků, je ve dvou příkladech doložena v pootavském mikroregionu (*Chvojka 2001a*, Taf. 34:4, 62:11). V hrubším provedení se tento motiv vyskytl v Radonicích (*Bouzek – Koutecký – Neustupný 1966*, Pl. XXXIV:15), samotné důlky nad skupinou svislých žlábků jsou i na nádobě z Křečhoře (*Hrala 1973*, obr. 11:7).

Do počátku mladší doby bronzové patří torzo hrnce z Chvaletic I s kombinací obloukovitě stočených žlábků a rýžek (2621; *tab. 4:3*), která připomíná ještě středobronzové motivy (srov. *Chvojka – Michálek 2003*, 114 – obr. 15A:5204). Jinde v jižních Čechách nemá tento motiv v epoše popelnicových polí obdobu. Podobné prvky kombinující stočené žlábků a důlky klade *L. Jiráň* až do stupňů HA1–2 (*Jiráň 2001*, 48 – Abb. 4:52).

4.1.3.3 Rytá výzdoba

Oproti vhloubené výzdobě zastupuje jemná rytá výzdoba jen malou část zdobených jedinců, ve vybraných analyzovaných jihočeských souborech tvořila pouze 3,2 % veškeré výzdoby. Tento nízký počet může být do jisté míry ovlivněn skutečností, že rytá výzdoba je většinou typická pro jemnou keramickou třídu, z níž pochází daleko méně zlomků než z nádob hrubé třídy, na nichž dominují plastické a vhloubené typy výzdoby. Jemná rytá výzdoba také snáze podléhá destrukci, a tak zejména ve sběrem získaných souborech je zastoupena jen zřídka. Mnoho jejích variant však má značný význam pro chronologickou klasifikaci.

K **základním prvkům** ryté výzdoby náleží solitérní vodorovné rýhy (311) a nebo svazky vodorovných rýh (312), které většinou tvoří součást složených výzdobných prvků. Vzácně se však objeví i v samostatném provedení. Solitérní rýhy jsou často doloženy přímo pod okrají nádob (*Fröhlich – Chvojka 2001*, obr. 13:4, 43:1), naopak svazky vodorovných rýh jsou umístěny většinou na plecích (*tab. 7:17, 15:3, 5; Michálek – Chvojka 2000*, obr. 9:1–2, 9 aj.), mohou však rovněž být i pod okrajem zejména misek (*tab. 12:11; Fröhlich – Chvojka – Jiřík 2004a*, obr. 12:1), výjimečně i jinde (*Michálek – Chvojka 2000*, obr. 9:19). Obě tyto varianty základních prvků nejsou chronologicky nijak omezeny, v jižních Čechách se vyskytují v průběhu celé sledované epochy. Podle techniky provedení by mělo obecně platit, že ve stupni BD převažovalo rytí každé rýhy zvlášť, zatímco od stupně HA zcela převládlo rýhování hřebenem, při němž bylo najednou vyryto 3–7 rýh (*Bouzek – Koutecký – Neustupný 1966*, 95).

V podobném smyslu můžeme posuzovat i solitérní svislé jemné rýhy (313) nebo jejich svazky (314), které rovněž náleží k průběžným prvkům. V samostatném provedení jsou zpravidla pozůstatky složitějších prvků (např. *tab. 23:2; Michálek – Chvojka 2000*, obr. 9:4–5, 11), jen výjimečně tvořily celý výzdobný motiv (*tab. 22:16, 56:9*). Podle *M. Fridrichové (1969, 374)* jsou ve stupni HB3 doloženy jednotlivé svislé, často velmi mělké rýhy, kam bychom mohli zařadit např. výzdobu na hrncovité nádobě ze Strakonice III (*tab. 38:8*), které však již náležejí spíše do kategorie hrubých rýh (316). Specifické je umístění svazků většinou šikmých rýh na vnitřní straně hraněných okrajů některých pozdně bronzových nádob. Tato výzdoba je v jižních Čechách doložena na několika exemplářích, jak ukazují příklady z Voltýřova I (*tab. 42:2, 16, 18*), Mirotic I (*tab. 90:10*) a z Chřešovic I (*tab. 83:7, 84:10*).

Zejména pro pozdní dobu bronzovou je typické svislé jemné hřebenování (315), které koresponduje s hrubým hřebenováním na hrubších nádobách, oproti němu je však známo již ve stupni HA (Radčice I: *Michálek – Chvojka 2000*, obr. 9:8). Jemné svislé hřebenování je doloženo na několika jihočeských pozdně bronzových lokalitách (*tab. 41:13, 67:7; Fröhlich – Chvojka 2001*, obr. 33:7, 35:2, 37:6, 40:10), někdy je ovšem v kombinaci s vodorovnými rýhami (*Fröhlich – Chvojka – Jiřík 2004a*, obr. 16:8).

Mezi základní prvky ryté výzdoby náležejí i hrubé rýhy, které bývají často solitérní (316), někdy i souvislé po celém povrchu (317), ve svazcích (319) a nebo vzájemně se křížící až do podoby jakési mřížky (318). Podle *J. Bouzky (1963, 86)* je toto hrubé „mřížované“ rýhování, které je charakteristickou výzdobou spodku některých nádob, typické pro stupeň BD a končí v HA1 (srov. např. *tab. 30:3; Chvojka 2001a*, Taf. 24:6–7, 40:16–17), v jižních Čechách je však známo i z mladších vývojových fází (*Fröhlich – Chvojka – Jiřík 2004a*, obr. 10:4, 14:5). Vodorovné hrubé rýhy se mohou objevit i na hrdle nebo pod okrajem nádoby (*tab. 38:8; Chvojka 2001a*, Taf. 30:13, 54:11), hrubé rýhy zase výjimečně pokrývají nejen spodek, ale i plece nádob (např. *tab. 56:11*).

Pro chronologické určení mají většinou daleko větší význam **složené prvky** ryté výzdoby, kam náleží zejména kombinace vodorovných a svislých rýh (321) a pak vodorovné rýhy a konkrétní ryté motivy (322), o nichž bude pojednáno dále.

Kombinace vodorovných rýh a svazků svislých rýh, tzv. třásňový ornament, je v jižních Čechách doložena zejména ve stupni HB, jak ukazují příklady z Křtetic I (*tab. 8:10*) či Radčic III (*tab. 28:13*). L. Jiráň jej však datuje již do stupně HA (*Jiráň 2001*, Abb. 2:21), čemuž by odpovídala např. datace prachatické nádoby s tímto výzdobným motivem (*tab. 89:9*). Na sídlišti v Bechyni II je tento motiv prokázán dokonce v souboru řazeném již do stupně BD (*tab. 50:5*). Přibližně stejně starý je i koflík z Drhovic I, který má tyto ryté „třásně“ zavěšené na jediné horizontální rýze (*tab. 55:5*). V tomto počátečním stupni mladší doby bronzové je častý rovněž motiv krokvicovitě řazených svazků rýh (*Bouzek 1963, 86*), který se však objevuje i později (*Bouzek – Koutecký – Neustupný 1966, 91* – Fig. 32:7, 92 – Fig. 33:14; *Jiráň 2001*, 45 – Abb. 1:7, 46 – Abb. 2:25, 47 – Abb. 5). Do HA1 je datován např. v Radčicích IV (*tab. 29:4*), do HA2/B1 v Radčicích I (*tab. 26:2; Michálek – Chvojka 2000*, obr. 9:3). Netypickou subvariantou tohoto motivu jsou krokvicovité svazky rýh, vymezené nahoře i vespod svazky vodorovných rýh, což je v jižních Čechách doloženo na jediné nádobě – okřínu z Topělce I (*tab. 40:1*). Na džbánku z Černýšovic I, který můžeme jednoznačně datovat do stupně BD, jsou tyto krokvicovité svazky přerušeny trojicí svislých rýh (*tab. 52:13*). Pouze jednu rýhu krokvicově zalamanou nese na svém těle jeden zlomek z Štěkně I (*Chvojka 2001a*, Taf. 60:9). Minimálně dvě řady těchto solitérních rýh v krokvicovitém motivu, oddělené od sebe dvojicí horizontálních žlábků, vykazuje koflík stupně BD ze Zátaví I (*Chvojka 2001a*, Taf. 68:3–5). Podle *J. Bouzky (1965, 74)* byl motiv krokvicovitých rýh oblíbený i v pozdní době bronzové, tehdy však v jižních Čechách doložen není.

Složené ryté prvky někdy vytvářejí celé výzdobné **motivы**, kterých můžeme v jižních Čechách odlišit několik. Pro střední dobu bronzovou jsou typické šikmo šrafované trojúhelníky (331; srov. *Bouzek 1963, 85; Chvojka – Michálek 2003, 118*), které se však v jižních Čechách objevují i na keramice doby popelnicových polí. Motiv šrafovaných trojúhelníků známe jak ze souborů stupně BD (Hradiště I, Rohozná I: *Chvojka 2001a*, Taf. 10:13, 40:14), tak i HA (Milenovice I: *tab. 10:5, 11:3–4; Strakonice II: Chvojka 2001a*, Taf. 56:13) a HB (Milenovice III: *tab. 12:1; Zvíkovské Podhradí I: tab. 41:9; snad i Čížová I: Fröhlich – Chvojka – Jiřík 2004a*, obr. 16:2). L. Jiráň datuje různé variace těchto motivů většinou do průběhu stupňů HA1–2 a jen v jednom případě do počátečního úseku mladší doby bronzové (*Jiráň 2001*, Abb. 1:8, 13–14, 16–17).

Další ještě středobronzový motiv představují do sebe vložené trojúhelníky (332), které jsou v jižních Čechách doloženy např. na sídlišti stupně HA v Milenovicích II (*tab. 11:8*) nebo na pozdně bronzovém sídlišti v Modlešovicích II (*Chvojka 2001a*, Taf. 21:12–13). V netypicky horizontální poloze jsou do sebe vloženy trojúhelníky na jednom zlomku ze sídliště stupně HA2 ve Strakonici II (*Chvojka 2001a*, Taf. 56:25).

Velmi typický, avšak ojedinělý je v jižních Čechách motiv vzájemně se prostupujících šrafovaných trojúhelníků, který bývá běžně označován jako „vlčí zuby“ (333). Podle *J. Bouzky (1963, 94; 1965, 71)* je tento pozdně bronzový motiv ve štitarském prostředí dosti vzácný, obvyklý je však v lužické a slezské kultuře. Do HB jej datují i *J. Bouzek, D. Koutecký a E. Neustupný (1966, 96* – Fig. 36), stejně jako *L. Jiráň (2001, Abb. 2:19)*. Nejznámějším jihočeským exemplářem s touto výzdobou

je torzo koflíku z Voltýřova I (*tab. 42:11*), menší fragmenty pocházejí ze sídlišť v Křtěticích I (*tab. 7:7*) a Strakoncích II (*Chvojka 2001a*, Taf. 56:9).

Stejně jako předchozí motiv je i v jižních Čechách vzácná výzdoba tzv. šrafované mřížky (334), která je omezena pouze na dna misek s vnitřní výzdobou. Tento motiv je obecně kladen do vyspělé fáze mladší doby bronzové (HA2), resp. do attinského horizontu HA2/B1, jeho deriváty jsou však doloženy i ve stupni HB (srov. *Jiráň 2001*, Abb. 4:59–60). Jediným jihočeským nálezem s touto výzdobou je dnes neznámá miska z Milenovic I, která má tento motiv doplněn i o náznaky pravidelně umístěných důlků (*tab. 11:2*). Analogickou výzdobu známe např. z eponymního knovízského sídliště (*Hartl 1971–1972*, 13 – Abb. 6:6) nebo z keramického skladu v Droužkovicích (*Smrč 1977*, 141 – obr. 2:10). Do pozdní doby bronzové náležejí podobné motivy ze Staňkovic nebo z Žatce (*Koutecký – Bouzek 1967*, 47 – obr. 7A:2, 51 – obr. 9A:2, 73 – obr. 22B:1). V této souvislosti můžeme ještě zmínit dno misky z Chřešřovic I, které má motiv šrafované mřížky proveden žlábkem (*tab. 82:26*).

Méně vzácná je v jižních Čechách výzdoba z rytých půlobloučků (335), která je většinou součástí bohatých výzdobných motivů. V našem regionu je charakteristická pro tzv. attinský horizont HA2/HB1, což se shoduje i s datací *L. Jiráně (2001*, Abb. 1:10, 2:22, 8). Motiv rytých půlobloučků je zpravidla doložen na koflicích s odsazeným hrdlem, jak ukazují příklady z Milenovic I (*tab. 11:4*) a Písku I (*Chvojka 2001a*, Taf. 23:3) a snad i z Čížové I (*Fröhlich – Chvojka – Jiřík 2004a*, obr. 15:2). V kombinaci s vodorovnými žlábkem a svislými rýhami se tento motiv objevil ve Velkých Nepodřicích I (*Chvojka 2001a*, Taf. 62:23).

Vložené trojúhelníky protnuté jednou středovou rýhou vytvářejí motiv větévky (336). Mnohonásobná větévka situovaná vertikálně je doložena na sídlišti stupně BD v Bechyni II (*tab. 43:14*), přičemž na jednom zlomku z téže lokality je kombinována se žlábkem a vpichy v podobě přepůlených kosočtverců (*tab. 44:5*). Naopak motiv horizontální větévky známe z jednoho zlomku ze Strakoníc II (*Chvojka 2001a*, Taf. 54:17), který můžeme datovat do přechodného období HA2/B1, na rozdíl od *L. Jiráně (2001*, Abb. 1:9), který analogické motivy řadí již do stupně HA1.

Jakýmsi derivátem posledně uvedeného motivu je výzdoba rytých kosočtverců, rozdělených svazkem svislých rýh, které se podobá již výše uvedený analogický motiv z vpichů z jednoho zlomku z Bechyně II (*tab. 44:5*). Jeden pěkný příklad tohoto rytého motivu pochází z výšinného sídliště v Milenovicích I (*tab. 10:7*), na jiném zlomku ze stejné lokality je doložen rozpadlý motiv podobného vzhledu (*Fröhlich – Chvojka 2001*, obr. 28:3).

Naprosto netypický je v epoše popelnicových polí motiv tzv. žebříčku, tvořený dvěma rýhami a kolmými rýžkami v prostoru mezi nimi. Tento jinak typický středobronzový prvek (srov. *Chvojka – Michálek 2003*, 118) byl v jižních Čechách doložen na jednom zlomku z Křtětic I (*tab. 8:23*), který je však oproti mohylovým nálezům proveden daleko hlubšími a širšími rýhami. Příbuzný motiv s podélně situovanými rýžkami je doložen v Hradišti u Písku I (*Chvojka 2001a*, Taf. 10:14) a také na džbánku s vruborezovou výzdobou z Chvaletic I (*tab. 3:1*), oba tyto příklady však ještě přímo navazují na středobronzové tradice.

4.1.3.4 Kombinace ryté a vhloubené výzdoby

Kromě tří základních druhů výzdoby se na některých nádobách epochy popelnicových polí mohou objevit i kombinace složené z jejich typů. Asi nejčastější jsou kombinace plastické promačkávané pásky (III) a svislého nebo vodorovného prstování (251, 252), které však byly v této práci posuzovány samostatně. Rovněž tak např. vhloubenou výzdobu okrajů a plastickou výzdobu těl mnoha nádob nelze spojovat do jedné kombinace. Kombinací dvou druhů výzdoby tak v tomto smyslu rozumíme především spojení ryté a vhloubené výzdoby, zejména v podobě tzv. **obrvených rýh**.

Šikmé rýžky nebo důlky se velmi často vází na vodorovné (411, 412, 413) nebo svislé či šikmé (421, 422) svazky rýh. Zatímco kombinace šikmých rýžek a svazků rýh je velmi častá již ve střední době bronzové (srov. *Chvojka – Michálek 2003*, 116 – tab. 6:5101, 118), důlky lemující rýhy jsou až motivem mladší či pozdní doby bronzové. Šikmé rýžky v kombinaci se svazky rýh jsou tak typické pro počáteční stupeň této epochy, dalším obdobím jejich rozšíření jsou pak stupně HA2 a HB1, kdy tvoří součást tzv. attinského dekoru (*Hrala 1973*, 35). Zatímco ve stupni BD tvořily obrvené šikmé, delší a méně pravidelné rýžky, v „attinském“ období byly rýžky vyráběny pomocí hřebene, a byly tedy kratší a pravidelnější (*Bouzek – Koutecký – Neustupný 1966*, 95). Dalším rozdílem mezi oběma subvariantami je vlastní dekor, kdy oproti zpravidla jednomu vodorovnému svazku ve stupni BD mívají tzv. attinské nádoby velmi často i několik horizontálních obrvených svazků rýh nad sebou (např. *tab. 10:6*, 26:4–5, 27:11, 52:6; *Chvojka 2001a*, Taf. 35:10; *Fröhlich – Chvojka – Jiřík 2004a*, obr. 16:3). Na štitarské keramice se již tento dekor téměř vůbec neuplatňuje, zato v nynickém prostředí je obrvené doloženo po celý stupeň HB, avšak při jeho výrobě zde bylo namísto hřebene užíváno ozubené kolečko (*Šaldová 1981a*, 108).

Příkladem obrvených rýh počátečního stupně epochy popelnicových polí je miska z hrobu I v Rohozně I (*Chvojka 2001a*, Taf. 40:14–15), kde tento motiv doplňují obrvené šrafované trojúhelníky. Další takové ještě pozdně mohylové obrvené je doloženo i na nádobách z Hradiště I a Putimi I (*Chvojka 2001a*, Taf. 12:4–7, 37:20–28). Naopak typické obrvené tzv. attinských koflíků nebo misek máme prokázáno např. v Radčicích I (*tab. 26:1*) nebo v Písku II (*Chvojka 2001a*, Taf. 29:2–9). V tomto horizontu HA2–B1 se také poprvé objevují svazky rýh s důlky, které nebyly v předchozím období v jižních Čechách známy (*Bouzek – Koutecký – Neustupný 1966*, 95; zde např. *tab. 26:10*, 63:3, 81:3, 89:9), ačkoliv analogický dekor klade *L. Jiráň* i do předchozích vývojových stupňů (*Jiráň 2001*, Abb. 1:5, 2:27). Někdy jsou šikmé rýžky i důlky na jedné nádobě společně (*Chvojka 2001a*, Taf. 33:22; *Beneš – Chvojka 2008*, obr. 27). Z vlastního štitarského období jsou známy zejména kombinace šikmých rýžek či důlků se žlábkem (2601–2603), dokladů obrvených rýh je minimálně (např. *tab. 90:14*; *Fröhlich – Chvojka – Jiřík 2004a*, obr. 16:4, 10).

Na jedné nádobě z Hluboké nad Vltavou I je doložena kombinace horizontální kanelace a **jemného rýsování** (*tab. 79:14*), které je jinak typické až pro dobu halštatskou. Podobným příkladem je kombinace horizontálních rýh a žlábků na jednom zlomku z Rataj IV (*tab. 69:11*). Jiné podobné příklady z jižních Čech neznáme, analogie však můžeme nalézt na nynické keramice

(Šaldová 1981a, 108, 133 – obr. 19). Podle M. Fridrichové (1969, 373) se ve stupni HB3 na štítarské keramice výjimečně objeví motiv „vlasových“ rýh, doplněný hrubšími normálními rýhami, který je již velmi podobný halštatskému rastru. Tento prvek je v jižních Čechách doložen na jednom zlomku z Modlešovic I (Chvojka 2001a, Taf. 19:8).

Poslední kombinační výzdobou je tzv. **vrubořez** (431), který se v českém prostředí výjimečně vyskytuje na nádobách závěru střední a počátku mladší doby bronzové. Jedná se rovněž o kombinaci vhloubené a ryté výzdoby, kdy vhloubené prvky představují většinou vtlačené (kolkované) trojúhelníky střídavě kladené hroty proti sobě tak, že mezi nimi vzniká negativní klikatka, a pak o ryté linie. Někdy se může objevit i kulatý kolek. Z hlediska tvaroslovného je vrubořez charakteristický pro džbány obou výše uvedených variant, výjimečně se tento výzdobný prvek může vyskytnout i na jiných tvarech jemné keramiky. Všeobecně jsou nádoby s vrubořezem pokládány za výrazný kulturní prvek jihozápadních oblastí, zejména württemberských a porýnských skupin střední i mladší doby bronzové (Čujanová-Jilková 1977, 109). Poměrně často se vrubořez uplatňuje v mladší době bronzové i v oblasti Bavorska (např. Hundt 1964, Taf. 72:8, 81:8–11; Koschik 1981, Taf. 18:1–3, 45:7, 47:3, 5, 134:15), ve středním Podunají a na jižní Moravě je již zcela ojedinělý (Tetčice: Řihovský 1962, 467 – obr. 154; Blučina: Salaš 1990, 46–47, obr. 2:1–5). V západních Čechách je vrubořez znám pouze ve střední době bronzové, jak dokládá zejména unikátní džbán z Všekar – Husté Leče a další džbánek s napodobeninou vrubořezu z téže lokality (Čujanová-Jilková 1970, 43 – Abb. 43:3, 6) nebo jiný džbánek rovněž s imitací vrubořezu z Točniku (Čujanová-Jilková 1975, 116 – obr. 24:18). V jižních Čechách je dnes doloženo celkem osm nádob nebo zlomků s vrubořezovou výzdobou. Čtyři náležejí ještě do střední doby bronzové: zlomky dvou džbánek z Dobešic (Michálek BZO 1974, obr. 9; Chvojka – Michálek 2005a, 23), miska z Krašovic (Fröhlich 1997, 65) a pak malý zlomek s kulatým kolkem ze sídliště v Písku XI (Tisucká 2004, tab. 51:7), který však vzhledem k přítomnosti nálezů ze střední i mladší doby bronzové může být zařazen i do námi sledovaného období. Ze stupně BD pak pocházejí dva džbány s vrubořezem z mohyl v Drhovicích I (tab. 54:18–19), zlomky dalšího džbánu z mohyly 3 ve Chvaleticích I (tab. 3:1) a pak fragment ze sídliště v Dobevi I (Chvojka 2001a, Taf. 8:8).

4.1.4 Technologická analýza nádob

Keramické nádoby nebyly posuzovány pouze podle typologie tvarosloví, podle jejich okrajů, uch, den nebo jejich výzdoby, ale rovněž podle technologických kritérií. Prvním krokem byla definice keramických tříd a následně pak byla provedena analýza příměsí a úprav povrchu vybraných keramických souborů. Pozornost byla věnována také vzácným dokladům oprav a druhotných úprav nádob.

4.1.4.1 Keramické třídy

Keramiku doby bronzové můžeme na základě jejich technologických vlastností dělit na tři základní třídy: hrubou, středně hrubou a jemnou. Tyto třídy se navzájem odlišují svou výzdobou, výpalem, úpravou povrchu, množstvím i typem příměsí,

šířkou střepu a rovněž i v tvarech nádob. Při definování keramických tříd se samozřejmě nelze vyhnout subjektivnímu pohledu, přesto je možné stanovit základní objektivní kritéria pro jejich definici. Vodítkem může být podobná definice keramických tříd (označených tam jako keramické typy) v rámci keramiky mladší a pozdní doby bronzové z pootavského mikroregionu (Chvojka 2001a, 65), stejně jako obdobná definice pro keramiku střední doby bronzové z jihočeských Radčic (Chvojka – Michálek 2003, 119).

Dělení na hrubou, středně hrubou a jemnou třídu aplikovali na knovízskou keramiku poprvé J. Bouzek, D. Koutecký a E. Neustupný (1966, 92). Více autorů však používalo (a používá) běžnější označení „užitková“ a „jemná“ keramika (pro knovízskou keramiku např. Čtverák – Slavíková 1985, 12). V poslední době byl prezentován deskriptivní kód milavečské sídlištní keramiky, kde jsou definovány čtyři keramické třídy: hrubá, střední, jemná a pak „střední-hrubá“ (Hůrková – Tetour 2004, 90 – obr. 11–13, 94). Podrobné analýzy pozdně bronzové nynické keramiky prováděla V. Šaldová, která však neužívala vždy jednotnou terminologii: někdy pracovala s kategoriemi „keramika užitková, jemná a zlomky střední síly“ (Šaldová 1981a, 97), jindy jen „užitková a jemná“ (Šaldová 1981b, 52–54) nebo „hrubá, jemná a nerozlišená“ (Šaldová 1983, 320). Pro keramiku slezské kultury ve východních Čechách máme k dispozici podrobný rozbor sídlištní keramiky ze Sobčic, kde byly vyčleněny tři skupiny: skupina I odpovídá keramice jemné, skupina II střední a skupina III keramice hrubé (Motyková 1973, 237–246, 266 – obr. 20).

- **Hrubá třída:** silnostěnná keramika (tloušťka střepu často překračuje 1 cm), výpal středně kvalitní až nekvalitní (drolivý střep), téměř vždy střední až hojná příměs kamének, jejichž velikost zpravidla překračuje 2–3 mm (někdy dosahuje až k 1 cm). Vnější povrch je obvykle prstován nebo drsněn, poměrně často je však na vnitřním povrchu hlazen. Mezi obvyklou výzdobou patří prstování, plastické pásy a promačkávaný nebo přesekávaný okraj. Z keramických tříd sem náleží zásobnice, většina hrnců a masivnější dvojkónické nádoby, jiné tvary jsou doloženy pouze výjimečně (např. hrubé mísy).
- **Středně hrubá třída:** síla střepu cca 5–8 mm, výpal obvykle středně kvalitní (měkký střep nedrolivý), méně často kvalitní (tvrdý výpal). Příměs kamének většinou střední, vzácněji hojná, výjimečně i malá. Častěji je doložena i příměs dalších prvků (zejména keramické drti). Povrch často hlazen, leštěn nebo tuhován. Objevuje se celá škála výzdobných motivů, typická je např. žlábkovaná výzdoba, souvislé nepravidelné i pravidelné rýhy. Plastická páska je doložena jen vzácně, prstování se téměř vůbec nevyskytuje. Mezi typické středně hrubé nádoby patří amfory, větší džbány, některé dvojkónické nádoby a mísy, vzácněji i hrncovité nádoby.
- **Jemná třída:** tenkostěnná keramika (síla střepu obvykle 3–5 mm, vzácněji i více), výpal kvalitní (tvrdý). Příměs kamének malá (velikost kamének většinou do 1 mm) nebo žádná, některé exempláře byly jemně plaveny. Někdy je doložena i výraznější příměs jiných prvků, zejména slídy nebo keramické drti. Povrch bývá často leštěn a tuhován. Typická je jemná rytá nebo vhloubená výzdoba různých motivů, okraje mohou být tordovány. Plastická výzdoba je doložena

Soubor		Datace	Typ lokality	Hrubá		Středně hrubá		Jemná		Σ
				Σ	%	Σ	%	Σ	%	
Bechyně II	obj. 1	BD	S	1160	32,6	1995	56,1	404	11,3	3559
Dobev II	vše	BD	S	440	71,5	44	7,2	131	21,3	615
Modlešovice I	vše	BD	S	513	74,3	149	21,6	28	4,1	690
Žďár I	vše	BD	S	138	77,5	27	15,2	13	7,3	178
Drhovice I	vše	BD	M	5	3,8	23	17,6	103	78,6	131
Chvalětice I	vše	BD	M	4	23,5	6	35,3	7	41,2	17
Zátaví I	hrob 1	BD	P	2	28,6	2	28,6	3	42,8	7
Zátaví I	hrob 2	BD	P	1	8,3	5	41,7	6	50,0	12
CELKEM BD				2263	43,4	2251	43,2	695	13,4	5209
Čížová I	obj. 1	HA	S	299	40,8	278	38,0	155	21,2	732
Čížová I	obj. 2	HA	S	2518	93,5	97	3,6	77	2,9	2692
Čížová I	obj. 3	HA	S	71	51,1	56	40,3	12	8,6	139
Čížová I	obj. 4	HA	S	225	58,7	93	24,3	65	17,0	383
Čížová I	obj. 5	HA	S	146	48,3	137	45,4	19	6,3	302
Hvoždčany II	vše	HA	S	3056	69,4	1091	24,8	258	5,8	4405
Milenovice II	vše	HA	S	220	72,1	75	24,6	10	3,3	305
Písek I	vše	HA	S	168	66,9	73	29,1	10	4,0	251
Písek II	obj. 1	HA	S	972	52,6	616	33,4	259	14,0	1847
Písek II	obj. 2	HA	S	53	37,9	75	53,6	12	8,5	140
Písek II	obj. 3	HA	S	87	66,9	27	20,8	16	12,3	130
Radčice I	obj. 5	HA	S	277	77,2	45	12,5	37	10,3	359
Radčice I	obj. 7	HA	S	197	86,0	27	11,8	5	2,2	229
Radčice I	obj. 10	HA	S	682	57,2	312	26,1	199	16,7	1193
Strakonice II	obj. 1	HA	S	845	64,3	277	21,1	193	14,6	1315
Strakonice II	vrstva	HA	S	849	45,1	719	38,2	315	16,7	1883
Milenovice I	vše	HA	V	844	65,6	351	27,3	91	7,1	1286
Kestřany I	vše	HA	P	25	75,8	7	21,2	1	3,0	33
Radčice IV	vše	HA	P	30	60,0	6	12,0	14	28,0	50
Vrcovice I	vše	HA	P	9	18,0	34	70,0	7	14,0	50
CELKEM HA				11573	65,3	4396	24,8	1755	9,9	17724
Čížová I	obj. 6	HB	S	475	49,7	303	31,7	177	18,6	955
Milenovice III	vše	HB	S	302	47,0	278	43,2	63	9,8	643
Modlešovice II	vše	HB	S	173	47,3	180	49,2	13	3,5	366
Písek VII	vše	HB	S	49	25,0	104	53,1	43	21,9	196
Brloh I	vše	HB	V	102	69,4	41	27,9	4	2,7	147
Chřešřovice I	vše	HB	V	65	48,5	35	26,1	34	25,4	134
CELKEM HB				1166	47,8	941	38,5	334	13,7	2441
CELKEM BD–HB				15002	59,1	7588	29,9	2784	11,0	25374

Tab. 12. Srovnání zastoupení keramických tříd ve vybraných jihočeských souborech mladší a pozdní doby bronzové. Zkratky typů lokalit: S – rovinné sídliště, V – výšinná lokalita, M – mohylové pohřebiště, P – ploché pohřebiště.

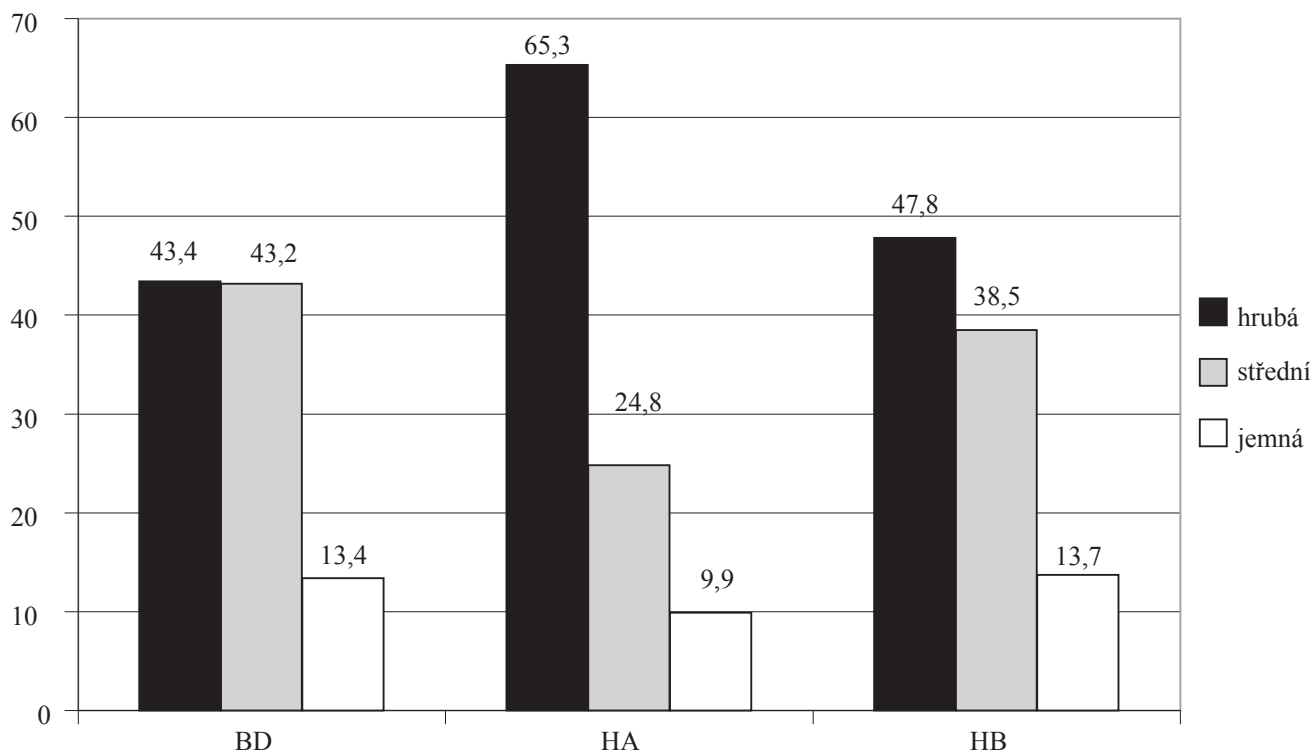
jen výjimečně (výstupek). Typickými tvary jemné keramiky jsou koflíky a menší misky, cedníky, miniaturní nádoby a většina menších amforek a džbánek.

Pro statistické srovnání bylo vybráno celkem 34 uzavřených keramických souborů z mladší i pozdní doby bronzové o minimálním počtu 50 jedinců (s výjimkou některých pohřebišť s menším počtem keramiky), přičemž všechny soubory byly odlišeny jednak podle jejich zařazení do tří základních chronologických stupňů (BD, HA, HB)⁴ a jednak podle typu lokality (S – rovinné sídliště, V – výšinná lokalita, P – ploché pohřebiště,

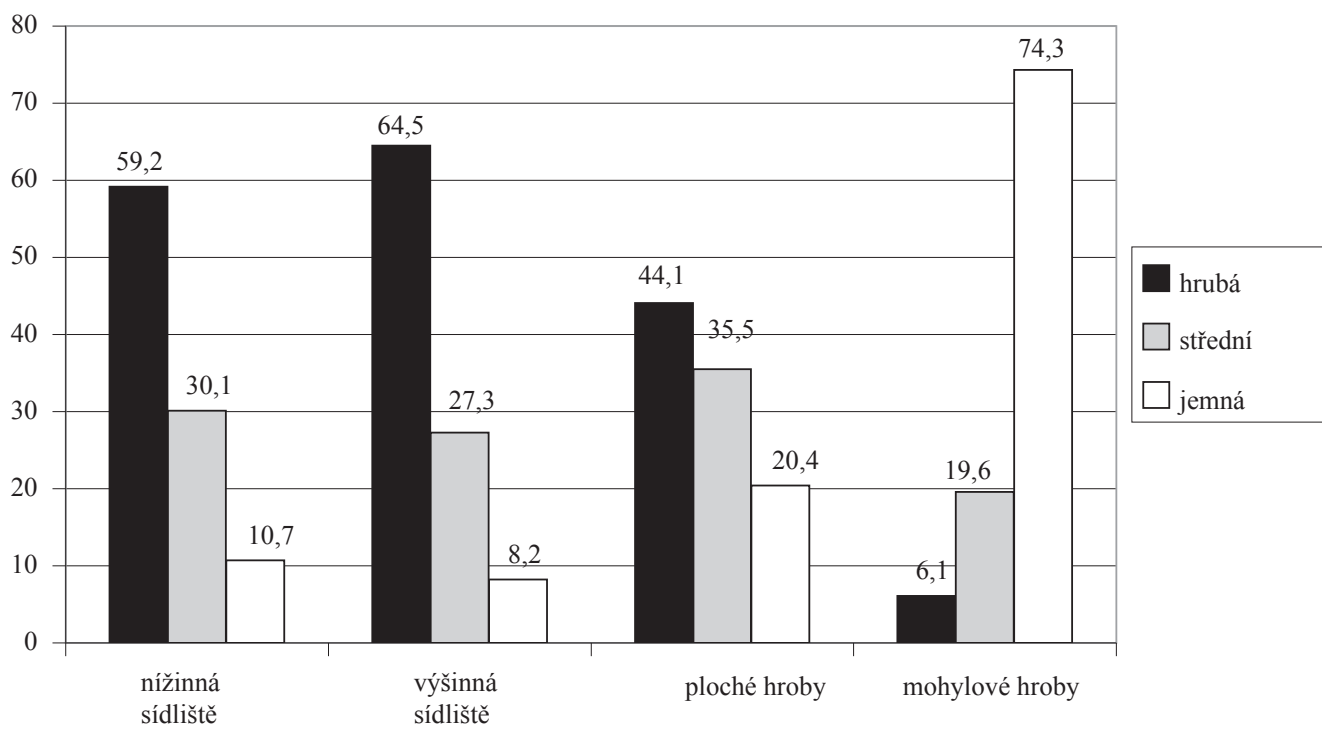
M – mohylové pohřebiště). Uvedené hodnoty představují počet všech keramických jedinců po slepení, v případě neslepených zlomků evidentně z jediné nádoby byly zlomky počítány jako jediný exemplář. Výsledky přináší *tabulka 12* a *grafy 11–12*.

Podaný přehled jasně ukazuje dominantní postavení keramiky hrubé třídy takřka ve všech souborech. V průměru se v epoše popelnicových polí vyskytuje v jižních Čechách 59,1 % keramiky hrubé, 29,9 % keramiky středně hrubé a 11 % keramiky jemné třídy, což odpovídá i dříve zjištěným pro pootavský mikroregion (*Chvojka 2001a*, 66). V této souvislosti je ovšem třeba připomenout, že pracujeme téměř bezvýhradně se zlomky nádob, přičemž platí, že z větších nádob hrubé třídy pochází daleko více zlomků než z jemnějších malých nádobek (*Šaldová 1981b*, 54). Toto procentuální zastoupení keramických tříd tak zdaleka nevystihuje původní poměr nádob. Tomu se nepochybně více blíží výpočet V. Šaldové pro Okrouhlé Hradiště

4 Toto zařazení bylo u některých souborů provedeno schématicky, podle převažujícího množství nálezů. Například lokality osídlené od závěru stupně HA po závěr stupně HB byly zařazeny pod kategorii „HB“ apod.

Graf 11. Celkové procentuální zastoupení keramických tříd ve vybraných jihočeských souborech podle chronologických stupňů.

Graf 12. Celkové procentuální zastoupení keramických tříd ve vybraných jihočeských souborech podle typu lokality.

v západních Čechách, který činil 51 % pro keramiku hrubou a 49 % pro jemnou – keramiku střední třídy zde autorka nevyčlenila (Šaldová 1981b, 54). Pro srovnání můžeme použít i další poznatky z českých lokalit této epochy. Například na knovízském sídlišti v Černošicích byla zjištěna vsázka destruované hrnčířské pece, v níž bylo 93 % keramiky užitkové (Čtverák – Slavíková 1985, 12). Západočeská mladobronzová sídliště poskytla 55 % keramiky hrubé, 36 % střední, 3 % kategorie „střední-hrubá“ a jen 6 % keramiky jemné třídy (Hůrková – Teatour 2004, 90 – obr. 13). Pozdně bronzová nynická sídliště v západních Čechách vykazovala následující podíl: 59 % keramiky hrubé, 10,4 % střední a 30,6 % jemné (Šaldová 1981a, 97). Na nižším sídlišti stupně HB v Náklově zjistila V. Šaldová 84 % keramiky hrubé, 11 % jemné a 5 % nerozlišené keramiky (Šaldová 1983, 320). Nejnověji analyzované sídliště pozdní doby bronzové v Blížejově u Domažlic poskytlo 58,8 % hrubé, 23,3 % středně hrubé a 17,9 % jemné keramiky (Hereit 2008, 108, tab. 2). Pro oblast kultury slezské máme srovnání v sídlišti v Sobčicích, kde bylo zjištěno 46,5 % keramiky hrubé, 40,5 % střední a 13 % keramiky jemné třídy (Motyková 1973, 261). Velmi zajímavé výsledky přinesla analýza keramiky z bavorského sídliště v Perletzhofen-Gundlfing, kde bylo zjištěno nebývale vysoké procento keramiky jemné (34 %) a velmi jemné (23 %), což je pro sídlištní keramiku dosti neobvyklé (Dannhorn 1996, 42 – Abb. 5). Značné rozdíly v zastoupení keramických tříd, které jsou z tohoto přehledu patrné, jsou nepochybně způsobeny subjektivním posouzením každého autora. Dosažené výsledky tak lze mezi sebou komparovat jen s velkou opatrností.

Z hlediska chronologického zastoupení keramických tříd můžeme konstatovat několik zajímavých trendů (graf 11), které jsou tentokrát odlišné od výsledků z pootavského mikroregionu (Chvojka 2001a, 66). Ve všech třech základních chronologických stupních je sice patrná převaha keramiky hrubé třídy, ta je však jasně dominantní pouze ve stupni HA, kdy dosahuje v průměru 65,3 %. V tomto počtu se však projevila situace objektu 2 z Čížové I, v němž bylo zjištěno nebývale velké množství právě hrubé keramiky, která svým počtem 2518 jedinců představovala 93,5 % veškeré keramiky z objektu. Ve většině jiných sídlištních souborů stupně HA měla hrubá keramika zastoupení mezi 40–70 %, v některých byl její poměr ke keramice střední téměř vyrovnaný a v jednom souboru (Písek II – objekt 2) ji dokonce keramika střední početně převyšovala. Téměř úplně vyrovnaný poměr mezi hrubou (43,4 %) a středně hrubou keramikou (43,2 %) byl doložen ve stupni BD, zatímco ve stupni HB keramika hrubá mírně převažovala (47,8 % oproti 38,5 % keramiky střední). Ve všech obdobích je ve výrazné menšině keramika jemné třídy, jejíž nejnížší zastoupení ve stupni HA je však částečně způsobeno výše uvedeným objektem 2 v Čížové I s naprostou dominancí hrubé keramiky. Nepotvrdilo se tedy obecně užívané konstatování o postupném narůstání počtu jemné keramiky v mladších etapách popelníkových polí, zvláště ve stupni HB (srov. např. Bouzek – Koutecký – Neustupný 1966, 92), neboť v jižních Čechách měla jemná keramika na počátku i v závěru této epochy překvapivě vyrovnané zastoupení (13,4 % v BD, 13,7 % v HB). Pro srovnání můžeme ještě uvést zastoupení keramických tříd ve středobronzovém příkopu na sídlišti v Radčicích, kde keramika hrubá představovala jen 49 %, střední 33 % a jemná 18 % (Chvojka – Michálek 2003, 119 – graf 7). Můžeme tedy shrnout, že v zastoupení keramických tříd nejsou

od střední po pozdní dobu bronzovou žádné výraznější rozdíly, které by ukazovaly na nějaké hlubší vývojové trendy.

Zajímavé srovnání nabízí také zastoupení keramických tříd podle jednotlivých typů lokalit (graf 12). Vzhledem k tomu, že naprostá převaha klasifikovaných souborů pocházela z rovinných sídlišť, nepřekvapí, že tamní poměr keramických tříd téměř odpovídá jejich celkovému zastoupení (hrubá keramika: 59,2 %, střední: 30,1 % a jemná 10,7 %). Podíváme-li se na výšinné lokality, musíme zde především konstatovat velký nedostatek klasifikovatelných souborů – valná většina z nich jsou bohužel jen povrchové sběry s nižší vypovídací schopností. Přesto můžeme alespoň v základních obrysech porovnat zjištěnou situaci s výše uvedenými nižšími sídlišti. Přestože jsou výšinná sídliště někdy považována za sídla společenských elit té doby, a dalo by se tedy na nich očekávat převažující množství keramiky jemné, je jí zde ve srovnání s nižšími sídlišti dokonce méně (8,2 %). Výraznou převahu zde má keramika hrubá (64,5 %), což však může být částečně způsobeno uvedeným sběrovým charakterem většiny souborů, kde má tato keramická třída vždy převahu. Daleko více vyrovnaná je situace u plochých hrobů, kde keramika hrubá sice převažuje, nikoliv však výrazně (44,1 %), a naopak je zde daleko častější keramika jemná (20,4 %). Tato skutečnost je ovšem ovlivněna jednak záměrným výběrem milodarů (tvořených většinou jemnou keramikou) do hrobů a jednak dochováním nebo alespoň snazší rekonstrukcí počtu většiny nádob v tomto typu lokality, a tím i vyšším počtem jemných tvarů. S jistou nadsázkou se tak dá říci, že situace v hrobech odráží věrněji původní zastoupení keramických tříd než nálezy ze sídlišť s převahou keramiky zlomkovitého charakteru. Platnost této teorie ovšem ověří až budoucí zpracování a analýza největšího jihočeského plochého pohřebiště v Topělcích I. Zcela odlišná je ovšem situace na mohylových pohřebištích, která však byla analyzována pouze dvě, což celkový výsledek jistě ovlivnilo. V něm zaujme především extrémní převaha keramiky jemné (74,3 %) nad ostatními třídami, zejména nad jen minimálně zastoupenou keramikou hrubou (6,1 %). Tento výsledek je však třeba hodnotit velice opatrně, neboť byl jednak analyzován jen minimální počet lokalit (jiné jihočeské mohylníky tohoto období poskytly ještě méně keramiky, a nebyly proto vůbec statisticky podchyceny) a zejména se jedná o staré soubory ještě z 19. století, u nichž je vysoce pravděpodobná skartace méně výrazné (tj. většinou hrubé) keramiky. Například známý a největší soubor z Drhovic I vykazuje téměř jen celé tvary nebo rekonstruovatelná torza, takže se můžeme domnívat, že ostatní „neslepitelný“ střeptavý materiál byl skartován. V této souvislosti by mohl přinést řešení případný moderní výzkum nějakého mohylového pohřebiště této epochy.

4.1.4.2 Příměs v keramické hmotě

Při klasifikaci jedince do konkrétní keramické třídy hraje velkou roli typ, množství a velikost příměsí v jeho keramické hmotě. V jižních Čechách byla příměs zjištěna téměř ve všech keramických nádobách i zlomcích, jen vzácněji je doložena jemně plavená keramika a nebo neplavená keramika zcela bez příměsí. Tomu odpovídá zjištění i jiných autorů, jako např. V. Čtveráka a M. Slavíkové, podle nichž bylo do materiálu k výrobě běžných užitkových nádob knovízské kultury přidáváno poměrně velké množství ostřiva různé velikosti a někdy byly

k tomuto účelu používány i jemně rozdrčené střepy (Čtveřák – Slavíková 1985, 8). Naopak na keramice nynické kultury konstatovala V. Šaldová naprostou převahu jemně plavené keramiky, zatímco jen 23 % tamních nálezů mělo příměs kaménků (Šaldová 1981b, 53).

Základní přehled o příměsích v keramické hmotě přináší tabulka 13, kde jsou shrnuty údaje ze stejných vybraných lokalit jako u analýzy součástí nádob. Zahrnuty jsou zde však jen dokumentované nálezy, při jejichž popisu byla tato technologická kategorie sledována. Příměsi byly ovšem určovány pouze na základě vizuálního pozorování, vzhledem k omezeným možnostem nebyly ověřovány exaktními metodami (RTG, výbrus apod.). Celkové součty všech jedinců a jednotlivých typů příměsí se neshodují, neboť na mnoha jedincích je současně zastoupeno více typů příměsí, které jsou v tabulce posuzovány samostatně.

Naprosto dominující příměsí v keramické hmotě v jihočeských souborech epochy popelnicových polí jsou **kaménky**, které byly obsaženy průměrně v 83,5 % veškeré keramiky vybraných souborů. Jejich podíl klesl pouze v objektu 1 v Bechyni II pod 80 %, jinde se pohyboval od 80 po téměř 90 %. Pro srovnání můžeme použít údaje ze středobronzového žlabu z Radčic, kde byla příměs kaménků zjištěna ve více než 95 % případů (Chvojka – Michálek 2003, 120, graf 8, tab. 8). Kaménky se objevují ve všech keramických třídách, jejich množství a velikost ovšem vzrůstají se zvyšující se hrubostí keramiky. Zatímco u jemné keramiky (pokud není jemně plavená) bývá zpravidla málo mikroskopických kaménků (tj. do 10 % v keramické hmotě a do 0,5–1 mm velikosti), ve středně hrubé keramice bývají již často zastoupeny i makroskopické kaménky ve středním množství (10–30 % keramické hmoty, přes 1 mm velikosti). U hrubé keramiky převažuje makroskopická velikost kaménků, která ojediněle může přesahovat i 10 mm. Tyto kaménky jsou zde většinou ve středním množství, někdy však dosahují i velkého množství (přes 30 % keramické hmoty). U jemné keramiky se většinou vyskytují pravidelně v celém keramickém těstu, u hrubé keramiky často kaménky vytvářejí jakési shluky – v těchto místech pak dosahují velké koncentrace, zatímco v jiných částech nádoby jich je daleko méně, což pak při posouzení zlomkového materiálu může být poněkud zavádějící. Občas bývá pozorovatelná zvyšující se koncentrace kaménků směrem ke dnu nádoby.

Bez provedených analýz bohužel neznáme zdroje těchto kaménků, v naprosté většině však můžeme předpokládat jejich

sběr z nejbližšího okolí hrnčířské dílny. Podle analogií z jiných geografických i kulturních oblastí můžeme předpokládat, že na ostřívo byl většinou používán křemen nebo různé druhy živců (Bareš – Lička – Růžičková 1981, 172 – tab. 9; Rada 1997, 15). Většina kaménků byla před nasypaním do těsta drcena, což dokládají jejich ostré hrany. Oblé valounky byly pozorovány jen výjimečně.

Druhou nejčastější příměsí v keramické hmotě představuje **keramická drť** (šamot), která byla obsažena průměrně v 13,7 % dokumentovaných jedinců. Vzhledem k pouhému vizuálnímu posouzení keramiky nebylo vždy jisté, zda-li se v některých případech nejednalo i o nějakou měkkou horninu hnědočervené nebo hnědooranžové barvy. V dokumentovaných souborech byla keramická drť obsažena většinou jen v malém množství, ve velikostech kolem 1 mm a téměř vždy jako doplněk kaménkům. Pouze u některých jemných nádob byla keramická drť výlučným ostřivem. Výrazného zastoupení (44 %) dosahovala tato příměs jen v jediném souboru – v pozdně bronzovém objektu 6 z Čížové I, vzhledem k nízkému počtu dokumentovaných jedinců (25) však nelze z této skutečnosti činit hlubší závěry. Ve druhém posuzovaném souboru stupně HB z Milenovic III byla keramická drť zastoupena jen v 8,7 % případů, nejedná se tedy o chronologickou záležitost.

Třetí nejčastější příměsí mladobronzové a pozdně bronzové keramiky jihočeského regionu byla **slída**, již byl opatřen zhruba každý desátý keramický jedinec. Slída se jako příměs vyskytovala rovněž u všech keramických tříd. V naprosté většině se jednalo o mikroskopické částičky, větší kousky (přes 0,5 mm) se vyskytovaly jen zcela vzácně. V době bronzové však většinou nebývala slída do keramiky přidávána záměrně, ale v mnoha případech (zejména u jedinců s malým množstvím této příměsí) se jednalo o přirozenou složku keramické hmoty. Pouze u jedinců s výraznějším množstvím slídy můžeme hypoteticky předpokládat její záměrné přidání.

Další typy příměsí byly v jihočeské keramice epochy popelnicových polí zjištěny jen sporadicky. **Organické látky**, které se v keramické hmotě většinou projevují jako uhlíky nebo plevy, byly doloženy jen průměrně v 1,7 % případů, přičemž v mnoha souborech nebyly zastoupeny vůbec. Výjimku v tomto směru představují hliněná závaží a mazanice, které vykazují tuto přísadu pravidelně, do těsta vlastních nádob však byly organické látky přidávány jen zřídka.

Zcela výjimečnou příměsí v keramice doby bronzové je v jižních Čechách **tuha**. Příměs grafitu v keramické hmotě je

Typ příměsí	Žďár I		Bechyně II obj. 1/86		Radčice I obj. 10/94		Čížová I obj. 1		Čížová I obj. 2		Milenovice III		Čížová I obj. 6		Σ %
	(BD)		(BD)		(HA)		(HA)		(HA)		(HB)		(HB)		
	Σ	%	Σ	%	Σ	%	Σ	%	Σ	%	Σ	%	Σ	%	
Kaménky	18	85,7	35	77,8	189	81,9	20	86,9	17	89,5	92	88,4	20	80,0	83,5
Keramická drť	1	4,8	7	15,6	31	13,4	3	13,0	2	10,5	9	8,7	11	44,0	13,7
Slída	0	–	1	2,2	40	17,3	3	13,0	1	5,3	2	1,9	1	4,0	10,3
Organické látky	0	–	0	–	3	1,3	1	4,3	0	–	4	3,8	0	–	1,7
Tuha	0	–	0	–	1	0,4	0	–	0	–	0	–	0	–	0,2
Jemně plavená	3	14,3	8	17,8	19	8,2	4	17,4	3	15,8	4	3,8	4	16,0	9,6
Bez příměsí	0	–	1	2,2	5	2,2	0	–	0	–	1	0,9	0	–	1,5
CELKEM	21	–	45	–	231	–	23	–	19	–	104	–	25	–	–

Tab. 13. Procentuální zastoupení keramických příměsí ve vybraných jihočeských souborech mladší a pozdní doby bronzové.

typická pro halštatskou, laténskou a raně středověkou tuhovou keramiku (Beneš 1978a, 54), v době bronzové se vždy jednalo o zcela výjimečnou záležitost, v některých případech možná i nezáměrnou. Tak např. v rozsáhlém souboru ze střední doby bronzové z Radčic, přesahující deset tisíc keramických jedinců, byla tuha zjištěna na jediném exempláři, a to v podobě jediného zrnka (Chvojka – Michálek 2003, 120). Ze všech zpracovaných jihočeských souborů mladší a pozdní doby bronzové můžeme uvést pouze tři jednoznačně datované jedince s příměsí tuhy, konkrétně torzo misky z Dobevi II, jeden zlomek z Putimi VIII (Chvojka 2001a, Taf. 7:18, 37:7) a přeslen z objektu 10/94 v Radčicích I (tab. 27:3). Grafitové kousky na některých jihočeských lokalitách této epochy (srov. dále) tak nepochybně dokládají daleko oblíbenější použití tuhy na potření povrchu nádob.

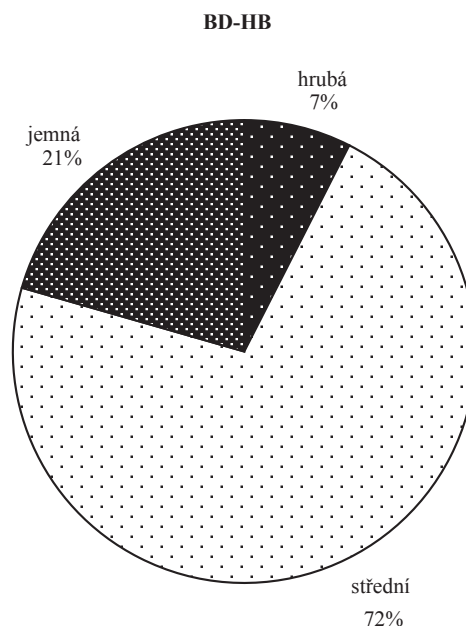
V souvislosti s příměsí musíme ještě zmínit **jemně plavenou keramiku**, která je na jihočeských lokalitách zastoupena průměrně v 9,6 % případů. Vždy se jedná o keramiku jemné třídy, která většinou neobsahuje žádnou příměs (obvykle pouze slídu, která však nebývá záměrnou příměsí), pouze ve vzácných případech se vyskytne malá příměs keramické drti či ojedinelého malého kaménku. Srovnání nabízí opět středobronzové sídliště v Radčicích, kde jemně plavená keramika tvořila jen 4,3 % vší keramiky, v rámci jemné třídy však představovala 17,5 % jedinců (Chvojka – Michálek 2003, 121 – tab. 8). **Bez příměsí** může vzácně být i středně hrubá, případně výjimečně i hrubá keramika, jak dokládá v průměru 1,5 % případů.

4.1.4.3 Úpravy povrchu: tuhování, leštění, engoby

Povrch nádob mladší a pozdní doby bronzové mohl být upraven několika způsoby, k nejčastějším řadíme hlazení, leštění, tuhování, zdrsnění a engoby. Zatímco v případě hlazení a zdrsnění je v mnoha případech sporné jeho záměrné provedení, lze výskyt ostatních úprav povrchu sledovat celkem jednoznačně. Z tohoto důvodu byla na vybraných jihočeských souborech provedena podrobná statistická analýza pro tuhování, leštění a pro engoby. U těchto tří druhů úprav povrchu byl sledován jejich výskyt na keramických třídách a v jejich rámci na povrchu vnějším, vnitřním nebo obou. V této souvislosti je ovšem nutná jistá opatrnost, neboť zejména v případě tuhování je diskutabilní otázka jeho dochovatelnosti (srov. Chvojka 1999b, 11). Navíc úpravy povrchu nebyly vzhledem k omezeným možnostem ověřovány exaktními metodami (RTG, výbrus apod.), avšak byly určovány pouze na základě vizuálního pozorování. Přesto si podle provedených analýz můžeme učinit alespoň rámcovou představu o výskytu a chronologickém vývoji těchto tří kategorií úprav povrchu nádob.

Tuhování

Oproti výskytu tuhy jako příměsí v keramickém těstu je tuhování povrchu jedním z charakteristických rysů keramiky epochy popelnicových polí, který se v masové míře objevuje od pozdní mohylové kultury (Militký – Zavřel 1993, 9), zatímco ještě ve střední fázi střední doby bronzové je velmi ojedinelý (srov. Chvojka – Michálek 2003, 122 – tab. 10). Zatímco tuha v keramickém těstu přispívala k větší ohnivzdornosti a menší tříštivosti a prolínivosti nádoby, tuhovaný povrch nádob měl především funkci estetickou (Beneš 1978a, 53). V případě tuhování ryze účelových tvarů lze uvažovat i o funkci ochrany

Graf 13. Srovnání zastoupení tuhování povrchu nádob podle keramických tříd ve vybraných jihočeských souborech mladší a pozdní doby bronzové.

nádoby před nepříznivými důsledky žáru při jejím používání na otevřeném ohni (Pleinerová – Hrala 1988, 138). Při analytickém hodnocení výskytu tuhování je však třeba vzít do úvahy, vedle již uvedeného problému dochovatelnosti, též skutečnost, že někdy byl tuhový nátěr imitován přimíšením sazí do hrnčičské hmoty nebo byly saze přímo rozetřeny po povrchu (Pleinerová – Hrala 1988, 138; von Carnap-Bornheim 1998, 594). Údaje v tabulce 14 tak do značné míry odrážejí dnešní stav dochování a rozpoznání tuhového nátěru povrchu nádob.

Z tabulky vyplývá, že ve vybraných jihočeských souborech mladší a pozdní doby bronzové byla tuhována v průměru necelá třetina (31,5 %) všech keramických jedinců, mezi jednotlivými soubory jsou však značné rozdíly. Největší zastoupení (43,5 %) pozorujeme na sídlišti stupně BD v Bechyni II, naopak nejméně tuhování (2,8 %) bylo zjištěno v objektu 2 v Čížové I, kde byl ovšem tento stav způsoben extrémní převahou hrubé a povětšinou i přepálené keramiky. Tento dosažený celkový výsledek je o dost vyšší než průměrné zastoupení tuhování v lokalitách pootavského mikroregionu, kde bylo touto úpravou povrchu opatřeno v průměru jen 13,6 % keramiky (Chvojka 1999b, 12). Tento rozdíl může být částečně způsoben i skutečností, že zde vybrané soubory pocházejí téměř bez výjimky z výplní objektů, kde je tuhování dochováno lépe, zatímco velká část pootavských lokalit měla sběrový charakter.

Zajímavé srovnání nabízí i časové zastoupení výskytu tuhování (srov. graf 15 níže). Zatímco ve vyspělých fázích střední doby bronzové bylo tuhování ještě užíváno jen naprosto minimálně (v průměru kolem 1 %), jak dokládají výsledky analýzy ze sídliště stupňů BB2–BC1 z Radčic (Chvojka – Michálek

5 Do celkového počtu nebyl zahrnut extrémní soubor z objektu 2 z Radčic I, který obsahoval nebývale velké množství hrubé a přepálené keramiky, a tak zde byl výskyt tuhování oproti jiným běžným souborům značně podhodnocen.

Tuhování	Žďár I		Bechyně II obj. 1		Radčice I obj. 10		Čížová I obj. 1		Čížová I obj. 2		Milenovice III		Čížová I obj. 6		Σ ⁵ %
	BD		BD		HA		HA		HA		HB		HB		
	Σ	%	Σ	%	Σ	%	Σ	%	Σ	%	Σ	%	Σ	%	
Keramika celkem	178	–	3559	–	1193	–	732	–	2692	–	643	–	955	–	–
Tuhování celkem	19	10,7	1548	43,5	190	15,9	242	33,1	75	2,8	153	23,8	136	14,2	31,5
Tuhování – hrubá keramika	5	26,3	93	6,0	39	20,5	16	6,6	2	2,7	7	4,6	10	7,4	7,4
Tuhování – střední keramika	6	31,6	1291	83,4	90	47,4	119	49,2	26	34,7	88	57,5	53	39,0	72,0
Tuhování – jemná keramika	8	42,1	164	10,6	61	32,1	107	44,2	47	62,6	58	37,9	73	53,6	20,6
Hrubá keramika celkem	138	–	1160	–	682	–	299	–	2518	–	302	–	475	–	–
Hrubá keramika – tuhování	5	3,6	93	8,0	39	5,7	16	5,4	2	0,1	7	2,3	10	2,1	5,5
Hrubá keramika – vnější povrch	2	40,0	24	25,8	13	33,3	6	37,5	1	50,0	1	14,3	5	50,0	30,0
Hrubá keramika – vnitřní povrch	3	60,0	61	65,6	25	64,1	8	50,0	1	50,0	6	85,7	4	40,0	62,9
Hrubá keramika – oba povrchy	0	–	8	8,6	1	2,6	2	12,5	0	–	0	–	1	10,0	7,1
Střední keramika celkem	27	–	1995	–	312	–	278	–	97	–	278	–	303	–	–
Střední keramika – tuhování	6	22,2	1291	64,7	90	28,8	119	42,8	26	26,8	88	31,7	53	17,5	51,6
Střední keramika – vnější povrch	4	66,7	845	65,5	54	60,0	41	34,5	11	42,3	17	19,3	20	37,7	59,6
Střední keramika – vnitřní povrch	2	33,3	315	24,4	16	17,8	55	46,2	10	38,5	36	40,9	24	45,3	27,2
Střední keramika – oba povrchy	0	–	131	10,1	20	22,2	23	19,3	5	19,2	35	39,8	9	17,0	13,2
Jemná keramika celkem	13	–	404	–	199	–	155	–	77	–	63	–	177	–	–
Jemná keramika – tuhování	8	61,5	164	40,6	61	30,7	107	69,0	47	61,0	58	92,1	73	41,2	46,6
Jemná keramika – vnější povrch	3	37,5	97	59,1	22	36,1	32	29,9	7	14,9	16	27,6	10	13,7	38,2
Jemná keramika – vnitřní povrch	2	25,0	21	12,8	14	22,9	32	29,9	7	14,9	12	20,7	26	35,6	22,7
Jemná keramika – oba povrchy	3	37,5	46	28,1	25	41,0	43	40,2	33	70,2	30	51,7	37	50,7	39,1

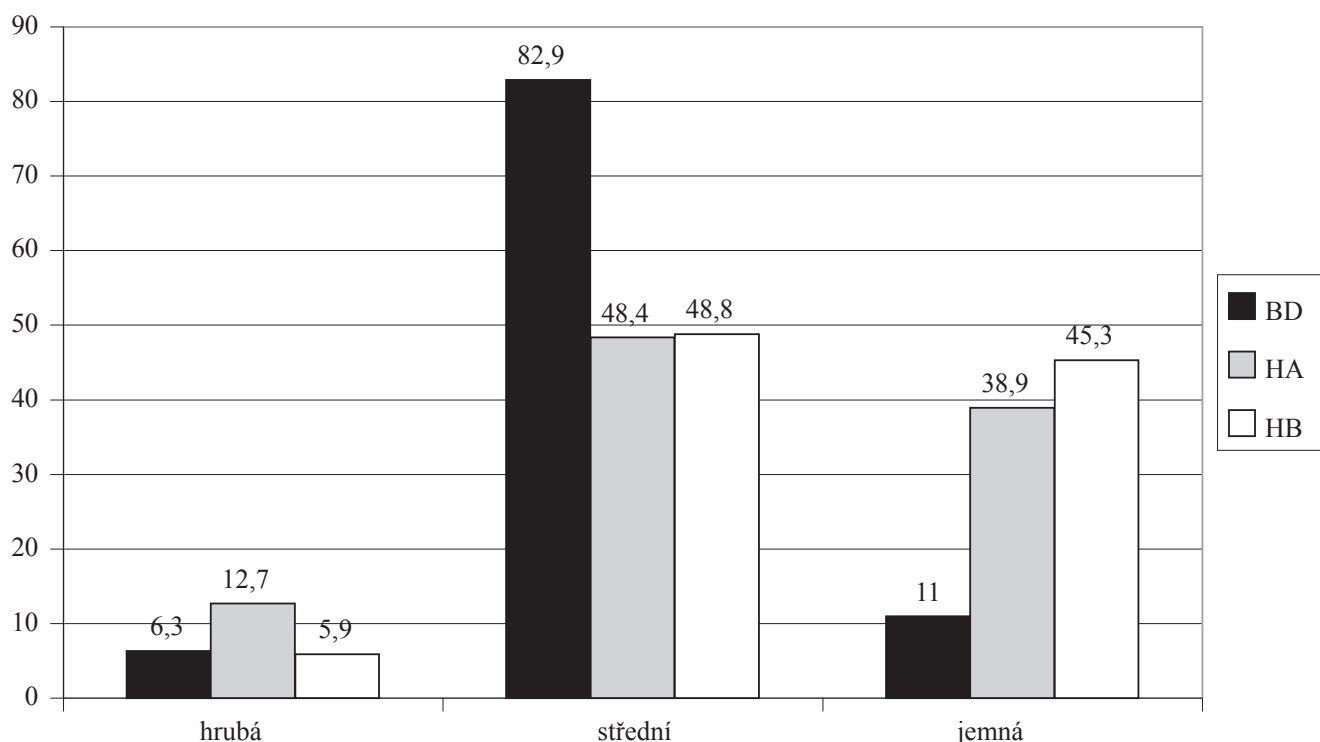
Tab. 14. Srovnání zastoupení tuhování povrchu nádob ve vybraných jihočeských souborech.

2003, 121–123), nastupuje tento jev na počátku epochy popelní-cových polí v masové míře. Ve stupni BD činilo tuhování ve vybraných souborech v průměru 41,9 %, na zmíněném sídlišti v Bechyni II dokonce 43,5 %. Zajímavý je však úbytek tuhování ve vyspělejších fázích této epochy (v HA průměr 22,4 % a v HB jen 18,1 %), což neodpovídá všeobecně rozšířenému názoru o největším rozšíření této úpravy povrchu právě ve stupni HB. Výsledek však může být zkreslen malým počtem analyzovaných lokalit. Pro srovnání můžeme opět uvést, že v pootavském mikroregionu byl právě v pozdní době bronzové patrný nárůst počtu tuhování, který se početně velmi blížil zde dosaženému výsledku (17,8 %; *Chvojka 1999b*, 12).

Tuhování bylo posuzováno i podle jeho zastoupení v rámci tří keramických tříd, jak ukazuje *graf 13*. Dosažený výsledek opět neodpovídá běžnému názoru o převaze tuhování

na keramice jemné třídy, který však byl zpochybněn již na nálezech z pootavských lokalit (*Chvojka 1999b*, 12). Také ve zde analyzovaných souborech měla v rámci tuhované keramiky převahu keramika střední třídy, oproti pootavskému mikroregionu ještě výraznější – plných 72 % (v Pootaví 46,3 %). Jemné keramiky bylo v rámci tuhovaných jedinců 20,6 % (v Pootaví téměř dvojnásobek: 39,9 %) a hrubé keramiky jen 7,4 % (v Pootaví 13,8 %). Tyto výsledky mají však obecnou platnost pro celou epochu mladší a pozdní doby bronzové, pokud je však budeme posuzovat podle jednotlivých chronologických stupňů, budou patrné určité rozdíly, jak ukazuje *graf 14*.

Z grafu tak vyplývá, že největší rozdíly v podílu jednotlivých keramických tříd na tuhování byly na počátku mladší doby bronzové, kdy měla v této úpravě povrchu naprostou dominanci keramika střední (82,9 %), zatímco ve stupni HA se

Graf 14. Srovnání chronologických rozdílů v zastoupení tuhování povrchu nádob podle keramických tříd ve vybraných jihočeských souborech mladší a pozdní doby bronzové.

tento poměr dosti vyrovnal (hrubá – 12,7 %, střední – 48,4 %, jemná – 38,9 %). V pozdní době bronzové pak výrazně stoupl podíl keramiky jemné (45,3 %), která téměř dosáhla zastoupení do té doby převažující keramiky střední (48,8 %) a v Pootaví ji i předstihla (střední – 44,2 %, jemná – 45,7 %).

Zjišťováno bylo i zastoupení tuhování v rámci každé keramické třídy: u keramiky hrubé třídy bylo obecně opatřeno touto úpravou povrchu jen 5,5 %, v rámci keramiky střední třídy plných 51,6 % a u keramiky jemné necelá polovina (46,6 %). Zatímco na keramice hrubé třídy byl většinou tuhován jen vnitřní povrch nádob (62,9 %), u středně hrubé keramiky převažovalo tuhování povrchu vnějšího (59,6 %). U jemné keramiky bylo tuhování obou povrchů celkem vyrovnané, mírnou převahu zde mělo tuhování obou povrchů současně (39,1 %). U tohoto oboustranného povrchu jemných nádob lze pozorovat postupné zvyšování jeho oblíbenosti, kdy ve stupni BD dosahovalo 28,5 %, ve stupni HA již 40,5 % a ve stupni HB dokonce přes polovinu všech tuhovaných jemných jedinců (51,1 %).

Dosažené výsledky lze srovnat s několika analýzami z jiných regionů. Na jeskynních lokalitách Českého krasu mělo oboustranně tuhovaný povrch 23 % knovízské (ale rovněž i halštatské) keramiky, přičemž zde převažovaly tenkostěnné a středně silné tvary. Uvnitř tuhovaný povrch tam mělo 21 % keramiky, tuhování však bylo v tomto případě doloženo jen pro keramiku hrubou. Pouhých 8 % jeskynní keramiky tam mělo tuhovaný vnější povrch (Matoušek – Peša 1998, 232–233). V západočeské nynické oblasti prováděla podrobnější rozborů V. Šaldová. Zatímco na nížinném sídlišti v Náklově zjistila jen 4,9 % tuhované keramiky, na Okrouhlém Hradišti bylo tuhováno 9,6 % keramiky (Šaldová 1983, 320). Na jiném pozdně bronzovém

nížinném sídlišti v Blížejově bylo tuhováno 8,5 % keramiky, která patří téměř bez výjimky mezi jemnou keramickou třídu (Hereit 2008, 108–109, tab. 3–4). Pro mladobronzová sídliště západočeského regionu jsou k dispozici předběžné výsledky, publikované v nedávné době J. Hůrkovou a M. Tetourem (2004, 90 – obr. 12), z nichž vyplývá převaha tuhování na keramice jemné, kde dosahovalo cca 15 %, zatímco na střední keramice bylo doloženo jen v řádu několika procent a na nádobách hrubé třídy se vyskytovalo jen stopově, v kombinaci s prstováním. V jižním Německu se první výskyt tuhované keramiky datuje až do stupně HB (von Carnap-Bornheim 1998, 594). O jeho značné oblíbenosti i v těchto regionech svědčí analýza provedená na sídlištní keramice stupňů HA2–HB3 z lokality Perletzhofen-Gundlfing u Kelheimu, kde bylo tuhováno celkem 25 % keramických jedinců, z toho 42 % na vnitřním povrchu (Dannhorn 1996, 40 – Abb. 4).

Leštění

Druhým výrazným typem úpravy povrchu nádob doby bronzové bylo leštění. K analýze jeho výskytu byla použita stejná skupina lokalit jako pro hodnocení tuhování, u souborů z Radčic I a Milenovic III však byly posuzovány pouze dokumentované jedinci. Výsledky přináší tabulka 15.

Stejně jako tuhování bylo i leštění povrchu nádob v epoše popelnicových polí značně oblíbené, v celkovém průměru

6 Do celkového počtu nebyl zahrnut extrémní soubor z objektu 2 z Radčic I, který obsahoval nebývale velké množství hrubé a přepálené keramiky, a tak zde byl výskyt tuhování oproti jiným běžným souborům značně podhodnocen.

Leštění	Žďár I		Bechyně II obj. 1		Radčice I obj. 10		Čížová I obj. 1		Čížová I obj. 2		Milenovice III		Čížová I obj. 6		Σ ⁶
	BD		BD		HA		HA		HA		HB		HB		%
	Σ	%	Σ	%	Σ	%	Σ	%	Σ	%	Σ	%	Σ	%	
Keramika celkem	178	–	3559	–	231	–	732	–	2692	–	104	–	955	–	–
Leštění celkem	61	34,3	1237	34,8	20	8,7	226	30,9	56	2,1	9	8,7	303	31,7	32,2
Leštění – hrubá keramika	46	75,4	433	35,0	1	5,0	137	60,6	30	53,6	0	–	172	56,8	42,5
Leštění – střední keramika	8	13,1	778	62,9	12	60,0	62	27,5	17	30,4	7	77,8	114	37,6	52,9
Leštění – jemná keramika	7	11,5	26	2,1	7	35,0	27	11,9	9	16,0	2	22,2	17	5,6	4,6
Hrubá keramika celkem	138	–	1160	–	68	–	299	–	2518	–	31	–	475	–	–
Hrubá keramika – leštění	46	33,3	433	37,3	1	1,5	137	45,8	30	1,2	0	–	172	36,2	36,3
Hrubá keramika – vnější povrch	0	–	7	1,6	0	–	3	2,2	0	–	–	–	2	1,2	1,5
Hrubá keramika – vnitřní povrch	46	100	426	98,4	1	100	126	92,0	30	100	–	–	169	98,2	97,3
Hrubá keramika – oba povrchy	0	–	0	–	0	–	8	5,8	0	–	–	–	1	0,6	1,2
Střední keramika celkem	27	–	1995	–	97	–	278	–	97	–	57	–	303	–	–
Střední keramika – leštění	8	29,6	778	39,0	12	12,4	62	22,3	17	17,5	7	12,3	114	37,6	35,6
Střední keramika – vnější povrch	3	37,5	374	48,1	7	58,3	2	3,2	3	17,6	0	–	9	7,9	40,2
Střední keramika – vnitřní povrch	4	50,0	251	32,3	0	–	54	87,1	13	76,5	5	71,4	91	79,8	41,3
Střední keramika – oba povrchy	1	12,5	153	19,6	5	41,7	6	9,7	1	5,9	2	28,6	14	12,3	18,5
Jemná keramika celkem	13	–	404	–	66	–	155	–	77	–	16	–	177	–	–
Jemná keramika – leštění	7	53,8	26	6,4	7	10,6	27	17,4	9	11,7	2	12,5	17	9,6	10,3
Jemná keramika – vnější povrch	2	28,6	7	26,9	2	28,6	3	11,1	2	22,2	0	–	0	–	16,3
Jemná keramika – vnitřní povrch	2	28,6	6	23,1	1	14,3	19	70,4	6	66,7	0	–	15	88,2	50,0
Jemná keramika – oba povrchy	3	42,8	13	50,0	4	57,1	5	18,5	1	11,1	2	100	2	11,8	33,7

Tab. 15. Srovnání zastoupení leštění povrchu nádob ve vybraných jihočeských souborech.

dokonce leštění nad tuhováním mírně převažovalo (32,2 % leštění oproti 31,5 % tuhování. Vzájemné srovnání obou těchto nejobvyklejších úprav povrchu přináší graf 15.

Leštění výrazně dominuje ve střední době bronzové, jak ukazuje příklad z reprezentativního objektu 8 v Radčicích, kde bylo doloženo téměř na polovině všech keramických jedinců (44,5 %; srov. Chvojka – Michálek 2003, 123 – graf 9). Na počátku mladší doby bronzové sice získalo převahu tuhování, leštění si však i nadále uchovalo své výrazné zastoupení (34,7 % ve stupni BD). V následujících fázích sice jeho četnost klesla (25,6 % v HA a 29,5 % v HB), získalo však opět převahu nad tuhováním.

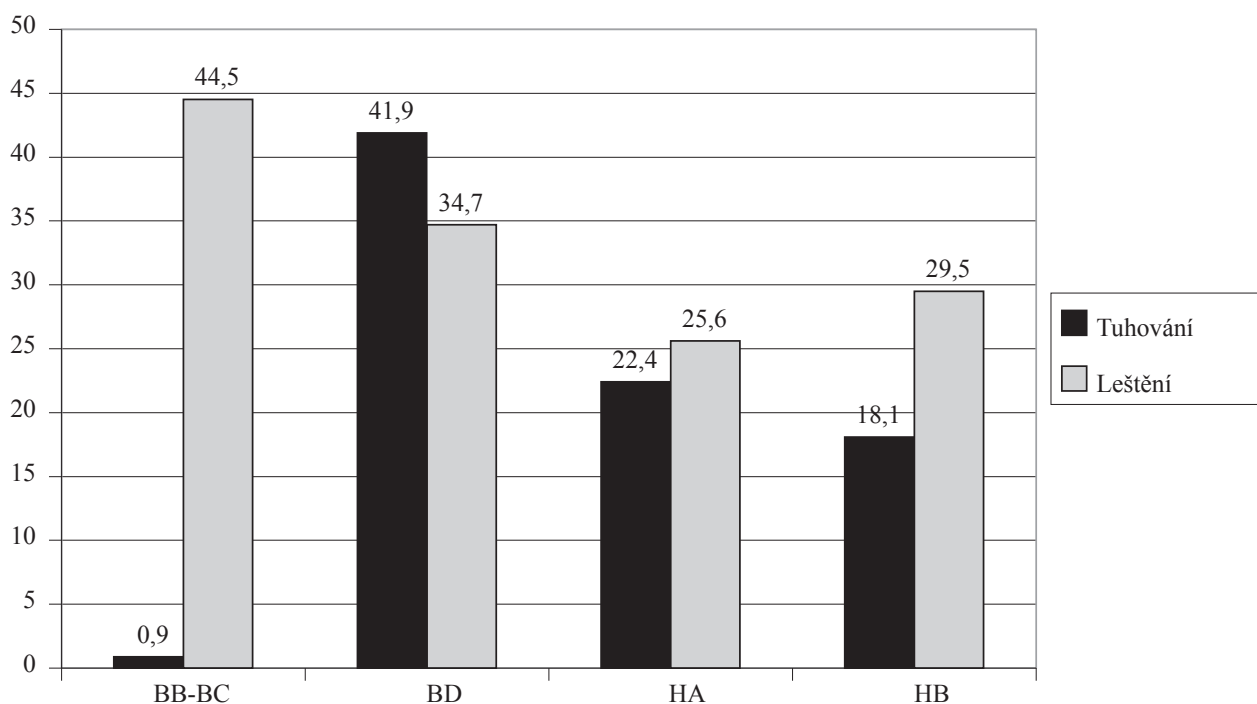
Srovnání zastoupení leštění podle keramických tříd přináší graf 16. Jak vyplývá z uvedeného grafu, podobně jako tuhování i leštění převládá v celé epoše popelnicových polí na keramice střední třídy (52,9 %), oproti předchozímu typu úpravy povrchu je však velmi výrazně zastoupeno i na keramice hrubé třídy (42,5 %), zatímco na jemné keramice bylo zjištěno jen vzácně (4,6 %). V této souvislosti je zajímavé srovnání s uvedeným souborem ze střední doby bronzové z Radčic, v němž byl vzájemný poměr v zastoupení všech tří tříd velmi vyrovnaný, přičemž jemná keramika mírně převažovala (hrubá – 30,3 %,

střední – 31,2 %, jemná – 38,5 %; Chvojka – Michálek 2003, 122 – tab. 9). U leštění epochy popelnicových polí však vidíme, stejně jako u tuhování, určité rozdíly podle tří hlavních chronologických stupňů, jak ukazuje graf 17.

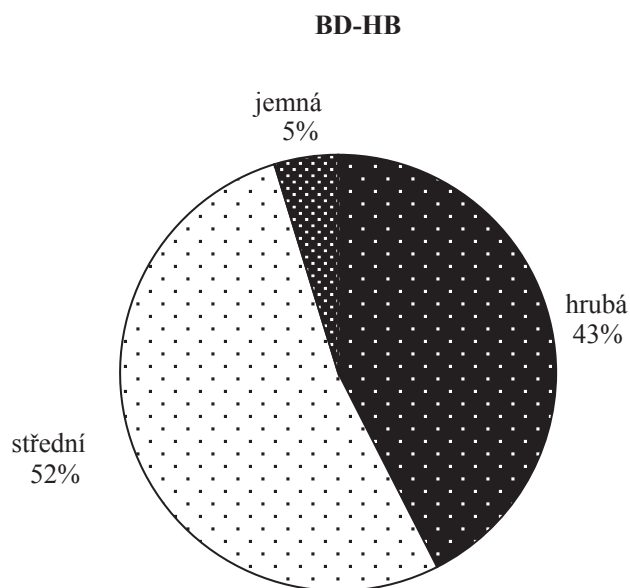
Zatímco ve stupni BD naprosto dominuje leštění na středně hrubé keramice (60,5 %) a naopak na keramice jemné třídy není téměř vůbec doloženo (2,6 %), ve stupni HA dochází k radikální změně, kdy získalo převahu leštění hrubé keramické třídy (56,1 %) a zvýšilo se i zastoupení jemné třídy (13,8 %) a naopak středně hrubá keramika poklesla v tomto poměru o více než polovinu oproti předchozímu období (30,1 %). V pozdní době bronzové pak zůstal tento poměr podobný, pouze poklesla četnost leštění na jemné keramice (6,1 %) ve prospěch keramiky středně hrubé (38,8 %).

Podobně jako u tuhování byla i u této úpravy povrchu zjišťována četnost v rámci každé ze tří keramických tříd. U hrubé keramiky bylo v průměru leštěno 36,3 % jedinců, přičemž u nich zcela jednoznačně dominovalo leštění vnitřního povrchu (97,3 %, v mnoha souborech dosahovalo dokonce 100 %). Téměř stejný počet jedinců byl leštěn i u středně hrubé keramiky (35,6 %), zde však bylo leštění vnějšího (40,2 %) a vnitřního povrchu (41,3 %) téměř vyrovnané. U keramiky jemné třídy

Graf 15. Srovnání chronologických rozdílů v zastoupení tuhování a leštění povrchu nádob ve vybraných jihočeských souborech. Údaj pro střední dobu bronzovou převzat z *Chvojka – Michálek 2003*, 123 – graf 9.

Graf 16. Srovnání zastoupení leštění povrchu nádob podle keramických tříd ve vybraných jihočeských souborech mladší a pozdní doby bronzové.

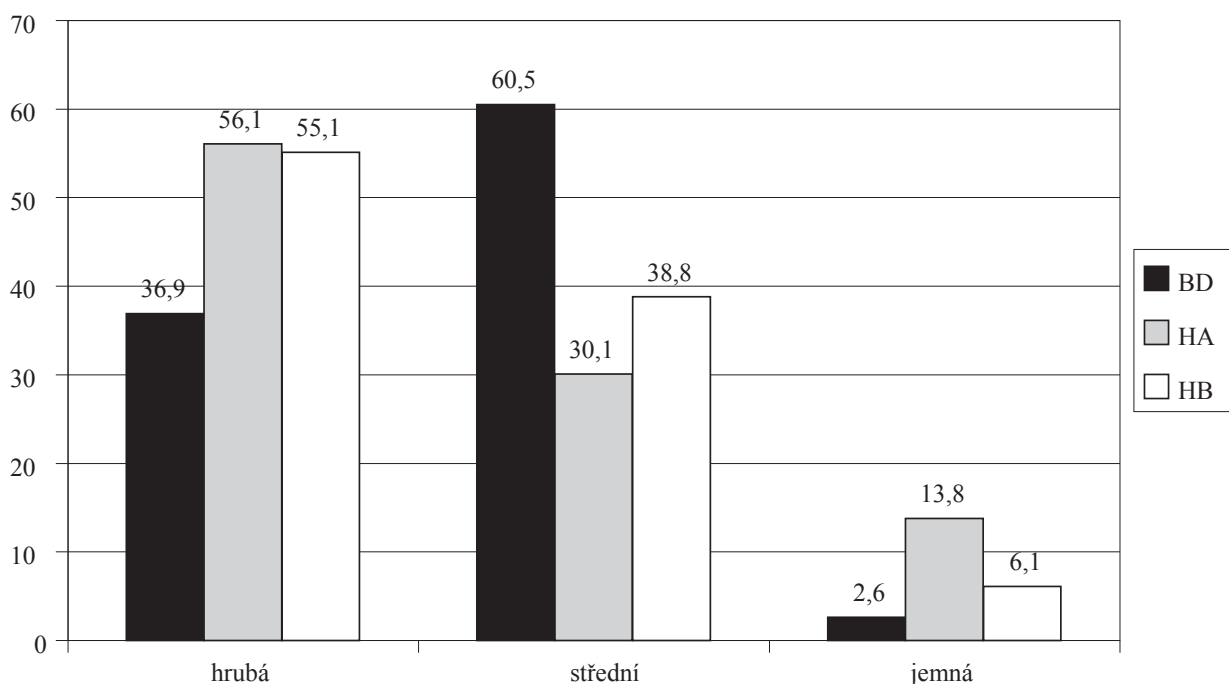
pak bylo leštěno v průměru jen 10,3 % jedinců, přičemž přesně polovina z nich byla leštěna jen na vnitřním povrchu. Poměrně časté bylo u této keramické třídy i leštění obou povrchů, které dosahovalo přibližně jedné třetiny všech leštěných jemných nádob (33,7 %).

Oproti tuhování máme k leštění povrchu nádob této epochy méně příkladů z jiných regionů. Podle *V. Matouška a V. Peši (1998, 232)* se na knovízské a halštatské keramice z jeskyň Českého krasu vyskytl oboustranně hlazený nebo leštěný povrch, někdy kombinovaný s tuhováním, ve 30 % případů, přičemž tam byl charakteristický pro středně silné a někdy i silnostěnné tvary. U jinak podrobně analyzovaných keramických nálezů ze západočeských sídlišť mladší doby bronzové nebyla tato kategorie úpravy povrchu vůbec definována (srov. *Hůrková – Tetour 2004, 90* – obr. 12).

Engoby

Výraznou kategorií úprav povrchu nádob představují v epoše popelnicových polí engoby. Mezi mnoha odstíny byly vylíčeny dvě základní skupiny, a to engoby černé, kam můžeme zařadit i tmavě šedé, šedočerné apod. barvy, a pak engoby okrové, do nichž náleží variabilní skupina odstínů od červených přes různé hnědavé až po světle okrové. Je zde ovšem třeba upozornit, že odlišná barva povrchu nádoby od jejího středu nemusí vždy dokládat záměrnou úpravu povrchu, ale může se jednat také o pozůstatek po vaření nebo skladování pokrmů nebo o výsledek transformačních procesů v zemi po zániku nádoby. Podle *F. Adámka (1961, 124)* bylo někdy záměrně dosahováno změny povrchu nádob vytvořením čadivého ohně – díky kouři pak nádoba získala trvale tmavý povlak, jádro střepu si však zachovalo svou původní barvu.

Shrnutí výsledků z vybraných souborů přináší *tabulky 16 a 17*, v nichž však nejsou zastoupeny předtím analyzované soubory z Radčic I a Milenovic III, neboť u nich nebyla tato kategorie v době jejich zpracování sledována.

Graf 17. Srovnání chronologických rozdílů v zastoupení leštění povrchu nádob podle keramických tříd ve vybraných jihočeských souborech mladší a pozdní doby bronzové.

Podle podaného přehledu je jasná výrazná převaha okrových engob na nádobách epochy popelnicových polí (23,4 %) nad engobami černými (3,3 %). Srovnání obou těchto engob podle keramických tříd přináší *graf 18*. Zatímco zastoupení černé engoby je na všech třech keramických třídách velmi vyrovnané (3,1–3,6 %), byly okrové engoby nejčastěji zastoupeny na keramice střední třídy (32,8 %). U dvou zbývajících tříd byl výskyt okrových engob zhruba pětina (18–22 %).

Zajímavé výsledky nabízí také srovnání výskytu obou těchto engob podle chronologických horizontů, jak ukazuje *graf 19*. Okrové engoby jsou ve všech třech chronologických stupních zastoupeny přibližně ve stejném množství (mezi 20 a 26 %), u černých engob je však patrný výrazný nárůst v mladších vývojových epochách: zatímco ve stupni BD představují tři zlomky s touto engobou pouhých 0,1 %, narostl počet příkladů pro stupeň HA na 4,1 % a pro pozdní dobu bronzovou až na 12,7 %. Černá engoba se ve všech keramických třídách vyskytuje nejčastěji na vnitřním povrchu, u hrubé keramiky bylo toto umístění engoby zjištěno v průměru na 93,6 % jedinců. Okrová engoba byla situována více rovnoměrně: na vnitřním povrchu převažovala pouze u keramiky hrubé, a ani u ní nebyla tato převaha nijak výrazná (41,9 %), u středně hrubé i u jemné keramiky naopak převládalo umístění okrové engoby na obou površích (46,7 a 55,2 %).

Z jiných regionů nemáme žádné podobné analýzy engob k dispozici. Pouze pro západočeské nynické prostředí uvádí *V. Šaldová (1981a, 97)* jako méně obvyklou úpravu povrchu vrstvičku červené až oranžové barvy na povrchu nádob, která je pro pozdní dobu bronzovou typická v jižním Německu.

4.1.4.4 Opravy a druhotné úpravy nádob

Relativně častým jevem jsou na pravěkých artefaktech různé opravy a sekundární úpravy, které mohly mít různé projevy. V zásadě je třeba odlišovat opravy, tj. odstranění nedostatků a závad vzniklých používáním předmětu, a úpravy, které mohou být dvojího druhu: odstranění výrobních nedostatků a nebo přizpůsobení poškozeného předmětu k nové, sekundární funkci. Někdy je ovšem odlišení oprav a úprav dosti komplikované (*Kazdová 1971, 111*). Doklady reparací i druhotných úprav máme i na keramice epochy popelnicových polí. Jejich konkrétními projevy bývají většinou reparační otvory nebo vzácné stopy po lepení nádob, k druhotným úpravám můžeme počítat tzv. otvory pro duši.

Reparační otvory

Především na sídlištní keramice se od neolitu objevují tzv. reparační otvory, které ve dvojicích sloužily ke stažení rozbité stěny nádoby pomocí organického pouta nebo kovového drátu. V Prosiměřicích na Moravě byla dokonce v reparačním otvoru jednoho pozdně halštatského střepu zjištěna železná svorka (*Kazdová 1971, 111*). V jižních Čechách byly kruhové otvory prokázány na několika zlomcích, jejich klasifikace jako reparačních otvorů však není jednoznačná. Musíme totiž v této souvislosti připomenout keramiku střední doby bronzové, na níž jsou kruhové či obdélné otvory považovány za výzdobný prvek či za primární funkční součást nádoby (*Moucha – Trnka 1959, 635; Militký 1992, 130; Chvojka – Michálek 2003, 118*). Podobné funkční otvory k zavěšení nádoby konstatuje *L. Smejtek* i na některých mladobronzových mísách s torovanými okraji

Černá engoba	Žďár I		Bechyně II obj. 1		Čížová I obj. 1		Čížová I obj. 2		Čížová I obj. 6		Σ
	BD		BD		HA		HA		HB		
	Σ	%	Σ	%	Σ	%	Σ	%	Σ	%	%
Keramika celkem	178	–	3559	–	732	–	2692	–	955	–	–
Černá engoba celkem	0	–	3	0,1	85	11,6	56	2,1	121	12,7	3,3
Černá engoba – hrubá keramika	–	–	0	–	20	23,5	41	73,2	79	65,3	52,8
Černá engoba – střední keramika	–	–	1	33,3	58	68,2	11	19,6	28	23,1	37,0
Černá engoba – jemná keramika	–	–	2	66,7	7	8,3	4	7,2	14	11,6	10,2
Hrubá keramika celkem	138	–	1160	–	299	–	2518	–	475	–	–
Hrubá keramika – černá engoba	0	–	0	–	20	6,7	41	1,6	79	16,6	3,1
Hrubá keramika – vnější povrch	–	–	–	–	1	5,0	1	2,4	2	2,5	2,9
Hrubá keramika – vnitřní povrch	–	–	–	–	19	95,0	40	97,6	72	91,2	93,6
Hrubá keramika – oba povrchy	–	–	–	–	0	–	0	–	5	6,3	3,5
Střední keramika celkem	27	–	1995	–	278	–	97	–	303	–	–
Střední keramika – černá engoba	0	–	1	0,1	58	20,9	11	11,3	28	9,2	3,6
Střední keramika – vnější povrch	–	–	0	–	13	22,4	1	9,1	5	17,9	19,4
Střední keramika – vnitřní povrch	–	–	1	100	39	67,2	8	72,7	9	32,1	58,2
Střední keramika – oba povrchy	–	–	0	–	6	10,4	2	18,2	14	50,0	22,4
Jemná keramika celkem	13	–	404	–	155	–	77	–	177	–	–
Jemná keramika – černá engoba	0	–	2	0,5	7	4,5	4	5,2	14	7,9	3,3
Jemná keramika – vnější povrch	–	–	0	–	0	–	0	–	3	21,4	11,1
Jemná keramika – vnitřní povrch	–	–	0	–	5	71,4	4	100	7	50,0	59,3
Jemná keramika – oba povrchy	–	–	2	100	2	28,6	0	–	4	28,6	29,6

Tab. 16. Srovnání zastoupení černé engoby na povrchu nádob ve vybraných jihočeských souborech mladší a pozdní doby bronzové.

(Smejtek 2007, 252–253). Těmito otvory byly nádoby opatřeny již v době svého vzniku, zatímco skutečné reparační otvory bývaly proráženy až sekundárně.

Evidentní sekundární otvor je doložen na jednom zlomku z Čížové I (Fröhlich – Chvojka – Jiřík 2004a, obr. 11:4), který můžeme skutečně považovat za reparační. Analogický solitérní otvor na jednom střepu byl doložen např. v západočeské Plané (Šaldová 1981b, Abb. 10:14) nebo v jedné jámě na sídlišti v Konobřích, kde je však nálezu považován za přeslen (Bouzek – Koutecký 1980, 378 – obr. 21B:1, 383). Dva sekundárně proražené otvory byly identifikovány i na minimálně jednom fragmentu mísy z objektu střední doby bronzové z Radčic (Chvojka – Michálek 2003, obr. 27:22). Další dva jihočeské mladobronzové příklady pocházejí z dosud nezpracovaných souborů: v objektu 2/05 v Černýšovicích I byl nalezen zlomek podhrdlí nádoby s pravidelným kruhovým otvorem a z objektu 1/05 na sídlišti v Hluboké nad Vltavou II pochází zlomek spodku a dna nádoby se dvěma většími kruhovými otvory ve dnu,

kteří nelze klasifikovat jako cedník. Oba tyto příklady však mají otvory provedené velmi pravidelně, mohly tedy mít i jinou funkci než reparační.

Patrně nejvýraznější příklad otvorů pochází z hrobu III v Rohozné I, kde byl nalezen vytažený okraj zásobnicové nádoby, na němž se zachovaly tři otvory v pravidelných vzdálenostech od sebe (Chvojka 2001a, Taf. 41:3). Analogické příklady byly nalezeny např. v hrobě 32 v Třebošicích (Bouzek – Koutecký 1972, 454 – obr. 16A:1) a v hrobě XI v Křepeňicích (Hrala 1973, 46), do střední doby bronzové náleží stejný typ okraje se čtyřmi provrtanými otvory z mohyly ve Vochově (Militký 1992, tab. 34:10). V těchto případech byly otvory provrtány evidentně za jiným účelem než reparačním. Je přitom zajímavé, že se vždy jedná o hrobový nálezu, který tak připouští různé jiné možnosti interpretace. V této souvislosti musíme zmínit i již výše uvedený hrotitý výstupek se třemi lalokovitými výběžky na okraji jedné mísy z mohyly u Drhovic I, který byl provrtán třemi pravidelnými otvory (tab. 55:10). Je otázkou, do jaké míry lze

Okrová engoba	Žďár I		Bechyně II obj. 1		Čížová I obj. 1		Čížová I obj. 2		Čížová I obj. 6		□
	BD		BD		HA		HA		HB		%
	□	%	□	%	□	%	□	%	□	%	
Keramika celkem	178	–	3559	–	732	–	2692	–	955	–	–
Okrová engoba celkem	3	0,2	969	27,2	136	18,6	548	20,4	240	25,1	23,4
Okrová engoba – hrubá	2	66,7	155	16,0	67	49,3	512	93,4	90	37,5	43,5
Okrová engoba – střední	1	33,3	730	75,3	51	37,5	20	3,6	85	35,4	46,8
Okrová engoba – jemná	0	–	84	8,7	18	13,2	16	3,0	65	27,1	9,7
Hrubá keramika celkem	138	–	1160	–	299	–	2518	–	475	–	–
Hrubá keramika – okrová engoba	2	1,4	155	13,4	67	22,4	512	20,3	90	18,9	18,0
Hrubá keramika – vnější povrch	0	–	120	77,4	51	76,1	75	14,7	39	43,3	34,5
Hrubá keramika – vnitřní povrch	0	–	13	8,4	7	10,4	313	61,1	13	14,5	41,9
Hrubá keramika – oba povrchy	2	100	22	14,2	9	13,5	124	24,2	38	42,2	23,6
Střední keramika celkem	27	–	1995	–	278	–	97	–	303	–	–
Střední keramika – okrová engoba	1	3,7	730	36,6	51	18,3	20	20,6	85	28,1	32,8
Střední keramika – vnější povrch	0	–	304	41,7	25	49,0	8	40,0	35	41,2	41,9
Střední keramika – vnitřní povrch	1	100	59	8,1	15	29,4	6	30,0	20	23,5	11,4
Střední keramika – oba povrchy	0	–	367	50,2	11	21,6	6	30,0	30	35,3	46,7
Jemná keramika celkem	13	–	404	–	155	–	77	–	177	–	–
Jemná keramika – okrová engoba	0	–	84	20,8	18	11,6	16	20,8	65	38,4	22,2
Jemná keramika – vnější povrch	–	–	33	39,3	4	22,2	5	31,2	9	13,8	27,9
Jemná keramika – vnitřní povrch	–	–	13	15,5	4	22,2	7	43,8	7	10,8	16,9
Jemná keramika – oba povrchy	–	–	38	45,2	10	55,6	4	25,0	49	75,4	55,2

Tab. 17. Srovnání zastoupení okrové engoby na povrchu nádob ve vybraných jihočeských souborech mladší a pozdní doby bronzové.

tento nálezu spojit s výše uvedenými příklady provrtaných okrajů nádob, jakousi významovou spojitost však i zde můžeme předpokládat. Podobný výstupek se dvěma svislými otvory byl nalezen i na misce z Poříčan (Vokolek 2003, tab. 277:2).

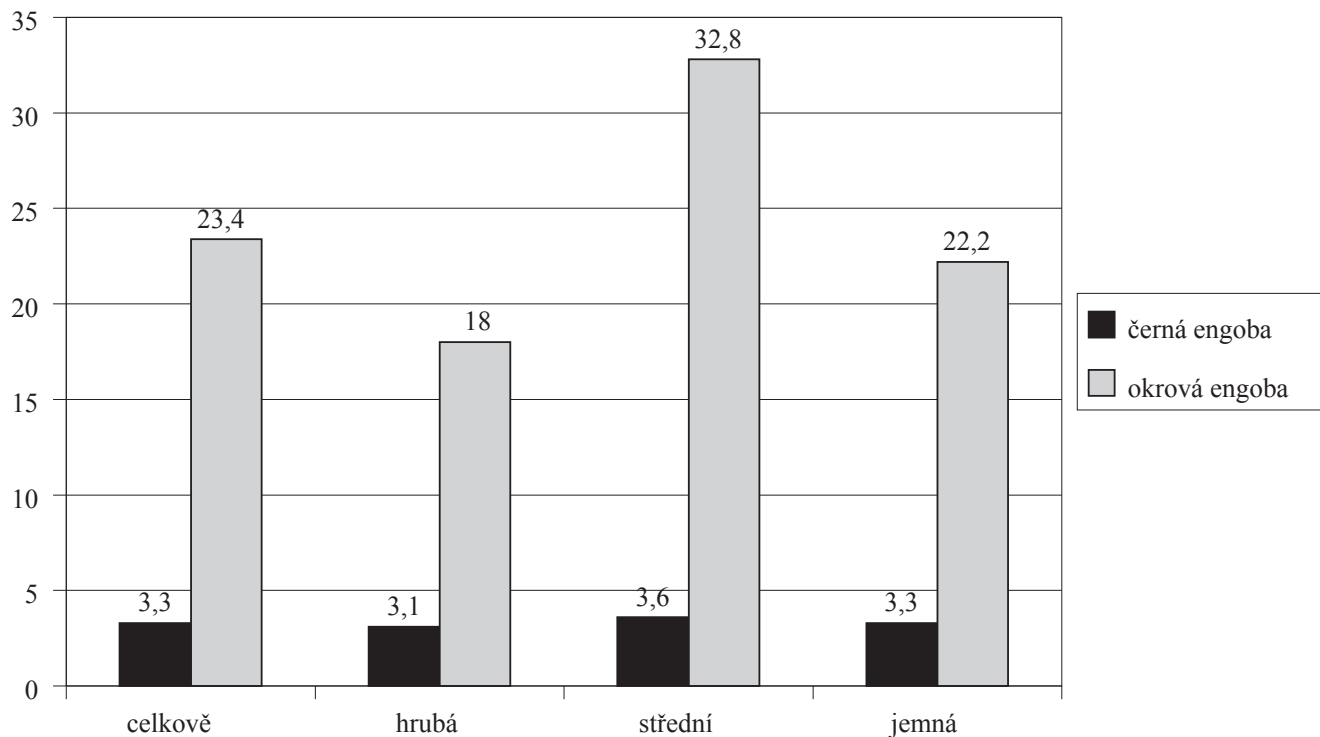
Slepování keramiky

Mnohem hůře prokazatelnou pravěkou reparací představuje slepování nádob. Tento způsob opravy byl přesvědčivě prokázán na velké pozdně bronzové zásobnici z Kněžívky u Prahy, která měla na vnějším povrchu na spodku několik prasklin, zatmelených tmavou hmotou. Ta pak byla při rozboru identifikována jako dehet z březové kůry či přírodní pryskyřice (Smejtek 2000a, 236). V jižních Čechách máme analogický druh reparace bezpečně doložen pouze v jediném případě, a to na dvou slepitelných zlomcích ve Smrkovicích IV (Chvojka 2001a, Taf. 48:4–5). Podle určení M. Soudného se jednalo o dřevěnou smolu, do které byly namočené konce dvou střepů a pravděpodobně přilepeny k sobě (viz Fröhlich BZO 1975, 83). Také na několika dalších keramických zlomcích našeho regionu máme podobný černý smolný (?) nátěr doložen, bez provedené spektrální

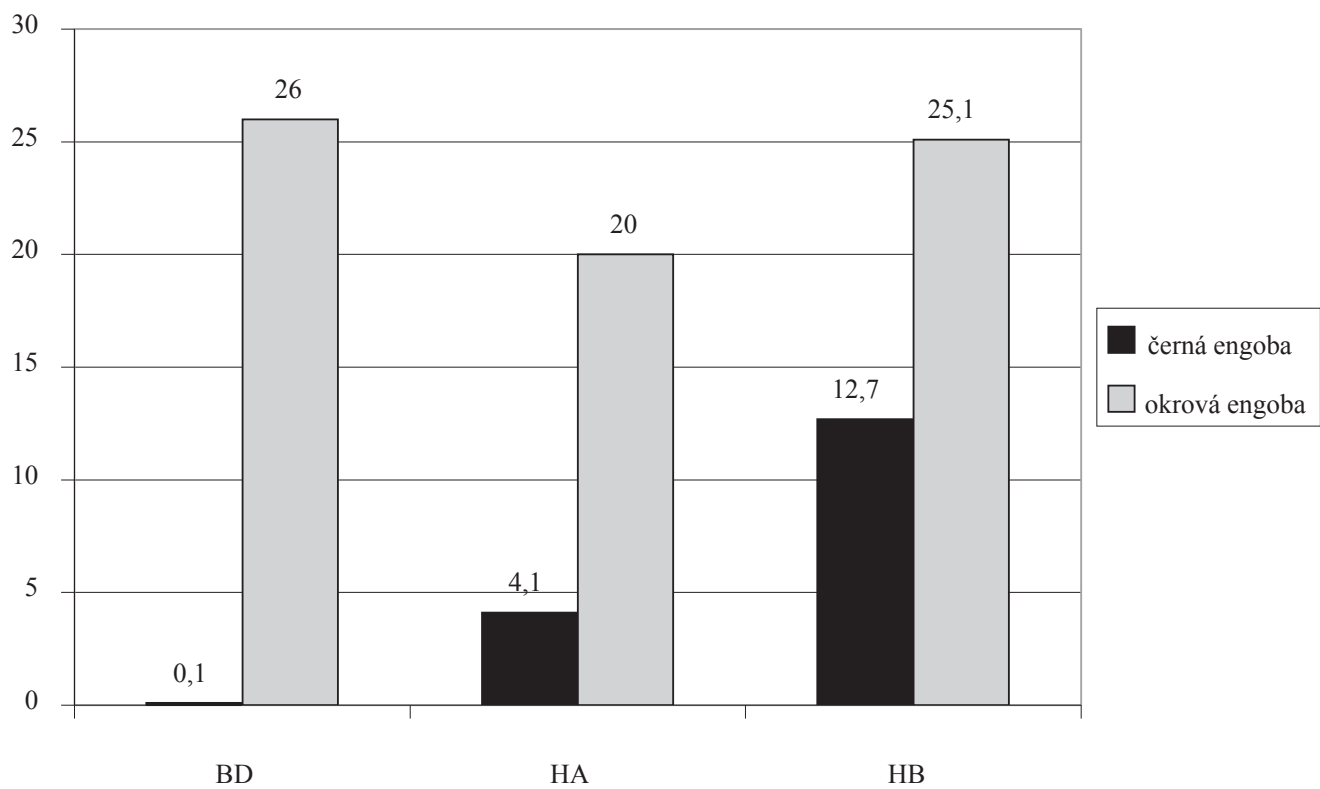
analýzy však nelze jednoznačně říci, zda-li se jednalo o původní opravu nádoby, a nebo o sekundární „postdepozici“ obtisknutí jakési hmoty na keramický zlomek (analogický příklad s provedenými exaktními rozborů viz Benediková – Kubinec 2004; Hajnalová 2004). Příkladem je zlomek zásobnicovité nádoby z Křtetic I (tab. 6:20), na němž byl na vnější i na paralelní vnitřní straně zjištěn nátěr černou „smolnou“ hmotou. Analogickou hmotou byla potřena i vnitřní strana jednoho nedokumentovaného střepu ze sídliště v Senožatech II. Nelze v této souvislosti vyloučit, že podobných případů je v souborech sledované epochy více, zatím však nebyly rozpoznány.

Druhotné úpravy keramiky

Pravěké nádoby měly povětšinou různé praktické funkce, přičemž v případě jejich nového účelu zpravidla nepotřebovaly nijak upravovat. Příkladem jsou např. typické mladobronzové amforovité zásobnice, které vedle své primární funkce zásobnic na obilí, potraviny apod. velmi často sekundárně sloužily jako urny na pohřby, aniž by byly nějak viditelně upraveny. Druhotnou úpravou na keramické nádobě, která zpravidla odráží její

Graf 18. Srovnání zastoupení obou skupin engob na nádobách podle keramických tříd ve vybraných jihočeských souborech.

Graf 19. Srovnání chronologických rozdílů v zastoupení obou skupin engob na nádobách podle keramických tříd ve vybraných jihočeských souborech.

Typ nádoby	Rovinná sídliště	Výšinné lokality	Ploché hroby	Mohylové hroby
A1	■	–	●	●
A2	●	●	–	–
A3	■	●	●	–
A4	■	■	–	–
Dk1	●	●	●	●
Dk2	●	–	●	–
Dk3	●	–	●	–
Zs1	■	●	■	●
Zs2	■	●	■	–
Zs3	■	●	–	●
Zs4	■	■	–	–
H1	■	●	–	■
H2	–	–	●	–
H3	■	●	–	●
P	●	–	–	●
D1	●	–	●	–
D2	■	–	●	■
Hk	–	–	●	–
K1	■	●	●	●
K2	■	●	●	●
K3	■	●	●	●
K4	●	●	●	●
M1	■	■	●	■
M2	■	●	■	●
M3	–	–	●	●
M4	■	–	–	■
M5	■	■	●	●
M6	■	●	●	–
M7	■	–	–	●
M8	●	–	●	●
C1	–	–	●	–
C2	●	–	–	–

Tab. 18. Srovnání zastoupení všech typů keramických nádob na jihočeských lokalitách mladší a pozdní doby bronzové. ■ více než 5 nádob, ● 1–5 nádob, – absence daného typu.

změněnou funkci, tak můžeme identifikovat pouze výjimečně.

Asi nejznámějším příkladem jsou tzv. „otvory pro duši“ (dušníky), které jsou typické pro výše uvedené vejčité hrnce s válcovitým hrdlem (Pleinerová – Hrala 1988, 104, tab. XXIX). Uvedené otvory nade dnem těchto nádob ovšem nemusely mít jen rituální význam: podle J. Bouzka, D. Koutecského a V. Kruty (1991, 148) jsou představy o otvorech pro duši dílem archeologického romantismu, přičemž otvory ve dnech některých nádob v hrobech sloužily podle těchto autorů především k tomu, aby do nich nalitá kapalina při libacích protekla hlouběji do země. Většinou však můžeme tyto otvory spojit s určitou „praktickou“ každodenní činností, snad související s přípravou potravy (srov. Hrala 1973, 68; Pleinerová – Hrala 1988, 139–140; Hrala 2000b, 94–95). V jižních Čechách byly nalezeny nádoby s otvorem nade dnem nebo přímo ve dnu pouze ve třech případech, přičemž všechny tři pocházejí z plochých hrobů. Publikována zatím byla jen amforovitá zásobnice s kruhovým otvorem nade dnem z hrobu 3 v Kestřanech I (Chvojka 2001a, Taf. 14:8), dvě popelnice s otvorem ve dně pocházející z pohřebiště v Topělci I byly zatím jen letmo zmíněny (Braun – Fröhlich 1978, 236).

Jiné příklady sekundárních úprav můžeme vidět na keramických zlomcích, z nichž bývala někdy vybrušována keramická kolečka, případně přesleny (srov. dále). Unikátním příkladem druhotného využití dna nádoby je nevydařený pokus o jeho přetvoření do podoby plochého kruhu s otvorem uprostřed, jak je doloženo ve Voltýřově I (tab. 42:13; srov. Smejtek 1984, obr. 23:2).

4.1.5 Nálezová prostředí nádob

Velká většina typů keramických nádob byla v jižních Čechách nalezena na všech čtyřech základních typech lokalit, tj. na rovinných i výšinných sídlištích a na plochých i mohylových pohřebištích, přesto může analýza nálezového prostředí přinést určité interpretační výsledky. V tabulce 18 je podán přehled výskytu všech typů keramických nádob (vysvětlení zkratk viz deskriptivní kód v příloze II) na jihočeských lokalitách epochy popelnicových polí. Plný obdélník vyjadřuje více než 5 nádob na daném typu lokality, plné kolečko znamená 1–5 nádob a proškrtnutí ukazuje absenci daného typu nádoby. Uvedený přehled je samozřejmě ovlivněn jednak současným stavem znalostí

a zpracování jihočeských lokalit a jednak možnostmi identifikace daného keramického typu. Zařazeny tak byly pouze jednoznačně klasifikované nádoby.

Podaný statistický přehled jednoznačně ukazuje převahu téměř všech typů nádob na rovinných sídlištích, mezi něž náleží většina velkých keramických souborů regionu (např. Bechyně II, Březnice I, Čížová I, Hluboká nad Vltavou II, Milenovice III, Radčice I, Strakonice II, Žďár I aj.). Většina keramických typů je v nich zastoupena v hojném množství, některé méně výrazné typy se pak mohou skrývat v převažujícím zlomkovitém materiálu (např. amfory s vydutým hrdlem, dvojkónické nádoby, koflíky s odsazeným hrdlem, cedníky). Nápadná je pouze úplná absence vejčitých hrnců s válcovitým hrdlem (H2), které však z našeho regionu téměř neznáme a které jsou většinou přítomné v plochých hrobech (srov. výše). Nedoloženy jsou na nižších sídlištích také vzácné keramické typy jako hrnky nebo dvojkónické misky, které však mohou být nerozpoznány ve střepevém materiálu.

Méně typů nádob pochází z výšinných lokalit, což ovšem souvisí s jejich současným stavem výzkumu. Z většiny hradišť i výšinných sídlišť totiž dnes známe jenom drobnější kolekce keramiky vesměs sběrového charakteru, větší soubory poskytly pouze tři lokality: Chřešřovice I, Milenovice I a Voltýřov I. Výrazněji zastoupenými tvary nádob na těchto lokalitách jsou zejména díky kolekci z Voltýřova I štítarské amfory a pozdně bronzové zásobnice kvadratické profilace, na všech zmíněných lokalitách pak byly hojné chronologicky průběžné kónické přímé misky a mísy esovité profilace. Naopak zde postrádáme charakteristické tvary pro počátek mladší doby bronzové (amfory s válcovitým hrdlem, džbánky, mísy typu Drhovice, mísy na nožkách), což odráží téměř úplnou absenci osídlení na výšinných lokalitách ve stupni BD.

V plochých hrobech je zastoupena téměř celá keramická produkce mladší doby bronzové, v naprosté většině však jen v malém počtu – tento stav se však jistě změní po budoucím zpracování největšího jihočeského plochého pohřebiště v Topělcích I. Jasnou převahu zde vykazují zejména amforovitě zásobnicí obou variant, které tvořily většinu jihočeských popelnic. Časté jsou zde rovněž kónické oblé misky, poměrně hojné jsou i dvojkónické nádoby. Naopak zde úplně chybějí pozdně bronzové typy keramiky (A4, Zs4), což opět odráží naprostou absenci pohřební komponenty v tomto regionu ve stupni HB. Z mladobronzových tvarů překvapí zejména absence jakýchkoliv typů hrnců, která je v jiných českých plochých hrobech poměrně značná – jediným jednoznačným hrncem je dnes ztracený vejčitý exemplář s válcovitým hrdlem z Rohozné I. Postrádáme zde rovněž v mohylách časté mísy typu Drhovice.

Keramickou produkci počátečního stupně sledované epochy nacházíme v mohylových hrobech, kde však zcela chybějí tvary stupňů HA–HB. Zejména díky mohylníku v Drhovicích I mají v typologii nádob z mladobronzových mohyl velkou převahu mísy typu Drhovice, kónické přímé misky, džbánky s nízkým hrdlem a dvouuché hrnce. Vzácněji se objeví také mísa na nožce, amfora s válcovitým hrdlem nebo kónické koflíky, ve srovnání s plochými hroby je zde nápadný nedostatek dvojkónických nádob a zejména amforovitých zásobnic.

Na okraj je ještě třeba uvést doklady nádob v dalších typech lokalit z našeho regionu. Z hromadných nálezů můžeme jmenovat jedinou dochovanou nádobu, kterou představuje džbánek

z Holašovic I (Chvojka 2007e, obr. 5:7). Součástí depotu ze Smrkovic I byly snad dvě nádoby – zásobnice a patrně amfora nebo džbánek (Kytlicová 2007, Taf. 2:14–15). V nádobě měl být ukryt také depot ze Starého Sedla I, která se však dodnes nedochovala, a tak nelze k její typologii říci nic bližšího. Patrně v kultovním areálu u Cehnic I byla nalezena hrncovitá nádoba s uchy a koflík s odsazeným hrdlem (tab. 35:19–20). Několik nádob lze označit za ojedinělé nálezy: mísu typu Drhovice z Rataj V (tab. 69:25), etážovitou amforu z Prachatic I (tab. 89:9), pozdně bronzový hrnek z Vlachova Břeží I (tab. 89:8), dvouuchý hrnek ze Sezimova Ústí I (tab. 91:11) a snad i džbánek z Velké Turné I (tab. 90:16). Vzhledem k jejich kompletnímu dochování se v těchto případech může jednat o hrobové nálezy, kvůli absenci jakýchkoliv jejich náleзовých okolností (s výjimkou Rataj V) však nelze rozhodnout.

Z uvedeného přehledu jasně vyplývá, že z typologického hlediska nelze za současného stavu pramenného fondu vyčlenit žádné specifické „sídlištní“ nebo „hrobové“ nádoby. Výjimku v tomto směru představují již několikrát zmíněné vejčité hrnce s válcovitým hrdlem (H2), které jsou typické pro ploché hroby, z jižních Čech však známe jen jediný příklad, z něhož nelze vyvozovat žádné závěry. Ani v jiných českých oblastech však tyto nádoby nejsou omezeny pouze na hrobová prostředí, jak ukazuje příklad z Března u Loun (Pleinerová – Hrala 1988, tab. XXVIII:2). Pro mohyly typické mísy typu Drhovice známe i ze sídlišť, stejně jako džbánky s nízkým hrdlem. V plochých hrobech se sice nevyskytují dvouuché hrnce, ty jsou však poměrně hojné v mohylových hrobech. Jedinou kategorií nádob, která zcela absentuje na jihočeských pohřebištích, jsou všechny pozdně bronzové typy, což však odráží naprostou absenci prokázaných hrobů v této době, jak již bylo uvedeno.

Stejně tak nebyly zjištěny ani žádné rozdíly mezi keramikou z výšinných a nižších sídlišť (srov. Hrubý – Chvojka 2002, 599–600) – absenci některých tvarů na výšinných sídlištích lze vysvětlit nedostatečnou pramennou základnou.

Zajímavé je v tomto směru srovnání technologické úrovně nádob z jednotlivých typů lokalit, které již bylo v rámci analýzy keramických tříd provedeno výše (srov. graf 12). Připomeňme jen, že jediným podstatným rozdílem mezi sídlištními a pohřebními nálezy bylo výrazné zastoupení keramiky jemné třídy v plochých a zejména její naprostá převaha v mohylových hrobech oproti oběma kategoriím sídlišť, kde naopak výrazně převažovala keramika hrubé třídy. Mezi rovinnými a výšinnými sídlišti nebyly v tomto smyslu zjištěny žádné podstatnější rozdíly. Ostatní technologické kategorie keramiky (příměsí, úpravy povrchu, kvalita výpalu) nelze vzhledem k velmi nízkému počtu zpracovaných nádob z hrobů, stejně jako k absenci exaktních analýz objektivně hodnotit. Podle vizuálního posouzení však ani z tohoto hlediska nebyly pozorovány mezi jednotlivými typy lokalit žádné významnější rozdíly.

4.2 Jiné artefakty z hlíny

4.2.1 Přesleny

Mezi účelové keramické předměty, vyskytující se v naprosté většině bez podstatných změn v celém tzv. zemědělském

pravěku, náležejí přesleny (Hrala 1973, 76). Můžeme mezi nimi definovat řadu typů (srov. např. Fröhlich 1978, 19), všechny jsou však chronologicky průběžné. Podle J. Bouzka, D. Koučekého a V. Kruty (1991, 146) sloužily jemné přesleny k předení jemné přize, zatímco hrubší byly používány na přízi pro zhotovování pytloviny či svrchního oděvu. Vedle jejich role v textilní výrobě však mohly tyto předměty sloužit i jako setrvačníky při dalších činnostech, jako např. při rozdělování ohně, což ostatně naznačují i provedené experimenty (Mareš – Waldhauser 2003).

Z jihočeských lokalit epochy popelnicových polí pochází zatím jen devět přeslenů – toto velmi malé množství naznačuje, že podstatná část přeslenů byla vyráběna z jiných materiálů, především asi organických (kost, parohovina, dřevo), které se v převážně kyselém jihočeském půdním prostředí nedochovaly. Také v jiných oblastech knovízské kultury je doloženo jen celkem malé množství přeslenů – např. z velkého sídliště v Březně pochází pouze jediný (Pleinerová – Hrala 1988, 131, tab. XXIII:8). Mezi uvedenými jihočeskými přesleny můžeme odlišit čtyři základní typy: diskovitý, kónický, dvojkónický a kuželovitý. Blíže neurčený zůstává přeslen z Žichovce I, který nebyl v této práci analyzován. Další přesleny jsou sice uváděny z několika dalších souborů (např. v několika exemplářích z Chřešťovic I nebo z Chvalšín I), vzhledem ke sběrovému charakteru těchto nálezů a k polykulturnímu osídlení zmíněných lokalit je však do epochy popelnicových polí nelze bezpečně datovat.

Jediným přeslenem **diskovitého** tvaru z jižních Čech je exemplář z Chřešťovic I (tab. 82:2), jeho datace však vzhledem k polykulturnímu osídlení lokality není zcela jistá. Předmět byl záměrně vyroben, nejedná se tedy o jinde poměrně častý přeslen sekundárně vyrobený ze střepu. Oproti jiným jihočeským přeslenům má chřešťovický nálezy velmi malý středový otvor.

Drobný přeslen z Drhovic I, který náleží ke **kónickým** (též bočníkovitým) tvarům, vyniká svým prohlubovaným okrajem, takže při pohledu shora vytváří dojem nepravidelné hvězdice (tab. 54:20). Podobnou výzdobu má dvojkónický přeslen v podobě ozubeného kolečka z pohřebiště štitarské kultury ze Staňkovic (Koučeký – Bouzek 1967, 49 – obr. 8B:8).

Čtyři jihočeské přesleny mladší doby bronzové můžeme označit jako **dvojkónické**. Nezdobené exempláře stupně BD pocházejí z Babice I (Parkman 2003, obr. 35:12) a ve větším provedení z hrobu 2 v Putimě I (Chvojka 2001a, Taf. 37:13). Velmi podobný je také patrně o něco mladší dvojkónický přeslen ze Strakonice V (Chvojka 2001a, Taf. 59:4). Do pozdní doby bronzové pak náleží oboustranně jemně zdobený přeslen z hradiště ve Voltýřově I (tab. 42:14).

Poslední dva jihočeské přesleny sledované epochy lze klasifikovat jako **kuželovité**. Masivní exemplář tohoto typu pochází z Modlešovic I (Chvojka 2001a, Taf. 16:4), subtilnější pak z objektu 10/94 v Radčicích I (tab. 27:3), který má na rozdíl od modlešovického přeslenu vertikálnější stavbu a jeho otvor není v dolní části kónicky rozšířen. Analogické kuželovité přesleny lze uvést např. z Velemyšlevisi (Koučeký 1987, 61 – obr. 15:9), z Okrouhlého hradiště (Šaldová 1981b, Abb. 28:5–6) nebo z Brna-Obřan (Adámek 1961, tab. XCII).

Podle podaného přehledu je zřejmé, že se přesleny vyskytují v jižních Čechách v celém průběhu epochy popelnicových polí. Většina z nich pochází z rovinných sídlišť, doloženy jsou však také v plochých (Putim I) i mohylových hrobech (Drhovice I) a rovněž na výšinných lokalitách (Chřešťovice I, Voltýřov I).

4.2.2 Kolečka

Poměrně častým nálezem na jihočeských sídlišťích mladší i pozdní doby bronzové jsou prostá keramická kolečka, která mohou být dvojího druhu: buďto jsou primárně vyrobená do této podoby, a nebo jsou sekundárně vybroušená ze střepů nádob. Kolečka jsou většinou považována za jakési pravěké hrnčířské čepele na vyhlazování povrchu nádob (Vencl 1980, 528–529), přičemž této interpretaci by nasvědčovalo časté zabrušování okrajových hran těchto koleček a někdy i jejich asymetrický profil (výsledek otírání z jedné strany?). Jindy se však považují za zbraň – náboj do praku, za polotovary přeslenů, za součást dětských nebo stolních (?) her apod. (srov. Bouzek – Koučeký 1980, 375, 377, 385; Šaldová 1981b, 77; Pleinerová – Hrala 1988, 132; Hrala – Šumberová – Vávra 2000, 210–211).

Většina jihočeských koleček z epochy popelnicových polí byla sekundárně vybroušena ze střepů nádob. Jejich největší počet – celkem čtyři exempláře – obsahoval objekt 10/94 na sídlišti v Radčicích I (tab. 27:4; Michálek – Chvojka 2000, obr. 13:11, 14:11, 15:14, 16:6). Do stejného časového horizontu HA2/B1 náleží také celé kolečko ze sídliště v Písku II (Chvojka 2001a, Taf. 30:2). Z pozdní doby bronzové můžeme uvést příklady koleček z Křtetic I (tab. 8:27), Čížové I (Fröhlich – Chvojka – Jirík 2004a, obr. 16:12), Voltýřova I (tab. 42:15) či Rataj III (tab. 66:5). Snad do pozdní doby bronzové náležejí také blíže nespecifikované kotoučky ze střepů, uváděné ze Zvíkovského Podhradí I (Justová 1968, 317), které však nebyly autorovi k dispozici. Kolečko z Rovné IV (Chvojka 2001a, Taf. 44:4) nelze vzhledem ke ztrátě doprovodných nálezů blíže datovat. V diplomové práci autora uváděné kolečko z Chřešťovic I (Chvojka 2001a, 38) je ve skutečnosti výše zmíněný přeslen s malým otvorem uprostřed (srov. Böhm 1937, 177 – obr. 92:2).

Za záměrně vyrobená kolečka můžeme považovat pečlivě modelované exempláře s pravidelně zbroušenými nebo zesílenými hranami. Je zajímavé, že všechna tato primárně vyrobená kolečka náležejí v jižních Čechách do počátečního stupně mladší doby bronzové. Celé kolečko se zvýšenými okraji pochází ze sídliště v Rohozně II (Chvojka 2001a, Taf. 43:5). Zlomek kolečka s pravidelně zbroušenými hranami byl nalezen na sídlišti stupně BD v Bechyni II (tab. 51:19), stejně starý je i analogický fragment tenkostěnného exempláře z Dobevi II (Chvojka 2001a, Taf. 7:7). Zlomek kolečka pochází také z hradiště přechodné fáze BC2/D v Hradišti I (Chvojka 2001a, Taf. 12:3).

Další keramická kolečka pocházejí ze sběrových souborů, přičemž jejich zařazení do mladší nebo pozdní doby bronzové je vzhledem k polykulturnímu osídlení těchto lokalit sporné. Příkladem je kolečko z lesní školky z okolí mohylníku ve Chvaleticích I, nalezené při povrchovém sběru v roce 1966. Blíže nedatovatelné kolečko pochází také ze sídliště v Bavorově I. Zmínit můžeme i nedávno nalezené kamenné kolečko z Radčic I (tab. 67:5), které je tvarově totožné s keramickými exempláři a rovněž i jeho funkce mohla být obdobná.

Všechny jihočeské nálezy keramických koleček pocházejí ze sídlištního prostředí, pouze zmíněné kolečko z Chvaletic bylo nalezeno v okolí mohylníku, avšak v místě předpokládaného sídliště. Jejich funkce tak tkví spíše v ryze užitkové rovině, vzhledem k jejich absenci v hrobových nálezech nelze předpokládat bližší osobní vztah tehdejších lidí k těmto kolečkům.

4.2.3 Kruhy

Mezi poměrně vzácné nálezy epochy popelnicových polí náležejí keramické kruhy. Jedná se o ploché kotouče o průměru okolo 10 cm, pro něž je typický provrtaný otvor různé velikosti, umístěný většinou uprostřed kruhu, někdy však i excentricky. Datovány jsou obvykle do vyspělejších a pozdních fází knovízské kultury (Hrala 1973, 76; Pleinerová – Hrala 1988, 131), i když se vyskytly již ve střední době bronzové (Prosmky: Hrala 1978, 54 – obr. 7:9). Interpretace jejich původní funkce zůstává dodnes sporná. V literatuře se většinou objevuje názor o jejich účelu jako závaží k rybářským sítím nebo jako podložky pod nádoby s malým průměrem dna (Friedrich 1956, 34), obě tyto teorie jsou však celkem snadno zpochybnitelné (srov. Bouzek – Koutecký – Neustupný 1966, 100). Existují i jiné výklady jejich funkce: závaží k tkalcovskému stavu (Adámek 1961, 127; Schierer 1987, 44–65; Schmotz 1988, 105; Moosleitner 1993, 14), závaží vah v pravém slova smyslu (Šolle 1977, 344) nebo kultovní předmět (Šaldová 1965b, 89). Skutečný význam těchto předmětů však dodnes zůstává skrytý, za snad nejpravděpodobnější můžeme přijmout jejich interpretaci jako určité formy závaží (srov. Jiráň ed. 2008, 185).

V jižních Čechách bylo dosud nalezeno jen několik těchto kruhů, ve všech případech v sídlištním prostředí. Všechny náleží k variantě se souměrným velkým středovým otvorem, kotouče s otvorem excentricky situovaným zatím nebyly v našem regionu doloženy. Ve shodě s výše uvedeným chronologickým zařazením náležejí také všechny jihočeské kruhy do vyspělých fází této epochy. Jeden celý kruh a dva menší zlomky pocházejí ze sídliště horizontu HA2/B1 z Písku II (Fröhlich 1997a, 123; Chvojka 2001a, Taf. 32:6–8), do stejného období je datován i nejnovější nálež tří zlomků kruhů ze zatím nepublikovaného sídliště v Břežnici I. Všechny další jihočeské kruhy náležejí až do pozdní doby bronzové. Z hradiště ve Voltýřově I pochází zlomek jednoho kruhu a pak unikátní nedodělaný exemplář – polotovár kruhu vybroušený ze dna nádoby (tab. 42:12–13; srov. Smejtek 1984, 163–164, obr. 23:1–2). Další zlomek kruhu je znám ze sídliště Milenovice III (tab. 12:4), zhruba z poloviny zachovaný fragment pak byl nalezen v pozdně bronzovém objektu 6 na sídlišti v Čížové I (Fröhlich – Chvojka – Jiřík 2004a, obr. 16:19).

Podobně jako výše pojednaná kolečka pocházejí i všechny jihočeské kruhy ze sídlištního prostředí, které rovněž naznačuje spíše praktické využití těchto předmětů, snad ve funkci závaží, jak již bylo uvedeno.

4.2.4. Kruhové desky

Z objektu 1 na sídlišti Čížová I pochází zlomek ploché (kruhové ?) desky zdobené na jedné straně důlky, které se snad koncentricky stáčíjí kolem středu (Fröhlich – Chvojka – Jiřík 2004a, obr. 10:9). Přestože se jedná o poměrně malé torzo, můžeme v tomto případě uvažovat snad o ploché kruhové desce, která mohla sloužit jako poklička, podložka apod. V jižních Čechách máme k dispozici zatím jen dvě analogie datované do doby popelnicových polí: nezdobený fragment ploché kruhové desky z hradiště ve Voltýřově (tab. 42:15; srov. Smejtek 1984, 164, obr. 23:4) a podobný exemplář z rovinného sídliště ve Strakoncích III (tab. 38:9; srov. Michálek 2002, 58, obr.

11:17). Oba uvedené nálezy jsou datovány až do mladšího období stupně HB, zatímco čížovský exemplář náleží ještě do přechodného horizontu HA2/B1. Více dokladů plochých hliněných desek pochází pak až z následující doby halštatské (např. Michálek – Lutovský 2000, 149–150, obr. 40), na druhou stranu známe i doklad ze střední doby bronzové, který představuje zlomek poměrně masivní desky ze sídliště v Radčicích (Chvojka – Michálek 2003, 127, obr. 18:27). Také v západních Čechách se uvedené předměty vyskytují od střední doby bronzové a doloženy jsou i v epoše popelnicových polí. Jeden zlomek z pozdní doby bronzové z Radné má na povrchu podobnou výzdobu jako čížovský exemplář, provedenou však otisky nehtů (Šaldová 1981b, 77–78, Abb. 8:24). Řada dokladů plochých hliněných desek pochází zejména z prostředí slezskoplatěnické kultury (např. Motyková 1973, 246, obr. 18:9; Vokolek 1999, 30–31; týž 2002, 127–128). Na několika zlomcích z pohřebišť této kultury v Ostroměři a ve Skalici datovaných do stupně HB je dokonce analogická výzdoba k čížovskému exempláři v podobě jemných důlků (Vokolek 1999, Tab. 1:2, 43:4, 54:1a; týž 2002, Taf. 12:15, 48:1–2, 93:4,7, 129:2, 135:6), podobně jako na desce z Velkých Žernosek (Bouzek – Koutecký 2000, Pl. 194A:77).

4.2.5 Kultovní předměty

Klasifikace jakéhokoliv pravěkého předmětu jako „kultovního“ bývá obvykle problematická, odvislá většinou od subjektivního posouzení konkrétního autora. Vzhledem ke skutečnosti, že v pravěku nebylo většinou „profánní“ a „sakrační“ od sebe striktně odlišeno (k této terminologii srov. Podolinská 2004; Podborský 2006, 8–9, 49), lze jen s obtížemi rozpoznat artefakty určené právě k „sakračním“ účelům, aniž by měly zároveň i nějakou další „profánní“ funkci. Mnohé pravěké předměty, jejichž původní účel je pro nás dnes neznámý, bývají proto často označeny za „kultovní“, aniž by se provedl jejich podrobnější kritický rozbor.

Přesto existují určité artefakty, jejichž souvislost s jakýmsi ritualizovanými pravěkými obřady je všeobecně přijímána. Jedním z nich jsou i **hliněné podstavce**, označované většinou jako „měsíčkovitě idoly“ (německy „Mondidol“ nebo „Feuerbock“). Jedná se o ploché deskovité předměty jehlancovitého průřezu, postavené ve vertikální poloze zpravidla na okrouhlé desce. V klasické podobě s vytaženými „rohy“ jsou známé z bylanské kultury i ze sousedních skupin starší doby železné (srov. např. Filip 1936–1937, 28 – obr. 11), jejich přímí předchůdci jsou však doloženi již v mladší a zejména v pozdní době bronzové (Hrala 1973, 76). Tyto „idoly“ epochy popelnicových polí však jednak nemají tak výrazně vytažené okraje („rohy“) a jednak nejsou spojeny s podložkou. Jediným reprezentantem tohoto typu předmětu v jižních Čechách je zlomek ze sídliště ve Strakoncích III, datovaný do závěru pozdní doby bronzové (tab. 37:5; srov. Michálek 2002, 63–64). Předmět je vymodelován z hrubé hlíny, pouze jedna plocha je hladká a zdobená žlábkovanou výzdobou. To by snad mohlo nasvědčovat funkci jakéhosi „oltáříku“ (srov. Bouzek 1963, 105; Šaldová 1981a, 135–136) situovaného tak, že se k němu přistupovalo pouze z této jediné upravené strany. Zde se ovšem pohybujeme pouze v hypotetické rovině. Ani analogické nálezy z dalších českých oblastí nám k interpretaci strakonického předmětu příliš nepomohou. V západních Čechách je uváděno několik nálezů tohoto typu,

pocházejících většinou ze sídlišť stupně HB, případně i závěru stupně HA: Tupadly (*Jilková 1960*, obr. 10), Tajanov (*Čujánová – Jilková 1968*), Radčice u Plzně (*Šaldová 1965b*, 91 – obr. 12:8; *táž 1981a*, obr. 13:29), Přeštice (*Čedíková 2008*, 60, obr. 10:13) nebo výšinné sídliště u Radobyčic (*Šaldová 1981b*, Abb. 2:12). Drobnější stavbu měly dva ve zlomcích dochované exempláře z hrobu v Nynicích a z Okrouhlého Hradiště (*Šaldová 1965b*, 91 – obr. 12:4–5). Ve středních Čechách můžeme zmínit nález jednoho celého a dvou zlomků „měsícovitých podstavců“ z kultovního objektu stupně HB v Lážovicích (*Maličský 1959*, 162–163) nebo několik zlomků z Brozánků (*Matiegka 1896–1897*, 569). Do pozdní doby bronzové náleží také fragment analogického předmětu z Radonic v severozápadních Čechách (*Bouzek – Koutecký – Neustupný 1966*, Pl. X:19). Také na Moravě známe obdobné předměty z lokalit pozdní doby bronzové, jako např. z Hradiska u Obřan (*Adámek 1961*, 145, tab. XX:4, LI:1,3; *Podborský 1994*, 209, obr. 5:11) nebo z několika rovinných sídlišť podolské kultury (*Podborský 1970a*, 86–87). V této souvislosti je zajímavé, že většina těchto tzv. idolů pochází ze sídlišť a nikoliv z hrobů, jak je pak běžné v kulturách starší doby železné. Dávají tím možnost i jejich „praktického“ výkladu, jako např. součásti krbu – podstavce pod rožeň („Feuerbock“; srov. *Šaldová 1965b*, 87–88). Strakonický nález je však k celkové terénní situaci (nalezen uvnitř patrně kruhového areálu vymezeného žlabem spolu se shlukem celých nádob) možné pokládat spíše za doklad jakéhosi obřadního předmětu.

Z jižních Čech je mimo uvedený strakonický „idol“ zmiňován též blíže nepopsaný mazanícový „oltář“ s mnohonásobnými vápenatými nátery, který byl nalezen spolu s celými nádobkami a shluky zvířecích (?) kůstek v úzké oválné jámě v Bernarticích I. Kromě letmé zmínky (*Beneš – Břicháček BZO 1975*, 11) však tento nález nebyl zatím podrobněji publikován, k jeho podobě se tak v tuto chvíli nelze blíže vyjádřit.

Posledním představitelům nádob s evidentně neprofánní funkcí je v poslední době nalezená **zoomorfní nádobka** ze sídliště v Březnici I (*Beneš – Chvojka 2008*, obr. 26). *J. Hrala (1973, 74–75)* označil sice analogické středočeské exempláře jako sací nádoby, březnická nádobka však nemá sací otvory. Podle V. Podborského jsou tyto tvary stylizovanými zoomorfními nádobami (*Podborský 1982*, 14, obr. 10). Podobné nádoby k nálezům z Březnice jsou známé ze středních Čech (Praha-Bubeneč, Lety; *Hrala 1973*, tab. VIII:3, XIX:8), z jižní Moravy (Rajhrad; *Podborský 1982*, obr. 10:1) a především z oblastí lužické kultury (*Hralová-Adamczyková 1959*), svůj původ by však stylizované „citrónovité“ tvary měly mít v jihozápadní části střední Evropy (*Hrala 1973*, 75; *Podborský 1982*, 31). Nález z Březnice bude po ukončení celého výzkumu na lokalitě detailně publikován na jiném místě.

4.2.6 Další drobné hliněné artefakty

V jižních Čechách bylo vedle již uvedených předmětů nalezeno i několik dalších artefaktů z pálené hlíny, které se řadí k výjimečným a jejichž původní účel je zpravidla nejasný. Patří mezi ně zlomek snad **plastiky** – válečku s odlomenými oběma konci, který pochází ze sběrového souboru z Nového Dvora V (*tab. 36:5*). Jeho datace ani původní tvar však nejsou jisté, stejně jako u analogického nálezů ze středobronzového sídliště u Radčic, o němž je uvažováno jako o držadlu lžičky nebo

podobného předmětu (srov. *Chvojka – Michálek 2003*, 126, obr. 18:20). V nedávné době objevené torzo drobné hliněné zvířecí plastiky z Březnice I bude publikováno na jiném místě.

Na hradišti ve Chřešřovicích I byl nalezen drobný hliněný předmět se dvěma protilehlými otvory (*tab. 82:1*), který se nápadně podobá běžným bronzovým kónickým **nášivkám**. Účel tohoto předmětu není jistý, snad můžeme uvažovat o funkci jakési ozdoby či nášivky, podobně jako u uvedených bronzových předmětů. Spolehlivě však není vzhledem k polykulturnímu osídlení lokality ani časové zařazení předmětu. Podobné vyklenutí mají vzácně i některé přesleny (např. *Bouzek – Koutecký 2000*, Pl. 117C:3), vzhledem ke dvěma otvorům byl však účel chřešřovického předmětu jistě odlišný.

Ve třech případech je v našem regionu doložena hliněná **kulička**. Na sídlišti v Radčicích I měla podobu menšího kamene obaleného hlínou (*tab. 27:2*), ze sídliště ve Strakoncích II pochází kulička nepravidelného tvaru s několika důlky (*Chvojka 2001a*, Taf. 51:4). Zlomek malé kuličky byl nalezen i v objektu 5 na sídlišti v Čížově I (*Fröhlich – Chvojka – Jířík 2004a*, obr. 15:3), u něhož však nemůžeme zcela vyloučit, že mohl tvořit součást některé nádoby (plastický kulovitý výstupek?). Účel těchto předmětů, uváděných i z jiných regionů (např. *Adámek 1961*, tab. LII:3, LXXXVIII:1–5; *Koutecký – Bouzek 1967*, 67 – obr. 18A:10; *Motyková 1973*, 253 – obr. 13:4, 265 – obr. 19:10), je rovněž neznámý.

Dosti spornou kategorií hliněných předmětů jsou v jižních Čechách zlomky tzv. **tavicích kelímků**, které bývají extrémně masivní (o síle střepe až 20–25 mm). Podle V. Šaldové (*1981b*, 77) lze v těchto případech uvažovat o nádobkách pro zpracování bronzové suroviny. Podobné zlomky z méně kvalitní keramické hmoty však mohou pocházet i z nádob tvaru „pekáče“ (srov. *Spurný 1961*, 15 – obr. 4:6; *Kovářík 1979*, 485 – obr. 4:2, 488). Do této kategorie hliněných předmětů by mohlo náležet několik masivních zlomků z Pootaví, jejich klasifikace je ovšem dosti subjektivní. Příkladem tak mohou být exempláře z Modlešovic I či ze Smrkovic V (*Chvojka 2001a*, Taf. 18:28, 49:24), které ovšem mohou být i zlomky extrémně masivních hrncovitých nebo zásobnicovitých nádob. Jednoznačné doklady tavicích kelímků ani tzv. pekáčů v jižních Čechách zatím nejsou, zmínit však můžeme jeden neobvyklý nález z Milenovic I, který svou velikostí ani plochým průřezem neodpovídá jinak běžným hliněným závažím (*Fröhlich – Chvojka 2001*, obr. 15:2). Snad můžeme právě v této souvislosti uvažovat o zlomku jakési pražnice – pekáče, vyloučit ovšem nelze ani jiné vysvětlení.

4.2.7 Závaží

Charakteristickým užitkovým tvarem, doloženým téměř bezvýhradně v sídlištním prostředí, jsou hliněná závaží, která se v této době vyskytují nejčastěji ve dvou typech: kuželovitěm se čtvercovou či obdélnou podstavou a Jehlancovitěm s oválnou základnou. Mnoho drobných zlomků nacházených na sídlištních častech často ve velkém množství však nelze blíže klasifikovat a u amorfních hliněných hrudek navíc mnohdy není možné ani odlišit, pocházejí-li ze závaží a nebo z mazanice. Přesto můžeme uvést z jižních Čech řadu příkladů hliněných závaží. Všechna mají zhruba ve dvou třetinách výšky proražený otvor a mnohá jsou na horní ploše (výjimečně i na boku) zdobená hrubými důlky, rýhami nebo žlábkami. Otisky konkrétních předmětů (viz

Moucha 2002) nebyly zatím na jihočeských závažích doloženy. V otázce jejich funkce není dodnes jednotný názor. Většinou jsou považována za závaží k vertikálnímu tkalcovskému stavu (naposledy *Moucha 2002*, 132; rekonstrukci viz *Buchvaldek a kol. 1985*, 154; *Dobiat 1990*, 83 – Abb. 5), někdy jsou však interpretována i jako podstavce k rožňům (např. *Adámek 1961*, 114; *Hrala 1973*, 75). Často jsou jim přisuzovány obě funkce – exempláře s protaženou horní částí otvoru by pak sloužily jako závaží, zatímco kusy s vydrženou spodní částí otvoru jako rožně (*Pleinerová – Hrala 1988*, 124). S ojedinělým výkladem přišel *F. Dvořák (1939, 127)*, který o nich uvažoval jako o závažích k rybářským sítím, tento výklad byl ovšem ostatními autory vešmě jednoznačně odmítnut.

Velkou převahu mají v jižních Čechách závaží **jehlancovitého** tvaru. Jejich největší a nejznámější soubor pochází ze sídliště v Písku I, odkud je uváděno celkem asi 26 exemplářů (*Dubský 1949*, 173), dodnes je jich však dochováno jen 22 (*Chvojka 2001a*, Taf. 25–28). Všechna mají čtvercový až mírně obdélný průřez a otvor v horní třetině těla, pouze jeden (dnes neidentifikovaný) exemplář měl být podle *Dubského* údaje bez otvoru. Většina jich je na horní ploše zdobena – v sedmi případech je doloženo hrubé rýhování (někdy do kříže, jindy v podobě souběžných rýh), ve čtyřech žlábků (ojedinělé nebo též v podobě kříže) a šestkrát hrubé důlky (v počtu 1–5). V tomto směru je výjimečné jedno závaží z objektu 3, které vedle pěti důlků na horní ploše má po třech důlcích i na obou bočních stěnách (*Chvojka 2001a*, Taf. 28:5). Význam této výzdoby na jinak zcela užitkových předmětech zůstává nejistý: snad se jednalo jen o pouhé ornamenty bez hlubšího významu nebo o specifickou úpravu povrchu (srov. *Bouzek – Koutecký – Neustupný 1966*, 98), snad tyto znaky mohly mít určitou praktickou (např. značka výrobce ?) i symbolickou funkci. Podle *V. Mouchy* je však výzdoba těchto užitkových artefaktů projevem pouhé radostné hravosti tehdejších výrobců (*Moucha 2002*, 135).

Jiné velké sklady těchto závaží byly v nedávné době zjištěny ve výplních několika žlabů na sídlišti v Březnici I (*obr. 29; Beneš – Chvojka 2008*, obr. 29). Soubor zatím nebyl zpracován, předběžně však můžeme uvést, že v těchto žlabech byla zachycena výrazná kumulace celých jehlancovitých závaží a pak velké množství menších fragmentů z dalších exemplářů. Celkový počet závaží nelze zatím, před ukončením konzervačních prací, jednoznačně stanovit, počet prozatím celých nebo rekonstruovaných jedinců se však pohybuje v řádu několika desítek. Rovněž zde byla některá závaží zdobena důlky či žlábků, na horní ploše jednoho závaží je dokonce větší množství otisků lidských prstů s nehty.

Z dalších jihočeských lokalit známe spíše jen ojedinělé celé kusy, doprovázené ovšem většinou množstvím drobnějších zlomků. Například z objektu 10/94 v Radčicích I pochází sice 23 zlomků závaží, avšak jen jediný fragment lze lépe klasifikovat (*Michálek – Chvojka 2000*, obr. 23:7). Celé jehlancovitě závaží však pochází z jiného objektu radčického sídliště (*Chvojka – Michálek 2004a*, obr. 18:8). Nápadné je excentrické situování jeho otvoru, což má analogii např. na torzu z objektu 4 z Čížové I (*Fröhlich – Chvojka – Jiřík 2004a*, obr. 14:13). Téměř celé nezdobené závaží bylo nalezeno i na hradišti v Chřešřovicích I (*tab. 83:15*), vzhledem k polykulturnímu osídlení této lokality jej však lze datovat jen s určitými výhradami. Z několika jihočeských sídlišť pocházejí i zdobená závaží, jako např. z Babice

I se žlábkovanou výzdobou v podobě šesticípé hvězdy na horní ploše a na všech stranách pod ní s motivem tří souběžných žlábků (*Parkman 2003*, obr. 33:11). Dvě celá závaží, z nichž jedno je zdobené na horní ploše důlkem, byla nalezena na sídlišti v Písku II (*Chvojka 2001a*, Taf. 32:9–10). Dva důlky na horní ploše nese zlomek jehlancovitě závaží z Protivína II (*tab. 23:1*). Výraznější nezdobené fragmenty známe např. z několika milenovických lokalit (*Fröhlich – Chvojka 2001*, obr. 37:4, 44:1–2), ze sídlišť v Protivíně VIII (*tab. 24:6*), v Řepici I nebo v Sedlíkovicích II (*Chvojka 2001a*, Taf. 45:26–27).

V Dobevi I je doloženo závaží nezvykle plochého tvaru, které mělo otvor na úzké straně (*Chvojka 2001a*, Taf. 6:2). Tento příklad vyvrací možnost funkce těchto předmětů jako podstavců k rožni (alespoň v tomto případě), neboť takto úzké závaží nebylo schopné samo stát, natož pak plnit funkci podstavce. Analogické tvary pocházejí z Prahy-Hloubětína, kde jsou však datovány až do halštatského období (*Soudský 1955*, 187 – obr. 101).

Zajímavým příkladem funkčního upotřebení mohou být souvislé rýhy v horní části otvoru na jinak amorfním zlomku z Milenovic I (*Fröhlich – Chvojka 2001*, obr. 25:17), jejich bližší interpretace však zůstává nejistá. Některá závaží z jiných českých lokalit mívají horní část otvoru vydrženou od taženého vlákna nebo provlečeného prutu, což bývá považováno za doklad jejich funkce závěsných tkalcovských závaží (*Pleinerová – Hrala 1988*, 123; *Moucha 2002*, 132).

Druhým a daleko vzácnějším typem hliněných závaží na jihočeských sídlištích doby popelnicových polí jsou závaží **kuželovitá**. Dva téměř celé exempláře známe z objektu 1 v Milenovicích III (*Fröhlich – Chvojka 2001*, obr. 34:8–9), větší fragment byl nalezen na sídlišti v Křtěticích I (*tab. 6:21*) a menší zlomek pak pochází z výšinného sídliště Milenovice I (*Fröhlich – Chvojka 2001*, obr. 15:1). Dvě kuželovitě závaží, z nichž jedno je zdobené rytou výzdobou, byla nalezena i na plochem pohřebišti v Malých Nepodřicích (*Chvojka 2001a*, Taf. 15:4–5). Toto dosti neobvyklé nálezové prostředí máme v jižních Čechách doloženo ještě v minimálně jednom případě, konkrétně v Zátaví I, kde byla v jednom hrobu nalezena rovněž dvě závaží, v tomto případě však jehlancovitě tvaru (*Chvojka 2001a*, Taf. 67:2–3). Pohřby s tkalcovskou výbavou jsou obecně velmi vzácné, přesto je v době bronzové známo několik příkladů ze střední i východní Evropy (např. *Bátora 2006*, 111–115).

4.2.8 Mazanice

Pro sídlištní prostředí je vedle hliněných závaží příznačná také mazanice, která většinou představuje výmaz nebo omaz stěn domů, v některých případech také zbytky hliněných konstrukcí různých objektů (např. pícek, krbů, vnitřního zařízení obydlí apod.). Téměř z každého zkoumaného mladobronzového či pozdně bronzového sídliště regionu pochází alespoň několik kousků mazanice, kterou lze však většinou obtížně odlišit od výše uvedených hliněných závaží, případně od již rovněž zmíněných zlomků tzv. pekáčů.

Statistický rozbor výskytu mazanice byl proveden na rovině sídlišti v Čížové I (srov. *Fröhlich – Chvojka – Jiřík 2004a*, 153). V celkem šesti objektech stupňů HA2 a HB bylo nalezeno dohromady 524 kousků mazanice, ovšem v naprosté většině amorfních zlomků malé velikosti bez jakékoliv vypovídací

Mazanice	Obj. 1	Obj. 2	Obj. 3	Obj. 4	Obj. 5	Obj. 6	Σ
Celkem kusů	73	275	19	32	22	103	524
Otisk po kůlu	1	6	1	–	–	–	8
Otisk prutu	1	3	–	–	3	2	9
Hladká plocha bez nátěru	2	–	–	–	–	–	2
Hladká plocha se stopami nátěru	–	–	2	7	8	4	21

Tab. 19. Statistický přehled tvarově významnějších fragmentů mazanice z objektů sídliště v Čížově I.

schopnosti. Pouze v několika případech se podařilo doložit zlomky mazanice s otisky po kůlech (velikosti cca 3–30 cm) nebo prutech (velikosti cca 1–3 cm) a pak několik kousků s původní hladkou plochou, zpravidla opatřenou zbytky bílého vápenatého (?) nátěru. Přesné počty těchto exemplářů shrnuje *tabulka 19*. Všechny určitelné zlomky mazanice tak můžeme považovat za pozůstatky výmazu stěn objektů, v čížovském souboru nebyl jednoznačně doložen žádný fragment z jiné konstrukce (např. pece, krbu aj.).

Z jiných výraznějších jihočeských nálezů této epochy můžeme zmínit několik zlomků mazanice s otisky velkých kůlů i drobných prutů ze sídliště v Dobevi II (*Chvojka 2001a*, Taf. 8:10–11). Větší pevně vypálený zlomek mazanice s hladkou plochou byl nalezen na sídlišti v Křtěticích I (*tab. 6:25*). V Písku I byla na dně objektu 3 se skladem závaží zjištěna mazaniceová deska síly až 5 cm, pokrývající celé dno (*Dubský 1949*, 173; srov. *Chvojka 2001a*, 107 – Abb. 24). Zajímavý kus vypálené hlíny snad s otisky lidských prstů (?), jehož klasifikace jako mazanice je však sporná, byl zjištěn na sídlišti v Putimi VIII (*Chvojka 2001a*, Taf. 37:6). Velmi netypický je doklad mazanice v plochém žárovém hrobě. Z pootavského mikroregionu lze uvést příklad z hrobu VI v Rohozné I (*Chvojka 2001a*, Taf. 41:13), na kterém jsou patrné dva důlky, snad také otisky prstů (?). Ani v tomto případě se však nemusí jednat o mazanici, ale o kousek vypálené hlíny jiného původního účelu. Podle *M. Slabiny (1993, 23)* mají tyto prohnětené a vypálené hroudy hlíny souvislost s hrnčířstvím – mohlo se jednat o zkušební výpaly. Tomu nasvědčují i nálezy z jiných oblastí, jako např. několik hliněných koulí, z nichž některé mají na sobě i otisky prstů, ze sídliště v bavorském Künzingu (*Schmoltz 1988*, 105, Abb. 5:7). Tyto nálezy jsou, stejně jako nedávno publikovaný soubor hliněných koulí z Hostivice u Prahy (*Pleinerová 2003*), považovány za přímý doklad hrnčířské produkce. Její situování v hrobě v Rohozné je sice výjimečné, ale nikoliv bez analogií: mazanice jako součást hrobové výbavy byla zjištěna např. i v hrobě VI v Praze-Holešovicích (*Hrala 1973*, 33). Mimořádným nálezem je pak doklad mazaniceového „oltáře“ s mnohonásobnými bílými nátěry ze žlabu snad kultovní funkce z Bernartic I (*Beneš – Břicháček BZO 1975*, 11), který však zatím nebyl podrobněji zpracován.

4.3 Bronzové a měděné předměty

K hlavním kulturně-chronologickým indikátorům celé epochy tzv. staršího metalika náleží bezesporu bronzové či měděné artefakty. Z jižních Čech sice nepochází tak rozsáhlé kolekce jako z některých jiných regionů, přesto i zde představují bronzové nálezy stěžejní datovací pomůcku i prostředek k identifikaci

dálkových kontaktů či kulturních vztahů. Nepřekvapí proto, že jim byla již věnována velká pozornost. Hlavní zásluhu na poznání, klasifikaci a zhodnocení většiny bronzových předmětů mladší a pozdní doby bronzové z našeho regionu měla Olga Kytlicová, jejíž práce zůstávají dodnes základem veškerého dalšího bádání v této oblasti (zejména *Kytlicová 1955; táž 1963; táž 1964; táž 1981; táž 2007; Beneš – Kytlicová 1991*). Spíše okrajově se několik jihočeských bronzových artefaktů dostalo i do edice „Prähistorische Bronzefunde“ – vedle nejnovější stěžejní monografie *O. Kytlicové (2007)* můžeme uvést svazky o českých břitvách (*Jockenhövel 1971*), o mečích s jazykovitou rukojetí (*Novák 1975*) a nožích (*Jiráň 2002*). Také několik dalších samostatných prací bylo věnováno souhrnně určitému typu artefaktu v rámci celých Čech, jihočeské nálezy nevyjímaje, jako např. vázičkovité jehlice (*Adamczyková 1953*), jehlice ervnického typu (*Bouzek 1962b*), dlátka (*Kytlicová 1961*), sekerky s lišovitým schůdkem (*Kytlicová 1959*), kovotepecká nářadí (*Hralová – Hrala 1971*) nebo kadluby (*Blažek – Ernée – Smejtek 1998*).

Následující přehled tak přináší shrnutí dosavadních, namnoze roztržitých poznatků k bronzové či měděné industrii celého regionu, která je rozdělena do pěti základních kategorií (šperky, nástroje, zbraně, ostatní bronzové předměty a slitky) a v jejich rámci do mnoha druhů, typů a variant.

4.3.1 Šperky a ozdoby

4.3.1.1 Jehlice

Jehlice patří v jižních Čechách vůbec k nejčastějším bronzovým artefaktům, doloženým zde oproti jiným bronzům na všech typech lokalit. Většina jehlic je přitom celkem spolehlivým chronologickým vodítkem, umožňujícím zařazení konkrétního souboru zpravidla alespoň do některého z Reineckových stupňů. V jižních Čechách je doložena většina mladobronzových typů a také několik jehlic stupně HB.

Dvojdílné jehlice s velkou terčovitou hlavici

Výrazným tvarem mladé mohylové kultury jsou dvojdílné terčovité jehlice, které však přežívají do počáteční fáze mladší doby bronzové. Zatímco ve stupni BC vykazují většinou krásně zdobené ploché hlavice o průměru cca 4–6 cm, mladobronzové exempláře mají hlavice větších rozměrů (o průměru zhruba 8–15 cm) a především středový vytažený trn (*Böhm 1936; Kytlicová 1963*, 99–102; *táž 1964*, 528; *táž 1975*, Abb. 4:6–7; *táž 2007*, 18–20). V jižních Čechách se vyskytují obě varianty těchto jehlic: ke starším můžeme počítat např. středobronzovou jehlici z jedné mohyly v Řepči (*Piř 1900*, tab. XII:19), ojediněle nalezenou jehlici ze Semic (*Jiřík – Tisucká 2006*, 47, obr. 2:4)

nebo nedávno objevený fragment ze Zvěrkovic (*Machula 2005*, 118 – obr. 2). Tyto středobronzové tvary terčovitých jehlic se objevují ještě v depotech horizontu Plzeň-Jíkalka, jak dokládají jihočeské exempláře z Varvažova (*Kytlicová 2007*, Taf. 6B:1) a z Albrechtic nad Vltavou I, kde byly nalezeny dvě jehlice, z nichž jedna je považována za polotovar (*Kytlicová 2007*, Taf. 1B:1–2). Ve stejné době se však již objevují i mladobronzové varianty s trnem a okrajem hlavice vroubeným tepanými perličkami, jak dokládá poničený fragment z Hořic na Šumavě I (*Kytlicová 2007*, Taf. 1A:3), které by dle O. Kytlicové mohly ukazovat na import z lužické oblasti, avšak ovlivněné středodunajským prostředím (*Kytlicová 2007*, 20).

Jehlice s pečetičkovitou hlavici

Ze střední doby bronzové přežívá do počátečních fází epochy popelnicových polí další charakteristický tvar jehlic, které označujeme za pečetičkovité. Jejich přechod do počátku mladší doby bronzové, kdy se vyvíjejí do jehlic typu Weitendorf, zachytil již *J. Böhm (1937, 41 – obr. 18; srov. Kytlicová 1964, 548; táž 1975, Abb. 4:1–2; nejnověji Innerhofer 2000, 275 – Abb. 11; Kytlicová 2007, 13–14)*. Zejména v depotech horizontu Plzeň-Jíkalka jsou pečetičkovité jehlice poměrně časté, jak ukazují jejich různé varianty z Bošovic I, Hořic na Šumavě I, Malých Nepodřic I, Zbonína I, Zvíkovského Podhradí II nebo ze Zvíkovského Podhradí III (*Kytlicová 2007*, Taf. 1A:2, 3:1–3, 5B:5, 6C:3, 8A:10, 11B:1). Časté jsou rovněž v mohylových hrobech, v nichž však jsou zpravidla kladeny ještě do stupně BC. V závěru svého vývoje se mění dosud rytá výzdoba krčku pečetičkovitých jehlic na vývalkovitou, což předznamenává jejich další směr vývoje do zmíněných jehlic typu Weitendorf. Takovouto přechodnou formu můžeme vidět např. v exempláři z Opalic I (*tab. 87:16*), na několika jehlicích ze Sepekova I (*Píč 1900*, tab. XV–XVI; *Böhm 1937, 41 – obr. 18:4*) nebo v některých zmíněných tvarech z depotů horizontu Plzeň-Jíkalka (*Kytlicová 2007*, Taf. 3:3, 11:1). Nelze vyloučit, že mezi tyto jehlice náleží i torzo se slabě vyvinutými vývalky z mohyly 12/1897 z Řepče I (*tab. 72:4*).

Jehlice typu Weitendorf

Typickou jehlicí stupně BD, reprezentující v oblastech hornodunajských popelnicových polí tzv. horizont Riegsee, je jehlice typu Weitendorf (*Müller-Karpe 1959, 189 – Abb. 23:2; Torbrügge 1959a, Abb. 14:10; Kytlicová 1963, 102–104; Kytlicová – Vokolek – Bouzek 1964, 149; Kytlicová 2007, 15–16*), případně někdy označovaná jako typ Henfenfeld (*Innerhofer 2000, 188–193*). V jižních Čechách patří k nejčastějším typům mladobronzových jehlic, mezi nimiž můžeme odlišit dvě základní varianty: drobné jehličky s malou hřebíkovitou hlavičkou a pak větší exempláře s velkou terčíkovitou hlavičkou. Obě tyto varianty se však objevují souběžně vedle sebe bez nějakých chronologických rozdílů.

Většinu jihočeských weitendorfských jehlic můžeme označit za variantu s větší terčíkovitou hlavičkou. Jejím nejkrásnějším příkladem z našeho regionu je bezesporu jehlice ze Strachovic I s unikátní výzdobou krčku v podobě několika vývalků, z nichž jeden je zdoben třemi řadami šikmých rýžek a jiný rytou výzdobou v podobě mřížky (*tab. 86:1*), což má analogie až v Meklenbursku (*Kytlicová 1963, 104; táž 1967, 144; Konopa 1981, 31*) a v severovýchodním Německu (*Horst 1987, Abb.*

2:3), ale také v Porýní (*Kolling 1968, Taf. 33:1*) či na Moravě (*Salaš 1997a, Taf. 23:574*). V českém prostředí můžeme uvést pouze jednu ještě středobronzovou jehlici s pečetičkovitou hlavičkou z Hájku u Štáhlav, která má takovouto mřížkou zdoben krček (*Jilková – Rybová – Šaldová 1959, 96 – obr. 41:1*). Bohatou výzdobu krčku mají také obě stejné jehlice typu Weitendorf z mohyly 3 v Sepekově I (*tab. 73:1–2*), skládající se z pásu šikmo tordovaných vývalků lemovaných skupinami vodorovných vývalků. Uvedená výzdoba nemá v našem prostředí na tomto typu jehlic období, šikmé tordování na zesíleném krčku je však doloženo na několika typech jehlic ze středního Podunají, které jsou datovány na počátek mladší doby bronzové (*Říhovský 1979, 112–114, Taf. 32–33; Salaš 1997a, Taf. 23:580; Innerhofer 2000, Taf. 48*). Podobně jsou zdobeny i jehlice se združeným krčkem z Prahy-Libně a ze Svidné na Plzeňsku z přelomu střední a mladší doby bronzové (*Schránil 1928, tab. XXXIII:6; Beneš 1959, 15*). Analogickou výzdobu mají i některé exempláře ze severovýchodního Německa (*Horst 1987, Abb. 2:1,4–5*). K těmto mimořádně zdobeným jedincům náležela i jehlice z mohylníku v Drhovicích I, z níž se však dochoval jen krček s vývalkem, zdobeným stejně jako u strachovické jehlice třemi řadami šikmých rýžek (*tab. 54:5*). Jehlice weitendorfského typu s bohatou výzdobou známe i z jiných regionů, jako příklad můžeme uvést jehlici s rozšířeným svísele rýhovaným vývalkem z hromadného nálezu ve Strážích (*Richlý 1894, tab. XXII:5*) nebo podobně zdobené jehlice z několika lokalit v Bavorsku, jako např. z pohřebiště v Henfenfeld (*Hennig 1970, Taf. 58:25*), z mohyly v Dornach (*Koschik 1981, Taf. 36:18*) nebo z okolí Riedenburgu (*Torbrügge 1959b, Taf. 77:10*).

Mimo uvedených mimořádně zdobených jehlic je v jižních Čechách doloženo několik dalších exemplářů této větší varianty weitendorfských jehlic, které jsou na krčku zdobeny zpravidla několika svazky vývalků, z nichž některé bývají i zdobeny příčnými rýžkami. Pouze přepálená hlavice této varianty s obvodovou hranou zdobenou rýhami pochází z mohylníku v Drhovicích I (*tab. 53:23*), jiná podobná jehlice je bohužel dochována jen v nákrese (*tab. 54:3*). Analogické přepálené velké hlavice jako v Drhovicích pocházejí i z mohyly „Alfa 1923“ z Řepče I (*tab. 71:15–16*), v níž byla rovněž nalezena celá jehlice tohoto typu s příčnými rýžkami na obvodové hraně hlavice (*tab. 71:14*). Pěkná jehlice tohoto typu se dvěma skupinami vývalků a s jedním velkým solitérním uprostřed pochází z Podolí I/1 (*tab. 85:2*), čtyři skupiny vývalků, z nichž tři jsou zdobené svíslými rýžkami, má na svém krčku jehlice z Temelína II (*tab. 86:2*). Do skupiny velkých weitendorfských jehlic nepochybně náleží i zlomek z Litoradlic I s pěti skupinami vývalků, z nichž některé jsou zdobeny svíslými rýžkami (*tab. 85:1*).

Druhou variantou těchto jehlic jsou jedinci s menší hlavičkou, kterou můžeme označit jako hřebíkovitou. Oproti větším exemplářům nebývají tyto menší weitendorfské jehlice příliš zdobené, jejich výzdoba se zpravidla omezuje jen na jednu nebo několik skupin vývalků na krčku. Některé z nich dosahují značné délky, jak dokládá několik známých exemplářů z Drhovic I (*tab. 53:1–6*), stejně jako jehlice z Tálína I (*tab. 31:2*), dvě jehlice z Březnice III (*Beneš – Chvojka 2008, obr. 18*) nebo z neznámé lokality na Písecku (*tab. 36:1*). Jiné jsou naopak poměrně miniaturní, jak ukazují dvě dnes nezvěstné jehličky z Drhovic I (*tab. 54:4,6*) nebo celá dochovaná jehlice ze Zátaví IV (*Chvojka 2001a, Taf. 68:14*). Posledně zmíněnou zátavskou

jehlici zařadil *F. Innerhofer* (2000, 187, 407, Taf. 49:7) mezi tzv. typ Mehrstetten, který datuje do stupňů BC a BD. Jakýmsi derivátem těchto menších weitendorfských jehlic je exemplář z Pasek I, který má oproti předchozím běžným reprezentantům na krčku jen dva solitérní vývalky (tab. 20:3). Nepřilíš časté je rovněž zvednutí okrajové hrany jeho hlavice. Jeho blízkou obdobou je jehlička z mohyly v Dobešicích I (tab. 79:3), která má rovněž dva nezdobené vývalky na krčku. Pravděpodobně do této varianty weitendorfských jehlic náleží i dnes ztracený další pasecký exemplář, u něhož se střídají ostré a oblé vývalky, z nichž jeden je buďto provrtán, nebo opatřen důlkem (tab. 21:7). Obdobné jehlice známe i z moravského prostředí, jak ukazuje např. exemplář z Velkých Hostěradek (*Říhovský* 1982a, 120 – tab. 22:5).

Z podaného přehledu je zřejmé, že jehlice typu Weitendorf náležejí v jižních Čechách k nejrozšířenějším, a to zejména v mohylových hrobech stupně BD. Je zajímavé, že žádný exemplář nepochází z hromadného nálezu, kterých je ovšem v jižních Čechách v horizontu Riegsee daleko méně než v předchozím horizontu Plzeň-Jíkalka. Dosud největší nález těchto jehlic z celého českého prostoru pochází z hromadného nálezu z Nečina u Dobříše (*Štorch* 1950; *Kytlicová* 2007, Taf. 29–31).

Jehlice s hlavicí stočenou v očko

Jedním z mála chronologicky necitlivých typů jehlic jsou exempláře s hlavicí stočenou v očko, které jsou běžné od starší doby bronzové až po stupeň HB (*Böhm* 1937, 21; *Beneš* 1959, 13; *Kytlicová* 1963, 122; *Čujanová-Jílková* 1964, 33; *Furmánek* 1973, 111–112; *Kytlicová* 2007, 32). V jižních Čechách jsou nejstarší nálezy doloženy ve věteřovském období BA2/B1, jak ukazují dvě jehlice z hradiště Dívčí Kámen (*Havlice – Hrubý* 2002, 57 – Abb. 17). Řadu příkladů známe i ze střední doby bronzové, zmínit můžeme např. sídlištní nález z Radčic (*Chvojka – Michálek* 2003, 129 – obr. 18:1) nebo mohylové exempláře z Hvožďan či Řepče (*Píč* 1900, tab. XI:13, XX:15, XXI:2). Také v počátečním stupni mladší doby bronzové se jehlice s hlavicí stočenou v očko vyskytují v mohylových hrobech, jak dokládá jehlice z Drhovic I (tab. 53:7). Doloženy jsou však i v plochých hrobech, např. v hrobě 3/72 v Topělci I (*Beneš – Fröhlich – Michálek* 1973, 129). Zmínit můžeme i jeden sídlištní nález jenišovického horizontu HA2/B1 z Březnice I, který zatím nebyl podrobněji zpracován (*Beneš – Chvojka* 2008, obr. 25). Další příklady jihočeských jehlic tohoto typu známe z hromadných nálezů z horizontu Plzeň-Jíkalka: poměrně masivní jehlice tvořila součást depotu v Hořicích na Šumavě I (*Kytlicová* 2007, Taf. 1A:1), netypicky torďovaný krček má pak jehlice z Varvažova I (*Kytlicová* 2007, Taf. 6B:3), k níž nacházíme analogie ještě ve střední době bronzové (srov. *Čujanová-Jílková* 1970, Abb. 88:15).

Pastýřské jehlice

Příbuzným typem k jehlicím s hlavicí stočenou v očko jsou tzv. pastýřské jehlice, které jsou však na rozdíl od nich chronologicky omezeny pouze na mladší a pozdní dobu bronzovou (srov. *Kytlicová – Vokolek – Bouzek* 1964, Abb. 4:18; *Říhovský* 1979, 71–72). Výjimku představují některé přechodné exempláře k jehlicím s hlavicí stočenou v očko, které náležejí již do pozdně mohylového období. Tyto přechodné tvary s poměrně úzkým tvarem hlavice a neobvykle velkým ven vytočeným

očkem známe zejména ze západních Čech, jak ukazují exempláře z Podražnice, Sedlecka a z okolí Horšovského Týna (*Čujanová-Jílková* 1970, Abb. 47:2, 72:7, 84:1). Do stejné doby je datována i jehlice z Obrnic (*Felcman* 1900–1901, 26 – obr. 3:4), stejně jako jehlice poněkud rustikálnějšího tvaru z Malesic (*Čujanová-Jílková* 1965, 69, 72 – obr. 10:6).

Hlavní rozdíl mezi jehlicemi s hlavicí stočenou v očko a pastýřskými je ve způsobu utváření hlavice: pastýřská má konec očka vytočený ven z hlavice, hlavice má kosočtvercový průřez a pouze na konci bývá roztepaná, zatímco jehlice s hlavicí svinutou v očko má toto očko vtočené dovnitř a roztepaná je obvykle celá hlavice. Jediným celým zástupcem tohoto typu je v jižních Čechách pastýřská jehlička z Drhovic I (tab. 53:11). Zlomek analogické jehlice s odlomeným koncovým očkem pak byl nalezen na sídlišti v Radčicích I (tab. 27:5), kde je datován do horizontu HA2/B1. Také v jiných českých oblastech se pastýřské jehlice vyskytují jak na počátku (např. Lovosice: *Plesl* 1965, 493 – obr. 13:1–2; *Bouzek – Koutecký – Neustupný* 1966, 99 – Fig. 37:6), tak i v závěru epochy popelnicových polí (např. Staňkovice: *Koutecký – Bouzek* 1967, 45 – obr. 5:2, 60).

Jehlice s vývalkovitou (vroubkovanou) hlavicí

Výrazným typem jehlic počátku mladší doby bronzové jsou exempláře s vývalkovitou nebo též vroubkovanou (často chyběně označované i jako jehlice s vřetenovitou) hlavicí, které patří mezi nejobvyklejší jehlice v našich mladobronzových depotech (*Kytlicová* 1963, 105; *táž* 2007, 17, 22–25). Jejich vývoj názorně ukázal již *J. Böhm* (1937, 97 – obr. 41; srov. *Kytlicová* 1975, Abb. 4:3–4). Většina těchto jehlic je datována do stupně BD, některé však přežívají i později (*Müller-Karpe* 1959, 189 – Abb. 23:3; *Hrala* 1961, 210–212; *Bouzek* 1963, 88; *Kytlicová – Vokolek – Bouzek* 1964, 154). Nejstarší exempláře se však vyskytují již v mladším úseku střední doby bronzové (BC2: *Willvonseder* 1937, 269, Abb. 9:3; *Beneš* 1959, 15, obr. 7:6, 31:2; *Torbrügge* 1959a, Abb. 12:4–5, 14, 13:6; *Hochstetter* 1980, Beilage 1:21), hojněji jsou pak zastoupeny v přechodném horizontu Plzeň-Jíkalka, kam lze v jižních Čechách zařadit např. jehlice z depotů z Varvažova I, Zvíkovského Podhradí II nebo z Čakova I (*Kytlicová* 2007, Taf. 5A:1, 6B:4, 6C:4). Tyto staré exempláře se zátkovitě ukončenou hlavicí jsou označovány jako typ Hammer (*Kytlicová* 2007, 17).

V našem regionu se jehlice s vývalkovitou hlavicí objevují i v celém starším úseku mladší doby bronzové (BD), a to jak v mohylách (*Újezd* I: tab. 31:3; *Koloměřice* I: tab. 65:1; *Sepekov* I: tab. 73:8; *Netolice* II: tab. 87:19), tak i v plochých hrobech (*Rohozná* I: *Chvojka* 2001a, Taf. 42:2). Zlomky horních částí těchto jehlic pocházejí z mohyl v Řepči I (tab. 71:6, 8–9) a v Drhovicích I (tab. 53:8), kde byla zjištěna i torza dalších variant těchto jehlic (tab. 54:7–8). U dlouhé jehlice z Chvaletic I (tab. 2:12) nelze vzhledem k jejímu značnému narušení rozhodnout, byla-li opatřena terčíkovitou hlavicí (pak by náležela k typu Weitendorf), a nebo zda-li byla ukončena vývalkovitou hlavicí. Zajímavým exemplářem, který stojí na přechodu k pozdním formám pečetiřských jehlic, je jehlice s výrazně vytaženým zátkovitým týlem z Plava I (tab. 87:21), která má analogii např. na hornorakouském pohřebišti v Gusen (*Trnka – Ladenbauer-Orel* 1992, 88 – Abb. 40:3). Jehlice s vývalkovitou hlavicí jsou v uvedeném časovém úseku hojné i v jiných českých oblastech (např. *Rybová – Šaldová* 1958, obr. 16:7,9;

Hrala 1961, 210–212; *Kytlicová 1963*, 105–107; *Kytlicová – Vokolek – Bouzek 1964*, 154; *Bouzek – Koutecký 2000*, Pl. 93D:1, 189C:3; *Kytlicová 2007*, 22–25). Také na Moravě se tyto jehlice poprvé objevují až v přechodném období mezi střední a mladší dobou bronzovou, přičemž typické jsou až pro následující epochu (*Furmánek 1973*, 114–115, obr. 17:1, 22:6, 37:3; *Říhovský 1979*, 95–100, Taf. 27–28; *Salaš 2005*, 108).

Určitým derivátem jehlic s vývalkovitou hlavicí starší fáze mladší doby bronzové jsou miniaturní exempláře s hlavičkou tvořenou zpravidla jen několika málo vývalky a s esovitě prohnutým krčkem. Z jižních Čech známe zatím pouze dva nálezy tohoto typu, z nichž jeden pochází ze sídliště v Radčicích III (*tab. 28:10*) a druhý byl učiněn jako ojedinělý nálezy v Buzicích I (*tab. 90:7*). Jedná se o výrazné představitele pozdně bronzových jehlic, k nimž nacházíme paralely v jiných středoevropských oblastech. Pozdní formy jehlic s krátkou větvenitou hlavicí jsou doloženy relativně často v prostředí slezské kultury ve stupni HB a jejich vývoj zde pokračuje i do počátku následujícího starohalštatského stupně (*Filip 1936–1937*, 59 – obr. 26:31–33, 83–84; *Kytlicová – Vokolek – Bouzek 1964*, 154–155; *Bouzek – Koutecký 2000*, 85–86, Pl. 122A:2–3). Několik velmi podobných jehlic najdeme na Moravě, kde jsou většinou datovány rovněž do závěru pozdní doby bronzové a některé se dožívají i počátku doby halštatské. Příkladem mohou být jehličky stupně HB3 z Brna-Obřan nebo z hradiště u Křepic (*Podborský 1970a*, 70 – Abb. 14:27, 132; *týž 1970b*, 48 – obr. 14:3, 13, 49; *Říhovský 1979*, Taf. 28:522, 66:1807–1808). Také v Dolním Rakousku jsou jehlice tohoto typu datovány do závěru doby popelnicových polí, případně do počátku starší doby železné (*Lochner 1991a*, 174 – Nr. 32, 181 – Nr. 32). Analogické tvary jsou doloženy i v Bavorsku, odkud můžeme uvést např. jehličku ze sídliště Wiesenthu-Schlaifhausen, kterou lze podle doprovodného materiálu datovat rovněž do pozdní doby bronzové (*Dannheimer /red./ 1997*, 121 – Abb. 79:10).

Jehlice s kulovitou hlavicí a zesíleným krčkem

Z tradic střední doby bronzové vycházejí i jehlice s kulovitou hlavicí a zesíleným krčkem, který je většinou zdoben rytím nebo vývalky. Zatímco v prostředí mohylových kultur se tyto jehlice vyznačují jemným členěním krčku, v mladší době bronzové mívají na krčku vývalky a navíc bývají oproti svým středobronzovým předchůdcům často přeloženy (*Kytlicová 1963*, 115; *táž 1964*, 552; *táž 2007*, 21–22). Mateřskou oblastí těchto jehlic s kulovitou hlavicí a zesíleným krčkem je střední Podunají, kde jsou označovány jako typ Deinsdorf, přičemž jsou datovány rovněž do horizontu od konce střední do počátku mladší doby bronzové (*Říhovský 1979*, 74–85, Taf. 18–23; *Innerhofer 2000*, 167–168, 394–396). Zatímco jejich hlavice je téměř vždy bez výzdoby, krček bývá zdoben příčnými rýhami, vývalky a nebo je nezdoben. Také v jižním Německu náležejí většinou do horizontu Riegsee (*Müller-Karpe 1959*, 189 – Abb. 23:1).

V jižních Čechách je doloženo poměrně velké množství jehlic tohoto typu, které jsou sice značně variabilní, přesto ale můžeme mezi nimi vyčlenit dvě základní varianty: se zdobeným a s nezdobeným krčkem. U variant se zdobeným krčkem převažuje vývalkovitá výzdoba, některé exempláře jsou však rýhované. Vývalkovitě zdobený krček a prostou kulovitou hlavicí má jehlice z mohyly v Dobešicích I (*tab. 79:4*), stejně jako dvě miniaturní jehličky této varianty, z nichž jedna pochází z mohyly

26/1897 v Řepči I (*tab. 71:7*) a druhá byla učiněna jako ojedinělý nálezy v Temelíně III (*tab. 86:5*). Vzhledem k vývalkům na jejich krčkách můžeme obě zařadit již do stupně BD. Podobnou stavbu má i další drobná jehlička z okolí Písku (*tab. 36:3*), která však má vespod seříznutou hlavicí do polokulovitého tvaru. Analogii nacházíme přímo v jižních Čechách na zlomku hlavice z Křenovic I (*Kytlicová 2007*, Taf. 4C:9). Vývalky na krčku a patrně rýhované hlavice měly dvě dnes ztracené jehlice z Malých Nepodřic III a Nového Dvora III (*Chvojka 2001a*, Taf. 15:8, 21:4), k nimž nacházíme analogii např. v západočeském Hájků u Štáhlav (*Jilková – Rybová – Šaldová 1959*, 112 – obr. 59:1a). Zajímavá je jehlice z Putimi IX (*Chvojka 2001a*, Taf. 36:7), která stojí na přechodu k jehlicím s vývalkovitou hlavicí, mezi něž jí přímo zařadil *J. Bouzek (1985, 265)*. Ze smíšeného souboru z Pasek I pochází celá jehlice této varianty, která má na krčku kombinovanou výzdobu z vývalků i rýh (*tab. 20:1*). Pouze rýhovanou výzdobu má na svém krčku i na spodní části hlavice pěkně dochovaná jehlice z Milevska I (*tab. 66:1*), která má analogii např. ještě v pozdně mohylovém souboru v Houštce (*Böhm 1937*, 33 – obr. 14:1). Prostší je menší poškozená jehlička z Třisova I (*tab. 87:13*). Rýhovaný krček a svislé rýžky na hlavicí (která se již blíží dvojkónickým) vidíme také na jehlici z Rohozné II (*Chvojka 2001a*, Taf. 43:6).

Druhou variantu jihočeských jehlic tohoto typu představují jehlice s kulovitou hlavicí a zesíleným nezdobeným krčkem. V jižních Čechách máme tuto variantu dokumentovanou jen dvěma jistými reprezentanty: jeden představuje drobná jehlička s rovně seříznutou hlavicí z Doubravy I (*tab. 79:6*), k níž nacházíme podobnost v jedné dnes ztracené jehlici ze souboru z Pasek (*tab. 21:6*). Paseká jehlice však může pocházet již ze střední doby bronzové, neboť podle popisu měl být v jejím krčku provrtán otvor (*Richlý 1894*, 120), což je prvek, který na mladobronzových exemplářích neznáme. Jehlici z Doubravy klasifikoval nejnověji *F. Innerhofer (2000, 152, 387, Taf. 39:9)* jako „Trompetenkopfnadel ohne Halsdurchlochung“, které jsou rozšířené zejména v jihoněmeckých oblastech, kde se vyskytují zpravidla ve stupni BC, případně na počátku stupně BD. Druhým jednoznačným jihočeským příkladem jehlice této varianty je dnes ztracený exemplář ze Zahájí I (*Kytlicová 2007*, Taf. 22B:1), který měl být podle *O. Kytlicové (1963, 117; 2007, 22)* dokladem přímého kontaktu s velaticko-baierdorfskou oblastí. Pro příklad lze uvést exempláře z rakouského Winklern (*Říhovský 1979*, Taf. 19:354) nebo ze slovenských lokalit Liptovský Mikuláš – Ondrášová a Mikušovce (*Novotná 1980*, 101–102, Taf. 24:569, 576). Jehlice tohoto typu jsou však známe i v Horním Rakousku, jak dokládají exempláře s nezdobeným zesíleným krčkem ze St. Nikola (*zu Erbach 1985*, Taf. 52:5) a z Lueg-Canal (*Pollak 1986*, Taf. 3:23).

Mezi jehlice tohoto typu náleží pravděpodobně i zlomek z Pasek I (*tab. 20:4*) s prostou kulovitou hlavicí, mírně protaženou do hrotu, a odlomenou jehlou, která byla patrně sekundárně zbrusena do hrotu. Přesnou analogii k tomuto předmětu neznáme, vzdálenou podobnost můžeme vidět např. na odlomené kulovité hlavicí z Hájků u Štáhlav, která však nebyla sekundárně upravena (*Jilková – Rybová – Šaldová 1959*, 87 – obr. 32:8). Podobné exempláře pocházejí i z hornorakouského pohřebiště v Gusen (*Trnka – Ladenbauer-Orel 1992*, 88 – Abb. 40:14–16). Přesnou analogii najdeme až na území dnešního Maďarska, v hrobě č. 2 na lokalitě Nagykanisza, kde jsou doloženy tři

jehlice s kulovitou hlavicí a zbrošeným torzem jehly (*Patek 1968*, 60, Taf. XCIII:2–4).

Jehlice se zdobenou kulovitou hlavicí a prostým krčkem

Daleko vzácnějším typem jehlice oproti předchozímu jsou exempláře s kulovitou jemně zdobenou hlavicí a prostým krčkem. Jedná se opět o jehlice původem patrně ze středního Podunají, kde jsou označovány jako typ Unterradl a datované do stupňů BD–HA1 (*Říhovský 1979*, Taf. 39:865–876). V Čechách jsou daleko vzácnější, jejich chronologické zařazení ovšem plně odpovídá středodunajskému (srov. *Kytlicová – Vokolek – Bouzek 1964*, 153–154). Pěkný příklad takové jehlice pochází ze Strakonice VI (*Chvojka 2001a*, Taf. 59:28), k níž máme přímo v jižních Čechách blízkou paralelu na jehlici z okolí Písku, která je ještě doplněná o dva vývalky pod hlavicí (*tab. 36:2*). Analogická jehlice byla nalezena např. v moravském depotu z Polešovic, který je datován do drslavického horizontu moravských depotů, tj. zhruba do stupně BD (*Salaš 1997a*, Taf. 23:581). K píseckému exempláři najdeme paralely i v prostředí kultury lužické (*Filip 1936–1937*, 6 – obr. 1).

K tomuto typu jehlic můžeme ještě zařadit tři jihočeské nálezy, které pocházejí z Vlastce I (*tab. 39:13*), Rataj IV (*tab. 69:1*) a z Českého Krumlova I (*tab. 88:9*). Jehlice z Vlastce má podobně jako zmíněný exemplář z Písecka pod hlavicí dva vývalky, její velká hlavice je však zdobena souvislými horizontálními rýhami. Stejně jsou zdobeny i hlavice ratajské a českokrumlovské jehlice, které však postrádají vývalky; spodní část hlavice jehlice z Rataj IV je navíc zdobena řadou krátkých rýžek. V jiných českých regionech jsou analogické jehlice kladeny na rozhraní stupňů BD a HA (*Kytlicová – Vokolek – Bouzek 1964*, Abb. 4:24), jak ukazují např. dva exempláře z Hájků u Štáhlav (*Jilková – Rybová – Šaldová 1959*, obr. 32:8, 59:1A). Ještě do stupně BD pak náleží podobné jehlice z hornorakouského pohřebiště ve Wels (*zu Erbach 1985*, Taf. 18:1–2). Na Moravě a ve středním Podunají se vyskytují téměř stejné tvary jehlic, jejich hlavice však namísto rýh zdobí jemná žebírka. Blízkou obdobu českokrumlovské jehlici nalezneme např. v depotu z Drslavic, který náleží do stupně BD2 (*Říhovský 1979*, 132, Taf. 39:845; *Salaš 2005*, 108, *tab. 134:503*).

Jehlice s bohatě profilovanou hlavicí

Poměrně nehomogenní skupinu jehlic můžeme označit jako exempláře s bohatě profilovanou hlavicí. Jedná se o jedince, kteří se mohou podobat některým variantám jehlic s hlavicí vývalkovitou, zdobenou kulovitou či dvojkónickou, od nichž se však odlišují větší profilací hlavice. V českých zemích jsou známy zejména z prostředí lužické kultury, kde jsou datovány většinou do přelomu stupňů BD a HA (*Kytlicová – Vokolek – Bouzek 1964*, 150, Abb. 3:16). Podobnou jehlici z depotu z Rýdče označila O. Kytlicová nejprve jako tzv. mohučský typ, později za variantu typu Urberach a zařadila ji do stupňů BD–HA1 (*Kytlicová 1963*, 112; *táž 2007*, 28–29, Taf. 85B:4). Několik příkladů můžeme uvést i z jižních Čech. Dnes bohužel nedochovaný zlomek pochází z mohylníku v Drhovicích I (*tab. 54:9*), k němuž velmi podobně žárem zdeformované torzo známe z mohyly v Dobešicích I (*tab. 79:2*). Svislými rýžkami zdobenou střední část hlavice, stejně jako několik vývalků na krčku vykazuje jehlička z Doubravy I (*tab. 79:7*). Podobné jehlice známe i ze středodunajské oblasti, kde jsou označeny jako typ Senička a datovány

do počátečních fází mladší doby bronzové (*Říhovský 1979*, 159, Taf. 49:1218–1222, 50:1224–1229).

Jehlice s turbanovitou hlavicí

V Čechách velmi vzácný typ mladobronzových jehlic představují exempláře s tzv. turbanovitou hlavicí, které jsou jinak typické pro severoalpenské a jihoněmecké regiony horizontu Riegsee (*Müller-Karpe 1959*, 189 – Abb. 23:4; *Kytlicová 1963*, 110; *Kytlicová – Vokolek – Bouzek 1964*, 149–150; *zu Erbach 1995*, Abb. 5; *Kytlicová 2007*, 26). Z českých nálezů můžeme uvést např. hlavice dvou jehlic z mohyly C1 z Milavčí (*Kytlicová 1988*, 351 – obr. 1:7, 10). V jižních Čechách jsou doloženy celkem čtyři exempláře, které se však od severoalpenských jehlic odlišují především absencí hlubokých šikmých žlábků (tordování) na hlavicí (*Kytlicová 1955*, 61–62). Dnes ztracená je jehlice z depotu ve Starém Sedle I (*Kytlicová 2007*, Taf. 23:18), která má hlavici zdobenou téměř svislými rýžkami. Další dvě jehlice tohoto typu byly nalezeny v Pasekách I (*tab. 21:2,9*), přičemž obě mají hlavice vodorovně rýhované. Velmi masivní stavbu pak má ojedinělý nález jehlice tohoto typu z Kroclova I (*tab. 87:20*), která je na hlavicí zdobena podobně jako jehlice ze Starého Sedla, avšak daleko hlubšími rýhami. Téměř totožná jehlice pochází např. z hornorakouského Rüstorfu (*zu Erbach 1985*, Taf. 86:5).

Jehlice s kyjovitou hlavicí

Jehlice se zdobenou kyjovitou hlavicí náleží k poměrně častým typům mladobronzových jehlic, které jsou v našem prostředí charakteristické zejména pro stupeň HA1 (*Kytlicová – Vokolek – Bouzek 1964*, 151, Abb. 4:19; *Říhovský 1979*, 148–153). Jejich původ je však shledáván na jihovýchodě, v oblasti středního Podunají a snad i Balkánu (*Kytlicová 1963*, 121; *táž 2007*, 31–32). V jižních Čechách jsou zatím doloženy pouze dvě jehlice tohoto typu, obě však jako ojedinělý nález. Menší jehlička pochází z Protivína IX (*tab. 24:1*). Větší exemplář s podobnou, avšak bohatší výzdobou byl nalezen na bližší neudané místo v okolí Bavorova (*tab. 89:1*). Obě se podobají jiným českým jehlicím tohoto typu, a lze je tak celkem snadno zařadit přibližně na počátek stupně HA.

Jehlice s vázičkovitou hlavicí

K vzácným dokladům kontaktů českých zemí zejména severotyrolskou oblastí náležejí tzv. vázičkovité jehlice, které můžeme rozdělit do dvou základních variant (srov. *Adamezyková 1953*, 666; *Kytlicová 2007*, 30): na exempláře s malou hlavicí, které jsou charakteristické pro pozdní dobu bronzovou zejména ve slezskoplatěnické oblasti, a pak na jehlice s velkou vázičkovitou hlavicí, které náležejí starší fázi popelnicových polí (BD–HA1). Tyto jehlice jsou na našem území o dost vzácnější než uvedené pozdně bronzové exempláře, přičemž jejich původ je obecně shledáván v oblasti severotyrolských popelnicových polí (srov. *Wagner 1943*, Taf. 44d), Salcburska a Horního Bavorska (např. *Říhovský 1979*, 191; *Hansen 1994*, 288). Nejvíce příkladů těchto tzv. severotyrolských vázičkovitých jehlic z našeho území pochází právě z jižních Čech: typický tvar má jehlice z Holašovic I (*Kytlicová 2007*, Taf. 21:1), stejně jako s ní téměř identický zlomek z okolí Českých Budějovic (*tab. 87:14*), exemplář s extrémně velkou hlavicí pochází z depotu

ze Starého Sedla I (*Kytlicová 2007*, Taf. 23:17) a čtverhrannou vázičkovitou hlavicí má rovněž zlomek z mohyly v Dobešicích I (*tab. 79:1*). Spekulativně můžeme k vázičkovitým jehlicím přiřadit i jednu dnes nedochovanou jehlici z Pasek I (*tab. 21:8*), jejíž zařazení je však poněkud sporné. Uvedené čtyři jisté jihočeské vázičkovité jehlice lze zařadit do dvou J. Říhovským definovaných typů (*Říhovský 1979*, 188–191): exempláře ze Starého Sedla I a z Dobešic I náležejí typu Etting, který je charakterizován výraznou kanelací na zduřelé spodní části hlavice, zatímco jehlice z Holašovic I a z okolí Českých Budějovic se tvarově blíží jehlicím s ostrým lomem na spodní části hlavice, z nichž několik je známo z Moravy (*Říhovský 1979*, 190, Taf. 56:1483–1486; srov. *zu Erbach 1989*, Karte 7). S přímým poukazem na holašovický depot datuje většinu těchto jehlic J. Říhovský do horizontu Riegsee (srov. též *Holste 1953a*, 92 – Abb. 11; *Müller-Karpe 1959*, 189 – Abb. 23:8; *Kytlicová – Vokolek – Bouzek 1964*, 149; *Sperber 1987*, Taf. 54:60, 80). Z jiných českých oblastí je možné uvést pouze jediný příklad velké vázičkovité jehlice, a to z depotu ze Svinárek u Hradce Králové (*Domečka 1931*, 94 – obr. 27:15; *Adamczuková 1953*, 666; *Kytlicová 1963*, 109; *táž 2007*, Taf. 172:1). K jehlicím z Holašovic a z okolí Českých Budějovic můžeme najít nejbližší analogie v hornorakouské oblasti, např. v depotu ze Sipbachzell (*Höglinger 1996*, 57, Taf. 22:390), v jednom hrobu z Welsu (*Reitinger 1969*, 127 – Abb. 96:5; *zu Erbach 1985*, Taf. 18:12) nebo v hrobu 961 z nekropole v Hallstattu (*zu Erbach 1995*, 318 – Abb. 11:961). Rovněž jehlice s kanelovanou spodní částí hlavice mají v sousedním hornorakouském regionu množství paralel (srov. *zu Erbach 1985*, Taf. 16B:3, 18D, 86:4).

Jehlice s vřetenovitou hlavicí

Druhá jehlička z depotu v Holašovcích I (*Kytlicová 2007*, Taf. 21:2) náleží do skupiny jehlic s vřetenovitou hlavicí, v literatuře však byla klasifikována také jako jehlice s hlavicí dvojkónickou (např. *Kytlicová 1963*, 113). Podle typologie J. Říhovského (1979, 173) jednoznačně patří do nejstarší varianty těchto jehlic, označené jako varianta Gemeinlebern a datované do celé epochy BD–HA. Oproti předchozím vázičkovitým jehlicím jsou jehlice s vřetenovitou hlavicí rozšířeny nejvíce v středodunajských regionech, hojně jsou však i v celém rakouském a bavorském Podunají (*Říhovský 1979*, 175–176). V jižních Čechách nemá holašovická jehlice obdobu, řadu analogií však můžeme nalézt v sousední hornorakouské oblasti (nejbližší paralely: *zu Erbach 1985*, Taf. 17:E1; *Trnka – Ladenbauer-Orel 1992*, Taf. 7:2, 14:4), v alpských regionech (*Sperber 1987*, Taf. 59:68) i v přilehlé části Dolního Rakouska (např. *Lochner 1991a*, 179; *táž 1991b*, Taf. 34:7). Z českých nálezů lze zmínit např. jehlice z depotů Lažany II (*Kytlicová 1991*, Taf. 32:112) nebo Želkovice (*Kytlicová 2007*, Taf. 14B:2).

Jehlice s dvojkónickou hlavicí

Další poměrně širokou skupinou jsou jehlice s dvojkónickou hlavicí, mezi nimiž můžeme odlišit několik variant. První z nich představují jehlice se skutečnými dvojkónickými hlavicemi, jak v klasické podobě ukazuje jehlička z Krajníčka I (*tab. 89:5*). Jedná se o poměrně vyspělý exemplář, který lze zařadit nejspíše do přechodného horizontu mezi mladší a pozdní dobou bronzovou (*Kytlicová – Vokolek – Bouzek 1964*, 155, Abb.

4:28). Analogické jehlice známe i z prostředí kultury slezské, jak ukazuje exemplář ze Svijan, který náleží zhruba do stupně HB1 (*Filip 1936–1937*, 59 – obr. 26:9). Na pomezí k jehlicím s kulovitou hlavicí a zesíleným krčkem stojí exemplář z okolí Bechyně (*tab. 52:1*), který náleží ještě do mladší doby bronzové. Ojedinělým nálezem je rovněž dvojkónická hlavice se zbytky ryté výzdoby z okolí Protivína (*tab. 24:2*). K nejstarším jehlicím této varianty patří krásně zdobená dlouhá jehlice z Řepče I (*tab. 71:1*), k níž nacházíme analogie ještě ve střední době bronzové, jak ukazuje např. tvarově blízká jehlice z Kronstorfu z Horního Rakouska (*Gruber 1999*, Taf. 11:17). Výzdoba krčku této jehlice je však v prostředí hornodunajských popelnicových polí naprosto unikátní, v tomto směru má nejvíce analogií ve středním Podunají (srov. *Helgert 1995*, 226–229, Abb. 9–10). Velmi blízký k jehlicím typu Unterradl je exemplář z Drhovic I (*tab. 53:9*), který je zařaditelný rovněž ještě do stupně BD (srov. *Kytlicová – Vokolek – Bouzek 1964*, 150, Abb. 4:16). Naprosto stejné jehlice pocházejí i z prostředí starší fáze lužické kultury, jak ukazují např. exempláře z pohřebišť v Kuněticích či Plaňanech (*Vokolek 2003*, tab. 134:16, 261:7, 10).

Druhá varianta jehlice tohoto typu vychází pravděpodobně z výše uvedených jehlic s krátkou vývalkovitou hlavicí a je datována do stupňů HA–HB1 (*Kytlicová – Vokolek – Bouzek 1964*, Abb. 4:27; *Bouzek – Koutecký – Neustupný 1966*, 99 – Fig. 37:14). Do stejného období klade tuto variantu i J. Říhovský, který ji nazývá „*Spindelkopfnadel*“ varianty Klentnice (*Říhovský 1979*, Taf. 55:1416). V jižním Německu jsou však analogické jehlice datovány již do stupně HA1 (*Müller-Karpe 1959*, 194 – Abb. 29:1, 195 – Abb. 30:4, Taf. 187A:3). Větší masivnější exemplář takové jehlice z Prahy-Vršovic je kladen již do stupně BD (*Kovářík 1982*, 43, obr. 1:4). V jižních Čechách známe jen dvě takové jehlice, obě v malém provedení vyspělejších fází: jedna celá pochází z Albrechtic nad Vltavou III (*tab. 78:7*), zlomky druhé pak byly objeveny v plochem hrobě v Hradišti II (*Chvojka 2001a*, Taf. 12:24).

Jehlice ervěnického typu

Typickou jehlicí pro pozdní dobu bronzovou jsou v Čechách jehlice tzv. ervěnického typu, které jsou časté zejména v severozápadních Čechách (*Bouzek 1962b*, 253 – obr. 4; *Kytlicová 2007*, 34). Od nich se poměrně značně odlišuje jediný jihočeský reprezentant, který pochází z Chřešřovic I (*tab. 81:1*). Svou malou nezdobenou hlavičkou je podobný jehlici z východočeských Svijan, která je datována do prvního stupně slezskoplatěnické kultury (*Filip 1936–1937*, 59 – obr. 26:16).

Chránítka jehlice

Výjimečným nálezem je v jihočeském prostředí chránítka hrotu jehlice, doložené v tomto regionu jediným exemplářem z Drhovic I (*tab. 54:10*). Tvarově téměř totožná analogie byla nalezena v hrobu z Prahy-Vršovic, který je datován rovněž do stupně BD (*Kovářík 1982*, 42 – obr. 1:4). Další analogie pak známe z Moravy, kde je chránítka doloženo např. v depotu 5 z Blučiny (*Salaš 2005*, tab. 63:9); v jiných případech jsou obdobné předměty interpretovány jako lyrovité závěsky (Hustopeče: *Parma 2004*, 256, obr. 14:1; Medlov: *Kalábek 2006*, 160 – foto 15; Hoštice: *Parma 2007*, 187, obr. 5:11). V hrobovém prostředí bylo obdobné chránítka doloženo v bavorském Kelheimu (*Pfauth 1998a*, Taf. 196:13).

Zlomky neurčitelných jehlic

Pro úplnost můžeme dodat, že vedle uvedených klasifikovatelných jehlic známe v jižních Čechách i značné množství drobnějších zlomků především jehel jehlic, které ovšem nelze blíže klasifikovat. Pocházejí jak z mohylových (např. Chvaletice I: *tab. 2:10–11*; Drhovice I: *tab. 53:12–22*) a plochých hrobů (Rohozná I: *Chvojka 2001a*, Taf. 40:1; Strakonice I: *Michálek 1993*, 34 – obr. 9:3), tak i z depotů (Albrechtice nad Vltavou I, Bošovice I, Holašovice I, Hořice na Šumavě I: *Kytlicová 2007*, Taf. 1A:6–9, 1B:5, 3:5–6, 21:13,15) a ze sídlišť (Radčice I: *tab. 27:6–7*; Čížová I: *Fröhlich – Chvojka – Jiřík 2004a*, obr. 16:17).

4.3.1.2 Kruhový šperk

V rámci kruhového šperku dominují v epoše popelnicových polí v jižních Čechách náramky, které můžeme rozdělit do tří základních poddruhů: tyčinkovité, plechové a lité. V každé této skupině lze pak odlišit několik typů s řadou variant. Vedle náramků se však v našem regionu objevují vzácněji i nákrční a nánožní kruhy a drobný kruhový šperk.

Tyčinkovité náramky s rytou výzdobou

Charakteristickou formu náramků střední doby bronzové představují drobné tyčinkovité tvary s bohatou rytou či vybitou výzdobou (*Kytlicová 1963*, 24–32; *táž 2007*, 47–54). Pro mladou etapu mohylové kultury jsou typické tyčinkovité náramky kruhovitěho průřezu s několika svazky příčných rýžek, které jsou vzácně prokázány ještě na samém počátku mladší doby bronzové. Příkladem jsou dva dnes ztracené náramky z depotu z Křenovic I (*Kytlicová 2007*, Taf. 4C:15–16), které lze klást do horizontu Plzeň-Jíkkalka. Do stejného horizontu náleží také jeden náramek z depotu ze Zbonína II (*Kytlicová 2007*, Taf. 7:4), který má čočkovitý průřez. Tentýž průřez mají i náramky ze stejně starých depotů v Písku X (*Kytlicová 2007*, Taf. 4B) a jeden exemplář v Hořicích na Šumavě I, zatímco jiný náramek z tohoto posledně uvedeného souboru má průřez nepravidelně oválný (*Kytlicová 2007*, Taf. 10A:10–11). Blíže nedatovány jsou náramky této varianty z Pasek I (*tab. 16:3, 17:1–3*), které se sice našly spolu s převážně mladobronzovými artefakty, některé předměty z tohoto souboru však náleží ještě střední době bronzové. Velmi otfelou výzdobu svazku příčných rýžek vykazuje zlomek z Lidmovic I (*tab. 5:2*), který podle doprovodného materiálu již skutečně náleží do mladší doby bronzové. Do stupně BD můžeme také zařadit drobný tyčinkovitý nárameček s přehnutými konci z Drhovic I (*tab. 54:17*).

Na samý přelom střední a mladší doby bronzové je datována velmi pestrá a nehomogenní skupina tyčinkovitých náramků různého průřezu (čočkovitého, kosočtvercovitého, kruhovitěho, oválného, střežovitěho apod.) s bohatou rytou výzdobou v různých motivech. Jejich výskyt v jižních Čechách zmapovali již *A. Beneš a O. Kytlicová (1991)*, na tomto místě proto pouze ve stručnosti uvedeme jen ty exempláře, které lze zařadit již do mladší doby bronzové. Jednoduchý motiv několika na sebe kolmých svazků rýh vykazuje jeden drobný náramek kruhovitěho průřezu z Pasek I (*tab. 16:1*), podobně jako omlětý a deformovaný zlomek z Holašovic I (*Chvojka 2007e*, obr. 4:16). Velmi častý je motiv příčných svazků rýžek, z nichž prostřední je z obou stran lemován šikmými rýhami tak, že vzniká motiv

přepůlených kosočtverců. Tuto výzdobu nesou dvojice náramků z Pasek I (*tab. 16:2,4*), ze Zvíkovského Podhradí III, z Temešváru I či z Písku X (*Chvojka 2001a*, Taf. 36:4,6; *Kytlicová 2007*, Taf. 4A:7–8, 8A:1–3) nebo solitérní exempláře ze Zbonína II a z Čakova I (*Kytlicová 2007*, Taf. 6A:2, 7:2). Na jednom náramku z depotu ze Zbonína I je tento motiv zrcadlovitě obrácen (*Kytlicová 2007*, Taf. 5:3). Dva střežovitě hraněné náramky ze Zvíkovského Podhradí III mají analogický motiv bez středového příčného svazku rýh (*Michálek 1977a*, obr. 15:3–4). Typický je rovněž stejný motiv svazků příčných rýžek, přičemž v polích mezi nimi jsou šikmé nebo obloukovitě stočené rýhy, jak ukazují náramky z Pasek I (*tab. 16:5, 20:7–8*), ze Zvíkovského Podhradí III, Zbonína II, Temešváru I nebo z Hořic na Šumavě I (*Kytlicová 2007*, Taf. 1A:12–13, 4A:5–6, 7:5, 8A:4). Bohatý jemný motiv šrafovaných trojúhelníků můžeme vidět na jednom náramku ze Zbonína II (*Kytlicová 2007*, Taf. 7:1). Rozpadlý motiv různých šikmých svazků rýh vykazují dva náramky ze Zbonína I nebo jeden náramek ze Zbonína II (*Kytlicová 2007*, Taf. 5:1–2, 7:3).

Plně do mladší doby bronzové náleží větší náramky většinou kruhovitěho průřezu s odlišnou rytou výzdobou než předchozí varianty, které bývají někdy řazeny i mezi nánožní kruhy (*Kytlicová 1963*, 32–33; *táž 2007*, 54–55). Podobný výzdobný motiv jako u předchozí varianty vidíme na jednom náramku ze Starého Sedla I, který se od výše jmenovaných liší právě zejména svými rozměry (*tab. 75:5*; původně dvojice stejných náramků: *Kytlicová 2007*, Taf. 23:7–8). Obdobu keramické výzdoby tzv. vlčích zubů, tj. na sebe navázaných šrafovaných trojúhelníků, vidíme na jednom náramku z Pasek I (*tab. 17:7*), který má vzdálenější paralelu v litém náramku z Plešivce (*Kytlicová 1967*, 155 – Abb. 7:4). V jižních Čechách unikátní jsou také tři náramky oble čočkovitého průřezu ze stejné lokality, které mají vzájemně podobnou výzdobu v podobě několika svazků příčných rýh a v polích mezi nimi obloukovitě stočené příčné rýžky, které jsou u dvou náramků zakončeny vpichy (*tab. 18:1–3*). V tomto případě ovšem nelze vyloučit smíšení s nějakým východočeským souborem pozdní doby bronzové, neboť uvedené náramky, označované jako varianta Lžovice, zde mají řadu analogií (*Kytlicová 2007*, 63–65, Taf. 188, 193, 195, 199). V Pasekách I byl také nalezen deformovaný zlomek velkého tyčinkovitěho náramku kruhovitěho průřezu, který je na boku zdoben svazky rýh lemovaných drobnými vpichy (*tab. 21:3*). Menší ještě „středobronzovou“ velikost má dnes nezvěstný tyčinkovitý náramek patrně kruhovitěho průřezu z Drhovic I s kombinovanou výzdobou příčných a podélných rýžek (*tab. 54:14*).

Nezdobené tyčinkovité náramky

Hladké nezdobené tyčinkovité náramky představují zcela běžné šperky bez přesnější chronologické průkaznosti. Na rozdíl od předešlého zdobeného typu je tento náramek většinou zařazován až do mladší doby bronzové. Objevil se sice již na rozhraní stupňů BC a BD (Hosty, Knín: *Beneš – Kytlicová 1991*, 60 – Abb. 11B, 67 – Abb. 15A:3, 6), většina exemplářů však pochází až z vyvinuté mladší doby bronzové. Podle *J. Hraňky (1973, 36)* patří v Bavorsku hladký čtyřhranný náramek s otevřenými konci k vůdčím typům stupně HA1, zatímco náramky s uzavřenými konci se zde vyskytují až do stupně HB1.

Do počáteční etapy epochy popelnicových polí můžeme zařadit tenké „drátovité“ náramky z mohylových hrobů ve Chvaleticích I (*tab. 3:2*) a Drhovicích I (*tab. 53:25*). Z drhovických

mohl pocházet i další hladký náramek silnějšího kruhovitěho průměru, u něhož však není jisté, jestli původně nebyl zdoben (tab. 54:16). V řepečské mohyle 12/1897 je doložen další příklad nezdobeného tyčinkovitěho náramku, který má obdélný průřez se zaoblenými hranami (tab. 72:3). V jihočeských depotech horizontu Plzeň-Jíkalka se tyto náramky nevyskytují, jedinou výjimkou je narušený náramek ze Zbonína I (Michálek 1977a, obr. 11:27). Blíže nedatovatelný je fragment masivního náramku kruhovitěho, místy seříznutěho průřezu ze smíšeného souboru z Pasek I (tab. 21:4). Zlomky dvou nezdobených tyčinkovitěho náramků čočkovitěho a „D“-průřezu byly nalezeny i v depotu horizontu Riegsee z Holašovic I (Kytlicová 2007, Taf. 21:12, 14). Čočkovitěho průřezu má i jediný náramek tohoto typu z plochého hrobu z Vrcovic I (Chvojka 2001a, Taf. 65:1), který lze zařadit do stupně HA.

Spirálovitě náramky

Spirálovitě stočené náramky se v jižních Čechách běžně objevují již ve starší době bronzové (Havlice 2000, 22–23; Beneš – Chvojka 2003, 7–9; Moucha 2005, 58–59), doloženy jsou však i ve hmotné kultuře následujících období (např. Beneš 1959, 16; Furmánek 1973, 117). Známé jsou také v epoše popelnicových polí, a to zejména až ve stupni HB3, kdy jsou běžně provedeny z dvojitého drátu, na konci smyčkovitě ukončeného (Kytlicová 1963, 82; táž 2007, 70–73). Z jižních Čech můžeme pro tuto epochu jmenovat pouze jediný příklad pravděpodobně z depotu ze Skal II (tab. 24:9), kde byl nalezen spolu se dvěma srpy. Jeho utváření z jednoduchého tenkého drátu sice neodpovídá výše uvedeným pozdně bronzovým tvarům, vzhledem k přítomným srpům však můžeme tento artefakt jednoznačně zařadit do stupně HB2–3.

Plechové náramky s rytou výzdobou

Charakteristickou středobronzovou formou, která dožívá na samém počátku stupně BD, jsou plechové náramky s rytou výzdobou, jejichž konce bývají zpravidla ukončeny dvojitými růžicemi (Kytlicová 1963, 22–23; táž 2007, 40–41). V jižních Čechách jsou pro námi sledovanou epochu doloženy skutečně pouze na počátku stupně BD, zejména v depotech horizontu Plzeň-Jíkalka. Jediným náramkem tohoto typu s dochovanými koncovými růžicemi je jeden exemplář z Hořic na Šumavě I (Kytlicová 2007, Taf. 1A:5), původně je však měl nespíše i druhý zlomek z téhož souboru (Kytlicová 2007, Taf. 1A:4). Bez koncových růžic jsou i dva analogické náramky tohoto typu ze Zvíkovského Podhradí III, stejně jako zlomek z depotu ze Smrkovic I (Kytlicová 2007, Taf. 2A:2, 8A:6–7). Odlišný průřez střešovitěho tvaru i výzdobu v podobě trojitěho motivu přepulených kosočtverců z rytých svazků mají dva analogické náramky z mohyly 33/1897 z Řepče I (tab. 71:2–3), které se podobají spíše výše uvedeným tyčinkovitým náramkům s podobnou výzdobou.

Plechové náramky s podélnými žebry

Další výraznou mohylovou formu náramku, která se však udržuje až do stupně HA, představují plechové náramky s podélnými žebry (Kytlicová 1963, 23; Hrala 1973, 34; Kytlicová 2007, 41). Z jižních Čech můžeme do mladší doby bronzové zařadit jenom jediný exemplář z Pisku X (Kytlicová 2007, Taf. 4B:5), který spadá do horizontu depotů Plzeň-Jíkalka.

Plechové náramky střešovitěho průřezu se skupinami příčných žlábků (typ Dřetovice)

Výraznými reprezentanty stupně BD jsou ve střední Evropě plechové náramky střešovitěho průřezu, zdobené skupinami příčných svazků žlábků. Jedná se o domácí české výrobky, čemuž odpovídá i jejich označení „český žebrovaný náramek“ nebo typ Dřetovice (Kytlicová 1963, 34–35; Kovářík 1975, 120–121; Kytlicová 1981, 236; táž 2007, 42–43). Jediným celým náramkem tohoto typu z jižních Čech je exemplář z Pasek I (tab. 19:1), který má v plochách mezi skupinami žlábků jemnou rytou výzdobu. Druhým nalezištěm těchto náramků je v našem regionu údajný depot z Hradiště V, který obsahoval vedle jednoho zlomku litěho náramku tři fragmenty plechových náramků typu Dřetovice, z nichž jeden má i obdobnou rytou výzdobu jako pasecký exemplář (Chvojka 2001a, Taf. 13:2–4). Analogické náramky jsou doloženy např. v souboru ze Lhotky, ve známých plešiveckých depotech (Richlý 1894, tab. II:4, XVIII:56), v depotu z Prahy-Bubenče nebo v souboru z Dřetovic aj. (Kytlicová 1981, 228–231, Abb. 13, 15, 17–18; táž 2007, 42–43). Podobné náramky se vzácně objevují i na Moravě, kde jsou považovány za doklad českého vlivu. Doloženy jsou zde zatím pouze v depotech z Drslavic a Polešovic (Salaš 1997a, 39; táž 1997b, 273–275).

Duté plechové náramky s bohatou rytou výzdobou

Jinou výraznou skupinu náramků stupně BD představují duté klenuté náramky s bohatou rytou výzdobou, kombinovanou s vloženými kroužky nebo spirálami, které oproti předchozím exemplářům typu Dřetovice bývají odvozovány z Karpatské kotliny, přičemž Čechy náležely k západní hranici jejich rozšíření (Kytlicová 1981, 228–231, 236). Jejich největší počet je znám z jižních Čech, kde byly doloženy celkem na pěti lokalitách. Celá garnitura, skládající se zde dvou masivnějších a dvou užších náramků, pochází z mohyly 2 ve Chvaleticích I (tab. 1:1–2, 2:1–7). Oba hmotnější náramky obsahují ve dvou polích celkem 18 soustředných vložených kroužků, zatímco užší náramky jen čtyři, avšak navíc dvě dvojice vložených půlkruhů lemovaných vpichy. Analogický motiv vložených kroužků mají také patrně tři náramky ze Sepekova I (tab. 73:3–5), z nichž jediný lépe dochovaný vykazuje čtyři tyto vložené kroužky, oddělené od sebe svazky rýh. Několik soustředných kroužků můžeme vidět také na jednom dochovaném a jednom ztraceném zlomku z Drhovic I (tab. 54:11–12), u nichž však vzhledem k jejich silnému poškození nelze určit celý původní výzdobný motiv. Druhou variantu těchto náramků představují stejné tvary s výzdobou stočených spirálek. Celý exemplář, který je dnes nezvěstný, byl nalezen v Drhovicích I (tab. 54:13), jediné lokalitě, kde byly současně zastoupeny obě varianty. Jako ojedinělé nálezy jsou pak evidovány dva náramky: malý zlomek z Hostů III (tab. 79:9) a pak pěkně dochovaný celý exemplář z Koloděj nad Lužnicí II, který má tyto spirálky kombinované se šrafovanými trojúhelníky (tab. 85:4). Jedinou výraznou analogii z jiných českých nálezů představuje depot z Lažan II, v němž je doloženo několik zlomků podobných náramků, v jednom případě i s motivem vložených kroužků (Kytlicová 1991, Taf. 31:65; táž 2007, Taf. 71:94). Další podobné plechové náramky pocházejí např. ze Lhotky (Richlý 1894, tab. 16:2, 18:59) nebo z Prahy-Bubenče (Kytlicová 1981, 234, Abb. 15), jejich výzdoba je však poněkud odlišná, zejména vzhledem k absenci rytých soustředných kružnic či spirál

(*O. Kytlicová* /2007, 41–42/ je přímo nazývá typem Praha-Bubeneč 2). Podobně je tomu i na Moravě, kde jsou doloženy celkem čtyři plechové duté náramky, ale pouze jediný s bohatou rytou výzdobou. I ony jsou odvozovány z prostředí Karpatské kotliny a datovány do rozhraní stupňů BD/HA1 (*Salaš* 1997b, 272 – obr. 1:1–4, 275–277). Pro doplnění můžeme zmínit, že velmi podobnou výzdobu má i zlatý plechový pás (diadém ?) z jihočeských Pasek I (*tab. 21:5*; viz dále).

Lité kruhy s rytou výzdobou

Nejobvyklejší formou masivních litých náramků jsou v celé době bronzové lité kruhy s rytou výzdobou. Do počátku mladší doby bronzové přežívají lité náramky menších rozměrů s výzdobou hustého příčného rýhování nebo svazků příčných a šikmých rýh (*Kytlicová* 1963, 30; *táž* 2007, 51). Klasickou ukázkou této varianty jsou čtyři náramky z depotu z Temešváru I (*Kytlicová* 2007, Taf. 4A:3–4), které již byly podrobněji zhodnoceny na jiném místě (*Beneš – Kytlicová* 1991). Jejich výzdobné motivy připomínají stejně staré tyčinkovité náramky, od nichž se odlišují svou masivností. Do horizontu depotů Plzeň-Jíkalka spadá také soubor z Křenovic I se dvěma bohatě zdobenými náramky (*Kytlicová* 2007, Taf. 4C:10–11). Do mladšího období, do horizontu depotů zlomků, pak náleží zlomek litého náramku z Hradiště V (*Chvojka* 2001a, Taf. 13:1) s výzdobou hustých příčných rýžek, které vzdáleně připomínají příčné žebrované náramky. Příčné rýžky měl na svém povrchu také jeden ztracený náramek z Drhovic I (*tab. 54:15*), který na základě dochované kresby můžeme snad přiřadit rovněž mezi lité náramky. Blíže nedatovatelných je pět náramků ze smíšeného souboru z Pasek I (*tab. 16:6–7, 17:4–6*), jejich výzdoba však odpovídá spíše ještě středobronzovým typům.

Do horizontu Plzeň-Jíkalka můžeme zařadit i náramek ze Zbonína III s dnes již nerekonstruovatelnou rytou výzdobou (*tab. 41:2*). Tvar i téměř shodný průřez má náramek z Prahy-Dejvic (*Kytlicová* 1964, obr. 155:1), další podobné masivní lité náramky s rytou výzdobou známe i z dalších českých depotů horizontu Plzeň-Jíkalka (*Kytlicová* 1964, obr. 160:A, 165:A; *Beneš – Kytlicová* 1991, Abb. 6, 9:8,11, 10:1–2, 19:1–2, 20; *Kytlicová* 2007, Taf. 9C). Jejich vztah k níže uvedeným litým náramkům průřezu tvaru „D“ nebyl prokázán.

V samotné mladší době bronzové se objevuje nový typ litých kruhů, které dosahují větších průměrů, a bývají tak klasifikovány i jako nápažníky nebo nánožní kruhy (*Kytlicová* 1963, 41; *táž* 2007, 54–56). Dva páry takových nánožních kruhů, lišících se svou masivností, avšak se shodným výzdobným motivem tzv. jedlové větévky – oblíbeným dekoračním prvkem té doby, později převzatým i lužickou kulturou – obsahoval depot ze Starého Sedla I (*Kytlicová* 1963, 42; *von Brunn* 1968, 181–183). Z první dvojice starosedlských náramků je dnes dochován jen jeden, jehož povrch je mimo uvedený motiv pokryt téměř souvislými příčnými rýžkami (*tab. 74:4*; srov. *Kytlicová* 2007, Taf. 23:5–6). Paralelu k tomuto exempláři můžeme vidět např. v depotu z Klobouk (*Kytlicová* 1991, Taf. 37:5). Daleko masivnější jsou další dva náramky ze Starého Sedla, které jsou zdobené ještě bohatším dekorem v motivech několikanásobné „jedlové větévky“ a šikmými rýžkami doprovázenými svazky šikmých rýh (*tab. 75:6–7*). Jejich nejbližší analogii je masivní kruh se stočenými konci a s obdobnou výzdobou z mohylníku v Albrechticích nad Vltavou II (*tab. 77:2*). Podobnou výzdobu

má i jeden náhodně nalezený kruh z Hostů II (*tab. 80:1*). Další příklady můžeme uvést např. z depotu Běřín u Plešivce (*Richlý* 1894, tab. II:1, 3, 5; *Kytlicová* 1967, 155 – Abb. 7:2; *táž* 2007, Taf. 32–33), z Klobouk nebo ze Stradonic (*Kytlicová* 1991, Taf. 35:36, 37:6). Specifickou formou litých náramků mladší doby bronzové je zlomený a žárem deformovaný exemplář z mohylníku v Drhovicích I (*tab. 53:26*), který má čochovitý půdorys a výzdobu ze svazků příčných rýh.

Samostatnou variantu představují velké kruhy ze subtilnější tyčinky s poměrně jednoduchou rytou výzdobou v podobě svazků příčných rýh, které můžeme označit nejspíše za nákrčníky. Do mladší doby bronzové lze zařadit dva takové kruhy z Albrechtic nad Vltavou II (*tab. 77:1, 4*), z nichž jeden má mezi svazky příčných rýh rytý motiv „ondřejského“ kříže, zatímco druhý je hladký, pouze u pečetíkovitě rozšířených konců má slabý náznak rytých linií. Podobnou stavbu mají i dva kruhy z Královy Lhoty I (*tab. 39:1–2*), které však typově náležejí k formám lužické oblasti mladší doby bronzové, tzv. garnituře Kosmonosy (*Kytlicová* 2007, 58–59; srov. *Richlý* 1894, tab. VI:6, XXVII: 5; *Kytlicová* 1975, 111 – Abb. 10; *Vokolek* 2003, tab. 88:3–4). Do této skupiny nákrčníků můžeme snad zařadit i hladký tyčinkovitý nákrčník se zahrocenými konci, který pochází z depotu v Hradišti VI (*Fröhlich* 1998, obr. 1:2) a který by měl být datován vzhledem k přítomnosti druhého nákrčníku ze subtilní tordované tyčinky (viz dále) do jenišovického horizontu HA2/HB1.

Lité náramky průřezu tvaru „D“

Počáteční etapu popelnicových polí zejména v prostředí hornodunajských popelnicových polí reprezentují lité náramky průřezu „D“. Na příslušnost českých exemplářů k tomuto tzv. horizontu Riegsee u nás jako první poukázala *O. Kytlicová* (1963, 36; 1965, 79–80; srov. též *Kytlicová – Vokolek – Bouzek* 1964, 152 – Abb. 5:13, 157; *Chvojka* 2006b; *Kytlicová* 2007, 44). Nověji se obecně jejich výskytem a typologickou klasifikací zabývala I. Kubach-Richter, která je člení do několika skupin (*Kubach-Richter* 1990, 234–245; srov. též *Beck* 1980, Taf. 76). V českých nálezech můžeme odlišit tři z těchto skupin litých náramků:

1. **Typ Leibersberg.** Vnější povrch náramku je pokryt rytou výzdobou v podobě střídavých svazků příčných a obloukovitých rýh, lemovaných obvodovou rýhou ve tvaru oválu, někdy zahroceného. Příčné svazky rýh se však vyskytují i vně zahroceného oválu, zejména při obou koncích (*Kubach-Richter* 1990, 234–238, Abb. 8). Místem hlavního rozšíření náramků typu Leibersberg je zejména jižní Bavorsko, méně často jsou doloženy i v severnějších regionech Bavorska a Hesenska. V českých zemích náleží do tohoto typu náramek z depotu z Domažlic (*Richlý* 1894, tab. VII:2; srov. též *Kytlicová* 1975, 103; *táž* 2007, Taf. 12A:6) a k němu příbuzný náramek Lhotky (*Kytlicová* 2007, 44, Taf. 15:31). V jihočeském regionu můžeme do typu Leibersberg zařadit dva náramky: jeden pocházející pravděpodobně z mohylníku u Nového Dvora IV (*tab. 36:18*) a druhý, rovněž z mohylového hrobu, z Drhovic I (*tab. 53:27*). Oba tyto jihočeské exempláře se však od svých jihoněmeckých předloh liší zejména v motivech výzdoby, kde je nápadná především absence obloukovitě stočených rýh. Podle názoru I. Kubach-Richter se u náramků ve vzdálenějších oblastech od jejich „mateřského“

území projevují značné odchylky, způsobené domácími výrobci, kteří jen volně napodobovali původní vzory (*Kubach-Richter 1990*, 238–239). Provedení výzdoby obou jihočeských náramků by tak naznačovalo jejich lokální produkci. V této souvislosti je třeba ještě okrajově zmínit jednu zajímavost: při první publikaci náramku z Nového Dvora vyobrazil J. N. Woldřich u jednoho vnitřního konce hrotitého oválu vyrytý lidský obličej (*Woldřich 1886*, 93, Taf. IX:18–19). Při podrobné prohlídce náramku, který je dnes vystaven v expozici Prácheňského muzea v Písku, však bylo zjištěno, že se s největší pravděpodobností jedná o přirozenou nerovnost povrchu, vzniklou buďto primárně při odlití, a nebo druhotně vlivem postdepozicičních procesů. Woldřichova kresba je tak jen pouhou fikcí.

2. Typ Pfullingen. Výzdobu tvoří příčné vývalky nebo zaoblená příčná žebírka, rovněž lemovaná obvodovou rýhou (rýhami) v podobě zahroceného oválu (*Kubach-Richter 1990*, 239–240; *Hansen 1994*, 280). Stejně jako u předchozího typu jsou i u těchto náramků oba konce vně zahroceného oválu zdobeny rytou výzdobou, někdy ještě zvýrazněnou krátkými rýžkami nebo vpichy. Jejich rozšíření se víceméně shoduje s náramky typu Leibersberg, poněkud více exemplářů je však doloženo na jihozápadě dnešního Německa (*Kubach-Richter 1990*, 239–240, Abb. 10). Náramky typu Pfullingen jsou všeobecně považovány za jeden ze symbolů horizontu Riegsee (srov. *Holste 1953a*, 92 – Abb. 11; *Müller-Karpe 1959*, 189 – Abb. 23:10; *Sperber 1987*, Taf. 5:43–44, 52:45). Mimo oblasti jihoněmecko-hornorakouské se analogické náramky vyskytují zejména v jižních Čechách, přičemž i zde jsou řazeny do stupně BD (*von Brunn 1968*, 99). Ve sledovaném jihočeském regionu je dnes známo celkem sedm náramků typu Pfullingen, z nichž čtyři byly nalezeny ve sporném souboru z Pasek I (*tab. 19:2–3*, 20:5–6), dva shodně exempláře v mohylovém hrobu v Řepči I (*tab. 71:12–13*) a jeden v depotu z Hološovic I (*Kytlicová 2007*, Taf. 21:4).

3. Náramky s příčnými žebry. Také tyto náramky, o kterých I. Kubach-Richter blíže nepojednává, náležejí k vedoucím tvarům alpské a jihoněmecké oblasti v počáteční fázi popelnicových polí, tj. ve stupních BD a HA1 (srov. *Wagner 1943*, Taf. 38, 44c; *Müller-Karpe 1959*, 189 – Abb. 23:11, 193 – Abb. 28:3; *Sperber 1987*, Taf. 55:60). Známé jsou i z východoalpské oblasti, kde jsou kladeny do báierdorfského stupně BD (*Müller-Karpe 1959*, 188 – Abb. 22:7; *zu Erbach 1989*, Karte 17; *Lochner 1991a*, Taf. 2:9–10). Oproti předchozímu typu náramku mají výraznější příčné členění ve formě ostrých žeber, která pokrývají celý vnější povrch až k okrajům, zesíleným plochým vývalkem. Rytá výzdoba se na nich zpravidla neuplatňuje. Jedinými českými zástupci tohoto typu náramku jsou dva jihočeské nálezy: jeden ze souboru z Pasek I (*tab. 20:2*) a druhý z depotu z Hološovic I (*Kytlicová 2007*, Taf. 21:5). Jiný český náleze není znám (srov. *Kytlicová 2007*, 44), ačkoliv k tomuto typu náramku byl někdy řazen i zlomek z depotu z Rýdče (*Frána – Jiráň – Moucha – Sankot 1997*, 30 – Fig. 5:6b), který však spíše než k typu Riegsee náleží polským variantám s mělčími žebry (srov. *Kytlicová 1963*, 38; *táž 1967*, 147, 149 – Abb. 5:7; *táž 2007*, 46, Taf. 85B:15). Z podunajských oblastí přímo sousedících s jihočeským regionem můžeme uvést analogický příklad dvou náramků z depotu z Lince (*zu Erbach 1985*, Taf. 44), několika

exemplářů z pohřebiště v Gusen (*Trnka – Ladenbauer-Orel 1992*, Taf. 1:3, 5:1–2) nebo náramku z pohřebiště ve Welsu (*zu Erbach 1985*, Taf. 18F:2).

Jak vyplývá z uvedeného rozboru, všechny tři typy litých náramků s průřezem tvaru „D“ jsou výraznými představiteli jihoněmeckého horizontu Riegsee. Na základě jejich nálezev situace a bez provedení spektrálních analýz jejich prvkového složení je obtížné rozhodnout, pocházejí-li jihočeské exempláře přímo z jihoněmeckého prostředí, a nebo jestli se jedná o domácí výrobky vyrobené pod těmito cizími vlivy. Jak již bylo uvedeno výše, oba jihočeské náramky typu Leibersberg snad můžeme považovat za lokální výrobky, u ostatních pak není toto určení zatím možné.

Oproti předchozím předmětům s poměrně přesnou datací činí chronologické zařazení drobného zlomku bohatě zdobeného náramku z Přísečné I (*tab. 88:8*) větší problém. Obdobně lité náramky z tyčinky průřezu tvaru „D“ jsou sice časté v jiných středoevropských oblastech (srov. např. *Salaš 2005*, tab. 349–356, 390–393, 395–399; *Kytlicová 2007*, Taf. 15:34, 54:11, 56:1–2, 58:15, 85B:20–21, 132:1–4, 179C, 184:1–4), přesná obdoba k našemu exempláři však nebyla nalezena. Výjimečné je především lemování okrajů náramku vybíjenými tečkami, které na výše uvedených jiných analogiích postrádáme.

Lité tordované nákrčníky

Tordované kruhy s hladkými, rýhovanými nebo pečetiťkovitými konci tvořily typickou součást materiální kultury celé mladší doby bronzové (*Kytlicová 1963*, 46, 93–94; *táž 2007*, 56–62). Stejně jako výše uvedené lité náramky představují tordované náramky a kruhy výraznou severotyrolskou formu (*Wagner 1943*, Taf. 45b), časté jsou však i v severnějších oblastech střední Evropy (*Kytlicová 1963*, 46–47; *von Brunn 1968*, 167–168, 179, Taf. 4, 11, 22, 25 aj.). Relativně častým nálezem jsou i v jihočeských mladobronzových depotech stupňů BD–HA. Příkladem je depot ze Starého Sedla I, v němž se vyskytly ve dvou základních variantách: první z nich představují tři tenké tyčinkovité kruhy s hustým jemným tordováním. Jeden z nich má oba hladké konce přeložené přes sebe (*tab. 76:9*), druhý má rozevřené konce zdobené příčnými rýžkami (*tab. 75:2*) a třetí má jeden konec bohatě zdoben kombinovanými příčnými a podélnými rýžkami, zatímco jeho druhý odlomený konec byl sekundárně zbrúšen a jeho vinutí bylo v těchto místech zahlazeno (*tab. 75:1*). Podobné kruhy s konci hladkými i zdobenými pocházejí např. z Nezvěstic nebo plešiveckých depotů (*Richlý 1894*, tab. II:2, XXIV:2,12, XXX:2; *Kytlicová 1967*, 155 – Abb. 7:5; *táž 1975*, Abb. 7; *táž 2007*, Taf. 19B:7–8, 33:14–15, 36B:1, 38B). Druhou variantu představují masivní lité kruhy se širokým tordováním, které směrem k oběma koncům přechází do imitace vinutí v podobě několika řad příčných krátkých rýžek (*tab. 75:3–4*). Analogii můžeme nalézt např. v depotu ze Středokluk (*Kytlicová 1991*, Taf. 39:10). Celkem šest stejných tordovaných nákrčníků pochází údajně z mohylového pohřebiště v Albrechticích nad Vltavou III (*tab. 78:1–6*). Všechny náležejí k subtilnější „tyčinkovité“ variantě s konci zdobenými svazky příčných rýžek, přičemž jejich analogie jsou známy většinou až z jenišovického horizontu (srov. *von Brunn 1968*, 273, 285, Taf. 4, 44:5). Analogické zlomky pocházejí i ze souboru z Pasek I (zejména *tab. 20:14*).

V tomto smíšeném celku byl nalezen i jeden fragment s rýhami imitujícími tordování (tab. 20:9). Stejná imitace je doložena i na zlomku z okolí Strakonice (tab. 37:3), který jako ojedinělý nález nelze blíže datovat. U obou těchto „imitovaných“ fragmentů však můžeme předpokládat stejné časové zařazení jako u skutečně tordovaných kruhů.

Zajímavým nálezem je zlomek tordovaného nákrčníku z Holašovic I, který byl sekundárně svinut do podoby náramku (Kytlicová 2007, Taf. 21:3). Zlomky tordovaných nákrčníků byly nalezeny i v depotu v Linz-Freinberg 1, z nichž jeden je stočen stejným způsobem jako holašovický exemplář (zu Erbach 1985, Taf. 57:5). Jiné analogické příklady pocházejí z depotů z Trnavy u Třebíče (Salaš 2005, tab. 279:15) nebo z bavorského Stockheimu (Müller-Karpe 1959, Taf. 156:23), známé jsou však i v českých hromadných nálezech, jako např. ze Lhotky (Richlý 1894, tab. XVI:11) nebo z Rýdče (Frána – Jiráň – Moucha – Sankot 1997, 30 – Fig. 5:7b). Sekundární úpravy tordovaných nákrčníků na náramky jsou doloženy i v pozdní době bronzové (např. Salaš 2005, tab. 390:26, 392:44).

Tordovaný nákrčník se stočenými konci

Zatímco masivní lité tordované kruhy náležejí v jižních Čechách většinou do horizontu depotů Lažany II nebo Suchdol II, tj. BD–HA1, chronologicky mladším tvarem jsou subtilní tordované nákrčníky s konci stočenými v očko. Jedná se o typický tvar jenišovického horizontu z přelomu stupňů HA2 a HB1, které jsou nejvíce rozšířeny v oblasti středoněmecko-lužické (Kytlicová 1963, 95; *táž* 2007, 74–75), jejich předohy se však vzácně objevují již v předchozím období (Bušovice: Kytlicová 1967, 155 – Abb. 7:1). Jediným jednoznačným jihočeským reprezentantem tohoto typu je nákrčník z Hradiště VI (Fröhlich 1998, obr. 1:1). Některé drobnější subtilní zlomky ze souboru z Pasek I mohou sice rovněž pocházet z tohoto typu nákrčníku, jejich klasifikace však není jistá (srov. tab. 20:11, 13). Analogické nálezy pocházejí z českých depotů jenišovického horizontu (např. Jenišovice: *Pič* 1896–1897, tab. LXXXII:7; Záluží: *Neustupný* 1965, 107 – obr. 9:1, 109 – obr. 10:1–3; Kytlicová 1967, 159 – Abb. 10:4), stejně jako ze soudobých hrobů (Chrášťany u Rakovníka: Kytlicová 1988, 358 – obr. 8:4). Doloženy jsou i v nehomogenním souboru z České brány (Porta Bohemica: *Zápotocký* 1969, 301 – obr. 12:1–3).

Nánožní kruhy s protilehlými růžicovitými spirálami

V mladší době bronzové se vedle litých náramků a tordovaných nákrčníků objevují i plechové nebo tyčinkovité nánožní kruhy či nárameniky s protilehlými růžicovitými spirálami. Tvarově navazují na středobronzové exempláře, přičemž jsou časté v celé mladší době bronzové. Velké množství těchto tvarů můžeme vidět ve středoněmeckých depotech mladší doby bronzové (srov. von Brunn 1968, 173–174, Taf. 13:1–2, 21:1, 3, 26:2–4, 95:1–2 aj.), doloženy jsou však i v hrobové výbavě (Richter 1970, Taf. 14:293–295). Charakteristickou českou variantou jsou kruhy plasticky členěné většinou podélnými přesekávanými žebry (Kytlicová 1963, 74; *táž* 2007, 68). Dva páry takových nánožních kruhů pocházejí z depotu ve Starém Sedle I (tab. 74:1–3; srov. Kytlicová 2007, Taf. 24:23–26). Z podobného nánožníku by snad mohla pocházet i samostatná spirála s odlomeným štítkem ze souboru z Lidmovic I (tab. 5:1). Podobné šperky jsou v Čechách doloženy i v mladším jenišovickém horizontu,

kdy jsou však opatřeny širšími pásky s vytepávanou výzdobou (srov. např. Jenišovice: *Pič* 1896–1897, tab. LXXXII:25).

V depotu ze Starého Sedla I jsou také doloženy dva zlomky snad z jednoho tyčinkovitého kruhu s protilehlými růžicemi, který spíše než za nánožní kruh (srov. Kytlicová 2007, 72) můžeme označit jako nárameník (tab. 76:7–8). Na jednom zlomku je dochován i zlomek štítku opatřený plastickou a vytepávanou výzdobou. Spirálovité nápažníky s koncovými růžicemi jsou v Čechách doloženy od závěru starší doby bronzové, jak ukazuje např. jihočeský nález z hradiště Dívčí Kámen (Poláček 1966, tab. IX:2), vytepávaná výzdoba na starosedlském exempláři je ovšem již ryze mladobronzová. Podle O. Kytlicové (1955, 60–61; 2007, 72) má nález paralely v Karpatské kotlině.

Kroužky

Prosté nezdobené kroužky malých rozměrů se v hrobových nálezech objevují od horizontu Riegsee v jižním Německu a od stupně HA u nás (Bouzek 1963, 93). V depotech se masově vyskytují až v hostomickém horizontu, známé jsou však i v hromadných nálezech předchozího období HA2–B1 (Hrálá 1973, 36; srov. např. Kytlicová 1991, Taf. 39:35–39, 47:54–55, 50:27–44). Jejich funkce není dodnes plně vysvětlena, většinou se interpretují jako součást oděvu, předmincovní platidlo („Ringgeld“) nebo jako surovina, takto upravená k tezaurování a transportu (Kytlicová 1963, 176–179). Z jihočeských hrobových nálezů máme dochován pouze zlomek jednoho kroužku z hrobu 1 v Kestřanech I (Chvojka 2001a, Taf. 14:6), další kroužky, dnes však ztracené, jsou uváděny také z hrobu 3/23 v Jiníně I a z hradiště ve Voltýřově I (Dubský 1949, 137 – obr. 7a:12). Bronzové kroužky byly rovněž obsaženy v jednom jihočeském depotu, konkrétně ve Starém Sedle I, kde tvořily jednak součást řetězového závěsu (viz dále) a pak kroužkového řetězu (tab. 76:3). Obdobné kroužkové řetězy jsou doloženy v jižním i středním Německu, jak ukazují např. nálezy z komorového hrobu stupně HA1 z Dietzenbach v Hesensku (Herrmann 1966, Taf. 171:9) nebo řetěz z dolnofranckého depotu z Niedernberg (Müller-Karpe 1959, Taf. 161A) aj. (srov. též Müller-Karpe 1959, Taf. 161A; Beck 1980, Taf. 20:8, 21:1; Eckes 1996, Taf. 23:1b, 28:2f). S kroužkovými řetězy souvisejí nepochybně také solitérní objímky, které jsou v jižních Čechách doloženy, mimo uvedený nález ze Starého Sedla I, v depotu z Holašovic I (Kytlicová 2007, Taf. 21:8–10).

Spirálky

Za reminiscenci středobronzových prstenů můžeme považovat zlomky podobných předmětů z počátku epochy popelnicových polí. Jedna taková spirálka je doložena v mohylovém celku z Řepče I (tab. 71:10). Do vyspělejších fází mladší doby bronzové by měly náležet dvě spirálky snad z prstenu, které byly nalezeny v žárovém hrobě 3 v Topělcí, dosud však nebyly publikovány (srov. Braun – Fröhlich 1978, 236). Žádný celý exemplář spirálovitého prstenu nebyl zatím v jižních Čechách pro epochu popelnicových polí doložen.

4.3.1.3 Spony

Dvojdílné spony

Velká většina českých spon mladší a pozdní doby bronzové je považována za doklad cizí provenience. Převahu v českých

nálezech mají dvojdílné spony, jejichž původ bývá kladen do severských oblastí (*Kytlicová 1963*, 126; *táž 2007*, 34–35). V jižních Čechách představují mladobronzové spony dosud velmi vzácný nález, navíc v několika případech sporného charakteru. Za nejstarší dvojdílnou sponu můžeme v našem regionu považovat zlomek štítku zdobený jemnou rytou výzdobou z depotu v Hološovicích I (*Kytlicová 2007*, Taf. 21:11). V Čechách má analogii např. v depotu z Maškovic (*Richlý 1894*, tab. XIX:6), na Moravě se spony s téměř identicky zdobenými štítky objevují přibližně ve stupni HA (srov. *Říhový 1993*, Taf. 2:29–31). Také ve středním Německu se nejstarší tzv. spindlersfeldské spony vyskytují od stupně HA1 (srov. *von Brunn 1968*, 91 – Abb. 10). Do tohoto období je datován např. velmi podobný zlomek k našemu torzu štítku z depotu z Elsterwerdy (*von Brunn 1968*, 317, Taf. 61:29). Do stupně HA můžeme zařadit také zlomek štítku s vtlačenými soustřednými žlábkami a jehly dvojdílné spony z hrobu 9/87 ze Strakonice I (*Michálek 1993*, 33 – obr. 8c). Blíže nedatovatelná je jehla z dvojdílné spony zjištěná v hrobě 29/77 v Topělci I (*Braun – Fröhlich 1978*, 236).

Nejnámějšími spindlersfeldskými sponami z jižních Čech jsou však bezesporu dva exempláře z Vrcovic II (tab. 40:7–8), které jsou charakteristickými tvary jenišovického horizontu (*Kytlicová 1963*, 133; *táž 2007*, 35). Z blízkých analogií můžeme uvést např. spony z depotů v Jenišovicích (*Piř 1896–1897*, tab. LXXXII:18) nebo Záluží (*Neustupný 1965*, 104 – obr. 6).

Z jižních Čech můžeme jmenovat ještě dva problematické nálezy: v Líšnici měl být nalezen zdobený štítek spony (*Bouzek 1985*, 264), který však nelze nijak revidovat, a podle starých literárních údajů měl být v Malých Nepodřicích I nalezen bronzový „špendlík“ (*Dubský 1949*, 677), o němž sice můžeme uvažovat jako o možné sponě, ale vyloučit nemůžeme ani jehlici.

Jednodílné spony

Jediným reprezentantem jednodílných spon je v jižních Čechách exemplář z Hološovic I (*Kytlicová 2007*, Taf. 21:17). Typologicky náleží tento exemplář mezi tzv. smyčkové (též s drátěným lučičkem či violinové) spony, které jsou datovány do počátečního vývoje popelnicových polí. Na Moravě odpovídá jejich výskyt zhruba stupni BD (*Říhový 1993*, 18–19; *Salaš 2005*, 109–110). V oblasti Horního Rakouska jsou tyto spony známé z depotu v Altmünster (*Reitinger 1968*, 19 – Abb. 5:1–2) a analogické tvary jsou doloženy i z italského prostředí fáze Peschiera (*Müller-Karpe 1959*, 187 – Abb. 21:7–8). V jižních Čechách zatím žádné jiné exempláře jednodílných drátěných spon nebyly nalezeny. Na hološovické sponě stojí za pozornost i navlečení kroužku na spirálovitý závit a pak zlomku rukojeti patrně nože na jehlu. Účel tohoto jevu není zřejmý, nelze ovšem vyloučit ani recentní zásah (amatérskými nálezcí depotu?). Podobný příklad můžeme uvést i z moravského depotu z Přestavlk, kde je na jehlici sekundárně upravené na sponu navlečeno šest drobných kroužků; i zde je uvažována možnost recentní úpravy (*Salaš 2005*, 385, tab. 262:113). Navlečený kroužek mají i některé jihoitalské spony z mladší doby bronzové (srov. *Müller-Karpe 1959*, 199 – Abb. 33:9).

Pro doplnění lze uvést, že v dřívějších pracích se objevovala klasifikace torza halštatské čtyřhrúžcovité spony z Pasek I (*Richlý 1894*, tab. XXV:3) jako brýlovité spony z mladší doby bronzové (např. *Kytlicová 1963*, 139), a dokonce v ní byl viděn nejstarší doklad užití železa v našem prostoru (*Pleiner 1958*, 73,

75 – obr. 9:1). Na tento omyl poukázal již *J. Michálek (1977b, 641; srov. též Fröhlich 1997a, 114)*.

4.3.1.4 Závěsky, nášivky a pukličky

Terčovitě závěsky

Typickým šperkem střední doby bronzové jsou terčovitě závěsky, jejichž horní plocha je plasticky členěna soustřednými kruhy se středovým trnem. V Čechách přežívají do horizontu Plzeň-Jíkalka, jak ukazují exempláře z eponymního depotu (*Kytlicová 1964*, 521 – obr. 156). Jejich mateřskou oblastí je Karpatská kotlina, některé deriváty však mohou být místního původu (*Furmánek 1973*, 125). Jediný jihočeský nález tohoto typu pochází z depotu ve Varvažově I (*Kytlicová 2007*, Taf. 6B:2). Podle *O. Kytlicové (1963, 170; 1964, 520; 2007, 87)* představuje na rozdíl od nálezů z Plzně-Jíkalky typickou formu středního Podunají. *J. Jiřík a M. Tisucká (2006, 46)* jej spojují se sluneční symbolikou. Stupňovitě profilovaná je také dnes neznámá puklice z Pasek I (*Richlý 1894*, tab. XXV:2), která však náleží pravděpodobně až do doby halštatské.

Srdcovitě závěsky

Srdcovitě závěsky představují starou středodunajskou formu střední doby bronzové (*Furmánek 1973*, 125–126; *Salaš 2005*, 113; *Jiřík – Tisucká 2006*, 44–46), která přetrvává i do mladší doby bronzové, kdy však již dožívá (*Kytlicová 1963*, 170–171). Dokladem toho je i soubor horizontu Plzeň-Jíkalka ze Zvíkovského Podhradí III, v němž bylo obsaženo celkem 6 srdcovitých závěsků (*Michálek 1977a*, obr. 16:11–16). Zvíkovské závěsky odpovídají podle dovnitř stočených a středovou vertikální příčkou propojených konců šesté variantě *B. Hänsela (1968, 117)*, jejíž původ je shledáván v severní oblasti Karpatské kotliny již v kosziderském horizontu, odkud se pak šířila na západ. Podle *J. Jiříka a M. Tisucké (2006, 50)* reprezentují zvíkovské závěsky typy Hörmannsdorf a Oberbernbach, oba datované do průběhu stupně BC a s hlavním rozšířením především v jižním Německu. Z Moravy známe analogické závěsky v depotu Mušov 2 (*Salaš 2005*, tab. 217:209). Většina obdobných nálezů z našeho prostředí je kladena do mladších etap střední doby bronzové (srov. např. *Čujanová-Jilková 1970*, Abb. 9:2–3, 43:24–26, 82:7–10, 105:3–4), jejich přežívání i do následující epochy popelnicových polí dokládá depot z Lince (*zu Erbach 1985*, Taf. 58:5).

Kornoutové závěsky

Dalším typem závěsků či nášivek, které vyjadřují ještě středobronzové reminiscence, jsou kornoutovité závěsky z tenkého kónicky stočeného plechu. Celkem 11 těchto předmětů bylo nalezeno v hromadném nálezů ze Zbonína I (*Kytlicová 2007*, Taf. 5B:15–25). V Čechách jsou stočené plechové rourky doloženy již ve starší době bronzové, jak dokládá jihočeský nález ze závěru tohoto období z Dívčího Kamene (*Havlice 2000*, 28, obr. 3:9). V kornoutovité podobě se objevují v průběhu střední doby bronzové, poměrně hojně např. v západočeských mohylových hrobech (*Čujanová-Jilková 1970*, Abb. 8:2,4, 39:12, 99:3–6, 110:1–4). Na Moravě jsou trubcovitě stočené závěsky doloženy např. v hromadném nálezů v Hradisku I, datovaném do přelomu mezi střední a mladší dobu bronzovou (*Salaš 2005*, tab. 15:166–168).

Kolečkovitý závěsek

Jeden zlomek z Drhovic I (*tab. 53:10*) klasifikoval P. Kohna (1981, 34) jako fragment jehlice s kolečkovitou hlavicí. Ačkoliv se jedná o poměrně malý zlomek, nemůžeme v tomto případě vyloučit jeho určení ani jako kolečkovitého závěsku. Jejich původ je sledován opět v Karpatské kotlině, a to ve formě kolečkovitých jehlic, odkud se však záhy rozšířily zejména do jihoněmeckého prostředí. Zde došlo ještě v průběhu střední doby bronzové k jejich vývoji do podoby kolečkovitých závěsků, jehlice s kolečkovitou hlavicí však nevymizely, a tak se oba tyto příbuzné artefakty objevují vedle sebe souběžně (Kossack 1954, 20–22). Do střední doby bronzové můžeme zařadit např. jihocheský nález z Albrechtic nad Vltavou (Woldřich 1893, Taf. 1:8; Jiřík – Tisucká 2006, obr. 1:9) nebo několik těchto závěsků ze západočeských mohyl (např. Čujanová-Jilková 1970, Abb. 77:10–11), v poněkud odlišných variantách se však objevují i v celé epoše popelnicových polí (Kytlicová 1963, 174; táž 2007, 88).

Řetězový závěs s antropomorfními závěsky

V depotu ze Starého Sedla I jsou doloženy dva trojúhelníkovité řetězové závěsy v podobě litého prolamovaného trojúhelníku skládajícího se v jednom případě ze tří a ve druhém z původně pěti propojených kroužků čokovitého průřezu. Na nich jsou zavěšeny další vložené kroužky a na nich jsou pak přivěšeny antropomorfní závěsky ve tvaru tzv. „vlastovčího ocásku“ (*tab. 76:2*; Kytlicová 2007, Taf. 24:31–32). Vykrojení spodní stěny dává těmto závěskům, stejně jako příbuzným obdélníkovým tvarům, jasně antropomorfní ráz, byť značně stylizovaný. Nález nemá zatím v Čechách obdobu (viz Kytlicová 2007, 88), ačkoliv samotné antropomorfní závěsky známe i z několika dalších českých lokalit (Smejtek 2000b). Analogické řetězové závěsy i stejný typ antropomorfních závěsků však nacházíme zejména v prostředí Bavorska a jihozápadního Německa, kde jsou datované zhruba do období BD–HA1 (srov. Smejtek 2000b, 15, obr. 3–4). Příkladem jsou exempláře z depotů ve Winklsaß (*Holste 1936*, Taf. 1:12; Müller-Karpe 1959, Taf. 148:21) a Mintraching (*Müller-Karpe 1959*, Taf. 150A:13; *Torbrügge 1959b*, Taf. 69:17) nebo hrobové nálezy ze Straubing či Parkstetten (*Hundt 1964*, Taf. 52:4, 56:11, 81:13–16). V Bavorsku se zřejmě jedná o lokální produkt, ovlivněný však jihovýchodními oblastmi (Kossack 1954, 24–25, 94, 99; Kytlicová 1955, 63; táž 1963, 172). Směr těchto vlivů by snad mohly dokládat ojedinělé nálezy těchto předmětů z Dolního Rakouska, jako např. torzo středového svorníku z hrobu z Maiersch (*Lochner 1991a*, 191 – 4/A).

Kónické nášivky

V rámci větší skupiny nášivek lze odlišit několik typů, které mají chronologický význam. Pro období konce střední a samého počátku mladší doby bronzové jsou typické drobné nezdobené kónické nášivky se dvěma protilehlými otvory (Kytlicová 1963, 143; táž 2007, 78), které mají v této době jednoznačnou převahu i v moravských depotech (Salaš 2005, 116–117). Celá sada 29 těchto nášivek pochází z hromadného nálezů ve Smrkovicích I (Kytlicová 2007, Taf. 2A:1). Stejný typ nášivek je v jižních Čechách doložen ještě v depotu stejného horizontu ve Zboníně I (Kytlicová 2007, Taf. 5B:10–14). Poměrně dost příkladů pochází i z jiných českých regionů a lokalit, za všechny můžeme

uvést soubor pukliček ze stejně starého hromadného nálezů z Kamýka nad Vltavou (*Hrala 1966*, 18 – obr. 6).

Větší kónické nášivky s vybíjeným ornamentem pocházejí ze Zbonína I (Kytlicová 2007, Taf. 5B:7–9). Analogické opět známe ze střední doby bronzové, jak ukazují např. exempláře z Předslavi či z Červeného Hrádku (Čujanová-Jilková 1970, Abb. 10:15–17, 38:4–6) nebo z jihočeských mohyl z Plava, Hvožďan aj. (*Píč 1900*, tab. XVIII:10,20, XXI:4).

K nášivkám snad můžeme počítat i plochý plechový terčík z hrobu 1/87 ve Strakoncích I (Michálek 1993, 28 – obr. 3:1). Jakýsi bronzový „knoflík“ měl být nalezen také v hrobě 1 v Kešťanech I, dnes je však ztracený (srov. Bouzek 1963, 109).

Lité puklice s ouškem

Oproti předchozím nášivkám či pukličkám představují ploché či jen mírně vyklenuté puklice s očkem na spodní straně výrazně mladobronzový tvar. Tyto puklice jsou v Čechách zastoupeny v souborech z celé epochy popelnicových polí (Kytlicová 1963, 144–148; táž 2007, 80–83). V moravských depotech se objevují již od závěru střední doby bronzové, jak ukazují např. malé exempláře z depotu v Hradisku u Kroměříže (Salaš 2005, tab. 15:157–160). V jižních Čechách byly takové puklice nalezeny pouze v hromadném nálezů ve Starém Sedle I (*tab. 74:5–7*), který můžeme datovat do stupně HA. Puklice ze Starého Sedla mají svůj původ pravděpodobně ve středním Podunají, i když jsou to již plně středoevropské formy (Kytlicová 1963, 153–155; táž 2007, 80–81). Tři téměř analogické puklice byly nalezeny i ve stejně starém souboru z Opavy-Kateřinek (Kytlicová 1955, 61, obr. 5:1–3; Salaš 2005, tab. 236:120, 237:122, 238:123), další známe i z prostředí lužické kultury ve východních Čechách (např. Vokolek 2003, tab. 280:4).

4.3.2 Nástroje

4.3.2.1 Sekery

Nejčastějším nástrojem (který ovšem mohl sloužit i jako zbraň) mladší a pozdní doby bronzové jsou v jižních Čechách bronzové sekery. Představují několik výrazných typů, chronologicky celkem spolehlivě odlišitelných.

Sekery s lalokovým (srdcovitým) schůdkem

Typické sekery mladší fáze střední doby bronzové jsou exempláře s lalokovitým (též srdcovitým) schůdkem. V jižních Čechách známe takovéto sekerky z několika středobronzových lokalit, jako např. z Dolního Bukovska (Michálek 1979a, Taf. 13:3), Kovářova (Michálek 1969, tab. V:6) nebo z Malíkova nad Nežárkou (Bouzek 1985, 264 – chybně klasifikována jako sekera s laloky). Jejich nejmladší tvary se ještě objevují v depotech horizontu Plzeň-Jíkalka, později se v Čechách již nevyskytují (Kytlicová 1963, 258–259; táž 2007, 120–122). V jižních Čechách jsou tyto nejmladší sekerky doloženy v několika depotech horizontu BC2/D, přičemž je zajímavé, že se v nich vylučují se sekerkami s laloky (Kytlicová 1964, 548). Příkladem jsou hromadné nálezy ze Smrkovic I, Zvíkovského Podhradí II nebo z Albrechtic nad Vltavou I (Kytlicová 2007, Taf. 1B:7, 2A:12–13, 6C:5–6). Jedna sekerka tohoto typu je zastoupena i ve sporném smíšeném nálezů z Horní Cerekve (Richlý 1894, tab. IV:2), který však nejspíše vůbec nepochází

z našeho regionu. Kadlub na odlévání těchto sekerek pochází z Bošovic I (*Kytlicová 2007*, Taf. 3:7; srov. dále). Sekerky s lalokovým schůdkem jsou samozřejmě známé i v jiných českých oblastech, za zmínku stojí nález z Prahy-Dejvic, kde je oproti našemu regionu tento typ sekerky doložen spolu se sekerkami s laloky (*Slabina 1966*, 343 – obr. 140:3). V Bavorsku přežívají sekerky se srdcovitým schůdkem až do horizontu Riegsee (*Müller-Karpe 1959*, 189 – Abb. 23:34), ve středním Podunají jsou označovány jako „Absatzbeile der Gruppe IX“ (*Říhovský 1992*, Taf. 21–27).

Sekerky s rovným lištovitým schůdkem

Formu tzv. severoněmecké pracovní sekerky představují v českých zemích sekerky s rovným lištovitým schůdkem, které jsou datovány na samý počátek mladší doby bronzové (*Kytlicová 1959*). V jižních Čechách jsou dva exempláře doloženy v depotu ze Zbonína II (*Kytlicová 2007*, Taf. 7:22–23), kde se mimořádně vyskytly společně se sekerkou se středovými laloky (*Kytlicová 1964*, 548; *táž 2007*, 121–122). Další fragment týlu sekerky s vystupujícími lištami na bocích byl nalezen v hromadném nálezu v Holašovicích I (*Kytlicová 2007*, Taf. 21:21), který snad můžeme přiřadit do této kategorie. Jeho spodní polovina je však odlomena, což znesnadňuje klasifikaci celého artefaktu. Vzhledem k celkové stavbě předmětu a k bočním lištám jej ovšem můžeme téměř s jistotou označit za sekerku s lištovitým schůdkem (srov. *Kytlicová 1963*, 261; *táž 2007*, 262).

Sekerky se středovými laloky

Jednoznačně nejčastější typ sekerky epochy popelnicových polí představují v jižních Čechách exempláře se středovými laloky. Jejich nejstarší reprezentanti spadají v našem regionu do přechodného mohylovo-knovízského horizontu BC2/D, nejmladší příklady těchto sekerek známe ještě ze stupně HB1 (*Kytlicová 1963*, 263–264; *táž 2007*, 122). Nejstarší variantu sekerek tohoto typu reprezentují exempláře se širší stavbou těla a málo vyvinutými protáhlými laloky, které zasahují hluboko k břitu (*Kytlicová 1963*, 264; *táž 1975*, Abb. 2:2), které O. Kytlicová nejnověji označila jako variantu Sulislav (*Kytlicová 2007*, 123). Tento tvar mají sekerky z Velkých Nepodřic III (*Chvojka 2001a*, Taf. 64:19; *Kytlicová 2007*, Taf. 11B:2 /jako Malé Nepodřice/), Maletic I (*tab. 9:1*) nebo Dřítňe I (*tab. 79:10*). Protážené laloky až skoro k ostří mají i sekerky ze Zbonína I, Zbonína II (*Kytlicová 2007*, Taf. 6A:27, 7:24) a Albrechtic nad Vltavou II (*tab. 77:5*), jejich laloky jsou však již daleko vyvinutější. Nelze vyloučit, že z tohoto typu sekerek pocházejí i dva zlomky z druhého zbonínského depotu (*Kytlicová 2007*, Taf. 7:25–26). Analogické sekerky známe i v jiných českých depotech horizontu Plzeň-Jíkalka (*Kytlicová 1964*, 521 – obr. 156, 523 – obr. 157A, B, 525 – obr. 158A, B aj.). Ve středním Podunají jsou označovány jako „Lappenbeile der Gruppe III“ (*Říhovský 1992*, Taf. 29:450–452).

Do počátečního období mladší doby bronzové můžeme zařadit také sekerky s málo vyvinutými středovými laloky neprotáženými k ostří (srov. *Kytlicová 1975*, Abb. 2:3). Ukázkou této varianty je sekerka z Koloměřic I (*tab. 65:2*) nebo poškozená sekerka z Novosedel nad Nežárkou I (*tab. 91:6*).

Klasické sekerky se středovými laloky mají užší stavbu těla a laloky omezené jen na střední část těla. Jedná se o typický nástroj mladší doby bronzové, který se v Čechách objevuje

v této podobě v celém rozmezí stupňů BD–HA (*Kytlicová 1963*, 267–268; *Blažek – Hansen 1997*, 32–33). Na Moravě jsou analogické sekerky označovány jako „Lappenbeile der Gruppe V“ a jsou datovány rovněž do staršího období popelnicových polí (*Říhovský 1992*, 156, Taf. 29–32). V jižních Čechách je možné jmenovat celou řadu sekerek s vyvinutými středovými laloky. Jedna pochází z výšinné lokality (Sepkov II: *tab. 68:28*), jediným příkladem z rovinného sídliště by měla být sekerka ze Žďáru I (*Dubský 1949*, 170), která je však dnes nezvěstná, a nelze ji tak blíže klasifikovat. Nedaleko odtud nalezená sekerka ze smíšeného souboru z Pasek I (*tab. 21:11*) je dnes rovněž ztracená. Jedna sekerka se středovými laloky je doložena v mohylovém hrobu (Kestřany V: *Chvojka 2001a*, Taf. 15:1), velká většina jihočeských sekerek se středovými laloky je však ojedinělými nálezy. Z pootavského mikroregionu tak můžeme jmenovat exemplář z Brlohu II (*Chvojka 2001a*, Taf. 1:24) a snad i dnes ztracenou, a tudíž neurčitelnou sekerku z Kestřan V, ze zvíkovského mikroregionu sekerky ze Smetanovy Lhoty (*tab. 39:12*) a z okolí Zvíkova (*Michálek 1977a*, obr. 7:4). Poměrně hodně sekerek pochází z okrajových zón, např. z Českokrumlovska sekerka z Křenova I (*tab. 88:1*), z Prachaticka sekerky z Prachatic II (*tab. 89:6*), Radějovic I (nepublikována) a Úlehel u Předslavic I (*tab. 89:7*), z Třeboňské pánve sekerka z Mazelova I (*tab. 91:3*). Z posledně zmíněné oblasti pochází i sekerka ze Staré Hlíny I (*tab. 91:4*), jejíž laloky naznačují posun do týla. Analogický příklad můžeme vidět v depotu zlomků ze Švarcavy, datovaném do stupně BD (*Michálek 1979a*, Taf. 16:2).

Z hromadného nálezu ze Starého Sedla I pochází sekerka s hlubokým zářezem v týlu, který tak vytváří dva mírně dovnitř stočené hrotité výstupky (*Kytlicová 2007*, Taf. 23:19). Podle O. Kytlicové (1963, 272; 2007, 127) představuje tento tvar typickou sekerku tzv. durynského typu původem ze středního Německa, vzácně doloženou v mladší době bronzové i v Čechách. Druhým jihočeským reprezentantem této varianty by mohl být zlomek sekerky s obdobně utvářeným týlem z holašovického depotu (*Kytlicová 2007*, Taf. 21:20).

Sekerky s týlními laloky

Představují přímý vývojový článek od seker s laloky středovými. Poprvé jsou doloženy ve stupni HB1 a dožívají až do závěru pozdní doby bronzové (*Kytlicová 1963*, 278–280; *táž 2007*, 130–132). V rámci tohoto typu seker můžeme odlišit dvě základní varianty – bezuchou a s uchem. Zatímco bezuché sekerky s týlními laloky se objevují již ve stupni HB1, reprezentují sekery s ouškem konečnou vývojovou formu tohoto typu, datovanou většinou až do HB3. O jejich alespoň částečné současnosti však svědčí depot z Malého Boru I, kde byly obě tyto varianty pospolu (*Kytlicová 2007*, Taf. 134:A). V obdobném depotu ze západočeského Červeného Poříčí byly obsaženy pouze sekerky s ouškem (*Michálek 1979a*, Taf. 17–18A). Bezuchá sekerka s týlními laloky byla nalezena nedaleko od Malého Boru v Hejně I (*tab. 90:1*). Specifickou formu má sekerka s týlními laloky z Opalic II (*tab. 87:15*), která je jednak opatřena slepým (symbolickým) ouškem a jednak je zdobena hrubými svíslými rýhami. Velmi sporný je pak již výše zmíněný nález z Horní Cerekve, kde jsou v jednom souboru pomíchané předměty z celé doby bronzové, včetně jedné sekerky s týlními laloky (*Richlý 1894*, tab. IV:11).

Sekery s tulejí

Na rozdíl od sekerek s laloky jsou sekerky s tulejí považovány v českém prostředí za cizorodý prvek, původem ze středního Podunají. V českých nálezech se tyto sekerky vyskytují běžně až od stupně HA2, předtím jsou vzácné (*Kytlicová 1963*, 285; *táž 2007*, 132). V jižních Čechách jsou doloženy celkem čtyři zástupci této výrazné formy seker. Nejstarší z nich je hladká nezdobená sekerka s tulejí a ouškem ze Zahájí I (*Kytlicová 2007*, Taf. 22B:3). Analogické sekerky k zahájskému exempláři jsou v Čechách doloženy z Prahy-Podbaby, Lažan, Suchdola nebo Březovic, které jsou považovány za výrazné tvary středního Podunají a jsou datovány do stupňů BD–HA1 (*Stocký 1928*, tab. LVI:4; *Hralová – Hrala 1971*, tab. I:8; *Bouzek – Koutecký 2000*, Pl. 143D:2; *Blažek – Gál 2001*, 23–24, tab. VII:3). Znakem starých sekerek středního Podunají jsou i dva protilehlé otvory pro nýt, doložené na zahájské sekerce (*Kytlicová 1963*, 285–287; *táž 2007*, 133). Několik blízkých analogií k sekerce ze Zahájí lze nalézt na Moravě, kde jsou tyto exempláře označeny jako „Tüllenbeile der Gruppe VI“. Datovány zde bývají většinou do staršího období popelnicových polí, ačkoliv se mohou vyskytovat i ve výrazně mladších souborech (*Říhovský 1992*, 198–199, Taf. 46:688–690; *Salaš 1997a*, 21, Taf. 2:29). Příklady podobných sekerek lze uvést také z východního Rakouska (*Mayer 1977*, Taf. 73:1006,1014), několik exemplářů je doloženo i v Horním Rakousku (*zu Erbach 1985*, Taf. 100:5–6). V Maďarsku jsou analogické sekerky datovány zejména do horizontu Kurd, tj. zhruba do Reineckova stupně HA1 (*Mozsolics 1985*, 33–35, Taf. 76:11, 87:10, 221:4, 226A:1). Na Slovensku jsou označovány jako nezdobené nebo jen řídky zdobené sekerky s tulejí varianty a) a datovány obecně do starších i mladších období popelnicových polí. Doloženy jsou zde v několika exemplářích, z nichž jeden má i otvor na užší straně, analogický k sekerce ze Zahájí (*Novotná 1970*, 91–94, Taf. 39:702, 706, 708, 40:714, 717). Analogické sekery jsou doloženy i v rumunských depotech (*Petrescu-Dimbovița 1977*, 239 – Pl. 137:13, 315 – Pl. 284:6 aj.; *tyž 1978*, Taf. 162:40–41).

V jižních Čechách lze vedle sekerky ze Zahájí uvést ještě tři příklady těchto nástrojů, přičemž všechny lze datovat nejspíše až do stupně HB: drobnou sekerku z Křtěnova I (*tab. 85:5*), rytím zdobenou sekerku z Plíškovic I (*tab. 96:10*) a dnes nedochovanou sekeru z Břežan I. Protože se v těchto případech jedná o ojedinělé nálezy, musíme se spokojit s jejich určením podle vnějších analogií z jiných regionů. Křtěnovská sekerka náleží do nevýrazné skupiny označené O. Kytlicovou jako nezdobené sekerky s tulejkou a datované jen obecně do stupňů HA–HB (*Kytlicová 1963*, 303). Lépe datovatelná je sekerka z Plíškovic, která svou výzdobou v podobě obloukovitě stočených protilehlých rýh odpovídá tvarům stupňů HB2–3 (*Kytlicová 1963*, 295; *táž 2007*, 134–138). Mimo uvedené jihočeské sekerky s tulejí můžeme na okraj zmínit ještě malý zlomek tulejky sekerky blíže neurčitelné varianty z Milenovic VIII (*tab. 14:5*) a pak dva zcela sporné soubory nalezené již hluboko v 19. století a dnes nezvěštné: blíže neudaný počet „keltů“ ze Zadních Ptákovíc I (*Wocel 1868*, 574–575) a z Ratají I (*Hraše 1896–1897*, 359). Jednalo-li se v obou těchto případech ale skutečně o sekerky s tulejkou, je dnes již nezjistitelné. Připomenout můžeme i několikrát zmíněný sporný celek údajně z Horní Cerekve, v němž mělo být obsaženo šest sekerek tohoto typu (*Richlý 1894*, tab. IV:1,7, V:12–13,15,17).

4.3.2.2 Dláta, šídla, rydla

Výhradně účelovými tvary zpravidla bez bližší chronologické citlivosti jsou dláta, rydla a šídla. Můžeme mezi nimi odlišit několik typů, všechny jsou však v jižních Čechách velmi vzácné.

Dláto s tulejí

Jediným jednoznačným reprezentantem dláta s tulejí je v jižních Čechách exemplář ze Sepekova V (*tab. 73:6*). Řadu analogií k tomuto tvaru můžeme nalézt v sousedních oblastech. Několik příkladů je známo z českých depotů mladší a pozdní doby bronzové (*Richlý 1894*, tab. 1:5; *Kytlicová 1963*, 305–307; *táž 1964*, obr. 162B; *táž 2007*, 141–143), doloženy jsou však i v hrobech nebo jako ojedinělé nálezy (*Blažek – Gál 2001*, 24, tab. VII:16–17). Jejich chronologické zařazení je široké, vyskytují se od střední až do pozdní doby bronzové. Na Moravě se poprvé objevují v depotech z přelomu střední a mladší doby bronzové (Hradisko, Hulín: *Furmánek 1973*, 102, obr. 11:14–15, 20:3, 6, 9, 21:8; *Salaš 2005*, tab. 4:6, 16:8, 10, 17:7, 9). Podobná dláta s tulejí jsou známa i z Horního Rakouska (*zu Erbach 1985*, Taf. 65:17, 67:2, 68:1, 103) a ze Salcburska, kde lze uvést např. exemplář z depotu ze Saalfelden-Magnesitfeld, datovaného do stupňů HB1–2 (*Moosleitner 1991*, 67 – Taf. 18:1). Doložena jsou rovněž v rakouských Korutanech (*Müller-Karpe 1959*, Taf. 128:2–3) a v jižním Německu (*Müller-Karpe 1959*, Taf. 167B:2, 168:5; *Hennig 1970*, Taf. 31:4; *Diemer 1995*, Taf. 9:47–49, 21:113). V souborech z jihočeských Lidmovic I (*tab. 5:4*) a Milenovic VIII (*tab. 14:1*) byly nalezeny zlomky dalších dlát, zda-li však byly původně opatřeny tulejkou, zůstává nejisté.

Tyčinkovitá dláta

Chronologicky blíže nedatovatelná jsou rovněž drobná tyčinkovitá dláta, která jsou v Čechách hojná zejména v období depotů zlomků (*Kytlicová 1961*, 241–242; *Říhovský 1992*, 282). Můžeme mezi nimi odlišit dvě varianty, definované podle způsobu výroby. První variantu představují dláta primárně za tímto účelem zhotovená. Mezi ně náleží drobné nezdobené oboustranné dláto z depotu z Holašovic I (*Kytlicová 2007*, Taf. 21:7), k němuž nacházíme blízkou analogii v depotu předchozího horizontu ze Zbonína I (*Kytlicová 2007*, Taf. 5B:4). Primárně vyrobeným dlátkem je i drobný předmět s prohnutou horní stranou z depotu v Albrechticích nad Vltavou I (*Kytlicová 2007*, Taf. 1B:6), k němuž zatím nemáme v našem prostoru paralelu. Zmínit musíme ještě nedávný a dosud nepublikovaný nález zlomku břítu tyčinkovitého dláta z objektu 5/05 na sídlišti v Březnici I.

V holašovickém depotu bylo obsaženo i dláto druhé varianty (*Kytlicová 2007*, Taf. 21:6), které představují sekundárně opracované tyčinky. Vzhledem k pozůstatkům ryté výzdoby můžeme v tomto případě celkem jednoznačně uvažovat o dlátku překovaném z poškozeného tyčinkovitého náramku. Analogický předmět byl v jižních Čechách doložen i v pomíchaném souboru z Pasek I (*tab. 21:1*).

Destičkovitá dláta

Zcela unikátním tvarem jsou dvě klínovitá destičky s ostrými hranami a plastickou výzdobou z depotu v Albrechticích nad Vltavou I (*Kytlicová 2007*, Taf. 1B:8–9), které zatím zcela

postrádají analogii. Podle *O. Kytlicové (1964, 524)* souvisejí pravděpodobně s kovotepeckou výrobou, jak dokládají další součásti tohoto mimořádného depotu. Soubor je datován do horizontu Plzeň-Jíkalka, kam tedy náležejí i obě tato „dlátka“.

Šídla a rydla

Univerzální víceúčelové tyčinkovité nástroje bez jakékoliv chronologické citlivosti představují šídla a rydla, jejichž vzájemné odlišení bývá většinou ryze subjektivní. Šídla by měla být spíše subtilnější, s oběma konci zahrocenými. Takové dva artefakty pocházejí z depotu z Albrechtic nad Vltavou I (*Kytlicová 2007, Taf. 1B:3–4*). Méně průkazný je zlomek ze Zvíkovského Podhradí III (*Kytlicová 2007, Taf. 8A:8*), který může být i deformovanou jehlou jehlice.

4.3.2.3 Srpy

Výraznou skupinu nástrojů reprezentují bronzové srpy, které všeobecně patří k nejčastěji zastoupeným předmětům českých depotů mladší i pozdní doby bronzové (*Kytlicová 1963, 234; Frána – Jiráň – Moucha – Sankot 1997, 25; Kytlicová 2007, 143–145*), ale také hornorakouských (*zu Erbach 1989, 146 – Abb. 9:6*) či moravských hromadných nálezů této epochy (*Salaš 2005, 48*). V jižních Čechách můžeme odlišit dva základní typy srpů – s bradavkovým trnem a s řapem.

Srpy s bradavkovým trnem

Starší formu srpu, vyskytující se již ve střední době bronzové, představují srpy s bradavkovitým trnem. V českých nálezech se však objevují i v celé mladší době bronzové, přičemž v průběhu stupně HA postupně mizí (*Kytlicová 1963, 251; táž 2007, 145–146*). Také na Moravě jsou tyto srpy, označené zde jako „Knopfsicheln der Gruppe IV“, datovány do stupňů BD–HA (*Říhovský 1989, Taf. 6–8*). V jižních Čechách jsou tyto formy srpů známé především z depotů horizontu Plzeň-Jíkalka, jak ukazují příklady z Pražáku I, Zbonína I, Zbonína II nebo ze Smrkovic I (*Kytlicová 2007, Taf. 2A:6, 6A:26, 7:9–11, 13–15, 17, 21, 8B:1*). Soliterně dochovaný je pak srp z Kestřan IV, který byl již v pravěku opětovně svařen (*Chvojka 2001a, Taf. 15:2*). Další jihočeské exempláře tohoto typu srpu jsou řazeny ještě do střední doby bronzové (srov. *Fröhlich – Chvojka – Jirák – Michálek – Parkman 2005, 16 – obr. 3*).

Srpy s řapem

Srpy s řapem se v Čechách vyskytují masově od horizontu Plzeň-Jíkalka. Tyto nejstarší ještě pozdně mohylové formy mají rukojeť ostře nasazenou k čepeli v místech bočního trnu a nevykazují otvor pro nýt (*Kytlicová 2007, 148*), jak můžeme pozorovat např. na nejstarších jihočeských srpech s řapem z depotu horizontu Plzeň-Jíkalka z Pražáku u Vodňan (*Kytlicová 2007, Taf. 8B:2–3*), na jednom srpu z okolí Písku (*tab. 36:4*) nebo na zlomku z Kladného I (*tab. 88:7*). Srpy z vyvinuté mladší doby bronzové vykazují naopak plynulou profilaci a trn zhruba uprostřed řapu. České srpy starší fáze popelnicových polí mají zpravidla v rukojeti proražen otvor pro nýt, zatímco středodunajské exempláře nesou na řapu mnohdy velmi bohatou výzdobu plastických žebírek (*Kytlicová 1964, 540–546; Hansen 1994, 205*).

V jižních Čechách jsou zastoupeny obě tyto základní mladobronzové varianty srpů s rukojetí. Otvor pro nýt nesou

na svých rukojetích dva celé a jeden zlomek z depotu v Holašovicích I (*Kytlicová 2007, Taf. 21:28–30*) a pak jeden fragment z depotu v Ratajích IV (*tab. 69:4*). Vnitřní boční žebro řapu se u všech celých srpů (a pravděpodobně i u zlomku z Holašovic I) kolmo napojuje na počátku čepel k vnějšímu obvodovému žeburu, což by měl být spíše starší chronologický prvek, který však nebyl vždy důsledně dodržován (*Kytlicová 1963, 241*). Naproti tomu na jiném zlomku z Rataj IV, u něhož však nelze určit bližší variantu, se vnitřní žebro obloukovitě napojuje na vnější žebro až hluboko v čepeli (*tab. 69:2*). Zcela analogický k uvedeným exemplářům z Holašovic I a Rataj IV je i jeden srp z depotu v Starém Sedle I, který se liší pouze dvěma otvory pro nýt (*tab. 76:6*), jiný drobný srpek z tohoto depotu má netypicky uprostřed řapu umístěné třetí krátké žebírko, navazující na otvor pro nýt (*tab. 76:5*). Dva ze tří holašovicích srpů mají obě boční žebra zdobena na řapu kapkovitými až čokovitými vrypy, náležejícími k typické výzdobě srpů od stupně BD až do jenišovického horizontu HA2/HB1 (*Kytlicová 1963, 240; táž 2007, 149–153*). O dlouhém přežívání této výzdoby žebírek až do závěru stupně HB svědčí exemplář z depotu z Malého Boru I ze západního okraje jihočeské sídelní oikumeny (*Kytlicová 2007, Taf. 134:5*). Analogie k uvedeným srpům se dvěma bočními žebry a otvorem v rukojeti nacházíme zejména v okolních regionech, jako např. v hornorakouském depotu ze Siphachzell (*Höglinger 1996, Taf. 8:101–102, 108*), v českých depotech z Rejkovic-Běřina (*Richlý 1894, tab. II:6*), Stráže (*Richlý 1894, tab. XXII:1, XXIII:22*), Nechranic (*Hansen 1994, Taf. 2:7–10*), Rýdče (*Hansen 1994, Taf. 10–11*) nebo v bavorském hromadném nález z Winklsaß (*Holste 1936, Taf. III; Müller-Karpe 1959, Taf. 149*), známé jsou však i z prostředí Saska (Dresden-Laubegast 2 a 3: *von Brunn 1968, Taf. 44:1, 46–47*). Na Moravě mají paralely zejména ve skupině tzv. „Zungensicheln der Gruppe III, Typ 2, Variante a“ (*Říhovský 1989, 57, Taf. 16:248–254, 17:255–260*), které jsou řazeny obecně do období BD–HA (srov. též *Salaš 2005, tab. 204:39, 239:19, 256:35 aj.*).

Druhou variantou mladobronzových srpů s řapem, zastoupenou v jižních Čechách, jsou exempláře s rukojetí členěnou třemi podélnými žebry bez otvoru pro nýt. Jeden celý srp této varianty byl nalezen v Holašovicích I (*Kytlicová 2007, Taf. 21:27*), fragmenty dalších jsou doloženy v depotu ze Starého Sedla I (*tab. 76:4*) a v ojedinělém nález z Kostelce I (*tab. 80:2*); zlomky dvou analogických srpů byly nalezeny i v hromadném nález z Zaháji I (*Kytlicová 2007, Taf. 22B:6–7*). Připočítat k nim můžeme i drobnější zlomky z Milenovic VIII (*tab. 14:3*), Podolí I/II (*tab. 85:3*) a z Trisova I (*tab. 87:12*). Srpy této varianty jsou počítány k typickým formám středního Podunají (*Kytlicová 1963, 237; táž 2007, 149*), což dokládá množství podobných srpů z tamních nálezů datovaných do stupňů BD–HA. Geograficky nejbližší paralely můžeme nalézt v několika srpech z Rakouska označených jako typ Uioara 4 – Haidach a datovaných do stupňů BD–HA1. Jejich předlohy jsou hledány v Karpatské kotlině (*Primas 1986, 101–102, Taf. 34:569–580, 35:581–590*). Velmi hojně je tento typ srpu zastoupen např. v hromadném nález z Siphachzell v Horním Rakousku (*Höglinger 1996, 19–22, Taf. 3–7*). Podobné srpy jsou doloženy i v Bavorsku (*Müller-Karpe 1959, Taf. 128:12, 149:3, 153:10; Torbrügge 1959b, Taf. 51, 70:10–11*). Na jižní Moravě se analogické srpy, označované zde jako „Zungensicheln der Gruppe IV, Typ 1, Variante b“ (*Říhovský 1989, 65–66, Taf. 18–22*), poprvé objevují v přechodném

stupni Blučina-Kopčany a pokračují zde ve svém vývoji dále do mladší doby bronzové (Říhovský 1982a, 56–57, tab. 50:31, 39, 57:3, 58:9, 60:22, 31, 35). Jeden z největších souborů těchto srpů na Moravě byl nalezen v depotu v Polešovicích, datovaném do přelomu stupňů BD a HA, kde bylo zjištěno celkem 83 exemplářů uvedeného typu srpu (Salaš 1997a, 26–27, Taf. 6–11). V Rumunsku jsou podobné srpy se třemi koncentrickými žebry na rukojeti označovány jako typ Uioara 3a, přičemž jsou datovány do druhého stupně mladší doby bronzové. Konkrétní analogie lze zde nalézt např. v depotech v Band, Dipşa, Şpálnaca II nebo Uioara de Sus (Petrescu-Dimboviţa 1977, 228 – Pl. 115:3, 239 – Pl. 138:21–25, 271 – Pl. 198:16, 289 – Pl. 234:5–6, 290 – Pl. 236:8, 14; týž 1978, 33, 55, Taf. 80B:10, 95:68, 146:232, 177:367–369). V Maďarsku se analogické srpy vyskytují zejména v HA1, tj. v horizontu Kurd (Mozsolics 1985, 44–45, Taf. 37:7–8, 38:8, 51:7, 11, 71:4, 146:24–30 aj.), mohou se však objevit i v závěru střední doby bronzové (Mozsolics 1973, Taf. 71:19).

Poslední dva jihočeské srpy s řapem náležejí do pozdní doby bronzové. Oba jsou ve srovnání s mladobronzovými exempláři poměrně malé a postrádají v rukojeti otvor pro nýt, stejně jako boční trn, což jsou však v pozdní době bronzové naprosto běžné jevy (Kytlicová 1963, 248; táž 2007, 154). Oba mají také dvě žebra na řapu, liší se však v jejich napojení na čepel. Srp z depotu v Malém Boru I (Kytlicová 2007, Taf. 134) má tato žebra na rukojeti zdobena vrypy, přičemž vnitřní žebro se na začátku čepele kolmo napojuje na vnější, zatímco exemplář ze Skal II má obě žebra hladká, obě probíhají i na čepeli paralelně až téměř k hrotu a ve střední části čepele jsou v místech nálitku spojena patrně třemi nevýraznými žebírky (tab. 24:8). Oba tyto jihočeské srpy tak můžeme celkem jednoznačně zařadit do vspělých fází pozdní doby bronzové, tj. zhruba do stupňů HB2–3, což plně odpovídá i jiným českým srpům této formy (srov. Kytlicová 1963, 247–249; táž 2007, 154–155).

Neurčitelné srpy

Z jihočeských lokalit epochy popelnicových polí pochází vedle výše uvedených klasifikovatelných exemplářů také značné množství drobnějších zlomků srpů, které nelze blíže typologicky zařadit. Výskyt těchto menších fragmentů srpů je naprosto běžný zejména v depotech zlomků, jak ukazují četné příklady z Čech (Lhotka: Richlý 1894, tab. XVI–XVIII; Kamýk nad Vltavou: Hrala 1966, obr. 5; Lažany III: Hansen 1994, Taf. 16) i z okolních regionů (např. Holšte 1936, Taf. III; von Brunn 1968, Taf. 60; Říhovský 1982a, tab. 47–52, 58–61; Höglinger 1996, Taf. 2–17; Engelmann 1997, Taf. 6–14; Salaš 1997a, Taf. 13–19; týž 2005, 48, tab. 45–48, 112–127 aj.). V jižních Čechách můžeme zmínit zlomky z depotů horizontu Plzeň-Jíkalka ze Smrkovic I, Zbonína II nebo Hořic na Šumavě I (Kytlicová 2007, Taf. 1A:15–16, 2A:3–4, 7–8, 7:12, 16, 18–20), do horizontu depotů zlomků pak náleží artefakty z Holašovic I, Zahájí I (Kytlicová 2007, Taf. 21:25–26, 22B:4), Milenovic VIII (tab. 14:2, 4) nebo Rataj IV (tab. 69:3).

Vzácně se zlomky bronzových srpů objeví i v hrobech, jak dokládají mohylové nálezy z Řepče I (tab. 71:5), Sepkova I (tab. 73:7) a snad i z Lidmovic I (tab. 5:5). Malý zlomek bronzového srpu pochází i ze sídliště v Křtěticích I (tab. 8:1). Ojedinelými nálezy jsou zlomky z Písecké Smolče II (tab. 85:8) a z Miřenic I (tab. 90:4).

Zmínit můžeme ještě dva dnes ztracené srpy z Kestřan III a Mladějovic I (Dubský 1949, 120, 163), které však nelze nijak blíže klasifikovat.

4.3.2.4 Nože

České nože doby bronzové komplexně zpracoval v nedávné době L. Jiráň (2002a), proto zde uvedeme jen stručný přehled nálezů z jižních Čech. Nože epochy popelnicových polí jsou v našem regionu dosti vzácným artefaktem, přesto můžeme mezi nimi odlišit několik typů.

Nože s destičkovitou rukojetí typu Riegsee

Nejstarší jihočeské nože epochy popelnicových polí náležejí k typu Riegsee, který je u nás datován do stupně BD a do počátku stupně HA1 (Kytlicová – Vokolek – Bouzek 1964, Abb. 4:18; Jiráň 2002a, 23). Vyznačuje se obloukovitě klenutým hřbetem a krátkým řapem se dvěma nýty. V jižních Čechách známe dosud dva zástupce tohoto typu: jeden byl učiněn jako ojedinelý nález v Novém Dvoře II (Chvojka 2001a, Taf. 21:2), druhý tvořil součást hromadného nálezů z Holašovic I (Jiráň 2002a, 21, Taf. 2:15; Kytlicová 2007, Taf. 21:18). Charakteristické jsou tyto nože především v jižním Německu, kde tvoří důležitou složku náplně horizontu Riegsee (Müller-Karpe 1959, 189 – Abb. 23:20, Taf. 128A:11, 181A:16). Vyskytují se i v Horním Rakousku (zu Erbach 1985, Taf. 18:4, 34:4) a ve středním Podunají (Říhovský 1972, Taf. 1:5–12, 2:13–24).

Podobný k typu Riegsee je i nůž z depotu ze Zbonína II (Kytlicová 2007, Taf. 7:8), který však na rozdíl od klasických nožů typu Riegsee nemá rukojeť. Jeho nejbližší analogií je nůž ze Lhotky, který L. Jiráň popsal jako „srpovitý nůž“ (Jiráň 2002a, 63, Taf. 21:226; srov. též Kytlicová 2007, 155). Zbonínský nůž není sám o sobě blíže datovatelný, ale vzhledem k jeho přítomnosti ve výrazném souboru horizontu Plzeň-Jíkalka jej můžeme zařadit do tohoto období.

Bronzový nůž s nýtem byl údajně nalezen také v hrobě č. 33/78 v Topělci I, nález však zatím nebyl publikován, a nelze jej tedy blíže klasifikovat. Vzhledem k přítomnosti nýtu však může pocházet z podobného typu jako zde uvedené nože.

Nůž s destičkovitou rukojetí typu Kozojedy

Jediný jihočeský exemplář tohoto typu nože byl v nedávné době objeven na rozoraném mohylníku u Opalic I (tab. 87:17). Ačkoliv je silně sekundárně narušen, můžeme jej vzhledem k jeho rovnému týlu a šikmo nasazené jazykovité rukojeti se žlábkem uprostřed klasifikovat nejspíše jako typ Kozojedy, datovaný do stupně HA1 (Jiráň 2002a, 29, Taf. 6:62–64).

Nůž s destičkovitou rukojetí typu Dašice nebo Baierdorf

V depotu z Holašovic I byl vedle výše zmíněného nože typu Riegsee nalezen i zlomek týlu rukojeti nože se závěsným kroužkem, který byl druhotně navlečen na jednodílnou sponu (Kytlicová 2007, Taf. 21:17). Přestože se jedná pouze o menší fragment, můžeme jej přibližně klasifikovat: typologicky se totiž nejvíce blíží nožům typu Dašice, Baierdorf, případně i Malhostovice, které jsou většinou datovány do stupně HA1 (Říhovský 1972, 24–36; Jiráň 2002a, 34–35, Taf. 7–8). Nože těchto typů jinak dosud z jihočeského regionu neznáme, oblastí jejich hlavního rozšíření je střední Podunají.

Nože s trnem

Velmi širokou skupinu představují nože s trnem, které se vyskytují v průběhu celé mladší doby bronzové a které se dělí na jednotlivé regionálně a chronologicky vymezené typy. Z jižních Čech pochází jediný exemplář z hrobu VIII v Rohozné I (*Chvojka 2001a*, Taf. 42:6). Podle *L. Jiráň (2002a, 41–44)* náleží mezi nože s trnem varianty Jevíčko (srov. *Říhový 1972*, Taf. 14:147–153), které jsou typickými reprezentanty stupně HA1. Analogické nože známe i z jižního Německa, kde jsou datovány do stupňů HA1 i HA2 (*Müller-Karpe 1959*, 194 – Abb. 29:14–16, 202 – Abb. 37:13, Taf. 128B:2, 185J:2, 186D:1), doloženy jsou i v Horních a Středních Francích (*Hennig 1970*, Taf. 64:11–12) a v Horním Rakousku (*zu Erbach 1985*, Taf. 85:3).

Nože s tyčinkovitou rukojetí

Pro pozdní dobu bronzovou jsou charakteristické nože s tyčinkovitou rukojetí („*Griffangelmesser*“), dělí se opět do několika variant. Jediným jihočeským reprezentantem tohoto typu je nůž ze Strakonice V (*tab. 37:4*), který *L. Jiráň* zařadil do typu Stillfried. Chronologické zařazení těchto nožů je širší, většina českých nálezů je však datována do období HB2–3, což pravděpodobně platí i pro strakonický exemplář (*Jiráň 2002a*, 59–60).

Neurčitelné nože

Mimo výše uvedené klasifikovatelné exempláře pochází z jihočeských lokalit epochy popelnicových polí také několik zlomků, jejichž bližší určení není možné. Dva pocházejí z hromadných nálezů (Zahájí I, Smrkovice I: *Kytlicová 2007*, Taf. 2A:5, 22B:5) a dva z plochých hrobů (Vrcovice I: *Chvojka 2001a*, Taf. 65:4; Strakonice I: *Michálek 1993*, 34 – obr. 9:2).

4.3.2.5 Další typy nástrojů**Břítvy**

Z jihočeského regionu pocházejí pro námi sledované období pouze dva zlomky břitev, přičemž oba náležejí na samý počátek mladší doby bronzové. Zachovanou část listu a rámcovou rukojeť zakončenou kroužkem má fragment břítvy z Varvažova I (*Kytlicová 2007*, Taf. 6B:6). Z mohyly č. 33/1897 v Řepči I pochází další drobný fragment tyčinkovité rukojeti (*tab. 71:4*). Podle *A. Jockenhövela* náleží řepečský zlomek do typu Kostelec, který je datován ještě do střední doby bronzové, zatímco varvažovskou břitvu přiřadil do typu Gusen s datací do přelomu střední a mladší doby bronzové (*Jockenhövel 1971*, 44–46, 65–67).

Špičák

V českém prostředí je naprostým unikátem zlomek hrotu šestihřanného špičáku nalezený v depotu z Holašovic I (*Kytlicová 2007*, Taf. 21:12), který ještě *O. Kytlicová* považovala za součást kovadliny (*Kytlicová 1963*, 311; později však připustila možnost, že by se mohlo jednat i o špičák: *Kytlicová 2007*, 161). Po zveřejnění několika analogických hornických špičáků z hornorakouského depotu ze Sipbachzell, datovaného do horizontu BD–HA1, se však jasně prokázal původní tvar celého předmětu (*Höglinger 1996*, 41–42, Taf. 20; *Jiráň 2000*, Abb. 1). Analogické špičáky jsou známy rovněž z hallstattských solných dolů, kde byly používány k těžbě soli (*Reitinger 1969*, 150–152,

Abb. 122; rekonstrukci celého nástroje viz *Reschreiter 2003*, 270 – Abb. 2). Další příklady jsou uváděny z rumunských depotů z Uioara de Sus a Gusterița (*Petrescu-Dimbovița 1977*, Pl. 155:1, 220:17–19, 221:1; *Hansen 1994*, 154). Z jiných regionů v Čechách není žádný podobný nástroj znám.

Kadlub

Jižní Čechy jsou ve srovnání s jinými českými regiony obecně chudé na nálezy odlévacích forem doby bronzové (srov. *Blažek – Ernée – Smejtek 1998*, 11, 190–193). Jediným zástupcem epochy popelnicových polí je dvojdílný bronzový kadlub na odlévání sekerek s lalokovým schůdkem z Bošovic I (*Kytlicová 2007*, Taf. 3:7), jehož téměř identické analogie pocházejí ze Skalky u Velimi (*Blažek – Ernée – Smejtek 1998*, Taf. 30–31; *Hrala – Šumberová – Vávra 2000*, 223 – Fig. VII.1).

Kladívka a kovadlina

Sada kovotepeckých nástrojů, dvě kladívka s tulejí a jedna kovadlinka, byla nalezena v depotu horizontu Plzeň–Jíkalka v Albrechticích nad Vltavou I (*Kytlicová 2007*, Taf. 1B:10–12). Jejich zhodnocení již provedli *J. Hralová a J. Hrala (1971)*, pro doplnění můžeme uvést ještě analogické kladívko z moravského depotu č. 2 v Blučině (*Salaš 2005*, tab. 45:9).

Kromě uvedených primárně vyrobených kladívek se výjimečně můžeme v této době setkat i s kladivy druhotně předělanými ze zlomených seker. Jediný takový příklad našeho regionu pochází ze sporného celku z Pasek I (*tab. 21:10*). Pasecké kladívko, dnes bohužel neznámé, bylo vyrobené ze sekerky se středovými laloky. Nejbližší analogii můžeme najít v depotu z Nečína II, kde byla takto reutilizována rovněž sekera stejného typu (*Korený – Novák 2004*, 289, obr. 3:2).

4.3.3 Zbraně**4.3.3.1 Meče**

Přestože je epocha popelnicových polí dobou hojného výskytu bronzových mečů, máme v jižních Čechách jen několik nálezů. Zcela zde zatím chybějí meče s plnou litou rukojetí (ty jsou zde doloženy pouze pro střední dobu bronzovou – Paseky: *Richlý 1894*, tab. XXV:12; *Jiřík – Tisucká 2006*, 48, 51, obr. 2:1; Smilovice: *Chvojka – Zavřel 2003*, 99 – obr. 190; *Jiřík – Tisucká 2006*, 49–50, obr. 3:3; srov. *Holste 1953b*, 21, 28–29, 49, 53), jeden náleží do kategorie mečů s jazykovitou rukojetí a dva patří mezi rapírové meče. Ostatní jsou blíže neurčitelné zlomky.

Meč s jazykovitou rukojetí

Jediným reprezentantem mečů s jazykovitou rukojetí jihočeského regionu je pro sledovanou epochu zlomek ze Skočic II (*tab. 31:1*). Podle charakteristického utváření rukojeti bývá obvykle určován jako typ Mainz (*Cowen 1955*, 144–145, Taf. 12:6; *Beneš 1973*, 162; *Michálek 1979a*, 91), podle *P. Nováka (1975, 25, Taf. 18:120)* se však jedná o meč typu Locras. Oba tyto typy jsou však shodně datovány do pozdní doby bronzové, kam tedy náleží i skočický exemplář.

Zmínit v této souvislosti můžeme ještě dva meče s jazykovitou rukojetí typu Sprockhof Ia (*Novák 1975*, 16–17) ze Svateho Tomáše, které *O. Kytlicová (1964, 543 – obr. 164, 554)*

původně zařadila mezi depoty horizontu Plzeň-Jikalka (srov. *Jiřík – Tisucká 2006*, 49, obr. 3:1–2). Podrobnou kritikou jejich náleзовých okolností však bylo prokázáno, že se jedná o středobronzové meče původně z neznámých lokalit, které se ve středověku pravděpodobně dostaly do majetku pána na Vítkově Kameni a které byly po opuštění hradu záměrně zakopány před branou (viz *Fröhlich 1992*, 240). Přesto se dodnes objevují v seznamech depotů horizontu BC2/D (naposledy *Bouzek 2005a*, 246; nejnověji je však vylučuje i *O. Kytlicová /2007, 307/*).

Rapírové meče

Dva jihočeské meče můžeme přiřadit do kategorie mečů rapírových, tj. mečů s tyčinkovitou rukojetí („*Griffangelschwerter*“), které jsou v našem prostředí velmi vzácné (srov. *Novák 1975*, 12, Taf. 5–6). Celý exemplář tohoto typu meče pochází z Týna nad Vltavou II (tab. 86:6; srov. *Jiřík – Tisucká 2006*, obr. 5:4), zlomek horní části analogického meče byl zjištěn ve Zvíkovském Podhradí III (*Kytlicová 2007*, Taf. 8:9; *Jiřík – Tisucká 2006*, obr. 2:2), který *O. Kytlicová* považovala za recentně poškozenou čepel dýky (*Kytlicová 2007*, 318), *J. Jiřík* a *M. Tisucká* jej však klasifikují jako rapírový meč typu Unterhaching (*Jiřík – Tisucká 2006*, 51). Vltavotýnský exemplář zařadil *P. Novák* mezi švýcarský typ meče s destičkovitou rukojetí typu Ober-Illau, který je jediným reprezentantem tohoto typu na našem území (*Novák 1975*, 12).

Zlomky neurčitelných mečů

Z několika dalších jihočeských lokalit pocházejí zlomky čepelí mečů, u nichž však nelze určit jejich typ. Pouze u jedné čepelce meče z Albrechtic nad Vltavou III (tab. 78:9) uvažoval *J. Bouzek (1985, 265 –* chybně uvedeno jako Záblatí; srov. *Chvojka – Parkman 2004*) jako o možném typu Rixheim. Druhý zlomek čepelce z Albrechtic nad Vltavou III (tab. 78:8) má bříty lemované rytými liniemi. Podobnou výzdobu, doplněnou ještě o plastická žebírka, vykazuje také zlomek čepelce meče ze Skalice I (tab. 91:5). Uvedená výzdoba čepelí mečů je příznačná zejména pro mladší vývojové etapy (*Novák 1975*, Taf. 18, 26–27). Naopak do počátečního horizontu mladší doby bronzové můžeme zařadit nezdobený zlomek kosočtvercovitého průřezu z depotu v Hořicích na Šumavě I (*Kytlicová 2007*, Taf. 1:14) a do horizontu depotů zlomek z Rataj IV (tab. 69:6). Sporný je zlomek čepelce z Koloměřic I (tab. 65:3), který může pocházet i z jiného předmětu (hrot kopí?). Posledním jihočeským mečem zařazovaným do epochy popelnicových polí, je dnes ztracená čepel meče z Milevska I, kterou *J. Bouzek (1985, 265)* klasifikoval jako málo výraznou.

4.3.3.2 Dýky

Bronzové dýky jsou charakteristickým typem zbraně pro starší a střední dobu bronzovou, některé typy se však objevují i v epoše popelnicových polí. V jižních Čechách máme dnes prokázané pro toto období pouze dvě dýky, které náležejí dvěma odlišným typům.

Dýka s destičkovitým týlem

Reliktem střední doby bronzové je na počátku popelnicových polí dožívající velká skupina dýk s destičkovitým týlem a s nýty (*Kytlicová 1963*, 211; *táž 2007*, 104). Jediným

prokázaným jihočeským reprezentantem této kategorie je dýka se třemi nýty v týlu a s plastickým žebrem na čepeli z depotu ve Zboníně I (*Kytlicová 2007*, Taf. 5B:6). Dýka tohoto typu pochází sice rovněž ze souboru z Pasek I (*Richlý 1894*, tab. XXV:1), vzhledem ke smíšenému charakteru uvedeného celku ji však můžeme zařadit ještě do střední doby bronzové.

Dýka typu Peschiera

Pro počáteční fázi mladší doby bronzové jsou charakteristické dýky s jazykovitou rukojetí, které bývají běžně označovány jako typ Peschiera (srov. např. *Novotná 2004*, 396; *Salaš 2005*, 65–66). V českých nálezech se objevují zejména v depotech zlomků stupňů BD–HA1 (*Kytlicová 1963*, 211–213; *táž 2007*, 105), v jižním Německu náležejí k typickým tvarům horizontu Riegsee (*Müller-Karpe 1959*, 189 – Abb. 23:22). Jediným prokázaným jihočeským nálezem dýky tohoto typu je exemplář z mohyly 12/1897 z Řepče I, který má v rukojeti dochován jeden nýt (tab. 72:1). V této souvislosti můžeme ještě vzpomenout na malý zlomek jazykovité rukojeti se dvěma otvory pro nýt z Radčic III, který byl sice zařazen do střední doby bronzové (srov. *Michálek – Chvojka 2003*, 128, 142 – obr. 30:1), u něhož ale nelze vyloučit jeho příslušnost právě k dýkám typu Peschiera.

4.3.3.3 Hroty kopí a šípů

Nejrozšířenější druh zbraní mladší a pozdní doby bronzové představují v jihočeském regionu hroty kopí, mezi nimiž můžeme odlišit tři základní typy. Daleko vzácněji jsou v této době doloženy hroty šípů.

Hroty kopí s prostým nečleněným listem

Hroty kopí s prostým neprofilovaným listem a tulejí kruhového průřezu se dvěma protilehlými otvory pro nýt se ve střední Evropě vyskytují od sklonku starší doby bronzové až po pozdní dobu bronzovou (*Říhovský 1996; Weber 2001*, 13–15). V jižních Čechách známe dnes několik desítek hrotů kopí, z nichž většina bývá kladena do mladší doby bronzové (srov. např. *Fröhlich 1999a*). Doloženy jsou zde buďto jako ojedinělé nálezy, a nebo jsou obsaženy v hromadných celcích, přičemž jejich největší počet je v depotech zlomků (*Kytlicová 1963*, 205; *táž 2007*, 106). Nezdobené hroty s prostým listem jsou však obecným tvarem, označovaným na Moravě jako typ B, které jsou datovány od závěru starší až po pozdní dobu bronzovou (*Říhovský 1996*, 27–34). V jižních Čechách je takový hrot s prostým listem doložen v depotu z Holašovic I (*Kytlicová 2007*, Taf. 21:24), přičemž ve stejném celku byl nalezen také zlomek tuleje dalšího hrotu, který můžeme hypoteticky přiřadit rovněž do této skupiny (*Kytlicová 2007*, Taf. 21:23). V mohylovém souboru z Albrechtic nad Vltavou II jsou zastoupeny dva hroty kopí, z nichž jeden má profilovaný list, zatímco druhý (tab. 77:7) náleží právě do této kategorie. Jiné hroty s prostým neprofilovaným listem jsou pak v jižních Čechách registrovány jako ojedinělé nálezy, a jejich chronologické zařazení tak zůstává nejisté: Kestřany IX (tab. 35:1), Svatonice I (tab. 41:1), Týn nad Vltavou III (tab. 86:3), Soběstice I (tab. 86:4), Nestánice I (tab. 87:22). Prostý list mají také dva hroty ze Stožce I (tab. 89:3–4), které můžeme s jistotou dávkou opatrnosti považovat za hromadný nález. Podobně

hroty jsou v jihočeském regionu doloženy i pro střední dobu bronzovou (např. Paseky, Písecká Smoleč: *Píč 1900*, 17 – obr. 7, tab. X:2).

Hroty kopí se stupňovitě profilovaným listem

Charakteristickým typem pro epochu popelnicových polí jsou hroty se stupňovitě profilovaným listem. Podle O. Kytlicové patří tyto hroty mezi typické formy středního Podunají, přičemž depoty v knovízské oblasti tvoří západní hranici jejich běžného výskytu. V Čechách jsou datovány do průběhu celé mladší doby bronzové s přesahem do stupně HB1 (*Kytlicová 1963*, 208–210; *táž 2007*, 108–110). V jižních Čechách náležejí nejstarší hroty s profilovaným listem již do horizontu Plzeň-Jíkalka, jak dokládají exempláře z Varvažova I a ze Zvíkovského Podhradí III (*Michálek 1977a*, obr. 16:18; *Kytlicová 2007*, Taf. 6B:5). Z mladších hromadných nálezů můžeme uvést hrot ze Zahájí I (*Kytlicová 2007*, Taf. 22B:2). Hroty kopí se stupňovitě profilovaným listem známe také z mohylových hrobů, jak ukazují exempláře z Albrechtic nad Vltavou II (*tab. 77:6*) a Doubavy I (*tab. 79:8*). Rovněž v této skupině náleží největší počet mezi ojedinělé nálezy, jak dokládají hroty z Heřmaně I (*Chvojka 2001a*, Taf. 10:9), Vyššího Brodu I (*tab. 88:2*), Libínského Sedla I (*tab. 89:2*), Sušice I (*tab. 90:2*) nebo z Holiček I (*tab. 91:1*). Nejblíže analogické hroty můžeme nalézt v oblasti Horního Rakouska, jako např. exempláře z Hartkirchen, St. Nikola, Kronstorf, Enns aj. (*zu Erbach 1985*, Taf. 45:3, 52:12, 73E:1, 80–83). Také na Moravě patří tento typ kopí k nejrozšířenějším v celé mladší době bronzové (srov. *Říhovský 1996*, 73–83, Taf. 12–18). V maďarských depotech jsou však obsaženy již mladších etapách střední doby bronzové (*Mozsolics 1973*, Taf. 63:1).

Hroty kopí s žebry na listu

Specifickou formou kopí mladší doby bronzové jsou exempláře s plastickými žebírky na listu, které kopírují tulejku. Na Moravě je J. Říhovský označuje jako hroty s tulejí s hladkým listem a profilovanou tulejí a datuje je do starší fáze epochy popelnicových polí (*Říhovský 1996*, 65, Taf. 10–11). Jedno takové kopí pochází snad z mohylového hrobu ve Slaveticích I (*tab. 85:11*), druhý jihočeský nálezy tohoto typu byl učiněn v Jetenicích I (*tab. 90:5*).

Neurčitelné hroty kopí

V hrobových nálezech z Drhovic I (*tab. 53:24*) a Rohozné I (*Chvojka 2001a*, Taf. 42:3) jsou doloženy žarem poškozené tuleje bronzových hrotů, jejichž typové určení je však nemožné. O tuleji jednoho hrotu z depotu v Holašovicích I byla již řeč výše. Bronzový hrot měl být nalezen i v Zadních Ptákovcích (*Wocel 1868*, 574–575), žádné nálezy z této lokality se však dnes nedochovaly.

Hroty šípů

Zcela univerzálními zbraněmi jsou od střední doby bronzové drobné bronzové hroty šípů s tulejkou, které většinou nelze přesněji datovat. Pouze exempláře s hákovitým nálitkem na tulejce bývají zpravidla kladeny až do epochy popelnicových polí, ačkoliv je i jejich výskyt chronologicky daleko širší (srov. *Říhovský 1996*, 125). Takový slabý náznak nálitku vykazuje hrot z Bud I (*Dreslerová – Stejskal – Beneš 2003*, 22), ostatní

jihočeské nálezy jsou naprosto jednoduchými a blíže nedatovatelnými exempláři. Doloženy jsou jak v depotech horizontu Plzeň-Jíkalka (*Zvíkovské Podhradí III: Michálek 1977a*, obr. 16:17), tak i v mohylových hrobech (Protivín I: *tab. 22:12*; Albrechtice nad Vltavou II: *tab. 77:3*). Snad do pozdní doby bronzové by mohly spadat hroty šípů z hradišť Zvíkovské Podhradí I (*tab. 41:3*) a Hluboká nad Vltavou I (*tab. 79:11*), vzhledem k polykulturnímu osídlení obou lokalit však není tato datace jistá.

4.3.3.4 Sekeromlat

Zbraní vyšší společenské třídy a zároveň jistě i odznakem moci byly v době bronzové sekeromlaty (*Jiřík – Tisucká 2006*, 49–52). V našich zemích můžeme pro dobu bronzovou odlišit čtyři základní typy sekeromlatů, z nichž ale do epochy popelnicových polí spadá jen malá část: jednoramenné, se žlábkovanou tulejí, s kotoučovitým týlem a dvojramenné (*Stuchlík 1988*). Jediný jihočeský sekeromlat epochy popelnicových polí pochází z Řepče I (*tab. 72:5*). Vzhledem k jeho plochému terčíku na horním okraji tuleje a k absenci ryté výzdoby jej můžeme přiřadit ke Stuchlíkově typu B. Sekeromlaty tohoto typu jsou na Moravě datovány do přechodného horizontu Blučina-Kopčany a pak do staršího horizontu popelnicových polí Drslavice (*Stuchlík 1988*, 314). Do stupně BD tak náleží i řepečský exemplář, přestože dříve byl chybně řazen ještě do střední doby bronzové (např. *Chvojka 2003*, 50 – Abb. 2:8) – jeho dataci potvrzuje i výše zmíněná dýka typu Peschiera, pocházející z téhož hrobového celku. Blízkou obdobou je sekeromlat z Libákovic v západních Čechách (*Čujanová-Jilková 1970*, Abb. 25:2), který je však považován za ojedinělý nálezy, a tudíž nevhodný k bližšímu časovému zařazení. Dalším českým nálezem je sekeromlat z Kunětic, který náleží ke zdobené variantě tohoto typu (*Domečka 1900–1901; Vokolek 2003*, tab. 132:5).

4.3.4 Další bronzové výrobky

Kromě uvedených typů a variant bronzových šperků, nástrojů a zbraní známe v jižních Čechách ještě několik dalších výrobků z bronzu, které jsou však v našem regionu zcela ojedinělé. Většina z nich působí v jižních Čechách cizorodým dojmem, a je proto většinou oprávněně považována za doklad dálkových kontaktů.

Bronzové nádoby

V jižních Čechách není k dispozici žádný nálezy bronzové nádoby z mladší nebo pozdní doby bronzové, o několika sporných případech se však dochovaly alespoň literární zprávy. V pootavském mikroregionu mělo být nalezeno ucho bronzové nádoby v hrobě 3/23 v Jiníně I (*Dubský 1949*, 162), část okraje další bronzové nádoby byla registrována v blízkosti dvou hrobů v Putimi I (*Dubský 1949*, 171). Podle některých zpráv měl být depot bronzové industrie ze Starého Sedla I uložen v „plechovce, celé rozežrané od rzi“ (*Liskovec 1950*, 388; srov. *Kytlicová 1991*, 96). Tyto staré údaje jsou dnes však již nerevidovatelné, neboť všechny uvedené bronzové nádoby jsou dnes nezvěstné.

Pasová zápona

V hromadném nálezem ze Starého Sedla I je doloženo několik unikátních bronzových předmětů, které zatím nemají v našem

prostředí analogii, avšak které jsou dnes nezvěstné. Jejich analýzu již provedla O. Kytlicová při rozboru celého nálezu (*Kytlicová 1955*), zde se proto omezíme jen na základní fakta. Jedním z těchto mimořádných artefaktů je bronzová obdélníkovitá zápona se dvěma zahnutými jazyčky, bohatě zdobená rytou a vypichanou výzdobou (*Kytlicová 2007*, Taf. 24:30). Podle O. Kytlicové se jedná o formu, typickou pro alpské oblasti a podunajské regiony mladší doby bronzové (*Kytlicová 1955*, 63–64).

Postranice koňských udidel

Také postranice koňských udidel z depotu ve Starém Sedle I (*Kytlicová 2007*, Taf. 24:33–34) nemají v Čechách pro mladší dobu bronzovou analogii, v celé střední Evropě jsou obvyklejší až v závěru stupně HB, kdy jsou již spojovány s tzv. thráko-kimmerijskými vlivy (*Metzner-Nebelsick 2005*). Starosedlské postranice tak patří ve střední Evropě k nejstarším, přičemž za jejich předlohy jsou považovány kostěné exempláře z východních částí střední Evropy (*Kytlicová 1955*, 64–70).

Hák s čtverhrannou tulejkou

S koňským postrojem snad souvisí i další předmět z hromadného nálezu ze Starého Sedla I, který můžeme označit jako hák s čtverhrannou tulejkou (*Kytlicová 2007*, Taf. 22C:1). Tento předmět, který snad sloužil k upevnování řemení na koňské postroje, má paralely v několika bavorských a alpských exemplářích většinou ze stupně HA (*Kytlicová 1955*, 62). Ve středním Podunají a v Karpatské kotlině jsou však obdobné háky známe i pro pozdní dobu bronzovou, jak ukazuje příklad z Velemszentvid, datovaný do stupně HB (*Kemenczei 1996*, 459 – Abb. 6:5).

Cvočky a nýtky

Účelovou formou nevhodnou k dataci jsou samostatné cvočky a nýtky, které mohly být použity například pro upevnění ratiště do tulejky kopí, seker nebo srpů, pro nýtování bronzových nádob, pancířů apod. a nebo mohly tvořit součást oděvu, jak je uváděno zejména v jihoněmeckých oblastech (*Kytlicová 1963*, 162). Dva takové malé nýtky pocházejí z mohylového hrobu ve Chvaleticích I (tab. 4:7–8), jejich původnímu účelu však v tomto případě nic nenasvědčuje. Solitérní nýtek z hrobu VIII v Rohozné I (*Chvojka 2001a*, Taf. 42:5) tvořil pravděpodobně součást bronzového hrotu kopí, jehož tulej je v tomto celku obsažena.

Plech z tzv. bílého kovu

Zcela neobvyklým nálezem v rámci českých lokalit je zlomek litého plechu z tzv. bílého kovu, který pochází z depotu v Holašovicích I (*Kytlicová 2007*, Taf. 21:19). Bez provedené spektrální analýzy nelze zatím přesně určit, z jakého kovu byl předmět odlit. Měď s vysokým obsahem cínu se jeví být v tomto případě velmi nepravděpodobná, jak ostatně v podobných případech upozornili i autoři rozsáhlého projektu analýz českých bronzů (*Frána – Jiráň – Moucha – Sankot 1997*, 78). Hypoteticky lze uvažovat o olovu, k němuž nacházíme analogii v podobě několika amorfních kousků ze známého depotu ze Stráže u Radčic (*Pokorný 1887–1889*, 154; *Blažek – Ernée – Smejtek 1998*, 26–28) a které pravděpodobně pocházelo z místních zdrojů na Příbramsku (srov. *Kytlicová 1982*, 393). Také v depotech z Velvar a Lažan byly analýzami prokázány měděné slitky s enormním množstvím olova (*Frána – Jiráň – Maštalka – Moucha 1995*,

197). Podle L. Smejtky však nebylo olovo v mladší době bronzové záměrně používáno na výrobu předmětů ani jako úmyslná příměs do mědi (*Blažek – Ernée – Smejtek 1998*, 28; též *Kytlicová 1982*, 393), naproti tomu dva náramky z Drevník, datované do stupně HA, s vysokým obsahem olova (až 30 %) svědčí o jeho záměrném užití (*Frána – Chvojka – Korený 2007*). Dva předměty z blíže neurčeného bílého kovu (nýt a trojúhelníkovitý zlomek) byly nalezeny také v hromadném nález z Kamýka nad Vltavou (*Hrala 1966*, 6).

Vedle suroviny zůstává nejasný i původní tvar a funkce holašovického zlomku. Celkem jednoznačně můžeme vyloučit určení J. Wodiczky jako zlomku římského zrcátka (*Wodiczka 1927*; tuto interpretaci však připouští i *Jiráň 2002a*, 21). Podle O. Kytlicové se jedná o zlomek velkého kolečkovitého závěsku z bílého kovu, který měl být spolu s jednoduchou sponou importem ze středního Podunají (*Kytlicová 1975*, 104–105; *táž 2007*, 87). V několika moravských hromadných nálezech byly nalezeny lité terče s horní plochou členěnou soustřednými žebírky, dosti podobné holašovickému zlomku, které jsou považovány za charakteristický produkt jižních skupin středodunajských popelnicových polí, zejména v povodí Drávy a horní Sávy. Tyto jihoevropské terče byly dokonce, stejně jako předmět z Holašovic, vyráběny z tzv. bílého kovu (srov. *Salaš 2005*, 126, tab. 172:426, 219:279–282, 267A:174). Jisté analogie nacházíme i v oblasti dnešního východního Maďarska, jako např. ve zlomku bronzové štítové puklice z depotu kyjatické kultury z maďarské Füzesabony, který je datován do stupně HA (*Kemenczei 1984*, 49, Taf. CXI:31). Velice podobný zlomek litého (bronzového ?) plechu s obloukovitě stočenými plastickými žebry pochází z bavorského depotu z Winklsaß (*Holste 1936*, Taf. I:25; *Müller-Karpe 1959*, 285, Taf. 148:25). Svými soustřednými plastickými žebry připomíná holašovický zlomek vzdáleně dvě hostomické puklice, interpretované jako nášivky na kožený pancíř, které však byly vytepany z tenkého plechu, a navíc pocházejí až ze samého závěru pozdní doby bronzové (*Kytlicová 1988*, 315 – obr. 7:1–2).

4.3.5 Měděné slitky a amorfní zlomky

Měděné slitky patří k nejvlastnějším součástem depotů zlomků, objeví se však již v některých hromadných nálezech horizontu Plzeň-Jíkalka a v poslední době jsou prokázány i v čistě středobronzových souborech (*Militký – Zavřel 1993*, obr. 8:12–13; *Fröhlich – Jiřík 2007*, 191–194). Ve stupni HB1 jejich výskyt náhle končí a opět se v depotech objevují až koncem pozdní doby bronzové, tehdy však již v jiné formě. Zatímco pro mladší dobu bronzovou jsou typické velké koláče bronzoviny, v pozdní době bronzové se vyskytují zcela malé koláče, které jsou dokladem jiného výrobního procesu bronzových předmětů (*Kytlicová 1963*, 317–318; *táž 2007*, 162–163). V jižních Čechách máme doloženy pouze slitky první varianty, do pozdní doby bronzové zde zatím nemůžeme datovat žádný, pomineme-li v literatuře uváděný a dnes nezvěstný slitek z depotu v Malém Boru I.

V jižních Čechách se s měděnými slitky v depotech setkáváme běžně již v přechodném horizontu Plzeň-Jíkalka (Smrkovice I, Křenovice I: *Kytlicová 2007*, Taf. 2A:9–11, 4C:13), známý je především nález celého koláčovitěho slitku o váze 7,23 kg z Malých Nepodřic (*Kytlicová 2007*, Taf. 11B:3).

Do následujícího horizontu depotů zlomků pak spadají nálezy z Holašovic I a Zahájí I. Holašovický soubor obsahoval celkem šest poměrně malých slitků, mezi nimiž upoutá pozornost jeden kousek s dosud patrným částečně neroztaveným plechem (*Kytlicová 2007*, Taf. 22A:36). Celková váha holašovických slitků činila 313 g, což představuje jen necelých 19 % původní váhy všech bronzových předmětů z depotu – v mnoha jiných depotech je podíl slitků daleko výraznější (např. Polešovice – 42 % celkové váhy depotu: *Salaš 1997a*, 46). Druhý zmíněný depot ze Zahájí I obsahoval jeden celý koláčovitý slitek o váze 1,047 kg a odsekutý zlomek dalšího o váze 0,276 kg (*Kytlicová 2007*, Taf. 22B:8–9). Celý z posledních dvou zmíněných slitků byl tvořen téměř čistou mědí (*Frána – Jiráň – Maštalka – Moucha 1995*, 241). Také naprostá většina slitků z jiných českých mladobronzových depotů je z téměř čisté mědi (*Frána – Jiráň – Maštalka – Moucha 1995*, 193; *Blažek – Erneé – Smejtek 1998*, 26–27, 36).

Časově blíže nezařaditelné jsou slitky z Dobevo IV (*Chvojka 2001a*, Taf. 9:17) a z Českého Krumlova I (*tab. 88:10–11*), u nichž však nelze vyloučit jejich příslušnost k helici s kulovitou hlavicí nalezenou v jejich blízkosti. Pravděpodobně součástí depotu zlomků z Rataj IV byl rovněž jeden slitek se stopami po sekání (*tab. 69:5*). Z hrobového prostředí můžeme uvést zatím nepublikovaný slitek z hrobu 3/72 v Topělci I (*Beneš – Fröhlich – Michálek 1973*, 129). V rámci českých nálezů obsahoval dosud největší množství suroviny (přes 30 kg) depot II z Lažan (*Blažek – Gál 2001*, 14).

Amorfní kousky bronzů jsou většinou pozůstatkem nějakého bronzového předmětu, jehož tvar dnes nejsme schopni rekonstruovat, někdy se též může jednat o netypický zlomek bronzového slitku. Tyto předměty nemají z hlediska interpretačního ani chronologického žádnou vypovídající schopnost, uvedeme je proto jenom pro přehled. Jeden amorfní zlomek je doložen na sídlišti ve Strakoncích II (*Chvojka 2001a*, Taf. 51:2), další pochází z depotu v Křenovicích I (*Kytlicová 2007*, Taf. 4C:12). Dva amorfní plíšky byly vyzvednuty s depotem zlomků Milenovice VIII (*tab. 14:6–7*). Jiné nedokumentované kousky byly nalezeny např. v Hradišti I, v hrobě VIII v Rohozné I, ve dvou mohylách (42/1897 a Alfa) v Řepči I nebo na sídlišti ve Smrkovicích I. Zajímavý zlomek byl nalezen v hrobě II v Rohozné I – jedná se o tenkou plochou destičku obdélníkového tvaru s otvorem uprostřed, který je lemován plastickým žebrem (*Chvojka 2001a*, Taf. 40:2). Nelze vyloučit, že se jedná o zlomek rukojeti nože, dýky nebo srpů, s jistotou rozhodnout to však nelze. Jiným zajímavým nálezem je i bronzová kulička

z Hradiště III (*Chvojka 2001a*, Taf. 12:20), která zatím zůstává v našem prostoru bez analogií.

4.3.6 Metalografické analýzy

Velký význam pro posouzení provenience surovin i technologie výroby bronzových a měděných artefaktů mají metalografické analýzy. V tomto směru jsou však bronzové nálezy epochy popelnicových polí z jižních Čech velmi zanedbané. Z několika stovek artefaktů byly spektrální analýzy dosud provedeny jen na sedmi předmětech ze tří lokalit, u dalších jsou obdobné analýzy úkolem do budoucna. V *tabulce 20* je uveden přehled dosud analyzovaných jihočeských bronzových či měděných artefaktů této epochy, které byly publikovány (*Frána – Jiráň – Maštalka – Moucha 1995*, 239, 241; *Frána – Jiráň – Moucha – Sankot 1997*, 99, 111). Všechny byly zatím podrobeny pouze povrchové rentgeno-fluorescenční analýze (RFA), hloubková (neutron-aktivační) analýza na nich zatím nebyla uskutečněna.

Z podaného přehledu jasně vyplývá majoritní zastoupení mědi ve všech analyzovaných předmětech, ve slitku ze Zahájí I dosahovala měď dokonce téměř sta procent. Větší variabilita je pozorovatelná u zastoupení cínu: zatímco oba náramky z depotu z Křenovic I mají více než desetiprocentní příměs cínu, u srpů se většinou poměr cínu pohyboval kolem 5 %. Jeden srp ze Zahájí I měl dokonce cín jen ve stopovém množství, a byl tak tvořen téměř čistou mědí (98,26 %). Naměřené hodnoty na jihočeských předmětech nijak nevybočují z rámce jiných českých nálezů tohoto typu (*Frána – Jiráň – Moucha – Sankot 1997*, 68–69).

4.3.7 Opravy a druhotné úpravy bronzových artefaktů

Vzhledem k intenzivní poptávce po bronzové surovině, která v době bronzové jistě převyšovala nabídku, se na bronzových předmětech poměrně často setkáváme s různými opravami nebo druhotnými reutilizacemi, které tak měly tuto surovinovou krizi, pozorovatelnou zejména v epoše popelnicových polí (*Kytlicová 1963*, 400; *Kytlicová – Pleiner 1978b*, 546), alespoň částečně vyrovnat. Zvláště v Čechách běžné depoty zlomků bývají často pokládány za surovinu, připravenou k dalšímu přetavení či k novým úpravám (srov. *Kytlicová 1963*, 393, 398–401; *Salaš 1997a*, 77). U doložených oprav pravěkých bronzů je však třeba vždy odlišit, jednalo-li se o opravu již pravěkou a nebo recentní, provedenou nálezcem artefaktu.

Lokalita	Předmět	Inventární číslo	Cu	Sn	Pb	As	Ag	Sb	Ni	Fe
Křenovice I	náramek	13388	86.34	10.46	1.04	0.81	0.00	0.18	1.17	0.00
Křenovice I	náramek	13389	86.79	11.41	0.00	0.77	0.00	0.06	0.97	0.00
Staré Sedlo I	srp	NM 42703	93.64	5.25	0.00	0.16	0.00	0.07	0.24	0.64
Zahájí I	slitek	J.I.4a	98.91	0.00	0.00	0.20	0.03	0.00	0.00	0.85
Zahájí I	zlomek srpů	J.I.7a	98.26	1.66	0.00	0.08	0.00	0.00	0.00	0.00
Zahájí I	zlomek srpů	J.I.7b	93.98	5.06	0.00	0.81	0.00	0.15	0.00	0.00
Zahájí I	zlomek srpů	J.I.8	88.68	8.61	0.57	1.30	0.05	0.29	0.27	0.22

Tab. 20. Přehled prvkového složení vybraných předmětů z jihočeských souborů mladší doby bronzové. Údaje v procentech. Podle *Frána – Jiráň – Maštalka – Moucha 1995*; *Frána – Jiráň – Moucha – Sankot 1997*.

Pravěké opravy se vyznačují tím, že mnohdy nerespektují původní vzhled či výzdobu, jejich hlavním cílem bylo totiž zachování původní funkce předmětu. Způsoby oprav byly dvojí: mezi mechanické patří drátování a nýtování, mezi tepelné přeliv nebo dolití (Kazdová 1971, 114). Z jižních Čech máme opravy bezpečně prokázané pouze na dvou lokalitách: na bronzovém srpu z Kestřan IV (Chvojka 2001a, Taf. 15:2) bylo zjištěno s největší pravděpodobností spájení (Fröhlich 1997a, 54), které bylo podle E. Kazdové (1971, 114) sice v době bronzové známé, avšak jen obtížně prokazatelné. Ve Starém Sedle I byly na některých předmětech rovněž zjištěny stopy oprav (Kytlicová 1955, 71), jako např. spilování odlomeného článku od jednoho kroužku z řetězu a jeho opětovné připojení pomocí plechové objímky (tab. 76:3) nebo doklad opravy trojúhelníkovitého spojovacího článku v řetězovém závěsu a sekundární připojení větších kroužků (tab. 76:2).

Častější jsou v jižních Čechách doklady druhotných úprav (reutilizací) poškozených předmětů na novou funkci. Již výše byl zmíněn tordovaný náramek z depotu z Holašovic I (Kytlicová 2007, Taf. 21:3), který byl vyroben z poškozeného nákrčníku. Odlomený konec tordovaného kruhu z depotu ve Starém Sedle I byl sekundárně zbrúšen (tab. 75:1). Výše již byla také zmíněna bronzová jehlice s kulovitou, mírně do hrotu protaženou hlavicí z Pasek I (tab. 20:4), která má torzo odlomené jehly zbrúšené do čtverhranného průřezu – předmět tak mohl sekundárně sloužit jako hřeb nebo rydlo. Ze stejné lokality pochází i kladivo, druhotně předělané ze zlomené sekerky (tab. 21:10). Zmínit můžeme také jednu variantu tyčinkovitých dlátok, která byla vyrobena z poškozených náramků (Paseky I: tab. 21:1; Holašovice I: Kytlicová 2007, Taf. 21:6).

4.3.8 Nálezová prostředí bronzových a měděných předmětů

Na rozdíl od keramiky pochází naprostá většina jihočeských bronzových artefaktů buďto z depotů, a nebo byly nalezeny ojediněle. Relativně reprezentativní počet artefaktů pochází také z hrobového prostředí, zejména z mohyl, naopak v sídlištním prostředí jsou dosud nálezy bronzových předmětů velkou výjimkou. Přehled o výskytu základních druhů bronzových předmětů přináší tabulka 21.

Z podaného přehledu jasně vysvítá dominantní role hromadných nálezů v zastoupení jihočeských bronzových artefaktů: jediným druhem bronzového předmětu, který nebyl v depotech obsažen, je sekeromlat, ten však byl beztak v regionu doložen jediný. Většina předmětů byla v depotech zastoupena v hojném počtu, tj. převyšující počet pěti exemplářů. Méně často jsou bronzové artefakty v jihočeském regionu doloženy jako ojedinělé nálezy: mezi nimi mají výraznější zastoupení pouze jehlice, sekery, srpy a hroty kopí, ve čtyřech případech byly ještě doloženy meče a rovněž ve čtyřech náramky. Po jednom artefaktu je pak v této kategorii zastoupen nákrčník, nánožní kruh, dláto, nůž, slítek a hrot šípu.

Vzájemné srovnání počtu bronzových milodarů v rámci dvou základních typů pohřebišť vyznívá jednoznačně lépe pro mohyly, ačkoliv výsledek může být do jisté míry zkreslen oběma albrechtickými soubory bohatými na bronz, které by sice měly pocházet z mohylových hrobů, vyloučit však nemůžeme ani jiný typ lokality (hromadný nález kruhů?). Přesto můžeme konstatovat, že v mohylách jsou v hojném počtu zastoupeny zejména jehlice, náramky, nákrčníky (ty však jen díky zmíněné

Druh bronzového předmětu	Rovinná sídliště	Výšinné lokality	Ploché hroby	Mohylové hroby	Depoty	Ojedinělé nálezy
Jehlice	■	●	■	■	■	■
Náramek	–	–	●	■	■	●
Nákrčník	–	–	–	■	■	●
Nánožní kruh	–	–	–	●	■	●
Kroužek	–	●	●	–	●	–
Spona	–	–	●	●	●	–
Závěsek, nášivka	–	–	●	●	■	–
Sekera	●	●	–	●	■	■
Dláto, šídlo, rydlo	●	–	–	–	■	●
Srp	●	–	–	●	■	■
Nůž	●	–	●	●	●	●
Břitva	–	–	–	●	●	–
Špičák	–	–	–	–	●	–
Kadlub	–	–	–	–	●	–
Kovotepecké nářadí	–	–	–	–	●	–
Meč	–	–	–	●	●	●
Dýka	–	–	–	●	●	–
Hrot kopí	–	–	●	■	■	■
Hrot šípu	–	●	–	●	●	●
Sekeromlat	–	–	–	●	–	–
Slítek	–	–	●	–	■	●
Amorfni bronz	●	●	●	●	●	–

Tab. 21. Srovnání zastoupení všech druhů bronzových předmětů na jihočeských lokalitách mladší a pozdní doby bronzové. Plný obdélník – více než 5 předmětů, kolečko – 1–5 předmětů, pomlčka – absence daného typu.

lokalitě Albrechtice nad Vltavou III) a hroty kopí, ve třech případech je doložena sekera, ostatní bronzové milodary pak nepřesáhly počet dvou. Také v plochých hrobech dominují jehlice, ve čtyřech případech jsou ještě doloženy nože, ostatní bronzové artefakty jsou pak zastoupeny jen stopově anebo vůbec. V této souvislosti však musíme poukázat na dosud nezpracované největší jihočeské ploché pohřebiště v Topělci I, jehož analýza jistě přinese výrazné navýšení alespoň v rámci některých kategorií.

Jak již bylo řečeno v úvodu této statě, jsou v jižních Čechách nejhudšími lokalitami v zastoupení bronzů oba typy sídlišť. Na rovinných sídlišťích je alespoň jeden typ předmětu prokázán v hojnějším počtu, konkrétně jehlice (srov. Radčice I, Radčice III, Čížová I, Břežnice I, Rohožná II, Strakonice II). Ostatní artefakty jsou na nich doloženy pouze maximálně v jediném exempláři: sekerka údajně ve Žďáru I (*Dubský 1949*, 170), dlátko v Břežnici I, zlomek srpů v Křtěticích I, nůž ve Strakoncích V a amorfní bronz ve Strakoncích II.

Zcela minimálně pak byly bronzové předměty doloženy na výšinných lokalitách, z nichž dnes známe jen šest artefaktů: jehlici z Chřešťovic I, kroužek z Voltýřova I, sekerku ze Sepekova I, hroty šípů (navíc nejisté data) ze Zvíkovského Podhradí I a Hluboké nad Vltavou I a amorfní zlomek bronzů z Hradiště I. Tato skutečnost odlišuje jihočeské výšinné lokality mladší a pozdní doby bronzové od tohoto typu památek v okolních oblastech. V západních Čechách byly bronzové předměty nalezeny na polovině hradišť tohoto období (*Šaldová 1983*, 340). Doklady zpracování bronzové suroviny pocházejí např. z hradiště na Černém vrchu u Svržna (*Chytráček 1992*) nebo z výšinného sídliště u Mikulovic (*Smrč – Mladý 1979*, 31 – obr. 4:1). V českém prostředí jsou výjimečnými lokalitami Plešivec na Příbramsku (*Maličský 1947–1948*, 25–27; *týž 1969*; *Motyková 1992*, 74; *Kytlicová 2007*, 289–291, Taf. 32–38) a Skalka u Velimi (*Hrala – Šumberová – Vávra 2000*), na nichž nebo v jejichž bezprostředním okolí bylo nalezeno větší množství depotů bronzových předmětů (v případě Skalky u Velimi i zlatých). Také na Moravě je známo několik depotů bronzových předmětů, pocházejících přímo z areálů hradišť nebo z jejich bezprostředního okolí (*Dohnal 1987*, 266), nejznámějším příkladem je zde velatické hradiště Cezavy u Blučiny, odkud pochází nejméně 18 depotů bronzové industrie (*Salaš 2005*). Doklady metalurgie barevných kovů jsou uváděny např. z Brna-Obřan (*Podborský 1994*, 208). Velmi rozšířené bylo zpracovávání bronzů i na hradištích jižního Německa, kde je uváděno až 60 % lokalit s doklady kovářské výroby. Zvláště jsou v této souvislosti zdůrazňovány výšinné lokality v alpském podhůří, které jsou přímo spojovány s těžbou a zpracováním mědi (*Winghart 1998*, 100–104). Výrazem toho jsou i časté depoty bronzové industrie na výšinných lokalitách v Bavorsku (*Jockenhövel 1982*, 264, 266; *Gerlach 1998*, 135–137). Např. na hradišti Bullenheimer Berg bylo zjištěno nejméně 13 depotů bronzové industrie (*Gerlach 1998*, 137). Celý výrobní areál (jáma s tyglíky, dvě dyzny) byl objeven na výšinném sídlišti u Bellenbergu (*Ambs – Wischenbarth 1990*). Četné doklady výroby bronzových předmětů pocházejí i z hradišť v Hesensku – např. na hradišti Glauberg bylo nalezeno několik zahluobených objektů s nálezy bronzové suroviny (*Jockenhövel 1980*, 43). Rovněž v Horním Rakousku jsou na výšinných lokalitách sledovaného období nálezy bronzových předmětů typické: dva depoty bronzové industrie byly nalezeny na Linz-Freinberg (*Ranseder 1994*), další bronzové

nálezy jsou uváděny z hradiště Luftenberg (*Kneidinger 1960*, 13–15). Z Dolního Rakouska lze jmenovat depot bronzové industrie z hradiště v Schiltern (*Trnka 1983*, 143).

4.4 Kamenné artefakty

4.4.1 Podložky

Kamenné podložky bývají většinou považovány za zrnětky (též drtidla, třecí mlýnky), tj. za nástroje určené k roztírání obilí. Účel těchto většinou žulových nebo pískovcových mírně prohnutých desek však mohl být daleko univerzálnější: na podložkách se mohlo třít např. barvivo, tuha, keramika na ostřívo, plody atd. (srov. *Sklenář – Sklenářová – Slabina 2002*, 80–81). V nedávné době byla za účelem zjištění potenciálních pozůstatků organických látek provedena fosfátová analýza dvou podložek z hradiště v Hluboké nad Vltavou I a rovinného sídliště v Hluboké nad Vltavou II, avšak výsledek byl v obou případech negativní.⁷ Musíme se tak prozatím spokojit s konstatováním, že kamenné podložky mohou zpravidla dokládat zemědělskou aktivitu, resp. úpravu obilí, ale jejich uplatnění bylo nejspíše daleko širší.

V poslední době bylo v jižních Čechách nalezeno poměrně značné množství mladobronzových či pozdně bronzových kamenných podložek nebo jejich zlomků, které pocházejí téměř ve všech případech z rovinných sídlišť. Jejich přehled přináší následující tabulka 22:

Typ lokality	Název lokality	Počet podložek
Rovinné sídliště	Bechyně II	2
	Bernartice I	1
	Břežnice I	6 ⁸
	Čejetice II	1
	Dehtáře I	2
	Dobev II	1
	Hluboká nad Vltavou II	9
	Hvožděany V	2
	Milenovice II	2
	Milenovice III	1
	Novosedly I	2
	Strakonice II	1
	Stádlec I	1
	Topělec III	x ⁹
	Zátaví II	1
Zátaví III	1	
Výšinná lokalita	Hluboká nad Vltavou I	3
	Milenovice I	2
	Voltýřov I	1
CELKEM		39 + x

Tab. 22. Přehled nálezů kamenných podložek na mladobronzových a pozdně bronzových lokalitách v jižních Čechách.

⁷ Nepublikovaný rukopis zprávy o provedené fosfátové analýze od Antonína Majera z Volyně je uložen v archivu archeologického oddělení Jihočeského muzea v Českých Budějovicích.

V současné době je v jihočeském regionu doloženo minimálně 39 kamenných podložek, které z velké většiny pocházejí z rovinných sídlišť. Jejich největší počet zatím poskytlo sídliště v Hluboké nad Vltavou II, kde bylo při výzkumu v letech 2005 a 2006 nalezeno celkem devět podložek (např. v objektu 1/05 byly dvě – srov. obr. 24). Výskyt nálezů těchto podložek není omezen ani geograficky, ani chronologicky: známé jsou ze sídlišť všech stupňů jak v Pootaví (Čejetice II, Dobeš II, Strakonice II, Zátaví II, III – *Chvojka 2001a*, Taf. 69:5,8), tak i v povodí dolní Blanice (Milenovice II, III – *Fröhlich – Chvojka 2001*, obr. 29:2–3, 32:11), ve zvikovském mikroregionu (Topolec III), na Bechyňsku (Bechyně II – tab. 50:1; Bernartice I; Hvoždany V – tab. 64:10; Stádléc I), v Povltaví (Břežnice I, Hluboká nad Vltavou II), na Českobudějovicku (Dehtáře II) a dokonce i v nejvýše položeném sídlišti regionu v Novosedlech I na Českokrumlovsku (*Zavřel 1998a*, obr. 7:6). Výjimečný není ani jejich nálezy na vyšinných lokalitách, jak ukazují tři podložky z hradiště Hluboká nad Vltavou I (*Chvojka – John 2006*, obr. 8:11), dvě z Milenovic I (*Fröhlich – Chvojka 2001*, obr. 27:4–5) nebo jedna z Voltýřova I. Jejich dnešní výskyt ovšem s největší pravděpodobností neodpovídá jejich patrně běžnému výskytu v pravěku – podle *J. Říthovského (1982b, 30)* je velmi pravděpodobné, že každá rodina měla v době bronzové vlastní zrnotěrku pro svou potřebu. Relativně nízký počet kamenných podložek vzhledem k množství jiných nálezů lze přičíst částečně na vrub jejich opomíjení při starších výzkumech a jednak patrně i faktu, že jejich životnost byla daleko větší než např. keramických nádob, které jsou tak v „odpadcích“ té doby zastoupeny mnohem více. Na jiném typu lokalit než na sídlišti nebyly kamenné podložky dosud v jižních Čechách doloženy, z jiných regionů však známe rovněž jejich výskyt v plochém hrobu (Zbraslav: *Böhm 1937*, 111 – obr. 49:12), v mohyle (Předenice: *Böhm 1937*, 169 – obr. 87:9; Slavice: *Šaldová 1976*, 487 – obr. 4:1) nebo dokonce v depotu, kde překrývala ústí nádoby s bronzou (Blučina 4: *Salaš 2005*, tab. 62:122).

Naprostá většina podložek byla plochá nebo v horní ploše mírně dovnitř prohnutá, jak odpovídalo praktickým potřebám pracovní plochy. Neobvyklý válcovitý tvar má pouze artefakt z Čejetic II (*Chvojka 2001a*, Taf. 3:10), který lze snad spíše označit za drtič. Analogický exemplář pochází z Brna-Obřan, kde je rovněž považován za drtič (*Adámek 1961*, 118, tab. XI:6).

4.4.2 Otloukače

Zejména v posledních letech se na řadě sídlišť v jižních Čechách intenzivně objevují tzv. otloukače, tj. prosté křemenné valouny, které mají na svém povrchu stopy po otloučení. Jedná se o lokálně sbírané valouny, které byly podobné jako podložky univerzálním pracovním nástrojem pro většinu epoch tzv. zemědělského pravěku. Mohly sloužit např. jako drtiče (roztírače) obilí nebo jiných surovin, jako palice na zatloukání apod. (srov. *Pleinerová – Hrala 1988*, 135). Stopy těchto pracovních úkonů nesou otloukače dodnes na svém povrchu – ať už na jedné

straně, na dvou protilehlých plochách nebo po celém obvodu, případně i na celém povrchu.

V současné době je v jižních Čechách doloženo minimálně několik desítek otloukačů z mnoha lokalit, přičemž je evidentní, že při starších výzkumech byly tyto nálezy opomíjeny. Např. v objektu 10/94 v Radčicích I bylo zjištěno osm jistých otloukačů (*Michálek – Chvojka 2000*, obr. 8) a jeden nejistý (bez stop po opracování). Jejich původ je v tomto případě evidentně z řečiště nedalekého toku řeky Blanice. Tyto univerzální pracovní nástroje jsou ve všech třech radčických sídelních areálech velmi hojné – dosud bylo nalezeno několik stovek otloukačů, většinou však při povrchových sběrech, a jejich datace je tak nejistá. Větší množství kamenných otloukačů náleží v Radčicích i do střední doby bronzové (*Chvojka – Michálek 2003*, 130) a do doby halštatské (*Michálek 2003a*, 71).

Z jiných jihočeských sídlišť mladší doby bronzové lze uvést Modlešovice I, kde byly nalezeny čtyři otloukače, Písek VII se dvěma exempláři nebo dvě sídliště na katastru Strakonice (II a V) s několika těmito artefakty. Dva kamenné otloukače tvořily součást kruhového kultovního (?) areálu na sídlišti ve Strakonici III. V posledních letech bylo množství otloukačů nalezeno i na sídlišti na Bechyňsku, jak dokládají např. nálezy z Hvoždany V (tab. 64:5–9), Radčic II (tab. 66:14, 16) nebo Břežnice I (zatím nepublikováno).

Ojedinele jsou kamenné otloukače doloženy i na vyšinných lokalitách, jako např. v Milenovicích I (*Fröhlich – Chvojka 2001*, obr. 27:3) nebo v Hluboké nad Vltavou I (*Chvojka – John 2006*, obr. 8:10). V jiných typech lokalit nebyly zatím otloukače v našem regionu nalezeny, v prostředí lužické kultury jsou ojedinele známé i z hrobového prostředí (*Vokolek 2003*, tab. 322:10, 367:3).

4.4.3 Palice s oběžným žlábkem

Dosti vzácným nálezem jsou v jihočeském regionu palice s oběžným žlábkem. Většina těchto předmětů je datována do starší doby bronzové (*Michálek 1977c*), stejně jako podobné nástroje označované za sedlovité sekeromlaty (*Fröhlich 1985; Turek – Daněček 2000; Korený 2008*). Z jižních Čech však známe palici s oběžným žlábkem i ze sídliště střední doby bronzové v Radčicích (*Chvojka – Michálek 2003*, obr. 18:28) a ve třech případech je zde doložena i pro epochu popelníkových polí: do počátku mladší doby bronzové náleží nedávno nalezený exemplář z Černýšovic I (tab. 52:12) a z tohoto období je i palice z Radčic II (tab. 66:15). Do pozdní doby bronzové pak můžeme zařadit palici s oběžným žlábkem ze sídliště ve Strakonici III (tab. 38:5). Výskyt palic s oběžným žlábkem v mladších etapách doby bronzové připustil i *K. Tihelka (1966, 693–694)*. Další podobné mladobronzové příklady pocházejí z moravského depotu v Blučině 11 (*Salaš 2005*, tab. 74A:19) a ze sídlištního objektu v Kněževsi u Prahy, kde je však tento předmět interpretován jako závaží (*Smejtek 2007*, 249, obr. 3).

4.4.4 Ostatní kamenné předměty

Oblázky

V některých sídlištních objektech byly nalezeny amorfní kamenné oblázky bez jakýchkoliv stop po opracování nebo použití,

8 Sídliště v Břežnici I nebylo dosud podrobně zpracováno, počet zatím nalezených podložek je tedy předběžný.

9 Nálezy z lokality zatím nebyly publikovány, v literatuře se pouze objevila zmínka o neudávaném počtu podložek.

jejichž původní účel je tedy nezjistitelný. V případě jejich větších skladů v areálech výšinných lokalit se zpravidla interpretují jako munice (např. *Dubský 1949*, 125; *Poláček 1966*, 28), jindy jsou považovány za pomůcku k úpravě povrchu keramiky (*Pleinerová – Hrala 1988*, 137), za hrací nebo vařící kameny (*Šaldová 1983*, 335) aj. Celé sklady oblázků byly údajně nalezeny v Hradišti I, kde se koncentrovaly především na západní a jižní straně lokality (*Dubský 1949*, 125). Několik oblázků bylo nalezeno též na hradišti Voltýřov I (*Michálek 1969*, 23). V Topělci I byly oblázky zjištěny v několika plochých hrobech (*Braun – Fröhlich BZO 1976–1977*; *tíž BZO 1978–1979*, 143), přičemž u těchto hrobových nálezů je někdy sporné, zda se jedná o záměrné uložení nebo o náhodný výskyt (*Hrala 1973*, 80). Jejich výskyt na rovinných sídlištech může být ve většině případů spíše přirozenou intrusí.

Brousky

Kamenné brousky, vyrobené většinou z pískovce, břidlice apod., jsou občas uváděny především z prostředí nížinných sídlišť, zvláště u sběrem získaných souborů se však nemusí vždy jednat o pravěkou záležitost. V některých případech je nicméně můžeme považovat za pravěké, zejména pokud pocházejí z in-taktních pravěkých kontextů. Příkladem je zlomek kamenného brousku z objektu 10/94 z Radčic I (*Michálek – Chvojka 2000*, obr. 28:10), jemuž velmi podobný exemplář byl nalezen na výšinném sídlišti Milenovice I (*Fröhlich – Chvojka 2001*, obr. 26:9). Z jiných jihočeských nížinných sídlišť, na nichž byly nalezeny mladobronzové brousky, je možné uvést Strakonice II se dvěma exempláři, jeden brousek byl zjištěn v Modlešovicích I, Smrkovicích II, Babicích I a Čičenicích II. Původní účel těchto „brousků“ ovšem neznáme, na žádném jihočeském exempláři nejsou doloženy jednoznačné stopy po broušení (brusné dráhy), jak je doloženo např. na sídlišti v Březně u Loun (*Pleinerová – Hrala 1988*, 135).

Štípaná kamenná industrie

Na řadě lokalit jihočeského regionu byla nalezena, vedle nálezů z epochy popelnicových polí, také štípaná kamenná industrie, která je však většinou spojována s paleolitickým nebo mezolitickým osídlením v daném místě, a to i v případě jejího nálezu přímo ve výplni určitého objektu. Příkladem je nález z Radčic I, kde byla v chatě 10/94 nalezena rohová čepelka a amorfní útěpek navětralého opálu (*Michálek – Chvojka 2000*, obr. 7:4–5). Výjimečně se tato industrie objeví i v hrobovém prostředí, jako např. v hrobě 3 v Radčicích IV, kde byla zjištěna přepálená pazourková čepelka. I ta však může mít souvislost s místním pozdně paleolitickým sídlištem (*Fröhlich 1983*, 57–58). Podle *J. Hraly (1973, 79)* však mohla být štípaná kamenná industrie využita i v knovízském prostředí, např. jako křesadla. Vyloučit ovšem nelze ani další použití (řezání, škrabání apod.).

Broušená kamenná industrie

Zatímco štípané kamenné artefakty bývají většinou oprávněně spojovány se starší intrusí na daném místě, u vzácně nalézáných broušených artefaktů z mladší či pozdní doby kamenné můžeme spíše uvažovat o jejich záměrném sběru jako určitého osobního předmětu, amuletu, „hromového klínu“ apod. (srov. *Fröhlich 1992*). Tuto jejich roli podtrhují zejména

nálezy z hrobové výbavy, jak je v jižních Čechách doloženo např. v hrobě 4 ve Vrcovicích I, kde byla jedna taková sekerka doložena (*Chvojka 2001a*, Taf. 65:2). V hrobě 31/78 v Topělci I byla uvnitř popelnice nalezena miniaturní eneolitická sekerka spolu s vývrtkem z kamenného mlátu (*Braun – Fröhlich BZO 1978–1979*, 134). Další broušená sekerka pochází i z mohylového pohřebiště v Drhovicích I (*tab. 54:21*). Výskyt broušené kamenné industrie není v období popelnicových polí náhlý, ale je doložen i v předcházejících obdobích a nyní je jen nápadné jeho zintenzivnění (*Plesl 1961*, 87).

Do této kategorie artefaktů můžeme počítat i vybroušené kamenné kolečko z Radčic I (*tab. 67:5*), které mohlo být obdobou keramických koleček (viz výše).

4.5. Předměty z ostatních materiálů

4.5.1 Zlato

Jižní Čechy jsou všeobecně pokládány za region s doloženou exploatací zlata minimálně od doby bronzové (srov. např. *Kudrnáč 1977*; *Beneš 1978a*, 55–60; *Kudrnáč 1981* aj.), přesto pochází z tohoto regionu velmi málo dokladů zlatých předmětů, epochu popelnicových polí nevyjímaje. Nejznámějším zlatým předmětem této doby je v našem regionu zlatý plechový pás (diadém ?) čokovitého tvaru s bohatou rytou výzdobou, kombinující ryté linie a vložená kolečka, z Pasek I (*tab. 21:5*). Jeho blízké analogie nacházíme v jižním a západním Německu či ve Švýcarsku, jak ukazují příklady z Peterweil u Friedbergu (*Herrmann 1966*, Taf. 118C:12), Binningen ve Švýcarsku (*Beck 1980*, Taf. 20:4), Pfullendorfu v Bádensku aj. (*Kytlicová 1963*, 325; *táž 2007*, 167). Podle G. Kossacka připomínají vložená kolečka na těchto zlatých plechových předmětech sluneční symboliku, zdůrazněnou ještě barvou kovu (*Kossack 1954*, 20 – pozn. 2).

Další zlaté předměty známe v jižních Čechách pro toto období již jen z depotu v Křenovicích I, odkud pochází 30 úzkých proužků ze zlata (*Kytlicová 2007*, Taf. 4C:14). Tento drahý kov je však obecně v celé knovízské kultuře velmi vzácný, jako jeden z ojedinelých dokladů je možné uvést kroužek ze zlatého drátu z hrobu 126 v Oborách na Příbramsku (*Hrala 1987*, 191).

4.5.2 Grafit

Specifickým fenoménem na pravěkých lokalitách jsou nálezy surového grafitu, většinou ve formě amorfních hrudek, někdy též s vybroušenými ploškami, případně opracované do určitého tvaru. České mladobronzové nálezy surové tuhy shrnul v nedávné době *L. Smejtek (1998)*, v jižních Čechách bylo před zahájením této práce uváděno deset grafitových kousků (*Chvojka 1999b*, 8–10). Od té doby se však jejich počet dále navýšil. Jejich aktuální přehled ukazuje následující tabulka 23:

Typ lokality	Název lokality	Počet kusů
Rovinné sídliště	Čížová I	4
	Milenovice III	1
	Putim II	1
	Radčice I	7
	Radčice II	4
	Radčice I	1
	Strakonice II	4
	Strakonice V	1
Výšinná lokalita	Milenovice I	6
Ploché pohřebiště	Rohozná I	1
	Topělec I	1
CELKEM		31

Tab. 23. Přehled nálezů hrudek tuhy na mladobronzových a pozdně bronzových lokalitách v jižních Čechách.

V současné době je z jihočeských lokalit mladší a pozdní doby bronzové známých celkem 31 kousků tuhy. Velká většina z nich pochází z areálů rovinných sídlišť, na některých z nich byly tyto grafitové kousky nalezeny i ve větším množství (např. v Radčicích I bylo celkem 7 hrudek). Z výšinných lokalit známe pouze 6 grafitových kousků z Milenovic I. Velmi zajímavý je pak výskyt tuhových kousků v hrobech, což je v jižních Čechách doloženo ve dvou případech: v hrobu II v Rohozné I a v hrobu 36 nebo 37/80 v Topělci I.

V grafitových kouscích je většinou oprávněně viděn doklad výroby tuhované keramiky, která byla v té době dosti rozšířená. Uvažovat v této souvislosti o jiném výkladu těchto hrudek, např. o dokladu dálkových obchodních kontaktů (Hrala 1973, 117; pro starší dobu bronzovou Poláček 1966, 28, 38), se jeví jako neoprávněné (srov. Beneš 1978a, 54; Smejtek 1998, 105). Tuha mohla být před nanesením na keramiku rozetřena s tukem a v polotekutém stavu nanášena štětečkem nebo jiným předmětem (Adámek 1961, 123), nádoba však mohla být potírána i přímo kouskem grafitu. Dokladem tohoto výrobního postupu jsou pravděpodobně kousky tuhy s vybroušenými ploškami, jaké známe ze sídlišť ve Strakonických II (Chvojka 2001a, Taf. 51:3, 56:1) a v Radčicích I (tab. 67:6); u amorfních kousků nelze rozhodnout. V případě grafitových kousků záměrně upravených do určitého tvaru se však může jednat i o doklad jiné funkce. Neúplný kotouč (původně celý?) z hrobu v Rohozné I (Chvojka 2001a, Taf. 40:8) mohl sloužit jako jakýsi amulet, podobně jako tuhový komolý jehlanek z hrobu v Topělci. Zde stojí za zmínku analogický grafitový hrot z Hřímězdic 7, o kterém L. Smejtek (1998, 107) uvažuje jako o jakési „tužce“. Jiný podobný hrot byl nalezen i na sídlišti v Radčicích I (tab. 27:1). Velká většina hrudek je ovšem amorfních (srov. Fröhlich – Chvojka – Jiřík 2004a, obr. 14:4).

Podle laskavého sdělení RNDr. V. Nováka nelze podle těchto hrudek grafitu určit ložisko, ze kterého pocházejí. Ne-pochybně se však jedná o některé z místních nalezišť, která jsou v jižních Čechách poměrně hojná (srov. Chvojka 1999b, obr. 1). Řada drobnějších povrchových výchozů také mohla být již v pravěku vytěžena, což bližší určení původu suroviny ještě více znesnadňuje. Můžeme tak zatím pouze konstatovat, že dva amorfní kousky z Milenovic I pocházejí z velmi kvalitního

ložiska ze souboru grafitické pararuly¹⁰ a rovněž ostatní kousky lze hodnotit podobným způsobem.

V jižních Čechách se doklady tuhových kousků objevují již od starší doby bronzové. Významný je především nález z Dívčího Kamene, kde byl zjištěn celý sklad hrudek surové tuhy o celkové hmotnosti 2,5 kg, uložený v hloubce 85 cm (Poláček 1966, 28, 38; Beneš 1978a, 54). Jiný doklad pochází ze stejné starého nížinného sídliště u Hostů, kde bylo v sídlištní vrstvě rozptýleno několik úlomků pararuly, obsahujících šupinkovitý grafit (Beneš 1978a, 54). Hrudky tuhy známe i ze střední doby bronzové, jak ukazuje celkem 18 hrudek ze tří sídlišť na katastru Radčic (Chvojka – Michálek 2003, 143).

Celkový počet grafitových hrudek z jihočeských lokalit epochy popelnicových polí je však vzhledem k počtu jiných nálezů velmi malý, což zřejmě souvisí s relativní vzácností suroviny – tuha se většinou kompletně zpracovávala (Smejtek 1998, 106). Stejná situace je i v jiných českých regionech. Z nich je možné zmínit několik mladobronzových nálezů z Příbramska. V mikroregionu Hříměždického potoka bylo na čtyřech nížinných sídlišťích zjištěno celkem 12 kousků surové tuhy – devět z nich je neopracovaných, na dvou jsou patrné stopy broušení a jeden má tvar trojúhelníkovitého hrotu s oválnou bází (Smejtek 1998, 103–104). Ve středním Povltaví jsou rovněž doklady výskytu tuhy v plochých hrobech: surový grafit byl nalezen v hrobě P VIII ve Zvíroticích (Hrala 1973, 53, 80) a ve dvou hrobech v Oborách (Hrala 1987, 191). Ze středních Čech je uváděn nález jednoho kousku grafitu ze sídliště v Kněževsi (Smejtek 1998, 106) a „kus tuhy roubíkovité podoby“ z hrobu J VII v Letech (Hrala 1973, 17, 80). V severozápadních Čechách lze uvést kus grafitu velikosti „holubího vejce“ ze sídliště v Novém Sedle, ve východních Čechách bylo šest kousků grafitu zjištěno v žárovém hrobě ve Skaličce (Smejtek 1998, 105–106). Zlomek grafitu je uváděn i z Dnebohu u Mnichova Hradiště (Neustupný a kol. 1960, 228). Tuhové kolečko bylo obsaženo také v jednom hrobě na lužickém pohřebišti v Domamyslicích na Moravě (Sedláček 2005, 34, tab. 96:D33/3).

4.5.3 Organické látky

Dřevo

Jediným jihočeským nálezem nezuhebnatělého dřeva z epochy popelnicových polí je zbytek násady nalezený v tuleji hrotu kopí z Kestřan IX (tab. 35:1). Xylotomickou analýzou, provedenou Jaromírem Benešem z Laboratoře archeobotaniky a paleoekologie Přírodovědecké fakulty Jihočeské univerzity bylo zjištěno, že násada byla zhotovena z jasanu ztepilého (*Fraxinus excelsior* L.), tedy z materiálu, který byl díky svým vhodným mechanickým vlastnostem hojně využíván jako násadový materiál již od neolitu. Dále byly na povrchu hrotu pozorovány stopy po broušení a na lomech oranžové skvrny vysušené dřevokazné houby, přičemž není zřejmé, zda jde o staré, či recentní napadení. Dřevo je zachováno v relativně dobrém stavu díky částečné petrifikaci solemi mědi (Fröhlich – Chvojka – Jiřík – Michálek – Parkman 2005, 9).

Z několika lokalit pak pocházejí drobné kousky spálených uhlíků, naprostá většina z nich však dosud nebyla analyzována. Výjimku představuje v tomto směru sídliště v Čížové I, kde

¹⁰ Za určení děkuji RNDr. Václavu Novákovi z Borovan.

mezi množstvím uhlíků z objektů 1–6 byly mikroskopickou analýzou odlišeny dvě dřeviny – borovice a dub. Obě odpovídají podle J. Beneše předpokládané skladbě stromové vegetace v mladší době bronzové na Písecku (*Fröhlich – Chvojka – Jiřík 2004a*, 154).

Rostlinné makrozbytky

Teprve v posledních letech je při archeologických výzkumech lokalit epochy popelnicových polí věnována pozornost i získání archeobotanických makrozbytků. V jižních Čechách byla zatím analyzována část z rozsáhlého souboru vzorků ze sídliště v Březnici I (*Šálková 2008*), z níž vyplývá v rámci kulturních plodin jasná převaha obilnin (zejména prosa a ječmene) nad luštěninami. Podrobné výsledky těchto analýz budou publikovány na jiném místě.

Zvířecí kosti a parohy

Přestože se jedná o jeden z nejběžnějších materiálů, nebyl dosud na žádné jihočeské lokalitě mladší či pozdní doby bronzové zjištěn žádný kostěný či parohový výrobek. Důvodem je v tomto případě kyselé půdní prostředí v jižních Čechách, nedovolující uchování kostěných předmětů, což platí i pro jiná pravěká období. Pro knovízské lokality i v jiných českých regionech je však příznačné velmi malé množství těchto artefaktů, jako např. i pro tak bohatá sídliště jako Radonice (*Bouzek – Koutecký – Neustupný 1966*, 111) nebo Březno (*Pleinerová – Hrala 1988*, 136). Na některých jihočeských lokalitách jsou uváděny pouze nálezy neopracovaných zvířecích kostí, zajímavé je v tomto směru zjištění spálených zvířecích kůstek v plochých žárových hrobech 2 a 4 ve Vrcovicích I (*Chochol 1983*, 70). Na sídlišti v Čížově I byly nalezené drobné zvířecí kůstky analyzovány L. Kovačikovou a J. Šamatou, přičemž podle jejich určení pocházejí z tura domácího a ovce nebo kozy (*Fröhlich – Chvojka – Jiřík 2004a*, 154).

Říční škeble

Pravděpodobně dokladem záměrného sběru jsou ojediněle nalézané lastury říčních škeblí (srov. *Hrala 1973*, 76). Jejich celá vrstva byla zjištěna na sídlišti ve Strakonících II, k níž nacházíme analogii na knovízském sídlišti v Lišanech u Loun (*Koutecký 2008*, 280, tab. IB). Jedna solitérní škeble pochází i z výšinného sídliště Brloh I, kam mohla být přinesena pouze člověkem. Občas mohly už v pravěku sloužit tyto lastury jako osobní předmět nebo ozdoba, což je prokázáno ve středočeských Brozánkách (*Hrala 1973*, 118). Škeble jsou výjimečně doloženy i v některých hrobech, jak dokládá lastura z jednoho hrobu z Malé Bělé (*Vokolek 2003*, tab. 215:13).

Jantar

Jediným jihočeským nálezem sledovaného období je soubor 618 perel a jednoho jantarového kotouče pocházející z depotu bronzové industrie v Křenovicích I (*Kyřlicová 2007*, Taf. 4C:1–8). Jantarové korálky jsou v jižních Čechách známé od starší doby bronzové, křenovický nález však představuje jejich jednoznačně největší soubor (srov. *Michálek 1976c*).